

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE KADIN HAKLARI (1946-1960)

Hazırlayan
Duygu ÇELİK

Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN

TOKAT-2019

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE KADIN HAKLARI (1946-1960)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 22 / 08 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Yunus Emre TEKİNSOY

Üye : Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN (Danışman)

İmzası

M. Çolak

Y. Tekinsoy

I. Türkmen

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 07/08/2019 tarih ve 46/02 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Prof. Dr. İlhan EROĞLU

İmza

İlhan Eroğlu

Bilimsel Etik Sayfası

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN danışmanlığında hazırlamış olduğum **Demokrat Parti Dönemi'nde Kadın Hakları (1946-1960)** adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Tez Yazarı

Duygu ÇELİK

İmza

Sevgili Annem Durnatel ÇELİK Hanımefendiye ithaf olunmuştur.

Önsöz

Bu çalışmada kadın hakları konusunun seçilmesinin nedeni çok partili hayata geçiş evresinden başlamak suretiyle DP'nin muhalefet ve iktidar yıllarında kadın hakları konusunda girişimlerini ve bunun toplumsal yaşantıya nüfuzunu anlayabilmektir. Türkiye'de Meşrutiyet Dönemi'nden 1960'lara kadar olan süreçte dünya üzerinde kadın hareketi "birinci dalga" olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte sosyolojik mahiyette 1792 yılından 1960'lara kadar etkisi süren "birinci dalga kadın hareketi" ve 1960'lardan itibaren gündeme gelen "ikinci dalga kadın hareketi" arasında geçen sürede kadın haklarının ülkede hangi durumda olduğu ve 1960'lardan sonra yükselişinde bu etkilerin hangi evrelerden geçtiğinin anlaşılmasının sağlanmasıdır. Bu çalışmada, kadın hakları kavramının kullanılmasının temel sebebi, "feminizm" kelimesinin toplum içerisinde "erkek düşmanlığı" şeklinde algılanması ve bu önyargının ancak bilinçlendirme yoluyla bu gibi çalışmaların sayısının arttırılması ile anlaşılır kılınabileceği kanaatini taşımaktayız.

Bu doğrultuda 1946-60 dönemi arasında kadın haklarının ülkeye nasıl yansıdığı ve bu hakların DP tarafından desteklenip desteklenmediği meselelerinin anlaşılmasını hedeflemekteyiz. Bu meselelerin tarihi arka planını anlamak adına Meşrutiyet Dönemi kadın algısının tanımlanması yerinde olacaktır. Türkiye'de kadın hakları Meşrutiyet döneminden itibaren kadınların sosyal konumlarını yükseltmek ve eğitimde onların önünü açmak bilgilenmelerini sağlamak ve onları anneliğe hazır hale getirmek düsturu üzerine bina edilmiştir. Kuşkusuz bu yaklaşım, birinci dalga kadın hareketinin Türkiye'deki yansıması ve ortaya çıkan sonuçlar dahilinde topluma yansımıştır. Takibeden dönemde Osmanlı'nın yaşadığı travmalı süreç ve Balkan savaşları, Dünya Savaşı faciaları dünya genelinde ve Türkiye özelinde kadınının mücadelesini farklı bir boyuta taşımıştır. Ayrıca bu askeri mücadelelerin sonrasında patlak veren İstiklâl Harbinde de Türk kadınının kahramanlığı doğal olarak toplumsal yaşamın parçası olan kadının idealize edilmesinde etkili olmuştur. Bu süreçte kadında erkeği ile birlikte Milli Mücadelenin bir parçası olarak, "vatana hizmet etmelidir" vurgusu ile ön plandadır. İdealize edilen bu "yeni kadın" savaş gerçeğinden de hareketle harp sahasında erkeklerle birlikte yerini alacak, böylelikle tüm "vatanın anası" olarak yüceltilen bu kadın toplum içerisinde Türk kahramanlığı ve fedakârlığı kaidelerinde taşıyıcısı

olacaktır. Kadının yıllar boyu süren bu mücadelesi, İstiklâl Harbi'ne yansımış, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde erkeklerle yan yana kazanılan zaferin sonucunda kadınlar, hak ettikleri eşit haklar talep etmiştir. Anlaşılacağı üzere kadın meselesinin çözümleme önerisi nihayetinde Cumhuriyetin ilk yıllarında, kadının toplumsal statüsünün iyileştirilmesini “medeni olan” ile “milli olana” referansla gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, kadınların siyasi haklarını elde ettikleri 1935 yılına dek sürmüştür.

Atatürk dönemi sonrasında kadın hareketinin bir sakinlik dönemine girdiği algısı oluşmuştur. Çok partili hayata geçiş ile birlikte demokrasi fikrinin kadınların yaşamına ne kadar yansıdığı ve neler getirip neler götürdüğü bu dönemin tarihine yansımaları bakımından oldukça önemlidir. Tez çalışmasında, genel olarak kadın hakları alanında bir çerçeve çizilmeye çalışılmış ve Meşrutiyet dönemi kadın hakları meselesi ile Birinci Dalga Kadın hareketinin DP dönemine nasıl yansıdığı ve 1960'lardan sonra gündeme gelen ikinci dalga kadın hareketine nasıl zemin hazırladığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda çok partili hayata geçiş evresinde CHP ve DP'nin seçim dönemlerinde kadınlarla ilgili seçim propagandaları, programlarında kadın hakları ve dönemin gazetelerine yansıyan durumlarla birlikte ele alınmıştır.

Tez çalışmasının konusu, DP döneminde kadının toplum ve devlet kanalıyla görünümü ve sunduğu imaj üzerinden şekillenmektedir. *İlk bölümde* Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar olan süreçte kadın hakları hareketi ve birinci dalga kadın hareketi yaklaşımı açıklanmaktadır.

Çalışmanın *ikinci bölümünde*, DP'nin kuruluş süreci ve seçimlerde kadın haklarına yaklaşımı ortaya konmaktadır. Ayrıca bu bölümde DP, CHP ve diğer partilerin programları ve seçim sloganlarında kadın haklarına bakış açıları incelenmiştir. Bu bölümde özellikle kadın haklarının ve kadın ile ilgili sorunların programlarda yer bulamadığı görülmüştür. DP'nin CHP'ye bir alternatif olarak ortaya çıktığı ve seçim sloganlarında kadınların CHP'de inkılaplar üzerinden bir algı oluşturularak onlara haklarını veren partiyi seçmeleri gündeme getirilmiştir. Bunun dışında kadınlar açısından herhangi bir ciddi atılım parti programları ve propagandalarında yer almamıştır.

Üçüncü bölümde eğitim, çalışma hayatı ve sosyal alanlarında kadın haklarının topluma yansımalarından bahsedilmiştir. DP döneminde kadınların çalışma hayatında yer almaları sağlanmış ve bu dönemde “Analık ve Sigortalar Kanunu” ile kadınlar

korunmuş ve bazı haklar elde etmişlerdir. Ancak bu hak yine annelik üzerinden şekillenmiştir. Eğitim hayatında kadınların eğitimleri ekonomik sıkıntıların çözülebilmesi ve kadının eve destek olabilmesi üzerinden yer bulmuştur. Sosyal hayatta kadının tüketim, moda gibi kalıpların içerisine sıkıştırıldığı ve ev alanında sınırlandırıldığı görülmektedir.

Dördüncü bölümde kadın dernekleri ve kadınların toplum hayatına katkıları incelenmiştir. Bu dönemde kadınların kurduğu dernekler ve faaliyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Kadın dernekleri üzerinden kadın hakları ve kadının durumu ortaya konulduğu dönemi değerlendirdiğimiz bölümü takip eden, *beşinci bölüm* ise kadın milletvekillerinin Meclisteki faaliyetlerine değinilmiş, kadın milletvekillerinin faaliyetleri ile birlikte DP döneminde kadın hakları konusunun genel bir analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Bu *tezin kapsamı*; 1946 ile 1960 yılları arasındaki dönemi içermektedir. Bu tez çalışmasının sınırlarını belirleyen pek çok unsur vardır. Bu dönemde ön plana çıkan yaklaşım kadın haklarının zaten Atatürk döneminde verildiği, kadınların artık problemleri kalmadığı şeklindeki düşüncedir. Ayrıca DP kurulana kadar bir parti millet bütünleşmesi söz konusudur. Bu durum partilerin 1954 yılına kadar kadınların oy potansiyelini ve parti için önemini fark etmeleri ile dikkate alınmaya başlanmıştır.

CHP ise çok partili hayata geçişle birlikte DP ile mücadelesinden sonra kadın hakları meselesini gündeme alarak kadınları yanına çekmeye çalışmıştır. Ancak bu söylemde eril siyasetin tekelinde kalmış ve parti listelerinde kadın aday yer verdiklerini meydanlarda söylemekten ileri gitmemiştir. Kadınların çoğunluğu pasif bir siyaset anlayışı ile hareket etmiş, kadın hakları meselesini az sayıda milletvekilinin çabaları ile sürdürülmeye çalışmıştır.

Tez hazırlığı sürecinde kıymetli bilgi ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN'e, ayrıca umut etmemiz ve iyi bir insan olmamız konusundaki emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Kıymetli Hocalarım Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK ve Dr. İbrahim AYKUN'a yetişmemdeki emeklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte beni yalnız bırakmayan annem Durnatel Çelik, babam Oktay Çelik ve kardeşim Anıl Çelik'e ve daima yanımda olan kıymetli dostum, Neslihan YÜCEDAĞ'a değerli fikirlerinden ötürü teşekkür ederim. Ayrıca düzeltmeler konusunda yardımlarını esirgemeyen, Buse ÇELİK, Tufan GÖKBULAK, Seda

KANAT ve Eylül DADAŞ'a minnettarım. Onlar olmasaydı eksik kalırdım. Dilerim, kadınların kendi içlerindeki devrime bir katkısı olsun.

Duygu ÇELİK
İstanbul-2019

Özet

Türkiye’de kadın hakları kavramı Tanzimat Dönemi ve özellikle Meşrutiyet Dönemi’nden itibaren basın ve aydınlar aracılığıyla duyurulmuştur. Bu süreçte kadınlar anne olarak toplumun gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. İstiklâl Savaşı sonrasında Cumhuriyet ilan edilmiş ve kadın hakları mücadelesine destek verilmiştir.

Bir ülkenin ilerlemesindeki en büyük adımlardan biri kadın ile erkeğin eşit yürüyebilmesidir. Türkiye’de bu eşitliğin sağlanması yolundaki adımlar 1935’te kadınlara siyasal hakların verilmesiyle gerçekleşmiş, toplumun bu eşitliği kabul etmesi zaman almıştır. Bu tez çalışması, çok partili hayata geçiş sürecinden 1960’a kadar kadının toplumdaki yerini, DP’nin “muhafazakâr çizgisi” ile kadın haklarını hangi yönde değiştirdiğini araştırmayı ve birinci dalga kadın hareketi ile DP dönemindeki kadın hareketi arasındaki bağlantıları kurmaya çalışmıştır.

Atatürk’ün ölümünün ardından kadın hakları daha önce verildiği için kadın hareketi beklemeye alınmıştır. CHP’nin dünyanın şartlarına ayak uydurma çabası sürecindeki sıkıntılar DP’nin kurulması ile sonuçlanmıştır. DP oy kaygısı ile muhafazakâr bir çizgi belirlemiş; öte yandan demokrasinin yanında yer almaya da çalışmıştır. Bu iki durum partiyi çelişkiye sürüklemiştir. Sonrasında bazı çevreler ve DP Kongrelerinde dillendirilen kadınların eve kapanması, çalışmamaları ve çarşaf giymeleri gibi isteklerle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Kadınlar annelik ve ev alanı ile sınırlandırılmış tüketici bir rolle çerçevelendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Kadın Hakları, Annelik, Feminizm, Kadın Hareketi, DP Dönemi

In Period Of Democrat Party Woman Rights (1946-1960)

Abstract

The concept of women's rights in Turkey and especially the press since the Tanzimat Period and Second Constitutional Monarchy was announced through the intellectuals. In this process, women play an important role in the development of society as a mother. After the Independence War, the Republic was declared and women's rights struggle was supported.

One of the biggest steps in the progress of a country is that men and women can walk equally. Steps towards ensuring this equality in Turkey have occurred granting of political rights to women in 1935, the community has taken the time to accept this equation. This thesis has attempted to investigate the place of women in the society from the transition to multi-party life until 1960, in which direction DP has changed conservative line and women's rights, and to establish the connections between the first wave women's movement and the women's movement in the DP period.

After Atatürk's death, the women's movement was put on hold because women's rights were granted before. CHP's efforts to keep up with the world's conditions have resulted in the establishment of DP. The DP determined a conservative line with voting concerns; on the other hand, it also tried to take part in democracy. These two situations led the party to contradiction. Afterwards, women were confronted with the imposition of house closure, non-work and wearing sheets. Women are framed by a consumer role confined to motherhood and home space.

Key Words: Women Rights, Motherhood, Feminism, Women's Movement, DP Period

İçindekiler

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KADIN HAKLARI VE KADIN ALGISI.....	6
1.1. DÜNYA'DA KADIN HAKLARI.....	6
1.1.1. Türkiye'de Kadın Hakları Kavramı.....	7
1.1.2. Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler.....	8
1.1.2.1. Eğitim Alanında.....	8
1.1.2.2. Hukuk Alanında.....	11
1.1.2.3. Çalışma Alanında	11
1.1.2.4. Sosyal Hayatta	12
1.1.2.5. Kadın Dernekleri	13
1.1.3. CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA KADIN HAKLARI	13
BÖLÜM 1: ÇOK PARTİLİ HAYAT DÖNÜŞ SÜRECİ VE DP'NİN İLK YILLARI.....	16
1.1. DP'NİN KURULUŞ SÜRECİNDE SÖYLEMLERİNDE KADIN HAKLARI	16
1.2. DP'NİN PROGRAMINDA KADIN HAKLARI	20
1.3. DP'NİN FAALİYETLERİ VE PARTİLERİN SEÇİMLERDEKİ SÖYLEMLERİ.....	25
BÖLÜM 2: DP DÖNEMİNDE KADIN HAKLARINA BAKIŞ	42
2.1. DP DÖNEMİ SOSYAL HAYATTA KADIN HAKLARI	42
2.2. AİLE VE MODA KADIN HAKLARI.....	50
2.3. DP DÖNEMİNDE ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN HAKLARI	61
2.4. DP DÖNEMİNDE EĞİTİM HAYATINDA KADIN HAKLARI.....	71
2.5. HALK EVLERİ VE HALKODALARI	78
2.6. KÖY ENSTİTÜLERİ	81
2.7. GEZİCİ KÖY KADIN KURSLARI	85

BÖLÜM 3: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KADIN DERNEKLERİ	87
3.1. DP DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE KURULAN KADIN DERNEKLERİ	89
3.1.1. KADINLAR HALK FIRKASINDAN TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNE	92
3.1.2. Yardımsevenler Derneği.....	99
3.1.3. Meslek Kadınları Derneği.....	100
3.1.4. Üniversiteli Kadınlar Derneği	101
3.1.5. Kadınlar Koruma Derneği.....	101
3.1.6. Türk-Amerikan Kültür Derneği: Türk Amerikan Kültür Derneği.....	102
3.1.7. Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği	104
3.1.8. Kadınlar Dayanışma Birliği.....	105
3.1.9. Diğer Kadın Dernekleri.....	106
BÖLÜM 4: 1946-60 YILLARI ARASINDA KADIN MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ	107
4.1. 1946-50 YILLARI ARASINDA SEÇİLEN KADIN MİLLETVEKİLLERİ	112
4.2. 1950-54 YILLARI ARASINDA SEÇİLEN KADIN MİLLETVEKİLLERİ	136
4.3. 1954-60 YILLARI ARASINDA SEÇİLEN KADIN MİLLETVEKİLLERİ	141
SONUÇ	154
KAYNAKLAR	158
EKLER	176
ÖZGEÇMİŞ.....	191

Kısaltmalar

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

TKB: Türk Kadınlar Birliği

KHF: Kadınlar Halk Fırkası

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

ABDÖNEM: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

Çev: Çeviren

Der: Derleyen

Haz: Hazırlayan

DÖNEM: Dönem

T: Toplantı

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

C. Cilt

Y: Yıl

N: Numara

s: Sayfa

age: Adı Geçen Eser

agm: Adı Geçen Makale

b.y. : Bilgi yok

GİRİŞ

Kadın kavramı, ilk medeniyetlerde doğurganlık ve bereket gibi sembollerle anılmıştır. Ancak Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinlerin erkekler tarafından yorumlanmasının etkisiyle birlikte kadın kötülük ile özdeşleştirilmiştir. Yunan Felsefesinde ilk kadın olarak bilinen Pandora ile ilgili inanış, onun gelişinin tüm kötülüklerin dünyaya saçıldığına dairdir. Bu süreçten sonra toplumdan dışlanan, yok sayılan ve yalnızca cinsellik, günah gibi kavramlar üzerinden kadına bakışın etkisiyle kadının hakları ve toplumla olan ilişkisi sınırlandırılmıştır.

Türklerde kadın ise tanrıçalık, annelik gibi imgeler üzerinden değer gören ve saygı duyulan sembol olarak telakki edilmiştir. Erkek ve kadın arasında tam bir eşitlik söz konusu idi. Hatta devlet yönetiminde han ile birlikte hatunda yer alıyordu. Türk toplumunda erkek ile eşit şekilde konumlandırılmış bir kadın söz konusu idi. Ancak İslamiyet'in Arap kültürü ile şekillendirildiği bir anlayışın ürünü olarak kadının toplumun dışına itildiği bir süreci Türk kadını benimsemeye başlamıştır. Bizans'tan alınan harem uygulamaları ile birlikte eski konumunu kaybetmiştir. Bu bakımdan kadın hakları ya da feminizm kavramı aynı manayı içermektedir. Feminizm "Kadın erkek ayrımcılığına karşı durarak karşı cinsler arasında her türlü ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ve toplumsal eşitliği savunur."¹ Bu kavram yüzyıllar boyu kadını kötülük ile bağdaştıran ve aşağılayan ifadeleri durdurmayı amaçlamıştır. Feminizm terimi ise ilk kez *bir risalede* Alexandre Dumas tarafından *kadın hareketini tanımlamak için kullanılmıştır.*²

Dünyada Sanayi İnkılabı ile birlikte kapitalist üretim biçiminin kadınları iş yaşamına katması ile kadın ekonomik gücünü eline almıştır.³ Bunun yanında Fransız İhtilalinin getirdiği hürriyet, eşitlik, kardeşlik gibi fikirlerin kadınları etkilemesiyle kadın hakları hareketinin fitili ateşlenmiştir.

Türk kadını özellikle Osmanlı Devleti'nden itibaren devlet yönetiminde genel olarak annelik ve entrikalar üzerinden okunmuştur. Türk modernleşmesi sürecinde,

¹ Gün Taş, "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri" *Akademik Hassasiyetler*, C.3, S.5, 2016, s.165.

² Emine Öztürk, Ali Coşkun "Türk Kadınının Feminizme Bakışı (Erzurum Örneği), *Din Araştırmaları Dergisi*, C.20, 2010, s.114.

³ Ümran Karaaslan, "19 Yüzyılda Batı'da Kadın Hakları Hareketinin Tarihsel Gelişimi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s.1.

“kadın meselesi”, Türk aydınları tarafından Tanzimat’tan Cumhuriyet’in erken dönemlerine değin “modernleşmeci yaklaşım”ın bir parçası dahilinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda “kadın kimliği” tanımlamasında Cumhuriyetin erken dönemlerinde dikkat çeken tartışma kadının bir mesele olarak değerlendirilmesi idi⁴. Bu yaklaşımın temelinde yatmakta olan gerçeklik ise, kadının toplumun geri kalmışlığında bir odak olmak üzere seçilmiş ve toplumun ilerlemesi için çözümlenmesi gereken bir mesele olarak üzerinde durulmuş olmasıdır. Burada iki yönlü bir çaba dikkat çekmektedir: ilki, kadın meselesi üzerinde çalışma yapanların çoğu modernleşme yanlısı erkeklerdir. Diğeri ise, kadın yazarların genellikle bu söylemin içinde yer almış olmalarıdır. Onlara göre; kadın toplum yaşamına dahil edilmeli, kadın haklarının milli bir dava olarak görülmesi vatanperverlik adına savunulmalıydı. Bu türden yaklaşımların sahipleri aynı zamanda Avrupa taklidi olarak feminizme karşı bu sayede milliyetçi bir söylem de geliştirmişti. Modernleşme yanlısı Osmanlı aydınlarının dönemin kadın yazarlarıyla kurdukları ittifak temelinde, kadının geleneksel konumunu, çözüme kavuşturulması gereken bir “mesele” olarak görülmesini gerektirmiştir.

Bu doğrultuda Halide Edip Adivar 1909’da şu ifadelerle yer vermekteydi: “Bir kadın evvela Osmanlı, bir vatanperverdir. Vatanın hukuku kadınlık hukukundan bin kat mühim ve muhteremdir, onun için kadınlar bugün hukukumuz diye haykırırken bunu kendileri için değil, vatana yetiştirecekleri evlada lazım olan terbiyeyi verebilmek için olduğunu der-hatır etmelidirler. Kadınlar vatan için deruhte edeceğiniz en müşkil, en uzun teşebbüslerinizde size yardım edecek tabii ve hakiki arkadaşlarınızdır. Onlar milletin müntehâ-yı tekâmülüne doğru açtığımız yola işleyen yoldaşlarınız, meslektaşlarınızdır...”⁵ Dikkat edileceği üzere, Meşrutiyet yönetiminin “kadın algısı”nda öncelikle kadının yeni bir “terbiye-i vicdaniye ve ahlakiye” ile donatılması vatana evlat yetiştirecek sorumluluk duygusuna haiz anneler olarak, “terbiye-i dimağîye ve ahlakla” medeni milletlerin kadınları arasında yer almaları savunulmaktaydı. Bu dönemde batılı aydınlar, İslam ülkelerindeki geri kalmışlığın temel sebebini, kadının

⁴ Ayşe Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 9, Sayı: 51, (Mart 1988), s. 39; Tanzimat sürecinden itibaren, Cumhuriyet’in ilk dönemi ve sonrasındaki gelişmeler kapsamında ele alan ve döneme hâkim siyaset, hukuk anlayışı ve pratikleri temelinde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Modernleşme deneyimlerini yaşayan bir toplumun da kendine özgü kültürel ilişkileri ve yapısı, o toplumsal yapı içindeki iktidar ilişkileri ve biçimlerine ilişkin güçlü referanslar sunmaktadır. Bkz. Ekrem Işın, “Tanzimat, Kadın ve Gündelik Hayat”, *Tarih ve Toplum*, C. 9, S. 51, (Mart 1988), s. 22-23.

⁵ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978, s. 401-403.

“cehaleti” ve “toplumsal statüsü” ile ilişkilendirmiştir⁶. Bu kaygılar etrafında birleşen dönemin aydınları için kadınların toplumsal alana katılmalarını ve bu sayede özgürleşmelerini desteklemek öncelikle şu iki sorumluluğu ortaya koymuştur: Birincisi, Osmanlı toplumu için “yeni” olan kadın imajının meşruiyetini sağlamaktır. İkincisi ise, Batı kültürü ile geleneksel kültür arasında orta yol bulmak, modernleşme yolunda önemli bir görev haline dönüşmüştür⁷.

II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e uzanan süreçte batılılaşma söylemi kültürel kimlik temelinde şekillenmiştir. Kültürel kimlik konusu ise öncelikli olarak kadının aile içindeki “eş ve anne” rolleri temelinde, batılılaşma olgusunun ana motiflerinden biri olarak değerlendirilmiştir⁸.

Meşrutiyet döneminden Cumhuriyet Türkiye’sine geçiş aşamasında üst üste karşılaşılan travma ve savaş gerçeği doğal olarak toplumsal yaşamın parçası olan kadının idealize edilmesinde de etkili olmuştur. Bu süreçte kadın da erkek gibi Milli Mücadele’nin bir parçası olarak, “vatana hizmet etmelidir” vurgusu ön plandadır. İdealize edilen bu “yeni kadın” savaş gerçeğinden de hareketle savaş sahasında erkeklerle birlikte yerini alacak, böylelikle tüm “vatanın anası” olarak yüceltilen kadın, toplum içerisinde “Türk kahramanlığı” ve fedakârlığı kaidelerinin taşıyıcısı olacaktır.⁹

⁶ Bu çerçevede Meşrutiyet dönemin reform yanlıları, kadının toplumsal konumunu, dinsel ve kültürel unsurlarca belirlenen giyim, mekânsal sınırlılıklar, aile ve evlilik pratikleri çerçevesinde değerlendirmeye almıştır. Bkz. İ. Tekeli – Ş. Gencay, “Türkiye’de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi”, *Toplum ve Bilim*, (Yaz-Güz 1978), s. 100; Bu çalışmalar içinde, Batılı aydınlar için temel kaygı şeriat yasalarının hâkim olduğu siyasal sistemlerin batılı tarzda modernleşme biçimine uyum sağlayıp sağlayamayacağı konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu noktadan hareketle; Osmanlı örneğinde “kadın meselesi”, muhafazakâr ve reformcular tarafından batı karşıtlığında değerlendirilmiştir.

⁷ Kadın hareketinin, devleti kurtarma arayışlarına yönelik proje ve uygulamalarının hakim olduğu böyle bir süreçte filizlenmesinin sebebi, Osmanlı erkek aydınlarının çözümünü bulduğu geleneksel sistemin yeniden üretilmesinde tercihini modernleşmeden yana kullanması ve çağdaşlaşma idealini kadının toplumsal konumuyla bizzat ilişkilendirmesi olmuştur. Nitekim özellikle II. Meşrutiyet süreciyle birlikte tartışmaların gündemi, kurumsal düzeyde reform uygulamalarının giderek etkilerinin toplumsal alana yansımaları yön değiştirmiş. Osmanlı modernleşme deneyimi sonrasında batı kültürü, giyim, yemek yeme, yazı yazma alışkanlıkları, vs. yaşamın her alanına nüfuz etmiştir. Bkz. (Nilüfer Göle, *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, İstanbul, 1991, s. 91).

⁸ Bu çerçevede kadının toplumdaki rolü ve kimliği döneme hâkim yaklaşımlarla irdelenerek, onların da erkekler gibi bir birey olduğu vurgulanmıştır. Nitekim özellikle Türkçülük akımı, kadının da erkek gibi bir akla sahip olduğunu ileri sürerek, onların “malı, mülkü, ya da eğlencesi, süsü” olmadıklarını savunmuşlardır. Bkz. Ayşe, Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu”, *Tarih ve Toplum*, 9, 51 (Mart), 1988, s. 40-41.

⁹ Kütahya Mebusu Besim Atalay düşmanın yurttan atılması sonrasında yaşanan gelişmeleri izah ederken mevcut durumu şöyle eleştirdi. “Bu memleketlerin kurtulması ve bugün vaki olan suiüstimal Hoca Sadi’nin meşhur kuzu hikâyesini andırdı. Kurdun elinden kuzuyu kaptı fakat kesti kendi yedi. Arkadaşlar üç senedir kadınlara cephaneye mi taşıtmadık, tuzdan vergi mi almadık, undan vergi mi almadık vesairenden vergi mi almadık, kadınlardan mı şehit vermedik, haki gazaya masumlar mı defnetmedik? Neticede ne oldu biz memleketleri kurtardık fakat peşkeş yaptık. Gidin görün arkadaşlar Türk kalbi sızlayacak, ağlayacak çıldıracaktır. İzmir sokaklarını çeşit çeşit vatanperverler, çeşit çeşit insanlar çeşit çeşit tüccarlar doldurmuştur... Biz sözde halkçıyız diyoruz. Sözde bu memleketin evladına bu memleketi idare ettireceğiz diyoruz. Neden böyle eski işe komisyonları tarzında memuru mahsus göndererek, harcırahlar vererek yabancıların eline terke diyoruz? Bunu yerli heyetlere, belediye heyetlerine Meclisi idarelere,

Ayrıca bu dönemde Türk kadını, mevcut sosyo-kültürel ortamda yapılması imkânsızmış gibi görülen işlere de imza atacaktır. Türk kadının ilk defa sahneye çıkışı, Türk Ocakları sahnelerinde gerçekleşmiş, bu sayede Türk kadınının sosyal hayata katılımı ocaklar vasıtasıyla başlamıştır.

Zaman içerisinde kadının savaş koşulları etkisiyle erkeğin yerini alma zorunluluğu ve batılı bir anlayışta eğitimin yaygınlık kazanması sonrasında kadınlar hak talebinde bulunmaya başlamıştır. Erkeklerin güdümündeki bir devlet yönetiminde hak talepleri çocukların eğitimi ve annelik sorumlulukları üzerinden biçimlendirilmiştir. Kadınların eğitilmesi sonucunda kadın hakları meselesinin gündeme gelmesi ve kadının erkeklerle beraber millet için çabalaması düşüncesi gerçeğinden hareketle çözümlenmeye çalışılmıştır. Sonuçta İstiklâl Savaşı'nda kadın ile erkek birlikteliğinden doğan ortak mücadele kararlılığı ve bu güçlerinin birliğinden bir Cumhuriyet inşa edilmiştir. Ancak savaştan sonra kadının Osmanlı dönemi geleneksel anlayışı üzerinden şekillendirilmeye çalışılması kadınların bu kez yan yana savaştıkları erkeklere karşı mücadele vermesini zorunlu kılmıştır. *Kadın hareketi* ise sürekli yeni bir sınav vererek mücadelesini sürdürecektir. Bu mücadelenin çözümlenmesi Atatürk İnkılapları ile sonraki dönemlerdeki kadın hakları konusundaki yaklaşımların anlaşılmasına bağlıdır.

Araştırmamız sırasında kadın hakları ve kadın konusunda döneme ait kaynaklar, gazete ve dergiler üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Ancak dönem kaynaklarının konuya yeterli önceliği vermemesi bu dönemin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bu dönem özellikle *Kadın Gazetesi* ve *Akis Dergisi*'nin kadınlara ait bölümlerinin mevcut olması dolayısıyla öncelikle çalışmada kullanımı tercih edilmiştir.

Aynı zamanda Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivinden Hasena Ilgaz ve Süreyya Ağaoğlu diğer bilgiler kataloglanmadığından dolayı bu arşivlerle sınırlı kalmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden yararlanılmıştır.

Hanımeli ve Seksoloji dergileri Kadın Eserleri Kütüphanesinde cilltleme de olduğundan incelenememiştir.

Kadın Gazetesi ise İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi tadilatı olduğundan dolayı tüm sayılarına ulaşılamamış, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Beyazıt Kütüphanesinden ulaşılan sayılarla birlikte döneme ait diğer dergiler incelenmiştir.

halktan doğmuş idarelere terk etmiyoruz? Onlar gelsin onlar baksın çalacaksa onlar çalsın...” Bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Yüz kırk beşinci İltima, 25.11.1338, s.75. ; Hâkimiyet-i Milliye, 28 Teşrinisani 1338, S.672.

Bunlara ek olarak dönemin dergilerinin nasıl baktığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Burada özellikle Hafta, Yelpaze, Kadın Sesi, Akbaba, Kadın Gazetesi ve Aile dergisinden yararlanılmıştır.

Ayrıca çalışmamızın doğrudan muhtevasını içermesi sebebiyle, Emel Doğramacı “Türkiye’de Kadın Hakları”¹⁰ adlı eserinden de istifade edilmiştir. Eser, Osmanlı dönemi ve Atatürk dönemi kadın hakları konusunda bilgiler vererek genel bir çerçevede ele almıştır. Zafer Toprak “Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm”¹¹ adlı eserlerde bu dönemde çalışmalarını incelemektedir. Yabancı araştırmacılardan Bernard Caporal’ın “Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını” adlı eseri de çalışmamızın tarihi arka planını içeren iki dönemi ele almaktadır.

Çalışmamızın doğrudan ele aldığı dönemi ise içermesi bakımından Abdullah Aydın ve Murat Yıldız’ın “1950-1960 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı yapıtı fevkalade mühimdir. Bahsi geçen çalışma demokratikleşme ve kadınların sivil toplum kuruluşları bağlamında incelenmesini konu almıştır. Ayrıca Leyla Kaplan’ın 1908-1960 sürecini genel hatları ile incelediği “Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını” adlı çalışması tezimize kaynaklık etmiştir.

Çalışmamıza kaynaklık eden lisansüstü tez çalışmaları arasında Canan Tatlı’nın “Demokrat Parti Döneminde Toplumsal ve Siyasal Hayatta Kadın” adlı eseri zikredilebilir. Tez çalışmasında işaret olunan dönemde kadın konusunda muhafazakâr fikirler ile bağlantılar kurarak ele almıştır. Diğer bir lisansüstü tez çalışmasında ise Muhammet Yıldız “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)” konusunda Eski Türklerde kadından 1950’ye kadar olan süreçte kadın haklarını ele almıştır.

Bunlar dışında 1935’e kadar en büyük sorumluluğu üstlenen Türk Kadınlar Birliği’nin sürece katkısının incelendiği Aslı Davaz’ın “Eşitsiz Kız Kardeşlik” ile Zafer Toprak “Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm” adlı eserlerde bu dönemde çalışmalarını incelemektedir.

¹⁰ Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadın Hakları, 1982 Baskısı, Ankara: Üniversal Kitabevi, 1982.

¹¹ Zafer Toprak, Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935), 1.Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

BÖLÜM 1: KADIN HAKLARI VE KADIN ALGISI

1.1. Dünya’da Kadın Hakları

19. Yüzyıl’dan günümüze kadın hakları üç dalga halinde bir gelişim göstermiştir. 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız İnsan Hakları Bildirgesi yayımlanmış. 1792’de ise Mary Wollstonecraft’ın yazdığı “Kadın Hakları Bildirgesi” *Birinci Dalga Kadın Hareketinin* başlangıcı kabul edilmiştir.¹² 1793 yılına gelindiğinde Olympe de Gouges “*Mademki kadına giyotine çıkma hakkı veriliyor, öyleyse kürsüye çıkma hakkı da verilmelidir.*”¹³ diyerek krala bir “*Kadın Hakları Beyanamesi*” yollamıştır.¹⁴ Bu süreçten sonra 1848 yılında New York’ta yayımlanan “Duygusal Bildiri” ile kadın ve erkekler için eşit haklar talep edilmiştir. Birinci Dalga Hareket, “*genel çerçevede kadınların oy hakkı, eğitimde fırsat eşitliği ve kadınların mülkiyet haklarını*” içermekteydi. Bu anlayış kadınların doğal haklarını elde etmesi için eğitimi bir dönüşüm aracı olarak görmüş, eşitsizliğin giderilmesinin çözümünü ise hukuksal reformlara bağlamıştır.¹⁵

İkinci Dalga Kadın Hareketi, 1960’lardan sonra ortaya çıkmıştır. 1960’lı yıllarda ortaya çıkan ve 1990’lara kadar etkisini sürdüren bu anlayışın sloganı “kişisel olan politiktir” ifadesi olmuştur. Kadınların sadece annelik ile ilişkilendirildiği ve buna karşın kadınların yalnızca evleri ve dikta edilen bir cinsiyet rolünü oynadıklarını düşünüyorlardı. Bu düzenin ataerkil düzen ve kapitalizm olarak görüyordu. Kadın duygusallık ve özel bir alanla genellikle ev ile sınırlandırılırken; erkek akılla ve kamusal alanla özdeşleştiriliyordu. Toplumun kadına biçtiği rollerin ve söz konusu eşitsizliğin temel nedeninin *eril söylemler* (erkek cinsten sayılan kelimeler) olduğunu söylüyordu.¹⁶ Kadınlar için yasalarda mevcut bulunan “eşitlik” anlayışının pratiğe dökülmesini istiyor ve ataerkilliğe karşı bir duruş sergiliyorlardı. Ayrıca kadınların doğum yapmalarını sağlayan teknolojik gelişmelerin, ilaçların tüm kadınlara sunulmasını talep ederken;

¹²Serdar Örnek, “Amerika’da Kadın Haklarının Gelişimi”, (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.29, 2015), s.110.

¹³Gülden Treske, “*Olympe de Gouges*” Amargi Dergi “Zaman Yolcusu Kadınlar” 8 Ağustos 2015, [http://www.amargidergi.com/yeni/?p=1480], (4.1.2018), s.y.

¹⁴Emine Öztürk, *Feminist Teori ve Toplumsal Süreçte Türk Kadını*, 1.Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001, s.51.

¹⁵Gün Taş, agm, s.167.

¹⁶Gökçe Nur Şafak, “Feminizm Notları- II: Farklı Yollar- İkinci Dalga” Ayarsız Dergi, 3 Eylül 2016, [https://www.ayarsiz.net/feminizm-notlari-ii-farkli-yollar-ikinci-dalga/], (19.05.2019), s.y.

aynı zamanda kadına yönelik baskıcı tutum ve yasaların da ortadan kaldırılmasını istiyorlardı.¹⁷ Bu ifadeler ışığında kadın hakları konusunda edebiyat çalışmalarında dikkat çeken diğer bir başlık ise “üçüncü dalga”dır.¹⁸ Bu aşama tez çalışmamız dışında yer aldığı için tezimizde ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir.

1.1.1. Türkiye’de Kadın Hakları Kavramı

Türk Dil Kurumu göre kadın, “*dişi insan, hizmetçi, bayan, analık veya ev yönetimi bakımından gerekli erdemleri, becerileri olan*” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁹ Bu tanımlamalarda hala birinci dalga kadın hareketi anlayışının etkileri görülmektedir. Kadının güçlendirilmesi ve kendi değerinin farkında olması gerekmektedir. Kadın kendini ancak kendi tanımları üzerinden var edebilir.

Eski Türklerde “Tanrıçalar” ile özdeşleştirilen ve erkekle eşit değer ve statüde olan kadının durumu zaman içerisinde değişmiştir. Osmanlı Devleti’nde alt kültürlerin tesiri ile birlikte kadın sosyal hayattan uzaklaşmaya, ev hayatına çekilmeye başlar. İstanbul’un fethi ile birlikte Bizans’tan alınan harem usulleri, sultan ve yüksek memurlar tarafından yapılan çok eşli evlilikler yaygınlaştırılarak kadının konumu değiştirilir.²⁰ Neticede kadın zamanla toplumsal hayattan uzaklaşmaya başlar.

Günümüz Türkiye’sinde ise kadın hakları söz konusu olduğunda “toplumsal cinsiyet” kavramı üzerinden tanımlanmaktadır. Bu kavram “bireyler için beklenti örüntüleri oluşturan, günlük yaşamın toplumsal süreçlerini düzenleyen, ekonomi, ideoloji, aile, siyaset gibi toplumsal örgütlenmelerin içine yerleşerek onları biçimlendiren bir kurum” olarak tanımlanmaktadır.²¹ Yani tüm bu süreç kadını beklentiler aracılığıyla şekillendiren bir anlayışı doğurmuştur. Osmanlı Devleti’ne ve Cumhuriyet dönemine bakıldığında daha çok kadın hareketinde “*ailesel ya da sosyal*

¹⁷Duygu Alptekin, “Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.4.

¹⁸ Üçüncü dalga hareket ise; 1990’da, İkinci Dalga Feminizm anlayışının “yanlışlarına” tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu tepki, kadın hareketinin sadece orta ve üst sınıf beyaz kadınlarla ilgili olmadığını söylüyor. Aynı zamanda kadına şiddetle savaşılmaması, kadının güçlendirilmesi ve kadın sorunları üzerinden yapılacak politik hamlelerle kadınların sorunlarının çözüleceğine inanıyordu. Kadınların dünyayı daha yaşanılır kılmak için kadınların farklı özellikleri ile kabul edildiği bir dünya istiyorlardı. Bkz. (Hale Kolay, “Kadın Hareketinin Süreçleri, Telepleri ve Kazanımları” EMO Kadın Bülteni, S.3, Nisan, 2015, s.10).

¹⁹ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, “Kadın”, [http://sozluk.gov.tr/], (05.07.2018).

²⁰ Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadın Hakları, 1982 Baskısı, Ankara: Ünlü Kitapevi, 1985, s.9.

²¹ Duygu Alptekin, age, s.4.

feminizm” kavramını görmekteyiz. Bunlarla kadınların toplumdaki rolünün yükseltilmesi hedeflenmekte ve kadın ile erkek birbirinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir.²² Bu süreç Osmanlı Devleti’nde kadın haklarına dair meseleler, Tanzimat dönemi ve özellikle Meşrutiyet döneminde tartışmaya açılacaktır. Osmanlı Devleti’nde Feminizm kavramı ilk kez Ebüzziya Tevfik’in 1899 yılındaki makalesinde kullanılır. Bu bakımdan Osmanlı Devleti’nde ilk feminist hareketin, boğazda bir vapur seferi sırasında erkekler ile aynı şartlara sahip olamayan üç kadın tarafından Terakki dergisine gönderilen şikâyet mektubu olacaktır.²³ Meşrutiyet Dönemi ise bu konuda büyük bir dönüşüme kapı aralayan milat olmuştur. Bu milat aydınların omuzlarında yükselmiştir. Ziya Gökalp’in kızına gönderdiği bir mektubundaki tutumu kadına verdiği değeri göstermektedir. *“Peki, yeni hayat ne zaman başlayacak? Ne zaman ki, kadınlar erkekler kadar öğrenim görerek toplumun yönetimindeki rollerini oynamaya başlarsa.”*²⁴

1.1.2. Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler

1.1.2.1. Eğitim Alanında

Kadın hakları meselesi eğitim faaliyetlerindeki gelişmelerden sonra aktif hale gelmeye başlamıştır. Bu süreç dönemin aydınlarının kadın meselesini gündemlerine almış, bu süreç Tanzimat’tan itibaren görünür kılınmış ve kadınlar arasında yayılmasında oldukça etkili olmuştur. Meşrutiyet döneminden sonra kadın hakları konusuna fazlaca odaklanılmaktadır. Tanzimattan önce yalnızca erkeklere eğitim kurumları halkın geneli için ise Sıbyan Mektepleri’nde verilen dini eğitimle sınırlıydı.²⁵ Bu dönemde; Şinasi, Namık Kemal gibi aydınlar, gazetelerde insan hakları, kadın

²² Yasemin Avcı, “Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Döneminde “Otoriter Modernleşme” ve Kadının Özgürleşmesi Meselesi”, OTAM Dergisi, S.21, 2007, s.12.

²³ Nicola A.N.M Van Os, “Osmanlı Müslümanlarında Feminizm”, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, C.1, İstanbul: İletişim, 2009, s.335.

²⁴ Saadettin Yıldız, “Sürgün Mektuplarındaki Ziya Gökalp”, Türk Dergisi, 2013, C.1, S.2, s.y.

²⁵ Abbas Çelik, “Hatıralarla Sıbyan Mektepleri”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.27, 2007, s.126.

hakları, vatanseverlik gibi konulara değinmiştir. Yazdıkları edebî eserler yoluyla kadının toplumdaki durumuna değinmiştir. Özellikle dönemin görücü usulü ve çok eşli evliliklerine karşı çıkan yazılar yazarak kadının toplumsal statüsünün yükseltilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir.²⁶ Kız çocukları 8-9 yaşlarına geldiğinde ise bu okuldan alınıyor ve eve kapatılıyordu. Tanzimat'tan sonra Kız Rüştiyelerinin açılması ile kadınlar eğitim faaliyetlerinde yerini alır.²⁷ “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ile okullarda erkekler 6-10 ve kızlarda 7-11 yaş olarak belirlenmiş. Ancak aynı mahalle veya köyde iki okul yoksa erkekler ile kızlar ayrı sınıflarda oturacaktır. Sıbyan okullarında ise 4 yıllık eğitim süresince alfabe, Kur'an-ı Kerim, tecvit, ahlak, yazı, ibadet kuralları, biraz matematik ve Osmanlı tarihi konularında dersler verilmiştir.²⁸ Kız çocukları 1848 Ebe Mektebi, Galatasaray Sultanisi, 1859 yılında Rüştiyeleri açılmıştır.²⁹ Daha sonra 1869 İnas Sanayi Mektebi ile 1870 Darülmuallimat, açıldı.³⁰ 1915'ten itibaren kadınlar yalnız erkeklere ait olan yükseköğretim kurumlarında eğitim almaya başlayan kadınlar İstanbul Darülfünun konferansları ile bilgilendirilmiştir.³¹ Kız çocuklarının bu okula gönderilmesini sağlamak amacıyla hükümet gazetelere ilan vermiştir.³² 1862'de Kız Rüştiyelerinin açılışında Eğitim Bakanı yaptığı konuşmasında “Okuyup yazmanın erkek ve kadınlar için elzem olup geçinmek için ağır işler gören erkeklerin ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların dahi din ve dünyalarını bilerek kocalarının emirlerine itaat etmeleriyle ve istemediklerini yapmaktan sakınmalarıyla ve iffetlerini koruyup kanaat ehli olmalarıyla mümkün olacaktır.”³³

²⁶ Banu Çakmak, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlı'da Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu” Tiyatro Eleştirmenliği Ve Dramaturji Bölüm Dergisi, S.18, 2011, s.50.

²⁷ Figen Aydınğör, “Tanzimat Döneminde (1839-1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.61.

²⁸ Emel Doğramacı, “Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü, 1.Baskı, Ankara: İş Bankası Yayınları,1989, s.20.

²⁹ Figen Aydınğör, age, s.63.

³⁰ Figen Aydınğör, s.68; Bernard Caporal, age, s.104.

³¹ Semra Gökçimen, “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi” *Yasama Dergisi*, S.10, 2008, s.10.

³² Muammer Demirel, “Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüştüye Mektepleri”, *Türkler*, C.15, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.82.

³³ Muhammet Yıldız, “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü), 2012, s.340.

Meşrutiyet Döneminden itibaren İttihat Terakki'nin devlet idaresinde aktif olmasıyla kadın hareketi özgür bir alan bulmuştur. Kadının eşitlik istekleri genelde batılılaşma, özelde ise annelik ve iyi yurttaş kavramları ile şekillenmiştir. Cemiyet kadınların toplumsal hayatta yer bulabilmesi amacıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti kadınlar şubesi açılmış, kadınlar siyasi ortamlarda yer bulmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki zamanının ötesinde bir anlayışla vatansever Türk kadını ile birlikte bir ulus inşa etme faaliyetine girişmiştir. Parti politikasında milliyetçi ve ilerici bir çizgi izlemiştir. Türkçülük akımından faydalanarak kadınların üzerindeki baskıyı hafifletmek istemiştir. Tezini "İslamiyet öncesi kadınların mevki ve İslamiyet'in ilk zamanlarındaki Müslüman kadına tanınan haklara dayandırmıştır.³⁴ Böylece kadınların yeni hayatını - büyük değişikliklerle yönetmesine en büyük desteği vermesiyle 1908'den bu yana milliyetçilik ile uyumlu bir yeni aile yapısı doğmuştur.³⁵ Kadın için bütün bu yapılarla yeni bir toplum yaratma hedefini gerçekleştiren parti aynı zamanda dönemin gazetelerinde kadınların eğitimi ve terbiyesinin önemine dikkat çekilerek kadınların ailedeki ilk eğitimci oldukları hatırlatılarak milletin yaşamının şekillenmesinin bilgili ve güzel ahlaklı bir kadına bağlı olduğu ifade edilmiştir.³⁶ Ziya Gökalp'in düşüncesini de şekillendiren bu anlayış şu sözlerle dile getirmiştir: "*Kadın, aileyi kurar, ayakta tutar. Aile milli cemiyetin temeli olduğuna göre, millette kadının eseri demektir. Bizde kadınlar iyi tahsil görmedikleri için aile yükselmeyince millette geride kalıyor. O halde terakkinin başı kadın terbiyesidir; kızların iyi yetiştirilmesidir. Bütün ıslahat her şeyden evvel kız mekteplerinden başlamalıdır. Kızların iyi terbiye edilmesi, bir milleti yeniden ihya edebilir. Çünkü iyi kadın iyi aileyi vücuda getirir. İyi aileden de iyi millet doğar.*"³⁷

Burada kadın hakları hareketiyle eski Türkler veya İslamiyet'in ilk yıllarındaki durum işaret edilerek, kadın hakları meselesinde gelişmelerin topluma anlatılması istenmiştir. Özellikle Meşrutiyetin bal ayı geçtikten sonra birbirinden farklı görüşlerde yayınlar çıkmaya başlamış. Bu yayınlarda özellikle kadın hakları konusundaki tartışmaların yaşanmasına zemin hazırlamıştır.³⁸

³⁴ Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını, 1.Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1988, s.63.

³⁵ Zafer Toprak, Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935), 1.Baskı, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015, s.3.

³⁶ Savaş Karagöz, Mustafa Şanal, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.39, Ağustos, 2015, s.680.

³⁷ Saadettin Yıldız, *age*, s.278.

³⁸ Halide Edip Adıvar, Mor Salkımlı Ev, 3.Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları,2000, s.150.

1.1.2.2. Hukuk Alanında

Kadın hakları konusunda 1840 yılındaki Ceza Kanunnamesi hukuksal reformlara ciddi bir zemin hazırlanmıştır. Bu kanun ile Osmanlı tebaası kanun önünde eşit hale gelmiş ve oluşturulacak bir kurul tarafından yeni bir kanunname hazırlanması tasdik edilmiştir.³⁹ Bunun dışında II. Abdülhamit tarafından babalarından çeyiz masraflarının azaltılması istenir.⁴⁰ Kız ve erkek çocuklarının mirasta eşit pay almasını sağlayan kanun 1847’de yürürlüğe girmiştir.⁴¹ 1910’da ise başlık parası kaldırılmıştır. 1917 yılında “Hukuk-u Aile Kararnamesi” ile evlenme ve boşanma gibi konular yeniden düzenlendi ve çok eşli evlilik kadının rızasına bağlanmıştır.⁴² 1911’de zina cezasında kadın ve erkek için hapis ya da eşit ceza uygulandı. Bu kararname Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından 1919’da kaldırılmıştır.⁴³

1.1.2.3. Çalışma Alanında

Çalışma alanında; İslam dini kadının çalışması konusunda herhangi bir yasak belirtmemekle birlikte bu konuda törelere uyulması ve çevre tarafından ayıplanmayacak bir iş seçilmesini emretmektedir. Buna rağmen Osmanlı’da kadının çalışması yaygınlaşmamıştır. Çünkü kadının aile hayatının devamını sağlamak, ev işlerini yürütmek, çocuklarının eğitimiyle meşgul olmak ve kocasına yardım etmek şeklinde görevleri vardır. Köy hayatında ise kadınlar üretime yaşam tarzları gereği genellikle katılırlar. Burada anne ve kız çocuklarının dokuma tezgâhlarında ve tarlada çalışarak ailesinin geçimine katkı sağlamıştır.⁴⁴ Ancak kadınlara ödenen ücret erkeklerin yarısı kadardı.⁴⁵ Köyde yaşayan kadınlar yaşamları gereği hareme kapatılmamış peçe ve

³⁹ Bernard Lewis, Modern Türkiye’nin Doğuşu, 5.Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınları,2011, s.153.

⁴⁰ Şefika Kurnaz, age, s.108.

⁴¹ Serpil Çakır, age, s.204.

⁴² Vahap Sağ, agm, s.17.

⁴³ Serpil Çakır, age, s.205.

⁴⁴Abdullah Saydam, “Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumunu”, Türkler, C.13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.1574.

⁴⁵ age, s.1575.

çarşafı yaşamında kullanmayı zorlanacağından benimsememiştir.⁴⁶ Ancak şartların kötüleşmesi ile birlikte kadın erkeğin yerini almaya başlamış, hatta kadınlar İstanbul'da gönüllü olarak geri hizmette işçi olarak çalıştırılmak üzere askerlik taburuna alınmıştır.⁴⁷ Birinci Dünya Savaşı'nda seferberlik nedeniyle erkeklerin cepheye sevk edilmeleri dolayısıyla mecburi bir süreç işlemiş, kadınlar ticaret, yol yapımı, sokak temizliği gibi işlerde çalışmaya başlamıştır. Beyoğlu'nda kadın berberlerin erkekleri tıraş ettiği bilinmektedir. Sabah Gazetesi'nde "*erkeklerimiz şimdiden sakallarını kadınların ellerine vermeye başladılar.*" şeklinde mizahi bir başlık atmıştı. Galata'da ise "Kadın Tüccarlar Pazarı" açılmış ve zor savaş koşullarına karşı çeşitli dernekler kurulmuştur.⁴⁸

1.1.2.4. Sosyal Hayatta

Osmanlı Devleti'nde kadının kamusal alandan uzaklaşmış ve gideceği yerler devlet tarafından sınırlandırılmıştı. Hangi araçlara binecek, nerede oturacak, alışveriş yapacak, ibadet edecek bunların hepsi fermanlar ile düzenlenmişti.⁴⁹ Çünkü kadının alanı evdir, bunun dışındaki alanlar; komşuları ziyaret etmek, hamam ve mesire yerlerine gitmek ile sınırlıydı. Ancak kadın zaman içinde bazı dernek ve cemiyetler aracılığıyla sosyal hayata katılmaya başlamıştır. Bunlar arasında; Esirgeme Derneği, Türk Kadınları Biçki Yurdu, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Türk Gücü Derneği dernekler aracılığıyla kadın toplumsal hayata karışmaya teşvik edilmiştir.⁵⁰ Kadın hakları faaliyetiyle öne çıkan Teali-i Nisvan, Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan, Hizmet-i Nisvan gibi cemiyetlerde vardır.⁵¹ Ayrıca kadının toplumsal hayata katılımında en büyük destekçilerinden biri olan Türk Ocaklarıdır. Burada kadın ile erkeğin aynı

⁴⁶ Hüsnüye Hoş, "Türk kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2001), s.41.

⁴⁷Sibel Dulum, "Osmanlı Devleti'nde Kadın Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.72.

⁴⁸ Zafer Toprak, age, s.6.

⁴⁹ Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, 5.Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s.227.

⁵⁰ Şefika Kurnaz, age, s.63.

⁵¹ Turhan Feyzioğlu, "Atatürk ve Kadın Hakları" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.II, S.6,1986, s.588.

ortamda bulunması, kadınların konuşmacı olarak sesini duyurmasına destek olmuştur. Kadın giysileri üzerinde de düzenlemeler yapmışlardır.⁵²

Meşrutiyet Döneminde kadın hakları meselesi, Hasene Ilgaz'ın notlarında şu cümlelerle aktarılacaktır: “Türkiye’de batıda olduğu gibi aktif bir dönem olmamış ise de ortam hazırlayan, gazete ve dergilerden söz etmektedir. Şükûfezar Gazetesi ilk sayısında “Bizler saçı uzun akli kısa diye erkeklerin alayına hedef olmuş bir taifeyiz. Bunun aksini isbat etmeye çalışacağız. Erkekliği kadınlığa kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek çalışma ve gayret yolunda olacağız.” ifadelerine yer vermiştir.⁵³ Afet İnan, o dönem Harbiye Nazırının Gülhane Parkına kadınların girmesini yasaklamasından sonra kadınların direnişi üzerine parka girmeleri için bir gün ayrıldığından bahseder.⁵⁴

Osmanlı kadınına çağın ne kadar gerisinde kaldığını, kadınların hakları konusunda harekete geçmesi gerektiğini pek çok gazete ve dergideki yazılarla da gündeme getirilerek Türk kadınının harekete geçirmiştir. Kadınlar artık bu mücadeleyle hayatlarını var etmeye çalışacaktır.

1.1.2.5. Kadın Dernekleri

1.1.3. Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kadın Hakları

Kadınlar Meşrutiyet dönemi boyunca haklarını kazanmak adına pek çok zorlukla mücadele etmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sıkıntıları ve Osmanlı Devletinin savaşa girmesi ile kadınlar yeni bir sınav vermek zorunda kalmıştır. İşgaller karşısında İstanbul’da bir “Asri Kadınlar Cemiyeti” tarafından düzenlenen mitinge katılmışlardır.⁵⁵ Yine İzmir’in işgalini protesto etmek için Halide Edip, Sultan Ahmet Meydanında bir konuşma yapmıştır.⁵⁶ Bu konuşmasında halka adaletten ayrılmamaları ve hiçbir kuvvete boyun

⁵² Muhammet Yıldız, age, s.27; Necdet Aysal, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.X, S.22, Bahar, 2011, s.10.

⁵³ Hasene Ilgaz, “Kadın Dernekleri”, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Hasene Ilgaz Özel Koleksiyonu.

⁵⁴ Afet İnan, Tarih Boyunca Türk Kadınlarının Hak ve Görevleri, 3.Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975, s.98.

⁵⁵ Harun Aydın, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”, *Current Research in Social Sciences*, C.1, S.3, Ocak, 2015, s.91.

⁵⁶ Cemile Şahin, Mustafa Şahin, “Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasal Ve Askeri Faaliyetleri”, *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2, 2013, s.61.

eğmemeleri konusunda yeminler ettirmiştir.⁵⁷ Türk kadını, İstiklâl Harbinde pek çok dernek kurarak ülkelerine destek olmuşlardır. Bu cemiyetler, Türk ordusunu da ekonomik desteklemiş, halkın orduya katılması için çalışmış, işgalleri protesto etmiştir.⁵⁸ Bunlarla da kalmayan kadınlar elinden gelen fedakârlığı göstermiştir. Kocasını ile savaşırken şehit düşen Gördesli Makbule' IX. Gönüllüler Müfrezesine komuta eden, Tayyar Rahmiye Hanım, Kara Fatma, Fatma Onbaşı, Adile Onbaşı gibi birçok kadın ise düşmanla fiilen dövüşerek, sırtlarında mermi taşıyarak Milli Mücadele'de vatanlarını savunmuşlardır.⁵⁹

Türk kadını bir yandan ise Meşrutiyet döneminden beri savundukları kadın haklarının savunusunu yaparak, yeni bir hayat ve ülkenin aydınlanması için yazılar kaleme alıyordu. TBMM'i kurulması, 1923 yılında Tunalı Hilmi Bey verdiği önergede milletvekili seçimlerine kadınlarında dâhil edilmesini istemektedir. Ancak bu önerge bile büyük bir tepkiye neden olmuş ve oturum tatil edilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte kadınların toplumdaki durumu tekrar tartışmaya açılmıştır. Özellikle İstiklâl Harbinde kadınların kahraman ve güçlü bir imajla erkeklerin yanında yer alması hak taleplerinin kuvvetlenmesine neden olmuştur. Cumhuriyetin kurucu kadroları ve Atatürk görüşlerinin kadın ve erkeğin birbirinin gücüne dayanarak durmasından yanadır. Atatürk kadınlarla ilgili konularda Meşrutiyet Dönemine benzer açıklamalar yapıyor, "Birinci Dalga Kadın Hareketi" desteklediğini ifade ederek "*Kadının en büyük görevi analıktır. İlk eğitim verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu görevin önemi yeterince anlaşılır. Milletimiz güçlü bir millet olmaya kesin karar vermiştir. Bugünün gerekli olan şeylerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan ötürü kadınlarımız da ilim adamı ve fen adamı olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün eğitim kademelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır.*"⁶⁰

İzmit'te, 1923 yılında "*Halide Edip'i mebus görecek miyiz?*" sorusu üzerine Gazi "... *Kanunda bir sarahat yoktur. Mamefih şimdiye kadar elli bin erkek nüfusa bir*

⁵⁷Gökay Durmuş, "İzmir'in İşgali Protesto Amacıyla İstanbul'da Düzenlenen Mitinglerin Türk Romanındaki Yankıları" SUTAD, Bahar, 2017, S.41, s.165.

⁵⁸ Leyla Kaplan, age, s.87.

⁵⁹ Bernard Caporal, Kemalizm'de ve Kemalizm sonrasında Türk Kadını, 1.Baskı, Ankara: Tisa, 1982, s.175; İhsan Şerif Kıymaz, "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, S.46, Güz 2010, s.343.

⁶⁰Türkân Arıkan, Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet", 1.Baskı, Ankara: TBMM Yayınları, 1984, s.25.

mebus çıkmıyor mu idi? Genel olarak elli binde bir mebus dersek o zaman bu kayd ile erkeklerle beraber kadınlarda mevzuu bahis olur.” diyerek kadınlara da intihap hakkı verilmesi konusunda bir sorun olmadığını ifade etmiştir.⁶¹ Başka bir konuşmasında Atatürk, “Türk Kadını dünyanın en aydın, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklıkta değil, ahlakta ve fazilette ağır, vakarlı bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi Türk’ü zihniyeti ile pazusu ile azmi ile muhafaza ve müdafaya kudretli nesiller yetiştirmektedir.”⁶²

Türk kadını 1930 yılındaki belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına 1933 yılında Muhtar ve İhtiyar Meclislerine seçilme hakkı eklendi.⁶³ 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir.⁶⁴ 1935’te 18 Türk kadını TBMM’ne milletvekili olarak girmiştir. Bu isimler, Mebrure Gönenç, Hatı Çırpan, Türkan Örs Başbuğ, Sabiha Gökçül Erbay, Şekibe İnel, Hatice Özgener, Huriye Öniç Baha, Fatma Memik, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Ferruh Güpgüp, Bahire Bediş Morova Aydilek, Mihri Bektaş, Meliha Ulaş, Esmâ Nayman, Sabiha Gökey, Seniha Hızal, Benal Nevzat Arıman idi.⁶⁵ Ancak kadınların kendi devrimlerini yaratamadığı süreç zamanla kadının hayatına hâkim olmaya başlayacaktır.

⁶¹ Zübeyde Terzioğlu, “Basına Göre Türk Kadınının Siyasi Hakları” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007), s.30.

⁶² Ayça Gelgeç Bakacak, “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme”, Atatürk Yolu Dergisi, S.44, Güz, 2009, s.634.

⁶³ Belkis Konan, “Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.60, S.1, 2011, s.167.

⁶⁴ Leyla Kaplan, age, s.195.

⁶⁵ Harun Aydın, agm, s.94.

BÖLÜM 1: ÇOK PARTİLİ HAYAT DÖNÜŞ SÜRECİ VE DP’NİN İLK YILLARI

1.1. DP’nin Kuruluş Sürecinde Söylemlerinde Kadın Hakları

Atatürk döneminde TCF ve SCF gibi partilerle umduğu demokrasiyi ülkeye getiremeyen Türkiye bu süreci başka bir bahara bırakmak zorunda kalmıştır. Atatürk’ün ölümü ile birlikte devleti temsil görevini İsmet İnönü’ye verilmiştir. Bu temsil CHP tarafından verilen Milli Şef ünvanı ile perçinlenmiştir. Ancak İnönü’nün Atatürk’ün liderliği sonrasında paralara kendi resmini bastırması gibi nedenlerle Atatürk ve İnönü taraftarlığı şeklinde bir ayrıma neden olmuştur.⁶⁶ Atatürk’ün ölümü sonrasındaki sallantılı sürece ek olarak 1939-45 yılları arasında yaşanan II. Dünya savaşı ülke ekonomisini olumsuz etkilerken, İkinci sanayi planı gibi kalkınma planlarının da suya düşmesine sebep oldu. Dünya savaşı fiyatların hızla yükselmesi ve bunun sonucunda karaborsa ve vurgunculuk gibi sorunların engellenmesi zorunluluğuyla olağanüstü önlemlere başvuruldu. Bu soruna karşı 18 Ocak 1940 yılında Milli Korunma Kanunu ile birlikte hükümete fiyatları belirleme, zorunlu çalışma yükümlülüğü ve ürünlere el koyma gibi geniş yetkiler verildi.⁶⁷ Yine Dünya savaşına karşı 1 milyon kadar erkeğin askere alınması da tarımsal üretimi olumsuz etkilemekteydi.⁶⁸ 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi ise vurgunculuk ve karaborsacılık yaparak büyük kazançlar sağlayan kişileri cezalandırmak amacıyla bir defaya mahsus alınmıştır. 4 Haziran 1943 yılında uygulamaya konan Toprak Mahsulleri Kanunu ise devletin istediği ürünlere bedeli karşılığında el konulmasını içermektedir. Bu kanun aynı zamanda Varlık vergisine gelen tepkileri azaltmayı da amaçlamış ve kırsal kesime uygulanmıştır.⁶⁹ Bütün bu gibi politikalar halkın belini bükmüş ve İnönü’nün karşısına muhaliflerin çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca kanun New York Times gazetesinde de eleştirilmiştir. 1943 yılında zor durumda olan mükellefiyetlerin borçlarının silinmesi ve diğer kısmın borcu çalışarak

⁶⁶ Sadettin Bakan, Hakan Özdemir, “1946-1960 Türkiye’de İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi Demokrat Parti’ye Karşı” C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:14,S.1, 2013, s.375.

⁶⁷ Erdem Yavuz, “Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu Tartışmaları: Erzincan Uygulamaları”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.3, S.12, 2015, s.165.

⁶⁸ Tıbet İnal, “Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Farklılığı ve Dış politikaya Yansıması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010) , s.18.

⁶⁹ Cengizhan Yıldırım, “1923-1946 Döneminde Türkiye’de Uygulanan İktisat Politikalarının Kuşatıcı ve Dışlayıcı Kurumlar Çerçevesinde Analizi” Liberal Düşünce Dergisi, S.80, Güz, 2015, s.103.

ödemesi gibi bir takım kolaylıklar sağlanmıştır. Kanunun kaldırılması konusunda Celal Bayar'ın teklifi üzerine 15 Mart 1944 yılında kaldırılmıştır.⁷⁰ Bu muhalefetin ortaya çıkışındaki diğer etkenlerden biri de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunudur. 1930 yılına kadar sınırlı şekilde uygulanan ve 1935 CHP kongresinde “Her Türk çiftçisini yeter toprak sahibi yapmak partimizin ana gayelerinden birisidir. Topraksız köylüye toprak dağıtmak için özgün istimlak kanunları çıkarmak lüzumludur” şeklinde bir karar alınmıştır.⁷¹

1945 yılına gelindiğinde Atatürk'ün ölümüyle yarım kalan mesele savaş durumu ve ekonomik problemlerle askıya alınsa da bu ortamda köylünün sırtına binen yükün hafifletilmesi ve İsmet İnönü'ye duyulan tepkinin azaltılması gibi nedenlerle tekrar gündeme gelmiştir.

17 Ocak 1945 yılında “Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı” başlıklı bir rapor ile tekrar gündeme gelmiştir. Bazı milletvekilleri kanunu desteklerken kanuna muhalif olanlar ise kanunun düzenlenip dağıtılacak toprakların hangi bölgelere ait olduğunun netleştirilmesini istemiştir.⁷² Demokrat Parti vekillerinden olan Refik Koraltan Kanunu “*Ali'nin malını alıp Veli'ye vermek*” cümleleriyle açıklamış “*Bir vatandaş babasından ve ecdadından kalan bir mülkünü şahsi emekleriyle de arttırdıktan sonra büyük bir gayret ve fedakârlıkla yıllar boyunca işlemiş, ilerletmiş, böylece çocuklarına ve yuvasına, dolayısıyla içinde yaşadığı camiaya faydalı olmuş. Günün birinde bu adamın mülkünün bir kısmını elinden alıyorsunuz, yani hazıra konuyorsunuz. Böyle bir hareketin başka bir deyimle bu yolda yapılacak bir ameliyenin o vatandaşın hayatında, durumunda, bütün ailesi üzerinde yapacağı depremi düşünmek bile insanı içinden sarsmaz mı?*” diyerek kanunu eleştirenlerden biri olmuştur.⁷³ Adnan Menderes Kanunun bazı maddelerine değinilmediğini ve ülkede nüfus ve toprak oranları dikkate alındığında bir toprak sorunu olmadığını bu sorunun bölgesel temelde olduğunu ve bu toprakların bazı vatandaşların elinden alınarak diğer vatandaşlara, dağıtılmasının durumun kötüye

⁷⁰ Necati Aksanyar, Murat Biçer, “II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, Ağustos, 2008, s.391.

⁷¹ Mehmed Korkut Aydın, “Chp'de Partiçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve TBMM'de Yaşanan Tartışmalar”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.41, Sonbahar, 2018, s.364.

⁷² Mehmed Korkut Aydın, age, s.365.

⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, 1945: Dönem, VII. C.17, B.54, (14 Mayıs 1945), s.59.

gitmesine yol açacağını belirtmiştir.⁷⁴ Ülkede İnönü'ye ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa olan muhalefet CHP içerisinde yeni bir sürece zemin hazırlayacaktır.

Bu dönemde İsmet İnönü, II. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan süreçte Türkiye'nin demokratik bir rejime sahip olduğunu göstermek ve dünya savaşı sonrasında demokrasinin yanında olduğunu göstermek istiyordu. Bu süreçte özellikle Türkiye, Birleşmiş Milletler Anayasasını imzalayarak demokrasi tarafında olduğunu dünyaya kanıtlıyordu.⁷⁵ Ayrıca İsmet İnönü yeni bir muhalefetin hoşnutsuzlukların giderilmesini istiyor ve *“çok yakın bir tarihte, hakiki halk idaresi ve Cumhuriyet murakabesinin, kendi memleketimiz bünyesinde de tahakkuk etmiş olduğunu göreceksiniz”* diyerek demokrasiye geçilmesi gerektiğinin sinyallerini veriyordu.⁷⁶

Dünyadaki bu gidişat ve Toprak Reformu konusundaki muhalefet CHP içerisinde yeni bir solğun çıkmasına imkân vermiştir.

Başbakan Şükrü Saraçoğlu Toprak Reformu ile Aylık Bütçe Kanunu'nun TBMM gündemine getirildi. Hükümet güvenoyu isteği 359 onaya karşılık, 7 mebusun ret oyu vermesiyle Mecliste muhalefet daha görünür hale geldi.⁷⁷ Kanunu reddeden bu vekiller; arasında Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü “Dörtlü Takrir” adı verilen bir belge yayımladı. Böylece yeni bir partinin kurulmasına da zemin hazırlandı.⁷⁸ 12 Haziran 1945'te Dörtlü Takrir ile Ulusal egemenliğin sonucu olan Meclis denetiminin uygulanması, yurttaşların hak ve özgürlüklerini Anayasa'da belirttiği şekilde kullanılması ve partilerin çalışması konusunda da aynı hak ve özgürlüklerin vücut bulmasını istiyordu.⁷⁹ İnönü bu süreci şu şekilde anlatmaktadır: *“Dörtlü takriri verdiler. Ben kendilerini teşvik ettim. İstiyordum ki, parti teşkil etsinler. Bunu ciddi olarak istiyordum. Bu bir oyundur, aldatmacadır endişesini ciddi olarak izaleye çalıştım. Parti hazırlığı bitince Celal Bayar Bey bana geldi. Programı aldım ve muvaffakiyet temenni ettim. Dörtlü Takriri verdikleri zaman grupta: “Biz ıslahat*

⁷⁴ Mehmed Korkut Aydın, age, s.371.

⁷⁵ Kemal H. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: İstanbul Matbaası,1967, s.126.

⁷⁶ Nilgün Nurhan Kara, “Türk Siyasi Hayatında Recep Peker” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1999), s.49.

⁷⁷Ercan Haytoğlu, “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Hayata Geçişin Nedenleri”, PAÜ Eğitim Dergisi, S.3,1997, s.52.

⁷⁸ Enis Şahin, Bilal Tunç, “Demokrat Parti Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947)”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, C.1, S.2, 2015, s.33.

⁷⁹ Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiyeye (1945-1950), 4.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, s.67.

*istiyoruz, parti değil” demişler.”*⁸⁰ Dörtlü Takririn okunmasından sonra İnönü muhalefeti parti dışında yapmalarını ve mücadelelerini orada yürütmelerini istemiştir.⁸¹

Nermin Abadan Unat, DP'nin kurulma sürecinde ortaya çıkan Dörtlü Takrir ve Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün partiden ihraç edilmesi karşısında Yavuz Abadan ve Tezer Taşkıran'ın bu duruma muhalif olduğunu belirtmiştir.⁸²

Bu gelişmelerden sonra Nuri Demirağ tarafından 6 Haziran 1945'te Türkiye'nin çok partili hayata geçişteki ilk siyasi partisi olan Milli Kalkınma Partisini kurmuştur. Parti amacını “*seçmenlerin demokratik demokratik haklarını engelleyen mevzuata rağmen partinin iyi niyetini göstermek*” şeklinde açıklamıştır. Ancak parti Belediye seçimlerinde hile olduğunu gerekçesiyle seçimlerden çekilmiş, Türk siyasi tarihinde arkasına basının desteğini de alamaması nedeniyle büyük bir etkisi kalmamıştır.⁸³

DP ise 7 Ocak 1946 yılında kurulmuştur. Parti tüzük ve programı Celal Bayar tarafından İsmet İnönü'ye götürülmüş ve parti kurma onayı alınmıştır. Bu görüşmede İnönü partinin laiklik konusunda ne düşündüğünü sormuş ve Bayar laikliği dinsizlik olarak görmediklerini söylemiştir. Köy Enstitüleri ve İlkokul seferberlik ile uğraşp uğraşmayacakları ve dış politika konusunda CHP'de ayrı düşünüyor musunuz sorularına hayır cevabını verdikten sonra partiye onay verilmiştir.⁸⁴

Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte İslamcılık yükselmiş. DP'nin kuruluşuyla ülke özgürlükçü bir havanın etkisine girmiştir. DP ile birlikte İslamcı söylemler harekete geçmiş ve parti içinde yer bulmuş ve ilk icraatlar Ezanın Arapça okunması, okullara din dersinin zorunlu hale getirilmesi gibi icraatlar yapmıştır. Bütün bu etkiler Nurcu, Süleymancı ve Nakşibendi gibi tarikatların DP'yi desteklemesini beraberinde getirmiştir.⁸⁵

Türkiye için özellikle DP kurulması CHP'den farklı bir seçeneğin oluşması ve tek parti döneminin sona ermesi ülkede özgürlükçü bir havanın esmeye başladığı

⁸⁰ Mehmet Kabasakal, Türkiye'de Siyasal Partiler, 1.Baskı, İstanbul, 2013, s.9.

⁸¹ Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye (1945-1950), s.67.

⁸² Nermin Abadan Unat, Kum Saatini İzlerken, 2.Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, 1998, s.147.

⁸³ Kemal Karpat, age, s.133.

⁸⁴ Emin Kirman, “Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.83.

⁸⁵ Hakan Özdemir, Türkiye'de Muhafazakâr Sağ Pencereden Kadına Bakış, KAÜ İİBF Dergisi, C.6, S.10, 2015, s.227.

görülmektedir. Bu hava özellikle 1950’li yıllardan sonra daha görünür hale gelecektir. DP kendisini destekleyeceğini düşündüğü çevrelere özgürlük vaddetmiş ve özellikle İslamcı çevreler tarafından destek görmüştür.⁸⁶

Seçimlerden sonra yöneticilerin baskısından yakınan DP gerilimin gitgide artması sonrasında Celal Bayar ve İsmet İnönü arasında pek çok görüşme yapıldı. Bayar Sivas’taki bir konuşması sırasında halkın siyasi görüşleri nedeniyle baskı görmesini ve radyo ile halkevlerinin iktidara hizmet ettiği gibi eleştirilerini sıralayarak eşitlik talep etmiştir.⁸⁷ İnönü hakemliğinde DP ve CHP arasındaki gerilim azaltılmaya çalışılmıştır. İnönü 12 Temmuz 1947’de yayımladığı bildiri ile *“ihtilalci bir teşekkül değil, bir kanuni siyasi partinin metotları ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını sağlamak gerekir”* diyerek *“meşru ve kanun siyasi partilere karşı tarafsız ve eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır.”*⁸⁸ İnönü’nün hakemlik rolünü edinmesinin yanında Türkiye’de demokrasinin varlığını gösteriyordu. Böylece ABD tarafından Türkiye’ye verilecek yardım olan Truman Doktrininin desteğinin demokratik ülkelere verilmesinin de etkisi vardır. DP Meclis içerisinde muhalefete başlamış ve iktidarın ülkeyi kötü yönettiğini söylemiştir. Muhalefetin argümanlarına karşı CHP *“1947’de dini eğitim veren özel okullar ile dershanelerin açılması, Halk evlerinde Köy Enstitülerinin çalışma düzeninin değişmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin arttırılması”* gibi faaliyetlere zemin hazırladı.⁸⁹

1.2. DP’nin Programında Kadın Hakları

DP kurulduğu ilk zamanlardan itibaren CHP’ye bir alternatif olarak görülmüştür. DP’nin anlaşılması bu alternatif söylemin halk arasında bulduğu yerinde anlaşılmasını ve kadın haklarının Çok partili hayatla birlikte aldığı biçimde anlaşılması için partinin kadın meselesine yaklaşımı partinin tüzük ve programı açısından ele alınacaktır.

DP iktidara gelmeden önce herhangi bir program ve Beyanname yayımlamamıştır. Bu konuda muhalefetten sert eleştiriler üzerine Celal Bayar, 7

⁸⁶ Makbule Evrim Gülsünler, Hülya Anakız Ertürk, “Demokrat Partinin 1946-1950 Yılları Arasında Halkla İlişkiler Stratejileri” Selçuk İletişim, C.7, S.3, 2012, s.95.

⁸⁷ Ensar Yılmaz, “DP’nin İktidara Gelişi (1945-1950)”, (Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.192.

⁸⁸ Sadettin Özel, “1947 Yılı Türk Basınında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Türk Devrimi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2010), s.134.

⁸⁹ Fehmi Akın, “12 Temmuz Beyanname’sinin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, s.98.

Mayıs'ta Malatya'da yaptığı seçim konuşmasında eleştirilere cevaben şunları söylemiştir: *“DP'nin programı yok diyorlar, hâlbuki mükemmel programı var. Bütün memleketin ihtiyaçlarına ameli bir surette cevap vermektedir. Milletimiz itimat edip de iktidarı DP'ye teslim ederse programın fiili neticesi, semeresi o zaman görülecektir.”*⁹⁰ 1950 yılında *“hayatın ucuzlatılması, üretim hacminin ve istihdamın artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, vergi adaletinin sağlanması, gümrük tarifelerinin toptan gözden geçirilmesi özel girişim alanının mümkün olduğu kadar genişletilmesi, devlet teşebbüslerinin özele devredilmesi”* gibi maddeler yer almaktadır.⁹¹

DP'nin programında direk kadınlara yönelik bir madde yoktur. Ancak programda demokrasiyi *“milli irade ve halkın menfaatlerini, hak ve hürriyetlerini eşitlik temelinde sağlamak”* olarak anlamıştır. Ayrıca Türk cemiyetinde çalışmak isteyen her işsiz vatandaşa iş bulmak ve hastalık, sakatlık gibi durumlarda yardım almalarını da demokrasinin hedefi sayar.⁹² İnkılapçılık *“değişen dünyaya uyum sağlamak ve milletin ileri seviyeye ulaşmasını sağlarken geçmişten gelen zararlı gelenekleri bunun dışında tutmaktır.”* Halkçılık ise *“hiçbir şahsa veya zümreye imtiyaz sağlamadan, halkın menfaati için çalışmak”* şeklinde tanımlanmıştır.⁹³ DP programında CHP ile ortak olan pek çok nokta vardır. Altı ilke de bunlardan biridir. Parti'nin CHP'den ayıran en büyük fark Liberalizm ilkesini benimsemesi ve yabancı sermaye'nin ülkeye girmesini sağlamak gibi hedefler koyması olmuştur.⁹⁴ DP programında kadın ilgili çok az madde vardır. Tunalı'nın ifade ettiği gibi Demokrat Parti'nin geniş bir kitle desteğini kazanan programında, sadece ailenin Türk toplumunun temellerinden biri olduğuna ve partiye kadın, erkek bütün yurttaşların üye olabileceğini belirtilir.⁹⁵ Partiye üyeliğe mani olacak haller ise şu şekilde sıralanmıştır. Parti Tüzüğünde siyasi bir cemiyet olduğu ve Milli Mücadele'ye aykırı harekette bulunmamış, Türk milletinin birlik ve istikbaline karşı olmayan, ağır hapis ya da haysiyetsizlik nedenleriyle hapis yatmamış olan, Türk kültürü

⁹⁰ İsa Yıldırım, “Demokrat Parti İktidarı ve Türk Kamuoyu (1950-1960), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.83.

⁹¹ Filiz Gülsevin, “Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008), s.16.

⁹² TBMM Arşivi, “Demokrat Parti Programı 1946”, <http://hdl.handle.net/11543/917>, (17.05.2019), s.1.

⁹³ Aynı Eser, s.4.

⁹⁴ Canan Tatlı, age, s.32.

⁹⁵ Yonca Altındal, “Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi, (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.84.

ve parti prensiplerini benimseyen, 22 yaşında kadın veya erkek partiye üye olabilir.⁹⁶ Çok partili hayata geçiş sonrasında iktidarı alan DP'nin programında kredi oranları, fabrika ihaleleri ve tüketim maddeleri gibi ayrıntıları dikkate almasına rağmen programlarında kadın sorununa yer vermemiştir.⁹⁷

DP kadroları 1954 yılından itibaren "Kadın Kolları" kurulması için çalışmalara başlamıştır. Bu kararı almasında 1954 seçimlerinde kadın seçmenlerin çoğunlukta olmasıdır. Kadın kolları çalışmaları 1960 sonrasında yerleşmeye başlamıştır. Anadolu'da kadın kolları çalışmalarının başlatılmasında etkili olmuştur.⁹⁸ Buna rağmen bazı şehirlerde kadın kollarının kurulması uzun yıllar almıştır. Aydın basınında 1954 yılında Hür Aydın Gazetesindeki bir haberde DP ve CHP'nin kadınları üye yapmak için birbiri ile yarışa girdiklerini ve örgüt ağlarının kadınları kapsayacak şekilde genişletecekleri iletilmekteydi.⁹⁹

1957 Seçimleri için DP Kocaeli Kadın Kolları da çalışmalara katılmıştır. Bu dönemde Kadın Kolları Başkanı olan Jale Bora'dan başka Nurten Morsan, Necibe Karalı, Seher Erevli, Mualla Kanbay gibi daha birçok kadın yer almıştır.¹⁰⁰ Kocaeli Kadın Kolları miting çalışmalarında bulunmuş ve DP'nin Kocaeli'de birinci parti olarak çıkmasında kadınların etkisi büyük olmuştur.¹⁰¹ *"Partinin amacı; Türk milliyetçiliğini korumak, güçlendirmek ve geliştirmektir. Toplumun, ailenin ve kişinin, tam bir hürriyet içinde refah ve saadeti temin etmek... Ülkenin ve kişilerin maddi ve manevi değerlerine saygılı olarak, bu değerleri titizlikle korumak, insanın temel hak ve hürriyetlerine sahip çıkarak, ferdin teşebbüs gücünü desteklemek ve ülke ekonomisinin yapısında ve işleyişinde serbest piyasa ekonomisini hâkim kılmak... Geleceğin sahipleri, Türk gençliğini, Büyük Türkiye idealine, Türk milliyetçiliğine inanmış, milli ve manevi değerlere bağlı, ilmi düşünce ve çalışmayı benimsemiş birer insan olarak yetiştirmek ve Türkiye'yi Büyük Atatürk'ün ilke ve inkılapları ışık ve doğrultusunda hür ve bağımsız,*

⁹⁶ Demokrat Parti Tüzüğü, TBMM Arşivi, s.5.

⁹⁷ Şengül Altan Aslan, "Kadın Odaklı Politikaların Hükümet Politikalarına Yansımaları Üzerine Bir Analiz", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.30, 2017, s.415.

⁹⁸ Banu Terkan, "Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği)" Selçuk İletişim, C.6, S.2, 2010, s.122.

⁹⁹ Derya Genç Acar, "Aydın Tarihinde Kadın (1923-1996)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.92.

¹⁰⁰ Bilal Tunç, "Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kocaeli'ndeki Seçim Faaliyetleri (1950-1957)", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.7, S.1, 2018, s.260.

¹⁰¹ Aynı Eser, s.262.

demokratik, güçlü ve itibarlı bir ülke olarak, çağdaş ülkelerin seviyesi üzerine çıkarmaktadır."¹⁰²

1950 yılında Meclise sunulan DP programında altı ilke yer almıştır. Bununla birlikte inkılâplar konusunda şu açıklama yapılmıştır: “ ... *Millete mal olmuş inkılâpları mahfuz tutacağız. Demokratik inkılabımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp, anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan... bir devlet nizamını teminat altında bulunduracak... tek partiden arta kalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz*” demiştir.¹⁰³ Ancak bu inkılâpların hangileri olduğu ve “hangilerinin korunmayacağı” gibi düşüncelerin yeşermesine ise zemin hazırlıyordu.¹⁰⁴ Bununla birlikte liberalizm anlayışı ve yabancı sermayenin ülkeye girmesini destekleyeceklerini ve sol akımlara ve irtica ile mücadele edeceklerini ifade etmişlerdir.¹⁰⁵ Bu dönemde özellikle Kemalizmle uzlaşamayan kesimler DP’yi desteklemiştir. Bu kişiler hükümet programında din derslerinin zorunlu olması, Arapça’ya önem verilmesi, Komünizmin karşısında dinin bulunduğu gibi fikirleri benimsiyordu. Adnan Menderes ise programla ilgili konuşmasında millete mal olmuş inkılâpların korunacağını söylemiştir. Parti programı Hafta dergisindeki bir yazıda şu ifadelerle değerlendirilmiştir: “Partinin bu başarısı memleketimiz ve milletimiz için saadet getirecek, hiç değilse, ilk fayda olarak ıstıraplarına son verecek, ağrılarını dindirecektir. Çünkü millet ve memleket, kazaya uğramış bir insana yapılacak (ilk yardım) mahiyetinde bir acele yardıma ve tedbirlere muhtaç olacak kadar zebun düşmüştür. Bu vaziyeti kavramış görünen hükümet, bizim anladığımızı göre, programını ilk ve acil yardım şeklinde tertiplemiştir.” Hükümetin yapacakları konusunda umut vardır.¹⁰⁶

DP programında muhafazakâr bir madde olmamakla beraber parti sağ seçmen desteğini almak ve CHP’nin gücünü kırmak için tek parti dönemi uygulamalarının gerektiğinde karşısında olmuş ve dindar seçmeni yanına çekmeyi başarmıştır.

¹⁰² TBMM Arşivi, “Demokrat Parti Tüzüğü” <http://hdl.handle.net/11543/766>, (15.06.2019), s.3.

¹⁰³ İrfan Veziroğlu, Tuncer Yılmaz, Hükümetler Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, C.2, Ankara: TBMM Basımevi, 2013, s.757.

¹⁰⁴ Mustafa Albayrak, “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Dönüşüm (1950-1960), [http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=259], (20.06.2019).

¹⁰⁵ İrfan Veziroğlu, Tuncer Yılmaz, age, s.757.

¹⁰⁶ Tahsin Demiray, “Yeni Hükümetin Programı ve D.P. Bonoları...”, Hafta, 2 Haziran 1950, N.36, s.6.

1947 yılındaki CHP programında kadınlarla ilgili olarak “*Partimiz kadın erkek bütün yurttaşları hak ve vazifede eşit tutar.*” Ayrıca parti “*Eğitimde kadın ve erkeğin eşit olduğu ve her yaştaki yurttaşlara meslek bilgisi vermekle onların bilgilerini tazelemek ve arttırmak için öğretim kurumlarının kurulmasını görev addeder.*”¹⁰⁷ 1947 Kurultayında parti hedefini “*Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı yurttaşlar yetiştirmek*” yerine “*Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı esaslara bağlı yurttaş yetiştirmek*” şeklinde değiştirecektir.¹⁰⁸ Bunun yanında eğitim konusundaki faaliyetlerini devam ettirerek şehir kasaba ve her köyde kız ve erkek çocukların ilkokulda aynı program dâhilinde eğitilmesini sağlayacak ve her yaştan erkek ve kadınlar için meslek bilgisi verecek eğitim kurumlarının kurulmasını sağlama vazifesini üstlenir. Bunun için sanat ve meslek okulları, gezici kurslar ve gece eğitim kursları gibi uygulamalarla eğitecektir.¹⁰⁹ Yine Halkevleri ve halkodalarının kadın erkek tüm vatandaşların toplanma alanları olan kitaplık ve güzel sanatlar gibi alanların her yerde eksiksiz olmasını sağlayacaktır.¹¹⁰

Ülkemizde ilk Kadın Kolları örgütlenmesi girişimi CHP tarafından 1949 yılında Genel Sekreterliğe gönderilen yazıda partiye kadınların üye yapılması ve kadın kollarının kurulması için çalışmalar başlatılmıştır.¹¹¹ CHP 1951 yılındaki 9. Kurultayı ile Gençlik ve Kadın Kolları konusundaki düzenlemeleri yapmıştır. Kadın Kollarının kuruluş amacı ise şu sözlerle ifade edilmiştir. *Türk İnkılabı ve partimizin umdelerinin bütün vatandaşlar, hususiyle kadınlar arasında yayılmasına, benimsenmesine çalışmak; Türk kadınının sosyal ve politik anlayışımızın ilerleyip gelişmesine ve demokrasinin kökleşmesinde görev almalarını sağlamaktır.*” Kadın Kollarının görevleri şunlardır: *“Toplantılar, konferanslar tertip etmek; broşürler ve dergiler çıkartmak; köy ve mahalle gezileri yaparak kadın vatandaşlarla aydınlatıcı temaslarda bulunmak, partinin üye sayısını, hususiyle kadın üye sayısını arttırmaya çalışmak, bağlı buldukları parti kademelerinin çalışmalarına geniş ölçüde yardım etmektir.”* 1960 yılında tamamlanarak yasallaşmıştır.¹¹² 1954 yılında tüzüğünde yapılan değişiklik

¹⁰⁷ Leyla Kaplan, age, s.197.

¹⁰⁸ Birgül Bozkurt, “Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte CHP ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1946-1950), Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.IX, S.20-21, Bahar-Güz, 2010, s.219.

¹⁰⁹ Zarife Kerimoğlu, age, s.12.

¹¹⁰ Aynı Eser, s.14.

¹¹¹ BCA,” Kadınların Partiyeye Kadınların Üye Yapılması”, 490 01 454 1871 1, (24.02.1949).

¹¹² Mustafa Çadır, age, s. 56.

yapılmıştır. Bununla kadın kollarının amaçları belirlenmiştir. Türk kadınının hak ve vazifelerinin kökleştirilmesine yardım etmek, Türk kadınının eğitim ve sosyal meselelerinde yaşam şartlarını arttırmak, dünyadaki diğer kadınlarla temas kurarak Türk kadınının ve haklarını tanıtmak ve kadın ve erkek eşitliği konusunda diğer milletlerinde bu haklara kavuşması için çalışmaktır. Kadın kolları gerekli gördüğü takdirde dergi ve gazete çıkarma yetkisi de verilmiştir.¹¹³

Demokratik hayatta yer alan diğer parti ise Cumhuriyetçi Millet Partisi programında “*Parti kadınlara bütün sahalarda, erkeklerin haiz oldukları hakları tanır ve bu hususun kanunlarla teyidini ister.*”¹¹⁴ Cumhuriyetçi Millet Partisi kadınların yuvalarında vazifelerini kolaylaştırmak bakımından yetişip yükselmelerini sağlamak hedefimizdir.¹¹⁵ Cumhuriyetçi Millet Partisi programında “*Parti kadınlara bütün sahalarda, erkeklerin haiz oldukları hakları tanır ve bu hususun kanunlarla teyidini*” ister.¹¹⁶ Aynı zamanda “*Kadınların yuvalarında vazifelerini kolaylaştırmak bakımından yetişip yükselmelerini sağlamak hedefimizdir.*” şeklinde bir madde eklenmiştir.¹¹⁷

1.3. DP'nin Faaliyetleri ve Partilerin Seçimlerdeki Söylemleri

1945 yılı Türkiye geneli nüfusu 15.166.911'dir. Bu nüfusun 7.565.317'i erkek, 7.601.594'ü ise kadındır. Türkiye'de tüm okuma yazma seferberliklerine karşın hala nüfusun 10.583.606'sı okuma yazma bilmemektedir. Bu sayının içinde erkekler 4.261.810'u ve kadınlar ise 6.321.796' kişisini oluşturur.¹¹⁸

Bu seçimde Türkiye genelindeki kadın seçmen sayısı 1.223.769 iken, erkek seçmen sayısı 1.208.719 vardır. Ancak seçimlere katılan kadın seçmen sayısı yalnızca 640.145 kişidir. Kadınların okuma yazma bilmemesi ve ataerkil aile tutumu da seçimlere katılımlarını etkilemiştir.¹¹⁹

10 Mayıs 1946 tarihinde CHP Kurultayında İnönü için kullanılan “Milli Şef” ifadesi kaldırılmış ve genel başkanın belirlenmesi için 4 senede bir seçilmesi kararı

¹¹³Müge Dişbudak, Türk Kadınlar Birliği, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008), s.79.

¹¹⁴Kamil Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem (1950-1954), C.VI, 2001, s.7185.

¹¹⁵Aynı Eser, s.7193.

¹¹⁶Kamil Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, IX.Dönem (1950-1954), C.VI, 2001, s.7185.

¹¹⁷Aynı eser, s.7193.

¹¹⁸Aynı Eser, s.83.

¹¹⁹Kadir Şeker, “1946 Belediye Seçimleri ve Bu seçimlerde Kadın Seçmenlerin Durumu”, (Basım yeri ve yılı hakkında bilgi yok) , s.82.

alınmıştır.¹²⁰ CHP ile DP arasındaki ilişkiler DP'nin halktan olumlu bir yanıt alması sonrasında bozulmaya yüz tutmuştur.¹²¹ CHP Olağanüstü Kurultayı ile toplayarak 1947 seçimlerinin erkene çekilerek, Belediye seçiminin 26 Mayıs 1946 tarihinde Genel seçimlerin ise Temmuz ayında yapılmasına karar verdi. DP Belediye seçimlerine katılmama kararı aldı.¹²² DP yurttaki teşkilatlanmasını tamamlayamamıştır.¹²³ Bu nedenle 26 Mayıs'ta yapılan belediye seçimlerine katılmadı. Partililerin seçime katılmaması konusunda da çağrıda bulundu. Seçimin kazananı karşısında rakibi bulunmayan CHP oldu. Ancak DP'nin bu tutumu CHP'nin içerisindeki ılımlılar dahi hiç kimsenin hoşuna gitmedi. Ulus Gazetesinde yayınlanan bir yazıda Nihat Erim'in "*Sosyal bünyede görülen rahatsızlığın giderilmesinin yolu, hürriyetin üzerine bir şal örtmek ve yukarıdan aşağıya bir otorite tesis etmektir.*" şeklindeki yazısı bir uyarı niteliğindedir. Celal Bayar tecrübesi ile bu yazıdan durumun ciddiyetinin farkına varmış ve Metin Toker'e şunları söylemiştir: "*Celal Bayar bir seyahatimizde bana dedi ki, "Bunlar hiçbir şeyden habersiz kimseler bugün İsmet Paşa iki jandarma gönderir, partinin kapısına kilit asar ve kimsenin sesi çıkmaz. Bayar partinin kaderinin hala İnönü'nün ağzından çıkacak iki kelimeye bağlı olduğunu biliyordu. Tehlike karşısında hemen tutumunu değiştirdi ve genel seçimlere katılma kararı aldı."*¹²⁴ Vatan Gazetesi seçimleri şu ifadelerle değerlendirdi. "*İşin Doğrusu şudur ki, bu seçimi Demokrat Parti kazanmamıştır, sadece Halk Partisi kaybetmiştir.*"¹²⁵

Seçimlerin demokratik hale getirilmesi talepleri üzerine CHP seçim yasasında doğrudan seçim, üniversitelere idari özerklik ve basın yasası gibi konularda düzenlemeler yaptı.¹²⁶

1946 genel seçimlerine seçim afişleri partilerin kullandığı en önemli propaganda araçlarındandır. DP 1946 seçimlerine, CHP'yi baskıcı olmakla suçlayan ve kendilerinin

¹²⁰ Murat Kılıç, Tek Parti Döneminde Milliyetçilik ve CHP'nin Yedinci Büyük Kurultayı", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XII, S.24, Bahar, 2012, s.196.

¹²¹ Selahattin Bakan, Hakan Özdemir, "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı", Cumhuriyet Üniversitesi, C.14, S.1, 2013, s.377.

¹²²Turgay Murat, "1946 Erken Genel Seçimlerinde Demokrat Partinin Durumu" Türk Dünyası Araştırmaları, S.217, Ağustos, 2015, s.148.

¹²³ Filiz Çolak, "Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C.16, 2002, s.1434.

¹²⁴ Emin Kirman, age, s.88.

¹²⁵ Hakan Akbalık, "1946-1950 Döneminde CHP'nin Seçim Çalışmaları" , (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.63.

¹²⁶ Feroz Ahmad, Modern Türkiye'nin Oluşumu, 3.Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1995, s.153.

“ülkeye hürriyet getireceklerini” iddia eden söylemleriyle tam anlamıyla örtüşen bir afişle girdi. Selçuk Milar’a hazırlatılan ve dur işaretini gösteren bir el fotoğrafının kullanıldığı bu afişte “Yeter! Söz Milletindir!” yazıyordu. Çok başarılı olan afiş, gazetelerde de geniş şekilde yer aldı ve kamuoyunun dikkatini çekmeyi başardı.¹²⁷ Bunun dışında DP halkla iletişime geçerek ve sahaya inerek varlığını ve gücünü hissettiriyordu. Bu milletvekillerinden biri de bir kadın vekil olan Müfide Dilan’dır. Cumhuriyet Gazetesindeki bir haber şöyledir: “Müfide Dıblan Hanım adında birçok erkeğe taş çıkartacak kudrette çalışkan bir Demokrat aday var. Beygire atladığı gibi köy köy dolaşüyor, teker teker her vatandaşın kalbini kazanmaya uğraşiyor. Bu gayretli adaya bilhassa köylü kadınlar hayran.” Böylece halka yakın bir imaj çizmiştir. Yine 1946 seçimlerinde DP Manisa milletvekilliğine aday bir hâkim ve aynı zamanda ülkenin ilk kadın avukatlarından biri olan, Muammer Köktürk de seçimlerden önce halkla buluşmuş ve onların fikirlerini dinlemiştir.¹²⁸ Halkla bütünleşen diğer bir isim olan Tezer Taşkıran köylerde yaptığı seçim gezilerinde kadınlardan durumunu anlatmıştır: “Köylere gittiğimiz zaman, köylü kadınların ev kapılarının kenarlarında bizi görür görmez ağızlarını, burunlarını kapayarak, çekingen çekingen uzaktan seyre koyulduklarını görürdüm. Ben erkek arkadaşlarımdan ayrılır, onların yanına sokulur ve arkadaşlık ederdim. Zeki, köylerinin ihtiyaçlarını çok iyi bilen, uyanık ve cana yakın kadınlardı. Zamanla bana alışmışlardı. Benim onları görmeyi gitmemi tabii karşılarlar, rahat ve kendinden emin konuşurlardı. Fakat ben hiçbir zaman onların bizi görünce erkek vatandaşlar gibi bize doğru geldiklerine şahit olamadım.”¹²⁹ Bunun dışında CHP’nin DP’ye baskı yaptığına dair haberler yapıyordu. Bu haberlerden birinde “Halkın sevgisinin güveninin ve hoşnutluğunun kendi tarafında bulunmadığına hükmederek, vatandaşlık haklarını zorbalık yoluyla tadel etmeye, iktidar mevkiine sahip kalmak için hükümet nüfuzunu bir imtiyaz şeklinde kendi lehinde kullanmaya kalkışan bir siyasi parti vatandaşların huzurunda aczini itiraf etmiş ve manevi iflas haline düşmüş olur.”¹³⁰

¹²⁷ Murat Burgaç, age, s.174.

¹²⁸ Soner Alper, “Ankara Barosunun İlk Kadın Avukatları”, Hukuk Gündemi, Mart 2011, s.27; Ömer Karakaş, age, s.116.

¹²⁹ Tezer Taşkıran, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, 1.Baskı, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, 1973, s.173.

¹³⁰ Vatan, “Vatandaşlık Hakkı”, 19 Haziran 1946, s.13.

CHP'nin ise seçimler konusunda pek hevesli olmadığı görünüyordu. Manisa seçimlerine katılan Rıdvan Nafiz Üdgür, DP'nin çalışmalarını takip ettiğini belirtiyor ve konuşmasının devamında “*DP hatipleri, halkla konuşmalarında, CHP'yi devireceğiz demektedirler. Neyi deviriyorlar? Atatürk'ün kurduğu partiyi mi? İstiklâl Mücadelesini idare eden ve zafere ulaştıran partiyi mi? İnönü'nün başkanlığında memleket, tarihin kaydetmediği büyük ve cehennemi afetten korumaya muvaffak olan partiyi mi?*” açıklamasıyla bir kez daha partinin tarihteki rolünü ifade ediyordu.¹³¹ Bir yemekte seçim süreci hakkında konuşulmuş ve işin kargaşaya varacağı yönündeki yorumlara cevaben İnönü “*Buna imkân vermem. Ben ihtilalci ve Kuvayi Milliyeci İsmet'im. Bu devleti yoktan bu hale getirdik. Üç, beş çapulcuya maskara ettirmeyeceğiz. Yaptığımız bir tecrübedir. Muvaffak olursak ne âlâ. Olmazsa vazgeçer, birkaç sene daha eski usulde gideriz. Sonra yeniden tecrübe ederiz.*”¹³² 1946 seçimlerinde, CHP Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün kuruculuğunu yaptığını gösteren ve afişinde kadın ve erkeklerden oluşan bir grup insanın altı ok ve afişin alt kısmında ise “*Atatürk ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisinin başlarıdır. Oylarınızı onların partisine veriniz.*” yazıyordu.¹³³ Seçimler için özel olarak bastırılan “*sanatkârane yapılmış renkli afişler*” yurdun her yanına gönderildi. Bu afişlerin birinin altında da “*Atatürk ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisi'nin başlarıdır. Oylarınızı onların partisine veriniz.*” yazıyordu. CHP Genel Sekreterliği bu afişlerin; vitrinlere, küçük salonlara, ulaşım araçlarının içine asılmaları için gereğinin yapılmasını Parti İl Başkanlıklarına bildirdi.¹³⁴ CHP bununla yetinmeyerek kadınlar yönelik bir söylemlerine “*Türk Kadını Sandık Başına*” sloganıyla afiş hazırlamış ve Türk kadınının esaretten kurtaran parti olduklarını ve eşit hakların elde edilmesindeki rollerini hatırlatarak “*Bugün sana bu haklarını veren inkılaba yarın sen de oyunu vereceksin Türk kadını*” cümlesiyle kadınların oylarını istiyordu.¹³⁵ 1946 yılında Oruz CHP'nin tutumunu eleştirerek, DP'nin yeni kurulan bir parti olarak kadın aday göstermemesini anlayışla karşılayabileceğini ancak CHP'nin tutumunu anlayamadığını ifade ediyor. Partinin “*Partililer tutundukları dalı kesiyor*”, “*Kadınları*

¹³¹ Ömer Karakaş, “1946 Milletvekili Genel Seçimleri: Manisa Örneği,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.29, S.86, s.110.

¹³² Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950, 3.Baskı, Ankara: Bilgi Yayınları, 1990, s.91.

¹³³ Nil Türker Tekin, “Tek Parti Döneminin Sonu”, [https://bianet.org/bianet/siyaset/13660-tek-parti-doneminin-sonu], (10.05.2019), s.1.

¹³⁴ Murat Burgaç, age, s.174.

¹³⁵ Aynı Eser, s.172.

biraderlerine oy vermek için çağırıyorlar”, Türk Kadını! Reyini senden seçilme hakkını yavaş yavaş geri alan partiye verme!”, *“Sandık başında Görüşürüz!”*, *“Listede kadın adayların ismini görmezsem oy vermeyeceğim”* gibi cümleler partileri uyarıyordu.¹³⁶ Parti geçmişte yapılan işlerin geleceğin teminatı olduğunu ifade ediyordu. Başbakan Şükrü Saraçoğlu seçim konuşması nedeniyle radyoda yaptığı konuşmada *“ülkenin nasıl kurtarıldığını, Cumhuriyetin nasıl kurulduğunu, 1946’ya gelinceye kadar geçen sürede nelerin başarıldığını sayısal verilerle dile getirdi.”* CHP’nin ülkeyi kurtaran ve kurucu parti olarak edindiği görev hatırlatacak seçim broşürleri hazırlandı. Bunlardan ilki *“Neleri Unutmamalıyız?”* başlığını taşıyor ve CHP’nin ülke için yaptıklarını hatırlatıyordu. İkinci broşür *“Dünya ve Cemiyet Görüşü”* ismiyle devletçilik ilkesini açıklıyordu. Bu broşürlerin hazırlanma gerekçesi ise *“halkın zehirlenmesine meydan vermeyecek cevapları sağlamak”* olarak açıklanıyordu. Afişler şu başlıkları taşıyordu: *“Cumhuriyette Milli Ekonomi, Cumhuriyette Sağlık Savaşı, Cumhuriyette İlköğretim, C.H.Partisinin Dünya Görüşü, C.H.Partisinin Ekonomik Prensipleri, Halk için Halkla Konuşma gibi başlıklar taşıyordu. Kadınlara yönelik olarak “Türk Kadını Sandık Başına” başlıklı bir afiş hazırlanmış ve kadınlara CHP’nin sayesinde esaretten kurtulan Türk Kadınına eşit hakların CHP tarafından verildiği”* hatırlatılıyordu. Afişte *“Bugün sana bu haklarını veren inkılabı yarın sende oyunu vereceksin Türk Kadını!”* ifadesi ile kadınlardan oy isteniyordu.¹³⁷ CHP bu afişlerin dışında Halkevleri ve Halkodaları yoluyla özellikle köylerde yaşayan halkın seçimlere katılımının önemini belirterek bir işbirliği öneriyordu. Özellikle buradaki kadın üyelere büyük görevler düştüğünü söylüyordu. DP’ye karşı “Rus parası” ile kurulduğu gibi iddialar gündeme gelmiştir. Bu iddiaları dillendirenlerden biri olan Yozgat Valisi Sadri Aka için dava açıldı ve dava sonucunda mahkûm edildi.¹³⁸ 1946 yılı seçmen sayısı 8.55.549 kişi, oy kullanan 6.373.543 kişidir. Kadın seçmenlerin % 71’i, erkeklerin %78’i oy kullanmıştır.¹³⁹ Seçim sonuçlarına göre; CHP 395, DP 64 ve bağımsızlar 6 vekillik kazandılar.¹⁴⁰

¹³⁶ Ezgi Sarıtaş, Yelda Şahin, age, s.656.

¹³⁷ Murat Burgaç, “1946 Genel Seçimlerinde Propaganda” Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XIII, S.26, Bahar, 2013, s.172.

¹³⁸ Aynı Eser s.173.

¹³⁹ Mustafa Çufalı, C.1, s.36.

¹⁴⁰ Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, b.y., İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967, s.144.

Milletvekili seçimlerinde halkın %75'i sandığa gitmiştir. Seçimler sonucunda 456 milletvekilinin, 395'i CHP, 64'ü DP, 6 Bağımsız aday seçimi kazanmıştı.¹⁴¹ DP yalnızca 11 ilde üyelik alabilmiştir.¹⁴² Seçimlerde hile olduğu gerekçesi ve halkın iradesinin sandığa yansımadağı iddialarıyla demokratlar seçim sonuçlarına tepki göstermişlerdir.¹⁴³

1950 Seçimlerine gelindiğinde DP'liler son derece azimli ve CHP'ye nazaran çok daha genç ve dinamikti. DP pek çok miting yapmış ve köy köy dolaşarak halkla bütünleşmiştir. *“Demokratlar bütün ilçelerde, bucaklarda köylerde daima onların iktidar partisi mensuplarından daha cevval daha canlı oldukları seziliyor. Sık sık toplantılar tertip ediliyor, halkı başlarına topluyor ve propagandalarına devam ediyorlar. CHP'de ise bir nevi durgunluk bir nevi kendi kendine emniyet var. Senelerden beri faaliyette olan teşkilatlarının kudretine biraz fazla güveniyorlar. Bundan başka, propagandalarını da öyle pek bağıra bağıra yapmıyorlar. Teslim edersiniz ki çeyrek asırdır iktidarda bulunan bir partinin, memleketin bugün içinde bulunduğu durumda, bağıra bağıra propaganda yapması hayli müşküldür.”*¹⁴⁴

İsmet İnönü memleketin dört bir yanında kadınların seçime katılması söylemini dile getirmiştir. Akşehir ve Erzincan'da Halkevlerinin seçimlerde aktif şekilde çalışmalarını istemiş. Tüm vatandaşların seçime katılmalarının sağlanması istenmiştir.¹⁴⁵ Kadınların sandığa gittiklerinde karşılaşılabilecekleri tecavüzlerin ve kanunsuzluğun önüne geçilmeli ve millet iradesinin sandığa yansımaları sağlanmasını istemiştir.¹⁴⁶ Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bir haberde, 10 Mayıs 1950'ye geldiğinde İsmet İnönü, Taksim meydanındaki seçim konuşmasında kadın hakları konusuna değinerek *“Milletimizi yeni ve yüksek bir insanlık ve medeniyet merhalesine yükseltmiş olan cumhuriyetin büyük inkişâpları, bizim için aziz temellerdir. Kadın haklarına verdiğimiz ehemmiyeti, karşımızdakilerede gördüğümüz zayıf telakkilere karşı,*

¹⁴¹ Ercan Haytoğlu, “Çok Partili Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi”, Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C.16, 2002, s.1453.

¹⁴² Süleyman Akkuş, “Demokrat Parti Aydın Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), s.148.

¹⁴³ Hakan Özdemir, Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin Karşılaştırmalı Tarihsel Analizi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C.22, S.22, 2012, s.191.

¹⁴⁴ Sinan Yıldırım, “1950 Seçimleri ve Propaganda”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, S.6, 2004, s.139.

¹⁴⁵ “Seçimlere İlişkin Akşehir Halkevlerinde Yapılan Konuşma” [http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-1944-1950.htm], (20.05.2019), s.y.

¹⁴⁶ “Seçim Devri” http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-1944-1950.htm, (20.05.2019).

belirtmek isterim. Bize taraftar olan seçmenlerden, kadın adaylarımıza rüçhan verilmesini ısrar ile rica ederiz. Kadın hürriyeti ve kadın hakları davasında, biz, şimdiye kadar, yalnız eski anlayışta olan erkeklerimizden değil, yeni anlayışta olan kadınlarımızdan da, anlayışsızlık görmüşüzdür.” ifadelerini kullanmıştır.¹⁴⁷ Ayrıca “...Partiler arasındaki demokratik münasebetler ve şiddet politikası, Anayasa ve antidemokratik kanunlar, milletvekilleri dokunulmazlığı, basın özgürlüğünün genişletileceği, kadın hakları, üniversite öğrencilerinin şiddet politikasından uzak tutulacağı, CHP'nin seçimlerde çoğunluğu kaybederse kendisinin tabiatıyla Cumhurbaşkanlığından çekileceğini” söylemiştir.¹⁴⁸ 5 Ağustos 1946 tarihinde TBMM'nin ilk gününde Meclis Başkanlık seçimlerinde İsmet İnönü'nün 388 oyla Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra DP vekilleri yemin sırasında ayağa kalmamışlardır. Bu tutum seçim sonuçları ile bağlantılı görülürken, Celal Bayar, bunun “bir protesto değil, milletvekillerinin milli iradeyi sadece kendilerinin temsil ettiği inancında olmalarının ve milletin üstünde hiçbir kurum ya da kişinin olmadığını göstermek istemelerinin bir göstergesiydi.” diyerek açıklayacaktır.¹⁴⁹ Diğer yandan seçimlerde kadın adayların sayısının az olması konusunda konuşan İnönü “Dağılan Meclisten daha az kadın aday göstermekten mahcubum. Ama karşımdaki partilerin en ilerisinden üç defa daha fazla kadın aday göstermekle iftihar ediyorum. Bizim sarsılmayan kanaatimizce, kadınlarımıza, çalışma, cemiyetin mukadderatına iştirak etme imkânını ne kadar çok verirsek, Büyük Meclisimizde ve bütün çalışma sahalarında hayat, o kadar insani ve şefkatli ve aile meselelerine o kadar yakın olacaktır. Görüyorsunuz ki, cemiyetimizi ilerletmek gayretinde, Partimizle ideal yarışı yapmak kolay değildir. Kadın aday göstermenin bugünkü halimize göre güçlükleri, her parti için aynıdır. Mesele, güçlükleri göğüsleyecek idealin sağlamlığındadır.”¹⁵⁰ CHP bastırıldığı broşürlerle Demokrasi, memurlar, kadınlar ve yüksek tahsil gibi konularda broşürler yayımlamıştır.¹⁵¹

¹⁴⁷ “İstanbul Taksim Meydanı Seçim Söylevi”, [http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-1944-1950.htm], (20.05.2019).

¹⁴⁸ İsa Yıldırım, age, s.85.

¹⁴⁹ Mustafa Çufalı, age, C.1, s.29.

¹⁵⁰ “İzmir Cumhuriyet Meydanı Seçim Söylevi” [http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-1944-1950.htm], (20.05.2013), s.y.

¹⁵¹ Murat Karataş, “1950 Yılı Genel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisinin Seçmeni İkna Çabaları”, History Studies, C.6, S.3, April, 2014, s.204.

Halkın ise düşündüğü bambaşkadır. Onların DP'yi seçmesi üzerinde etkili olan diğer etkenlerde vardır. Bunlar sokakların yollarının bozuk, suların olmaması ve pahalılık gibi nedenler vatandaşları yeni bir tercihe yönlendirmiştir.¹⁵² Ayrıca gazetelerde partilerin ekonomiye bakış açıları konusunda yazılar yazılmakta özellikle CHP'nin devletçilik ve plansız ekonomi anlayışının yetersizliği masaya yatırılmaktadır. Hatta bu konudaki yazısında Adnan Adıvar devletçiliğin anayasadan çıkarılmasını ve “sokaklarda çocuk ve kadınların bu kış çorbasını süprüntüler arasında yanmış kömür parçalarıyla kaynatmamasını temin etmenin” gerektiğini söylemiştir.¹⁵³ Celal Bayar seçimler öncesi son konuşmasını İzmir'de yapmıştır. Bayar, konuşmasında; DP'nin şiddet politikası yanlısı olduğu iddialarına cevap vermiş, seçimlerin huzur, sükûn ve emniyet içinde geçmesini temenni etmiş, DP'nin kadın milletvekili adaylarının az olduğu eleştirilerine cevap vermiştir.¹⁵⁴

DP 1950'de iktidara geldiğinde Türkiye'nin nüfusu 20.947.188 kişidir. Nüfusun 10.527.085 erkek, 10.420.103'ü ise kadındır. 6 yaş ve üzeri okuryazar oranı % 32,4 iken; okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 67,6 idi. Kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 80,6 ve erkekler için % 54,7 idi.¹⁵⁵

1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde terk dereceli ve çoğunluk sistemi uygulandı.¹⁵⁶ 1950 seçimlerinde DP'nin programının olmaması İnönü ve Bayar arasında tartışma konusu olmuştur. 10 Mayıs 1950'deki haberinde İsmet İnönü Seçim beyanname konuşmasında şu konulara değiniyordu. “...Partiler arasındaki demokratik münasebetler ve şiddet politikası, Anayasa ve antidemokratik kanunlar, milletvekilleri dokunulmazlığı, basın özgürlüğünün genişletileceği, kadın hakları, üniversite öğrencilerinin şiddet politikasından uzak tutulacağı, CHP'nin seçimlerde çoğunluğu kaybederse kendisinin tabiatıyla Cumhurbaşkanlığından çekileceğini” söylemiştir.¹⁵⁷

¹⁵² Ayşe Nur Menekşe, “Türk Basınında 1946-1950 Dönemi Demokrat Parti'nin Demokrasi Konusundaki Muhalefeti”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), s.220.

¹⁵³ Sanem Gök, “Türk Siyasal Yaşamında Vatan Gazetesi, (1950-1960), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), s.74; Ayşe Nur Menekşe, age, s.233.

¹⁵⁴ İsa Yıldırım, age, s.86.

¹⁵⁵ Mustafa Albayrak, [http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/demokrat-parti-doneminde-turkiyede-toplumsal-degisim-ve-donusum-1950-1960/], Erişim Tarihi (25.01.18.)

¹⁵⁶ Seçrin Sun İpekşen, Doğan Duman, “1950-1960: Demokrat Parti'nin Üç Seçimi”, [http://bianet.org/bianet/siyaset/164677-1950-1960-demokrat-parti-nin-uc-secimi], (16.07.2019), s.y.

¹⁵⁷ İsa Yıldırım, DP İktidarı ve Türk Kamuoyu (1950-1960), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 2013.), s.85.

1950 Seçimleri öncesinde Milletvekili Seçim Kanununda yapılan değişikliklerle seçimlerde yargı güvenliği ve radyoda propaganda yapmak konusunda partilerin seçimlere eşit şekilde katılabilmemesinin önündeki engeller kaldırılmıştır.¹⁵⁸

1950 yılında CHP çiftçi, avukat ve serbest meslek sahibi vatandaşlara ve 5 Kadın milletvekili adayına şans vermektedir. Önü yurt gezilerinde 1950 seçimlerinde en fazla kadın adayın kendi listelerinde yer aldığını ifade ediyordu.¹⁵⁹ Cumhuriyetçi elit çizgisinden az da olsa sıyrılmakla beraber aynı zamanda az sayıdaki kadın aday gösterilmiş ve eşitlik konusunda da taviz vermiştir. Kadınların Meclisteki temsil oranı her geçen gün düşmüştür. Cumhuriyet Gazetesinde “Kadın Adaylar” başlıklı bir yazıda kadın milletvekillerinin sayılarının azlığına dikkat çekerek halkın kadınları azımsamadığı ve kadından iş çıkmaz şeklindeki düşüncelerin halk tarafından dikkate alındığını düşünmediğini bunun olsa olsa kötü bir propaganda olduğunu söylemiş ve *“her meslekte yer bulan kadının neden milletvekili olmayacağını sormuştur. İçimizde memleket davalarına kafa yoran kadın yok mudur?”* diye sorarak Tezer Taşkıran ve Nazlı Tlabar’ı buna örnek göstermiştir.¹⁶⁰ Ancak Tezer Taşkıran eserinde kadınların siyasetteki yerini yeterli görmemektedir. “Kadının memleket idaresinde oy ve söz sahibi olmasını sağlayan siyasi haklarında, gereği gibi işlediğini, değerlendirildiğini söylemek zordur. On yıl kadar milletvekilliği yapmış bir insan olarak, yurdun birçok yerlerinde bu hususta gördüklerim çok sevindirici değildir. İl merkezleri de başta olmak üzere, birçok yerlerde milletvekillerinin karşılaştıkları vatandaşlar, aşağı yukarı sadece erkeklerdir. Sanki milletin yarı nüfusunu teşkil eden kadınla, milletvekili olarak seçilmiş olduğu insanlar arasında hiç ilgi yok gibidir. Zaman zaman ve nadir olarak yaşlı kadınlar, milletvekilleri ile görüşmeye gelen erkekler arasına ve hatta söze karışarlardı. Fakat özellikle bu söze karışmanın, hiç de iyi karşılanmadığını çok kere üzüntü ile gördüm. Bunların bazılarını yazmakta fayda gördüm. Bunların bazılarını yazmakta fayda görüyorum.” Bir seyahatte yanına gelen yaşlı bir kadının köyün dertlerinden bahsettiğini ve erkeklerin ona küçümseyerek baktıklarını içlerinden birisi: “- Biz

¹⁵⁸ Selahaddin Bakan, Hakan Özdemir, “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar- Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)’ye Karşı”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.14, S.1, 2013, s.381.

¹⁵⁹ Seda Gürsel, “Çok Partili Hayata Geçişte ve Demokrat Parti Döneminde Elazığ’da Siyasi Hayat ve Şahsiyetler (1945-1960)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018) ,s.31.

¹⁶⁰ Nadir Nadi “Kadın Adaylar”, Cumhuriyet, (19 Nisan 1950), s.y.

söyledik, biz anlatıyoruz, hadi sen işine” dedi. Bize döndüler. “-eksik etek ne anlatacak o ?” dediler. “ O halde bende eksik eteğim, bende bir kadını dediğimde “ Estağfurullah, Estağfurullah, sen başka o başka, o başka. Sen bizim karılara bakma dediler.”¹⁶¹ Nazlı Tlabar ise siyasi hayatında kendi partisi içerisinde adeta taşlanmış. Kadın Gazetesi bu konuyu şu cümlelerle yer vermiştir: “4. Adnan Menderes kabinesinin istediği itimat oyunu konusunda müstenkif kaldı. İktisadi meseleler ve hayat pahalılığı dolayısıyla oy konusunda müstenkif kaldı. Milletvekili Zühtü Veli Beşe kendisine böyle oy vereceğine evine gitmesini, İzmir Milletvekili Osman Kapani ise Strazburg seyahatlerine veda etmesini söyledi.” Bu öneride bulunan vekillerin silkinmesi istenmiştir.¹⁶² Kadınlar söz konusu olduğunda “düzene uymamak” veya “erkek egemenliğinin dışına çıkmak” gibi davranışlarda evlerine geri dönmeleri isteniyordu. Arada parti bağı kalmıyordu.

Diğer bir yazıda Halide Edip’in kaç erkeğe bedel olduğu sorulmuş ve erkek sayısı ile değil değeriyle mukayese edilerek Yakup Kadri ile eşit olduğu belirtilerek kadın ve erkek arasında bir değer farkı aramanın “eski zihniyetten kalmış bir tortu” olduğunu ve seçimlerde oy verirken kadın ile erkek ayrımı yapılmadan kimin bizi temsil etmesini istiyorsak ona oyunuzu veriniz.¹⁶³

Celal Bayar’da İzmir’de DP’nin şiddet yanlısı olduğu iddialarını ve DP kadın milletvekillerinin adaylarının az olduğu eleştirilerine yanıt vermiştir. Nadir Nadi köşke çıktığı bir gün Bayar’ı Atatürk gibi giyinmiş bulur ve bu durumu eleştirerek onun şekilci bir Atatürkçü olduğunu ifade eder. Bu duruma kanıt olarak DP’nin uygulamalarına karşı sessiz kalmasını gösterir.¹⁶⁴ Cihat Baban ise DP’nin oy kaygısıyla aldığı kararların, Celal Bayar’ı tesirsiz kıldığını ifade etmiştir. Baban, bizzat tanık olduğu bir olayı şu şekilde ifade etmiştir: Zonguldak Kongresinde bir delegenin “kadınlar evlerine dönmelidir” dairelerde bunlara maaş vermek kötülüğü teşvik etmektir. “Biz ezan sesi ile uyanmak istiyoruz” dediğini ve Bayar’ın “Bu geri ve iptidai insanlarla ne yapacağız” diye sorduğunu fakat sözü aldığı oyları ürkütmemiş olmak için o densiz delegenin haddini bildirmediğini” ifade etmektedir.¹⁶⁵

¹⁶¹ Tezer Taşkıran, age, s.172.

¹⁶² Kadın Gazetesi, “Nazlı Tlabar oyunu kullanmadı”, 10 Aralık 1955, Y:9, S.413, s.1.

¹⁶³ Nadir Nadi, Cumhuriyet Gazetesi, (19.04.1950), s.52.

¹⁶⁴ Filiz Gülsevin, age, s.67.

¹⁶⁵ Zakir Avşar, Ayşe Emre Kaya, “Arapça Ezan Yasağı ve Kaldırılması”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XXXIII., S.95, Bahar:2017 s.152

Burada görüldüğü üzere oy kaygısı bütün fikirlerin önüne geçmiş ve DP'nin bu davranışları doğal olarak Atatürk karşıtı oldukları şeklinde yorumlanmıştır. Aslında söz konusu durumda oy kaygısı ile bu tür geri fikirlere gösterilmeyen tepkilerin bu tür fikirleri beslediği ve kadınların bir kalıba sokularak, kadınların psikolojik ve çevresel bir baskı altına olduğunu söyleyebiliriz. Yine 1950'de "*Kadın Seçmenler Ne İstiyor?*" başlıklı yazıda kadın seçmenlerin beklentileri şöyle ifade edilmiştir. "*Türk kadını, seçmen olarak yalnız İstanbul ilinde 500.000 küsur ve Türkiye'de ise, 10 milyon kişilik bir kütledir. Bu varlığın hangi partiden olursa olsun, seçeneği kimselerden isteyeceği işler vardır. Kadınlığımız seçme kudretini tevcih edeceği kişilerden dileklerinin tatbikini isteyecektir ve bu dilekleri, hangi parti mensupları yerine getirirse, onun iktidarda kalmasına amil olacaktır. 1950 seçimlerine girerken, kadınlığımızı isteklerini tespit ederek, bir hizmet yapmak istiyoruz. Muhtelif mesleklerde çalışan, ayrıca aile kadını olan bayanlarımızı dolaşarak, bu husustaki düşüncelerini ve dileklerini tespit ettik.*" ifadeleri kullanılarak kadınların siyasetteki yeri ve istekleri konusu hatırlatılmıştır.¹⁶⁶

DP iktidarı aldığından bu yana tarımsal araçlar ve ilerlemeler ile ülkenin kalkınmasında önemli bir rol edinmiştir. Özellikle Kore'ye asker gönderilmesi ve ülke içerisindeki ilerlemelerle bir alternatif olması yönüyle halkın ve kadınların onayından geçerek iktidarını devam ettirmek konusunda önemli bir aşama kaydetmiştir.¹⁶⁷ Şevket Süreyya Aydemir ise DP iktidarının köylüyü etkileme nedeninin ise basit olduğunu, traktörün köye gelişinin ve "Menderes Traktörü" ismiyle bağdaştırılarak kolayca sağlandığını belirtir.¹⁶⁸ 1 Mayıs 1954 tarihinde Kadın Gazetesi'ndeki haberde kadın Milletvekilleri ve fotoğrafları yer almıştır. Bağımsız adaylardan Muammer Develi, Mediha Gezgin, DP adayı Nazlı Tlabar, CHP'den ise Saadet Kaçar ve Meliha Avni Sözen'dir.¹⁶⁹

"1954 yılı seçim gezilerinde Başbakan Adnan Menderes ve üç gazeteci ise başka bir arabayla ona eşlik ediyordu. Bu sırada şoför ile aralarında geçen diyalogta siz partinin aleyhinde bulunuyorsun, Ama bir şeyi unutuyorsun, "*Bu parti bize Allah-u*

¹⁶⁶ Birsen Ünal, "Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.100.

¹⁶⁷ Ensar Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları" e-Journal of New World Sciences Academy, C.5, S.4, 2010, s.542.

¹⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, Menderes'in Dramı (1899-1960), 7.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000, s.219.

¹⁶⁹ Kadın Gazetesi, "Muhtelif Partilerin ve Bağımsız İstanbul Kadın Milletvekili Adayları", 1 Mayıs 1954, s.1.

Ekber dedirtmiş, minarelerden duyurmuştur. Bu bize yeter. Bunun dışında DP ne yaparsa yapsın, hiç bir değeri yoktur. Bizi dinimize kavuşturan parti olmuştur. Şimdi kimseden çekinmeden çok şükür Müslümanım diyebiliyorum” şeklinde açıklayacaktır.¹⁷⁰ Halkın DP’yi iktidara taşıma gerekçelerinin devrimlerin ruhunun halk tarafından anlaşılamadığını ve buna tepki duyduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim CHP bu durumları fark ettiğinden itibaren “dinsizlikle” suçlandığı için din konusundaki tutumunu yumuşatmıştır. DP’nin en önemli avantajı halka inebilmektir. Bayar seçim propagandası boyunca bindiği bir jeep ile halka yakın bir imaj çizmişti.¹⁷¹ Partinin halkla bütünleşmesinin yanında dindar çevreler DP’nin iktidara gelmesiyle tek parti dönemi uygulamalarını eleştirmeye ve irtica söylemleri dillendirilmeye başlamıştır. Bu tutumu Samet Ağaoğlu şu cümlelerle açıklayacaktır: “Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu’nun şu ifadelerle yer vermiştir: “Demokrasi bir sayı rejimidir. Bu rejimde yığınlar ne isterse o olur. Biz, iktidar mesulleri sıfatiyle bir avuç aydının tenkidine ve gürültüsüne değil, halk yığınlarının belirttiği isteklere uymak zorundayız.”¹⁷²

Bu süreç ilk olarak Arapça Ezan’ın geri getirilmesi sonrasında başlamıştır. Eşref Edip tarafından dönemin gazeteleri yorumlanmış ve “*hükümetin ezanla ilgili bu kararından sonra Diyanet İşleri Başkanlığına önemli görevler düştüğünü; bundan sonra vicdan hürriyetinde karşı ne kadar kanun varsa, başkanlığın bunları ortadan kaldırmak için mücadele etmesi gerektiğini söylüyordu.*” Ulus Gazetesi ise Menderes ‘in yaptığı bu açıklamaya karşılık değişikliklerin burada kalıp kalmayacağını büyük halk kitleleri tarafından endişeyle sorgulandığını; özellikle “Atatürk’ün Cumhuriyeti ve inkılabı emanet ettiği Türk gençliğinin bu hareketten büyük rahatsızlık duyduğu yazılmıştı. Cumhuriyet ise hükümetin bu hareketinin devrimlere karşı sadakatsizlik olarak değerlendirildiğini; eski yazı, eski giyim ve dört kadınla evlilik gibi şeylerin geri gelmesinden endişe duyulduğunu ifade etmişti. Benzer şekilde Vatan’da yer alan yazılar kararı eleştirilmiş; bu girişimin nereye varacağını kestirilemez olduğu belirtilmiş ve Ezan hakkında bu karar, inkılap abidesinin altından bir tuğlanın kaldırılmasıdır.” sözleriyle ifade edilmektedir.¹⁷³ Özellikle Konya Parti Kongresinde Medeni Kanun’un

¹⁷⁰ Zakir Avşar, Ayşe Elif Emre Kaya, “Arapça Ezan Yasağı ve Kaldırılması” Atam Dergisi, C.XXXIII., S.95, Bahar, 2017, s.154.

¹⁷¹ Metin Toker, DP Altın Yılları..., s.20.

¹⁷² Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.56.

¹⁷³ Cahit Bollu, age, s. 131.

kaldırılması, çok eşliliğin ve şeriat kurallarının tekrar uygulanması isteği dile getirilmiştir.¹⁷⁴ Bazı İl Başkanları kadınların evlenmesini böylece evlerinde daha faydalı olacaklarını söylüyorlardı.¹⁷⁵

“... Demokrat parti kongrelerinde şapkanın yerine fes giyilmesi, kadınların çarşaflanmaları ve eve kapanmaları, heykellerin kaldırılması Arap harflerinin iadesi, medeni kanunun yerine şeriatın geçirilmesi ve erkeğin birden fazla kadın alması ...” gibi teklifler yapılıyordu.¹⁷⁶ Konya'daki toplantıda Konya Milletvekili Ziyat Ebuzyiya başkanlık ediyordu. Bu toplantıda dile getirilen söz konusu isteklere yakın durmadığında “seçimlerden önce bunları bize vaat ettiniz. İki Konya milletvekili de arzularımızın iki ay içinde gerçekleşeceğine dair bize mektup yazdılar.¹⁷⁷

CHP ilk kez muhalefet partisi olarak katılacağı seçimlerden önce bir kurultay toplayarak tüzük değişikliğine gitmiştir. 1954 yılındaki seçimlerde diğer partilerle işbirliği yapmak konusunda kapıyı açık bırakıyorlardı. Parti iktidara hazırды.¹⁷⁸ 1957 yılına gelindiğinde işbirliği kavramını DP'li vekil Rıfki Salim Burçak ise şöyle değerlendiriyordu. Bizim elimizi kolumuzu kıran maddi ve manevi bütün varlığımızı yok eden, kefensiz toprağa gömülmemize sebep olan Halk Partisiyle işbirliği yapılacak denilince, büyük bir endişe içinde kıvranıyorduk. Bölükbaşı'nı dinledikten sonra şimdi müsterihiz. Halk Partisiyle birleşmek bir kadının iki erkekle yaşaması demektir.¹⁷⁹ DP Ankara Milletvekili olan Ömer Bilen, dini siyasete alet eden bir vaizin affını istemiş ve CHP'yi din adamlarına eziyetle suçlamıştı. Bunun üzerine İsmet Paşa “*siyaset adamları Ankara barlarında çıplak kadın seyrinden zevk alarak, eğlendikten sonra Konya'ya gider, Müslümanlık iddiasında bulunurlarsa buna çok esef etmek lazımdır*” diyecektir.¹⁸⁰ İki örnekte siyaseti kadınla ilgili aşağılayıcı tanımlamaları kullanarak yapmıştır.

CHP Seçim Beyannamesini yayımlamıştır. Buna göre, “*Vatandaşlara hürriyet, işçilere grev hakkı sağlanacağı, sağlanacağını belirten beyanname, ucuzluğun temin*

¹⁷⁴Bernard Caporal, age, s.223.

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 13 Mart 1951, s.1

¹⁷⁶ Özgür Bağcı, “Demokrat Parti Döneminde Konya (1950-1960), (Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s.235.

¹⁷⁷ Metin Toker, age, s.118.

¹⁷⁸ Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 DP'nin Altın Yılları 1950-1954, 2. Basım, Ankara: Bilgi Yayınları, 1991, s.280.

¹⁷⁹ Rıfki Salim Burçak, “İşbirliği” Zafer, 9 Eylül 1957, s.y.

¹⁸⁰ Ali Rıza Cihan, “İsmet İnönü'nün TBMM'deki konuşmaları (1920-1973)”, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, ,C.2, 1993, s.223.

*edileceğini belirtip birçok memleket davalarına temas ettikten sonra dış politika mevzuunda yegâne ihtilafın, hükümetin bu konuda Meclisle beraber çalışmamasından neşet ettiği üzerinde durmakta ve bu şekilde, memleket mukadderatının endişe verisi ihtimallerle dolu olduğunu söylemektedir. Beyannamede müttefiklerimize olan sadakatın, işbaşında hangi parti olursa olsun devam edeceği ve her aileye bir ev temin olunacağını da zikredilmektedir.”*¹⁸¹ Aynı zamanda pahalılığa iktidarın çare olamayacağını söyleyerek Gelir vergisi suçlarını affedeceğini ve tarım borçlarını 10 yıllığına erteleyeceğini söylüyordu.¹⁸² Radyo konuşmasında İnönü halkın oylarıyla mali durum konusunda halkın iktidara oyları yardımıyla uyarıda bulunabileceğini hatırlatmıştır.¹⁸³

DP ise “Milli irade” kavramı üzerinden halkın isteğini sandığa yansıtmasını ve bundan sonra yapacakları için oy verilmesini istiyor. Halka yaptıklarını anlatıyordu.¹⁸⁴ Mitingler yapıyorlardı. Fatin Rüştü Zorlu ise seçimler konusundaki fikirlerini New York Times’a verilen röportajda anlatıyordu. Önce ekonomik durumu anlatarak, enflasyonun ve ihracatın düşüşünden bahsettikten sonra, “*Seçimleri ekseriya, çarşıya çıkan ev kadınının kazandırıp, kaybettirir.*” şeklindeki açıklamasıyla kadınların ve ev ekonomisinin seçimlere olan etkisinden bahsetmektedir. Seçimler Sonucunda DP oyların % 57,6 ’sini, CHP %35,4’ünü, CMH ise %4,9 ‘unu almıştır.¹⁸⁵

“Artık Yeter” başlıklı yazısında Atatürk heykellerine yapılan saldırılardan bahsedilmekte ve şapka kanunu ile alay eden sarıklı adamların, kadınların çarşafsız sokağa çıkamadığı...” gibi duyumlar aldıklarını ancak “*cevapta bunların mübalağalı olduğunu ima eden bir el işaretinden ibarettir.*” açıklamaktadır.¹⁸⁶ Mustafa Kemal Atatürk’ün heykellerine karşı yapılan davranışların ceza ile çözülemeyeceğini ve bu cüretin inkılabı karşı bir hareketi dönüştürmeye çekinmeyeceklerinden bahisle kadınları eve kapamak, Arap harflerine dönmek, Medeni Kanunu lağvetmek gibi propagandaların hangi tedbirlerle önleneceğini sormuştur.¹⁸⁷

¹⁸¹ Ensar Yılmaz, age, s.544.

¹⁸² Aynı Eser, s.545.

¹⁸³ Metin Toker, DP Altın Yılları, age, s.146.

¹⁸⁴ Aynı Eser, s.545.

¹⁸⁵ Ensar Yılmaz, s.545.

¹⁸⁶ Nadir Nadi, “Artık Yeter”, Cumhuriyet Gazetesi, 28 Haziran 1951, s.y.

¹⁸⁷ Nadir Nadi, Atatürk Kanunu, Cumhuriyet Gazetesi, s.y.

Bu dönem tarikatların faaliyetlerinin ön planda olmaya başladığı görülmektedir. Özellikle öne çıkanlardan biri de Ticani tarikatıdır. Bu tarikat 1940'lardan itibaren Mehmet Kemal Pilavoğlu ile faaliyetlerini Türkiye'de yaygınlaştırmıştır. İlk olarak Türkçe ezana karşı harekete geçmiş ve 1949 yılında TBMM'de müritlerinden birinin Arapça ezan okuması sonrasında mahkûm olmuştur.¹⁸⁸ Bu tarikattan kişilerle yapılan Akşam Gazetesi röportajında, kadınlarla ilgili düşünceleri soruldu. *“Kadın hiçbir Meclise sokulmamalıdır. Kadının girdiği yere onunla birlikte Şeytan da girer. Kadınların yüzü örtülmemelidir. -Peki, kadınlar naylon çorap giymeli midirler? -Haşa, haşa, naylon çorap giyen bütün kadınlar cehenneme gideceklerdir. Hem de gayya kuyusuna, ta esfeli safilina gideceklerdir. Bütün bu konuşmaları büyük bir sükûnetle dinlemekte olan Osman Yaz ile konuşmaya iman hazırlamak için cebimden sigara çıkararak: Sigara içer misin? diye sordum. Osman Yaz birdenbire gömülmüş olduğu derin sessizlikten silkinerek Hayır, hayır, dedi. Sigara, içki ve kadın, bunlar haram şeylerdir. Biz üçümüz de sigara içmeyiz.”*¹⁸⁹

Ulus gazetesine de yansıyan diğer talepler şunlardır: *“Dört kadın başta olmak üzere kızları mektebe yollamamak, kadınları çuvala sokmak, kızlı erkekli mektepleri kaldırmak kadınlara şunu yapmak bunu yapmak, kadın kadın kadın...”*¹⁹⁰ 1951 Kongresinde cüretkar talepler şunlardır: *“Erkekler dörde kadar evlenebilmelidir. Bunda dinen bir mahzur yoktur. Evvelce çıkarılan kanun kaldırılmalı, her erkek dört karı alabilmelidir. Boşanmalarda şeriat usulüne göre olmalı, mahkemelere gitmeye lüzum kalmamalıdır.”* Yine Bursa Kongresinde ise bazı delegeler, sarık, cübbe ve bere giyilmesinin serbest bırakılmasını, Arap harflerine geri dönülmesini, kadınların çarşafı dolaştırılmasını istemişlerdir. Ankara il kongresinde 1952 yılında ise kadın memurların çalıştırılmaması, güzellik yarışmalarının yapılmaması ve meyhanelerin kapanması yönünde istekler vardır.¹⁹¹

Bu istekler Mecliste DP'li bir vekil olan Sırrı Öz Tekelioğlu, memur sayısının fazlalığından şikâyet ederek çözüm için kadın memurların sayısının sınırlanması gibi ilginç bir öneri ortaya attı. C.H.P. Yozgat Milletvekili Sırrı Öz de Tekelioğlu'nun eleştirilerine katılarak kaymakamların çok genç yaşta göreve başlamamalarını söyledi.

¹⁸⁸ Mustafa Tekin, “Ticanilik”, Tanıl Bora, Murat Gültekin (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık (260-263), 2.Baskı, İstanbul: İletişim, C.6, 2005, s.260.

¹⁸⁹ Cahit Bollu, age, s.122.

¹⁹⁰ Ulus, “Politika”, 4 Mayıs 1951, s.3.

¹⁹¹ Ulus, 19 Nisan 1951, s.1.

Bazı kadın memurların dekolte kıyafet giydiklerini, bunun bazı mahzurları olduğunu iddia eden Öz, memurların kıyafetlerinin de düzenlenmesini istedi. Dünya Gazetesinde Bedii Faik yazısında kadınların bunu hiç unutmayacakları ve kadınların memuriyetten uzaklaştırıldığını söyler. Ayrıca “... Anadolu kısa kollu ve etekli kadın öğretmenlerle doluydu. Üç yıldır aynı öğretmenleri çarşafa sokmak için yapılmadık şey bırakılmamıştır! Bu mu hür fikirli Türk kadınına değer vermek? Bu mu Türk kadını anlamak” eleştirir.¹⁹² Görüldüğü üzere DP’nin iktidara gelmesi ile eski devire döneceklerine dair bir inancı oluşan bir kesim çeşitli isteklerini DP kongrelerinde dile getirmekten çekinmemişlerdir. Pek çok yerde “hafta tatilinin tekrar Cuma gününe alınması, kadınların açık saçık gezmelerinin yasaklanması, Anayasa’ya devletin dini islamdır maddesini yeniden eklenmesi” gibi konuşmalar yapıyordu.¹⁹³ DP’nin bu tutumu halkın desteğinin sağlanması nedeniyle devam ettirilmiş. Ancak bu tutum CHP tarafını da etkisi altına almıştır. Ticani Tarikatı lideri Kemal Pilavoğlu’nun İsmet İnönü ile yemek yediği ve müritleri ile partiye kayıt olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁹⁴

1957 seçimlerinde radyonun etkin şekilde kullanılmıştır. Daha önce radyonun seçim yasakları başladığı andan itibaren kullanılmaması konusunda alınan karar hükümet icraatlarını kapsamıyordu.¹⁹⁵ Bu nedenle CHP radyonun tarafsız şekilde kullanılmadığını söylemekte ve radyonun DP tarafından bir saldırı silahı gibi kullanıldığını söylemektedir.¹⁹⁶ Yine 1956’dan itibaren DP’nin Gösteri ve Yürüyüşleri konusunda izin almak ve siyasi partiler içinde seçim propaganda dönemi haricinde açık alanlarda toplantı yapmaları yasaklanmıştır.¹⁹⁷ DP bu seçimlerde köylünün durumu, jandarma baskısı ve sanayi alanındaki kalkınma konularına değinmiştir.¹⁹⁸ Ayrıca “Nurlu Ufuklara Doğru” sloganıyla seçimlerde yer alan parti, ülkenin “Küçük Amerika”

¹⁹² Bedii Faik, “Türk Kadını”, Dünya, 3 Ekim 1953, s.3.

¹⁹³ İdris Tetik, “Demokrat Parti’nin 1950-1960 Yılları Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015), s.184.

¹⁹⁴ Süleyman Güngör, “Muhaleffette Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1960)”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, Mayıs, 2010, s.196.

¹⁹⁵ Yakup Kaya, “1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları”, Tarihın Peşinde, S.20, 2018, s.592.

¹⁹⁶ Ayşe Asker, “DP’nin Radyoyu İktidar Aracı Yapması: 1957 Seçim Sonuçlarının Radyo Aracılığıyla Erken Yayınlanması”, İletişim Araştırmaları, C.12, S.1, s.134.

¹⁹⁷ Sedef Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, Akademik Bakış, C.2, S.4, 2009, s.128.

¹⁹⁸ Yakup Kaya, age, s.594.

olacağını da söylemektedir.¹⁹⁹ Partiler tarafından kadınların seçimlerdeki etkisinin önemini anladığından kadınlarda seçimlerde görev almıştır. 1951 yılında Kadın Gazetesi, DP'nin İlçe Başkanlığını yapan, Şükran Tanca bir röportaj ile tanıtılmıştır. Röportajında 1946 yılından beri seçim faaliyetlerinin içinde olduğundan, Üsküdar'da müteşebbis heyetini kurmakla görevlendirildiğinden ve 1948 yılından sonra Üsküdar ilçe Başkanlığına seçildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca seçimlerde halkın DP'nin yanında yer aldığı ve partiye bağlı olduğunu ifade eder.²⁰⁰ DP Kocaeli il ve ilçelerinde erkek adayların yanında Zahide Yaşın ile Hatice Arısoy isimli iki kadın aday da bulunmaktaydı. DP Vilayet Başkanlığını ise Jale Bora yapmaktaydı.²⁰¹ İzmit'te büyük bir miting gerçekleştirilmiştir.²⁰² Böylece DP bir gövde gösterisinde bulunmuştur.²⁰³

1957 seçimlerinde CHP ise iktidarı kaybettiğinden beri hürriyetin engellendiğini savunmuş, ülkenin ekonomik kriz içinde olduğunu ve bu sorunları çözeceğini vadetmiştir.²⁰⁴ Oysaki halkın bir kısmı kadınların namusu üzerinden siyaset gütmektedir. Demokrat Gazetesinde yayımlanan "Kadın Hakları" başlıklı yazıda "*Türkiye'de ihdas edilen ekmek karneleri ile hatta günlük hayatta istihkak karşılığı olarak yüzlerce kadının namusu kirlenmişken; yıllarca ihmal edilen asker ailelerinin fakru zaruretten namusları payımal olurken...*" şeklindeki yazıda CHP politikalarının kadınların namuslarının kirlendiğini iddia etmektedir.²⁰⁵

DP Seçimlerde oyların % 47,7 'sini, CHP %40.82 'sini, CMP ise % 7,19'unu ve CMP ise % 7,19'unu almıştır.²⁰⁶

¹⁹⁹ Cumhuriyet, 21 Ekim 1957.

²⁰⁰ Bedia K. Aksoy, "Demokrat Partinin İlk Kadın İlçe Başkanı Şükran Tanca ile Görüşmesi", Kadın Gazetesi, 15 Ekim 1955, Y:9, S.238, s.6.

²⁰¹ Bilal Tunç, "Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kocaeli'ndeki Seçim Faaliyetleri (1950-1957)", İnsan ve Toplum Bilimleri, C.7, S.1, 2018, s.260.

²⁰² Aynı Eser, s.261.

²⁰³ Bilal Tunç, "Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kocaeli'ndeki Seçim Faaliyetleri (1950-1957)", İnsan ve Toplum Bilimleri, C.7, S.1, 2018, s.260.

²⁰⁴ Yakup Kaya, age, s.595.

²⁰⁵ Gülten Madendağ, "Demokrat Parti Döneminde Günlük Hayat" (Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), s.137.

²⁰⁶ Aynı Eser, s.594.

BÖLÜM 2: DP DÖNEMİNDE KADIN HAKLARINA BAKIŞ

2.1. DP Dönemi Sosyal Hayatta Kadın Hakları

Kemal Karpat, bu dönemdeki toplumu ve 1945-1960 arasındaki Türkiye'deki politik durumu belirleyen iki gruptan bahsetmektedir. Birincisi modernleşmenin geleneksel simgesi olan “Devletçi ya da yönetici elit” ve diğeri ise ekonomik veya üretici grup olarak tanımlanan değişime açık liberal gruplardır. Emre Kongar ise söz konusu liberal grubun her türlü devlet kısıtlamasına karşı çıktığını ve İslami yeniliklerin karşısında etkili bir araç olarak islamın kullanıldığını söylemiştir. Devletçi cephe ise Batılılaşma düşüncesi etrafında konumlanmıştır.²⁰⁷ DP'nin iktidarında da kadın hakları meselesinde “annelik” kavramı üzerinden şekillendirilmeye devam etmiştir. Kişisel alanları dışında kadınlar dönemin dergi ve gazetelerinde belli bir kalıba girmeye de zorlanmaktadır. Yine bir başka örnekte *“bir kadının evi onun dünyasıdır denebilir... Kendisine verilen bu dört duvar arasında kadın, gerek manevi gerek maddi neler neler yapamaz.”* Ayrıca yetiştirdiği çocuklar ile bu küçük dünyadan çıkan çocuklarla yarının umidini yeşerteceği ifade edilmektedir.²⁰⁸ Görüldüğü üzere kadının dünyası evi ile sınırlandırılmış ve geleceğe dair hedefleri ise çocuklarını iyi yetiştirmesi ile ölçülmüştür. Ancak bu dönem şikâyet edilen kadınlarda yok değildir. Kadınlar boş oturmak, fal bakmak ve komşu gezmek dışında çeşitli aktivitelere yönlendirilmeye çalışılmıştır. Kitap okumak, el işi yapmak, eski bir şeyi yeniden yaratmak, çocuklarıyla kırlarda vakit geçirmek, çocukları ile pasta yapmak gibi eylemlerin yanında en basit şey ise kadınların, kendilerine çekidüzen vererek bir misafir gelecekmiş gibi “evin erkeğini” beklemeleridir.²⁰⁹

DP iktidarı almasından sonra kadınların yaşamlarında özellikle eğitim konusunda olumlu değişikliklerin yanında irtica tehlikesi nedeniyle kadınların hayatlarında bir geriye gidiş söz konusu olmuştur. Nadir Nadi 24 Mart 1951 tarihli yazısında Ege gezisinde edindiği izlenimleri şöyle anlatıyordu: *“Bir takım dergiler sistemli bir şekilde Atatürk ve devrim aleyhine yazılar yayımlamakta, Arap harflerinin,*

²⁰⁷Şadiye Deniz, age, s. 167.

²⁰⁸Jale Candan, “Evimiz ve Dünyamız”, Akis, 10 Eylül 1955, s.23.

²⁰⁹Akis, “Can Sıkıntısı”, 24 Eylül 1955, S.72, s.19.

Mecellenin ve birden fazla karı usulünün geri getirilmesini istemektedir. Bunların elinde din adeta siyasete alet edilmektedir... Dört beş ay önce yurdumuzun en ileri bölgesi olan Ege illerinde yaptığım bir inceleme sonunda, siyasi huzurun her yerde göğüs kabartıcı bir mükemmellikte olduğunu bu sütunlarda ısrarla yazmış, yalnız gericilik belirtilerine ait bazı endişeli görüşlerimden bahsetmiştim. Gördüklerim vakialara dayanıyordu. Çocuklarını devlet okullarına göndermeyerek özel hocalardan Arap harfleriyle okutan insanlar vardı. Medeni Kanun'dan şikâyet edenler, eski usul evlenme ve boşanma müessesesini geri getirmek isteyenler oluyordu. Kadınların kıyafetine karışıldığı için birçok yerde yüzler kalın peçelerle örtülmüştü. Dönen hacıları karşılamak için valilere...” başvurulmuştur.²¹⁰ Atatürk döneminde kadının kıyafetine karışılmamış ve kadın eşit bir yurttaş olarak konumlandırılmıştı. Kadın peçe ve çarşafını çıkararak istediği gibi giyinmeye başlamıştı. Ancak bugün “demokrasiyi pek yanlış anladığımız için bugün durum değişmiştir. Çoğunluk ne isterse, o olur parolası altında tolerans fikri artık rafa kaldırılmış gibidir. Birçok yerlerde camiye gitmeyenlere kötü kişi gözüyle bakılmakta, vatandaş oruç tutmaya ya da oruç tutar gibi görünmeye zorlanmaktadır. Çember sakal ve kara bere bir nevi üstünlük üniforması olmuştur. Kocasının, babasının, kardeşinin yanında sinemaya gitmesi ayıp sayıldığı için kimi şehir ve kasabalarda kadınlara ayrı erkeklere ayrı seanslar tertip edilmektedir...”²¹¹

Bu konuda gazetelere Fatih'te yansıyan diğer bir haberde bir kadın kayınvalidesine uyku hapi vererek uyuttuktan sonra sinemaya gitmiştir. Sinema dönüşünde kapıdan giren, Rukiye'nin başına bir çuval geçiren kocası, Rukiye'yi fena halde dövmüştür. Rukiye'nin bağırmasına yetişen komşular kadını kocasının elinden güçlkle almışlardır. Rukiye daha evvel kayınvalidesinden sinemaya gitmek için izin istemiş fakat bu müsaadeyi alamayınca uyku hapını kullanmıştır.²¹² Bu kadınların istedikleri yerlere gitmekte dahi özgür olamadıklarını ortaya koyar. Anadolu'da misafir olan bir karı kocada kötü bir tutuma maruz kalmıştır. Sinemaya gittiklerinde yanlarına biri yaklaşır ve “Lütfen Hanımlar sağa, Beyler sola!” der. Bunun üzerine kadın kalkıp kadınlar ile erkeklerin haremlik, selamlık olarak ayrıldığı sağ tarafa yönelir. Bu geri zihniyetle mücadele edilmesi gerektiğini belirtilen yazıda Anadolu'da kadınların gece yalnız sokağa çıkmadıkları, sinemaya kadınların tek gidemediği, doktor yerine hoca ve

²¹⁰Filiz Gülsevin, age, s.69.

²¹¹ Aynı Eser, s.76.

²¹²Akis, 3 Aralık 1955, S.82, s.31.

ilaç yerine muskanın alındığı söylenmektedir. Bu “geri zihniyetle” mücadele şarttır. Bu geriye gidiş kadının sınırlandırılması ve genellikle alanının ev olduğu fikrinden hareketle ev düzeni, tüketim ve çocuklarla örülmüş bir alanı içeriyordu. Ev idaresinin kadının alanı olduğu fikri işlenmiştir. Başka bir örnekte ise bu kez kadınların sinema ve ahlak konusunu sorgulayan bir karikatürdür. Burada “Sinemaya gidelim mi?” teklifini geri çeviren bir kadın gerekçe olarak “evlendiğini ve öbür gün” diyerek geri çevirir.²¹³ Bir kadının gününün nasıl geçtiği Akis dergisinde şu şekilde anlatılmıştır: *“Bir kadın tasavvur edin ki evli, iki veya üç çocuk sahibidir, muayyen bir bütçe ile idare eder, evinde yardımcısı yoktur.. Bu kadın, sabahları herkesten evvel kalkar, kahvaltıyı hazırlar, büyük çocukları mektebe gönderir, küçüğünü besler. Yatakları havalandırırken, etraftaki döküntüleri toplarken, kocasının eksiklerini verir, onu işine uğurlar.. Eğer tertipli bir kadınsa, akşamdan aldığı yemekleri pişmeye koyar, bir yandan kahvaltı sofrasını toplar, kapıya koşar, telefona bakar, çocuğa göz kulak olur, onu oyalar.. Yemekler pişe dursun, temizlik yapar, süpürür, siler toz alır.. işi bittiği zaman öğle olmuştur. Sofra hazırlar, salata yapar. Yemekte yine bütün dikkati çocuklarının üzerindedir. Herkesin icab eden gıdayı aldığına kanaat getirdikten sonra, kalkar, büyükleri mektebe küçüğü yatağa yollar. Bulaşık saati gelmiştir. Bir kahraman gibi mutfığa girer... Yıkar, kurular kaldırır.. Nihayet, çocuk uyanıncaya kadar yarım saatlik bir istirahat zamanı vardır, oturur.. Bu istirahat anında, onun daima sadık bir dostu vardır: sökkük sepeti. Çocuk uyanınca, anne onu biraz gezdirmek havalandırmak ister ve eğer çamaşır veya ütü günü değilse, onu giydirir, sokağa çıkarır... Akşam, sofrası, yemek ve bulaşık ameliyeleri aynen tekerrür eder. Gece, onun serbest olduğu, istirahat edeceği, iki ahbapla görüşeceği yegâne zamandır...”²¹⁴*

Avrupa’da yapılan incelemelerle ev hanımının en ağır işçi olduğu ve tek beklentisinin bir güzel söz olduğunu ancak “bu şekilde çalışan kadın sinirli olur, kadınlığını kaybeder, hayat yükü altında ezilir.” Söz konusu yazıda “kadının görevi olan” bütün işleri yapmasına rağmen kadının “tertipli” veya “kadınlık” meselesi gündeme gelmektedir. Yani kadından hep daha mükemmel olması beklenmekte ve güzel sözler duyması için kadınlığını kaybetmemesi ve bu lütfu da kendisinin hak etmesi beklenmektedir. Buna karşılık kocanın da eşe yardımcı olacağı konu ise kendi

²¹³ Ek-1

²¹⁴ Akis, “Hanımlar Sağa, Beyler Sola”, 12 Şubat 1955, S.39, s.22.

döküntüsünü toplamak, çocuklarını vazifelendirerek toz almaları ve yataklarını toplamalarına refakat etmesi beklenmektedir. Erkeklerin “zayıf cins” olarak gördüğü kadınları bu şekilde çalışma sonrası tek beklentisinin bir tebessüm olduğunu söyler.²¹⁵

Henri Lefebvre kadınların durumunu şöyle özetler: “Gündelik hayatın ağırlığı kadınların üzerindedir.” Aynı zamanda “kadın moda dergileri ve tüketim yoluyla hem bir tüketim nesnesi hemde bedeni ve gülen bir yüzüyle, bir meta” olarak konumlandırılmaktadır. Bu tanım 1950’li yılların kadını içinde kullanılabilir. Kadın mecburi sınırlar ve moda kalıpları içerisinde tükenip gitmektedir. Özellikle kadının çalışma hayatına girmesi, seçimlerde oy hakkında sahip olması ile kadınların giyim konusunda eşit şartlara sahip olması istenmiştir. Ancak kapitalizmin ülkeye girişi ile birlikte modern kadını hedef alan bir reklam furıyası öne çıkarılmıştır.²¹⁶ Demokrat Gazetesi’nde “kadınlara verilen güzellik tavsiyeleri ile modernizmin kadın bedeni üzerindeki şablonlaştırıcı tahakkümünün izlerini bulmak mümkündür.” Kadın sürekli gülümsemeli, zayıf olmalı gibi öneriler söz konusudur. Yeni Adana Gazetesi’ndeki “Geceleri Nasıl Giyinmeliyiz?” başlıklı yazıda, kadının “*Saten elbiseler ve göğsü ve sırtı açıkta bırakan, vücut hatlarını ortaya koyacak kıyafetler giymesi için çok düzgün bir vücuda sahip olması gerektiği*” anlatılmakta veya karaktere göre giyim tavsiyesi verilmektedir. Bunlardan biri şöyledir: “*Kozunuz olan kadın kadıncık halinizi tebarüz ettirmek için bol etek, dar bel ve küçük yüksek yakalı elbiseler yaptırın*” şeklindedir. Bir başka yazıda ise cinsi cazibe ve güzelliğin kadınlar tarafından bir yem olarak kullanıldığı, kadınların düşündüğü şeyin erkeğin maddi gücü olduğu, bunların içi boş kimseler olduğu söylenmiş ve erkeğin bir kadında araması gereken şeyin cinsi bir vasıf olması gerektiği üzerinde bulunmuştur.²¹⁷ Bu dönem dergilerinde bu özelliklere sahip olmak ve cazibeli olmak bir lütuf gibi sunulmuş, yabancı kadınlar üzerlerinde seksi kıyafet ve geceliklerle basında yer almıştır.²¹⁸ Bu özellikler hem erkeğin aradığı özellikler olarak sunulmakta buna sahip kadınlar ise erkeğin parası için yanında olmakla suçlanmaktadır.

²¹⁵ Jale Candan, “İstedikimiz”, Akis, 6 Ağustos 1955, S.65, s.22.

²¹⁶ Vuslat Bacınoğlu, “Türkiye’de Kadın Giyimini Biçimlendiren Etmenler ve Etkileri (1950-1990)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995), s.44.

²¹⁷ Hafta, “Kadında Aranan Nedir?”, 2 Haziran 1950, N.36, s.7.

²¹⁸ Ek- 2

Buradan anlaşılacağı üzere kadının olduğu kişi olması yolunda hep bir engelle karşılaşan kadın, nasıl görünmek ve anlaşılacak istiyorsa o kılığa bürünebilecektir. Moda bu konuda kadının en büyük yardımcısıdır. “Kadınlar Ne Konuşur?” başlıklı yazıda ise kadınların biraraya geldiğinde moda konuşmadığı ve kadının “elinin hamuru ile erkek işine karışmadığı” zamanlardan farklı olarak hayat pahalılığının konuşulduğu ve sonrasında siyasi meseleler konusuna geçildiği ifade edilir. Burada kadınların erkekler gibi kabinedeki bakanların adını bilmediğini onun meselesinin çarşı ve pazardaki fiyatlar olduğunu söyler. Kadınların ülke için her zorluğa katlanacak çarşaf silinip gidecek, ekonominin düzelmesi sonrasında da yine kendi konusu olan modadan bahsedebilecektir. Söz konusu anlayışta kadının etliye sütlüye karışmadan yaşaması ve siyaset konuşmaması ülkenin huzura erdiği şeklinde yorumlanmıştır.²¹⁹ Kadınların en büyük emelini evini temiz tutan ve kocasının ve çocuklarının temizliği ve misafirlerine güzel yemekler yaparak bundan “bir sanat eseri” çıkarabileceği söylenmektedir.²²⁰ Yine aynı gazetede aynı yazının devamında yapılan bir test ile “kadınların iyi bir ev kadını olup olmadığını” ölçebilmektedir.²²¹ Kadının maharetlerini gösterebileceği diğer bir alanda “Süpürge Tekniği” başlığıyla kadına zamandan nasıl tasarruf etmesi gerektiği ve bu boş zamanı ise evdeki temizliğe devam etmek için kullanabileceğini ortaya konulmaktadır.²²²

Modernleşme ile birlikte kadının geniş bir alanda yer bulmasını sağlamıştır. Ev işleri, çocuk bakımı, alışveriş “güzel olma zorunluluğu” gibi etkilerle kadın bir tüketim nesnesine dönüştürülmüştür. Çünkü annelik söz konusu olduğunda kadın sosyal hayatta kendine daha kolay yer bulmaktadır. Ayrıca kadının ev içerisine sıkıştırılmış ve buraya mahkûm edildiği yetmediği gibi kadının kendini bulması ve olması gereken şey de tüketim ile ilişkilendirilir. “İzmir’de Türk Kadını Nasıl Olmalıdır” sorusuna Atatürk, “*Türk kadını dünyanın en aydın, en erdemli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır kiloda değil; ahlakta, erdemde ağır, ağırbaşlı bir kadın olmalıdır... Milletın kaynağı, sosyal hayatın temsili olan kadın, ancak erdemli olursa görevini yerine getirebilir...*” Kadın

²¹⁹ Jale Candan, “Kadınlar Ne Konuşurlar?”, Akis, S.82, s.24.

²²⁰ Kadın Gazetesi, “Aşağıdaki Suallere Cevap Verdiğiniz Taktirde İyi Bir Ev Kadını Olup Olmadığınızı Anlayabilirsiniz”, 29 Ekim 1953, s.4.

²²¹ Aynı Eser, s.5.

²²² Gülten Madendağ, Tuncay Bilecen, age, s.87.

Gazetesinde çıkan bir yazı şöyledir: “Moda Deniz Kulübü İdaresi” bayanların oyun salonuna girmemesi için yeni bir karar almıştır. Gazete bu konuyu eleştirir.²²³

Kadınlar bir yandan evine kapanmaya ve çarşıya girmeye zorlanırken diğer tarafta kadınlar plajlara akın ediyor erkeklerle flört ediyordu. Bu durum dönemin gazetelerine onları dikizleyen erkekler karikatürize ediliyordu.²²⁴ Dergi kapaklarında mayo ve bikini ile poz veren güzel kadınlarla süsleniyordu.²²⁵ Akis gazetesi “Orduda Türk Kadını” başlıklı yazıda subaylık için yetiştirilecek ilk Türk kadını olan İnci Arsan’ı tanıtıyor ve “kızlarımız neden askeri tıbbiyeye yazılmasın ve asker doktor olarak, askeri eczacı, dişçi, kimyager ve askeri hâkim olarak ordu saflarında hizmet almasın. Onun bu sahalarda da subay üniforması ile görmek göğüslerimizi kabartan bize haz ve gurur veren bir olay olacaktır.” diyerek Amerika’daki askeriye hizmet eden şoförlerden bahsetmiştir. Kadınlardan çalışkan, ciddi, fedakâr ve çelik iradeli olması beklenmektedir.²²⁶ Amerika ile yakın ilişkilerin sonucunda Türkiye’de Amerikan kadını üzerinden kadınları şekillendiren bir anlayışta devreye giriyordu. Bu anlayış özellikle Kadını hedef alıyor ve onu “tüketim ve moda” kavramlarının gazete ve dergilerde yer bulması ve Amerikan kadınının yaşantısını rol model alıyordu. Kadınlar süpürge, çamaşır makinesi gibi günlük hayatta kendilerine kolaylık sağlayacak eşyaları almaları konusunda reklamlarda kadın hedeflenmiştir. Dönemin kadın dergilerinden olan Yelpeze, Hafta, Hayat, Salon gibi mecmualarda elbiseler, mücevherler gibi moda olanın yansıtıldığı resimlerle ön plana çıkmıştır. Bunlar dışında ise kadınlar işlerinden uzak durduğu konusunda da çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Akbaba dergisindeki bir karikatürde “Karıcığım bu seferki tatlı pek enfes olmuş... Hangi tatlıcıdan aldın?”²²⁷ sorusu sorulmuştur.²²⁸ Amerika’dan verilen örnekte erkeğin karısına “anne diye hitap ettiği” ve “kadının evdeki hakimiyetini” kabul etmiştir. Ancak Amerikan kadını evine kapanmamıştır. Çünkü memleket ondan alaka ve sevgi bekler. Hayır faaliyetleri ve ülkesinin hedefleri söz konusu olduğunda kadın ev ile sınırlı yaşamından sıyrılabilmektedir. Millet için fikri kadının toplumdaki varlığını ayakta tutmaktadır. Bu

²²³ Birsen Ünal, “Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951), (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010) s.63.

²²⁴ Ek-3

²²⁵ Ek-5

²²⁶ Dr. Esad Eğilmez, “Orduda Türk Kadını”, Akis, 27 Ağustos 1955, s.30.

²²⁷ Akbaba, “Amerikan Mizahı”, 21 Nisan 1949, Y:26, S.2, s.4

²²⁸ Ek-6

tutum kadınsal özellikleri değil, toplum tarafından kabul edilmiş annelik özelliğidir. Kadın bu özelliği ile vatanın yaralarının sarılmasını sağlayacaktır.²²⁹ Yalnızca vatanın değil, ailesinin yaralarını sarmakta kadına düşüyordu. Karı-koca arasındaki problemlerde bir taktikler savaşı vererek evliliğini ayakta tutması gereken kişi kadındı. “Cazip Kadın” başlıklı yazıda kadınların kocalarından şikayet ettiği kadınların tek isteğinin biraz alaka olduğu ve kadının sözleri ile erkeği bıktırdığı ve konuşmalarının zaman içerisinde önemsizleştiğini söyleyen Kaufman, ev işlerine sıkışan anne olan kadın ile cinsi münasebetleri olan ancak diğer yanları olmayan kadının metres olmaktadır. Kadın bu ikisi arasındaki çizgiyi iyi ayarlamalı ve kocasına ne çok alaka göstermeli ne de çok rahat bırakmalıdır. “Akıllı bir kadın, evine bağlı, sadık, müşfik idareli ve kocasına aşık olmalıdır ama bazen böyle değilmiş gibi de hareket edebilmelidir.” Görüldüğü üzere kadın sorunlarıyla ilgili verilen reçeteleri uygulayarak ailesini ayakta tutmaktan birinci derecede sorumludur.²³⁰ Dergiler yalnızca kadına değil erkeğe de önerilerde bulunur: “Çocuğunuzu karınızdan daha fazla sevseniz bile bunu ona belli etmeyiniz.” Kadınlar kıskançtır denilerek bu tutumun yuva dağıtacağı söylenir.²³¹

Bu dönemde kadınlar arasında herkes için farklı bir ideal kadın imajı söz konusudur. Kadın Gazetesinde kadın hakları konusunda yazılar yazan, İffet Halim Oruz, Yeni Türkiye adlı eserinde Türk kadınına 3 tipe ayırır. İşçi kadın, meslek sahibi kadın ve aile kadını şeklinde tanımlarken Aile kadınına poker masası ve tüketici olarak niteler ve zararlı bulur. Ona göre; işçi kadın hayata yardımcı olmalı ve meslek sahibi kadın memleketine yarar sağlayacak çalışmalara katılmalıdır. Köylü kadınına ise “Türk anasının canı, özü her şeyi” olarak görür.²³² Köylü kadınının kalkınmasının köydeki kadın nüfusu nedeniyle yurdun kalkınması olduğunu dile getirerek sıkıntılarının azaltılması gerektiğini savunmuştur. Cumhuriyetle birlikte şekilci bir batılılaşmanın üst sınıflar arasında yayılması köy ve kent kadınları arasındaki uçurumu derinleştirmiştir. Bu durum birlik içerisinde hareket etmelerini engelleyerek kadın hareketinin sorunlarındaki farklılıklar ayrışmayı tetiklemiştir. 1958 yılındaki “O Hastalık” adlı yazısında üst sınıf kadınlarını “Dedikodusu yapılan bu hanımlar, sosyete mensuptur.

²²⁹ Akis, “Amerika'nın Bir No.lu Kuvveti”, 1 Ocak 1955, C.34, s.23-24.

²³⁰ Edward Kaufman, “Cazip Kadın”, Akis, 14 Mayıs 1955, s.21.

²³¹ Bn' Dale Carragie, “Kadınlar Kocalarını Nasıl Yükseltir?”, Kadın Sesi, Y:3, S.74, s.8.

²³² İffet Halim Oruz, “Köylü Kadınlığımız”, Kadın Gazetesi, 17 Eylül 1953, s.1.

Yüksek sınıftır onlar ... içki içerler, nara atarlar. Birbirlerinin eşlerini kocalarını alırlar... Şimdiye kadar büyük şehirlerdeydi bu sosyetikler... Lakin bu sosyete hastalığı bugün büyük şehirlerden küçüklere hatta kazalara kadar yayılmış, orta halli ailelerin kadınlarına ve kızlarına da mikrobu bulaşmıştır.” diyerek açıklayacaktır.²³³

Kadınlar bir taraftan annelik rolüne sıkıştırılıyor. Bu tutumu kabul etmeyenler ise ahlaksız kabul edilerek yaftalanıyordu. Dönemin gazetelerinde erkeklerle basılan kadınlar sıkça yer alıyor. Kadının sosyal hayattaki varlığı “ahlak-ahlaksızlık” kavramı üzerinden anlatılmaya başlanıyordu.²³⁴ Demokrat Gazetesinde Ruhi Tek imzalı “Adana Eğleniyor: Barlar” başlıklı yazıda kadınların cemiyete dahil olduklarında iffetlerini kaybedeceği endişeleri söz konusu olmakla birlikte barlarda çalışan kadınların “saadeti yıkan bir mikrop” olarak tanımlandığı görülmektedir. Dönemin kadını denetim altında tutularak bu durumların engelleneceği düşünülmektedir.²³⁵ Yine bir başka mesele kadın cemiyetleri tarafından en çok önemsenen konu olan fuhuş ve kadınların “kötü yola düşmesi” meselesidir. Kadınlara yönelik bu olumsuz tutumlar yalnızca erkekler değil; kadınlar içinde geçerlidir. Kadınlar arasında da kıskançlık ve rekabet söz konusudur. Bir örnekte davette güzel bir kadın çevresine erkeklerle sohbet etmektedir.²³⁶ “Kadınlar: - Yine tüm erkekleri etrafına topladı. Ne diye çağırдың bunu Allah aşkına?! – Onu çağırmasam hiç gelmeyeceklerdi de ondan!” sözleri geçmektedir.²³⁷

Burhanettin Onat, “Turizm Kanunu” konusunda söz alarak yabancıların Türkiye’deki otellerde istediği kadınla kalamadıklarını ve onlara evlilik cüzdanı sorulduğundan şikayetçi olduklarını ifade etmiştir. Bu yasağın genelev sayısını arttırdığını ve sadece Yenimahalle’de 147 genelev olduğunu ancak zabitanın suçüstü durumunda müdahale yetkisi vardır. Suçüstü durumunda “*kadın hakkında takibat yapılırken; erkeğin ifadesini alarak bir şahite bağlanır.*” Kadın ise üç kez suçüstü yapılması durumunda geneleve gönderilir.²³⁸ Bu çifte standart meselesi kadınların problemlerini çözemediği gibi kadınların yaftalanmasını beraberinde getirmiştir. Jale Candan Akis’teki yazısında; Bir kadının mayo ile sokakta dolaşması durumunda polis tarafından karakola gelmesi istenir. Buna itiraz edemeyiz. “*Son zamanlarda, büyük*

²³³ Ezgi Sarıtaş, Yelda Şahin, age, s.641.

²³⁴ Ek-7

²³⁵ Aynı Eser, s.88.

²³⁶ Ek-8

²³⁷ Hafta, 27 Ocak 1950, C.1, N.18, s.32.

²³⁸ Akis, , “Fuhuş’la Mücadele Yok”, 1 Ocak 1955, C.34, s.18.

şehirlerin biraz kenar mahallelerinde ve küçük şehirlerin her yerinde, umacı kıyafetinde, çarşafa bürünmüş kadınlar görüyoruz.” Başka bir medeni memlekette kanunen yasak olan bu durumun engelleneceğini söyler. Bu durumun devam etmesi halinde çocuklarında çarşaf olarak okula gönderilmeyeceği veya memur kadınların taşlanabileceği söylemiş. Çarşaf her yerde mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²³⁹ Dönemin muhafazakâr çizgideki dergilerinden biri olan Tef'te kadınların kocalarını aldatması için güzellik, cazibe gibi özelliklere ihtiyaç duymadıkları ve aldatmanın onlar için bir gereklilik olduğunu söyler.²⁴⁰ Hafta dergisi ise erkeklerin kadınları aldatması konusunda Amerika'da yayımlanan bir kitaptan alıntı yapılmıştır. Buna göre: *“Kocaların yüzde 80'i karlılarına ihanet ediyor, diye üzülme, erkeğin hiçbir kadına, bu arada sana da bakmasa, daha mı iyi? Mesut olmak için erkeği tanımalısın!”* cümlesine yer verir. Evlilik söz konusu olduğunda *“erkekleri boyları fazlaca uzamış oğlan çocuklarından gayri bir şey değildir.”* Kadının evlilik hayatının devamı konusundaki önemine vurgu yapar.²⁴¹ Evlilikleri bitiren sebepler arasında kadınların lüks düşkünlüğü ve erkeklerin kadınların bu isteklerine yetişememesi ve erkeklerin kadınların *“dıldırından bıkmaları”* aldatılma sebepleri arasında gösterilir.²⁴² Bunun dışında gazetelerde kadınların evlenme istekleri ve erkeklerin ise evlilikten kaçmaları söz konusudur.²⁴³

Başka bir yazıda, *“kadının eşit haklara sahip olmasına rağmen cehalet ve sapık hislerle nefes alamayacak hale getirilmiştir. Çocuk ve kadınlara saldıran kişilerin birkaç yıllık ceza ile bu tehditten kurtulamayacağını”* söyler. *“Milli haysiyetimize birer leke olan seri halindeki vakaları hiçbir surette küçümsemeğe imkân yoktur. Sembolik manada kalan haklar, realiteleri pembe tüllerle örtemez.”* Gereken tedbir ve cezaların zamanı gelmiştir.²⁴⁴ Kadının sosyal yaşamı onun karakterinin ve gelişiminin en büyük desteklerindedir. Bu dönemde söz konusu olan geriye gidiş kız çocukları ve kadınların gelişmelerinin ve varoluşlarının önündeki en büyük engellerden olmuştur.

2.2. Aile ve Moda Kadın Hakları

²³⁹ Jale Candan, “Çarşafı Yeniden Yırtalım”, Akis, 15 Ocak 1955, C.36, s.30.

²⁴⁰ Tebessüm Yılmaz, “Demokrat Parti Döneminde Muhalif Bir Mizah Dergisi: Tef (1954-1955)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.143.

²⁴¹ Hafta, “Evlilik ve Erotik”, 21 Temmuz 1950, N.43, C.2, s.14.

²⁴² Aynı Eser, s.145.

²⁴³ Ek-9

²⁴⁴ Perihan Parla, “Kızlarımızı Okutalım”, Akis, 26 Haziran 1954, C.7, s.20.

Türkiye’de 1930’lu yıllardan itibaren gündeme gelen modernleşme olgusu toplumun değişimine neden olmanın yanında bazı çevrelerce eleştiriye de uğramıştır. Levent Cantek’in aktardığı Avni Refik Bekman imzalı “Ahlaki Buhran” başlıklı bir yazısında sosyetik kadınları hedef almıştır: “Öyle bir Türk kadını görmek isteriz ki, lüks hayattan nefret etsin, safehat alemlerinden sakınsın, kocasının getirdiği meşru kazançla kanaat ederek mütevazı bir hayata razı olsun, lüks ve sefahat temayülleri yüzünden eşi ile geçinemeyecek mahkemelere düşmesin.” ifadeleri ile lüksün ailelere zararlarından bahsederek uyarılarda bulunulmuştur.²⁴⁵

Toplum tarafından önemsenen diğer bir kişi ise “Server Bedi” ismiyle de anılan Peyami Safa olmuştur. Sümeyye Dinler Köksal’ın makalesinde konuya değinerek dönemin kadınlara dair görüşünü şu ifadelerle aktarmıştır. “Avrupalılaşmayı elbise, lüks, güzellik ve Paris debdebesi olarak algılayan ve kendini “sosyete” olarak algılayan bu kadınlar-kızlar, eve, namusa, ahlaka, örtünmeye ve evliliğe savaş açmıştır. Hatta en başta bu mücadele bir “sokak- ev harbi” olarak kendini gösterir. Safa bu savaşın asıl manasını sezerek “felaket sokağın evi yenmesinde ve onun temellerini çökertmesindedir.” demiştir.²⁴⁶

1950’lerden sonra toplumda kadınların öncelikli görevinin annelik ve ev kadınlığı olduğuna dair bir görüş hakim olmaya başlamıştır. Amerika’dan ithal edilen bir modeldir. O dönemde, savaştan yeni çıkan Amerika dağılmış aile yapısını düzeltmek için muhafazakâr çekirdek aile yapısını yaymaya çalışmıştır. Evlenip çok çocuk doğurmaya yönlendiren bu politika, yeni yasa düzenlemeleriyle kadını iş yaşamından eve çekmiştir. Bu modelin Demokrat Parti tarafından benimsenmesiyle birlikte kadın ailenin düzeninden sorumlu tutmuş, çok çocuk doğurarak, bakımlı ve sağlıklı kalmaya yönlendirmiştir. Bu model ithal edilene kadar her türlü işte çalışabilecekleri, her konuda eşit haklara sahip oldukları söylenen kadınlara artık yaradılışlarının çalışmaya uygun olmadığı söylenmeye başlanmıştır. Kadının en ulvi ve kutsal görevi annelik ve eşlik görevi olarak ilan edilmiştir.²⁴⁷

²⁴⁵ Levent Cantek, “Cumhuriyet Türkiye’inde Modernliğin Tekinsiz Suretleri: Kadınlar Gençler ve Bobstil”, Birikim, S.146, 2001, s.57.

²⁴⁶ Sümeyye Dinler Köksal, “Peyami Safa’nın Yalnız Romanında Kadın ve Aileye Batılılaşma Ekseninden Bakış” Turkish Studies, C.8, S.1, 2013, s.1262.

²⁴⁷ Ebru Akyol, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Kadının Değişen Rolünün Konut Kullanımına Yansıması”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, 2007), s.64.

Kadın Sesi de “Kadının bütün güzelliği ve kutsiyetini anne olabilmek vasfından alır. Annelik onun en kutsal ve ulvi mertebesidir. Diğer yandan cemiyetin istikrar unsuru, ailenin kopmaz bağı ve temeli, yuvanın koruyucu meleğidir.” sözleri ile kadını anne olarak tanımlar.²⁴⁸ Bu görüşe göre, ev dışında çok zorunlu olmadığı sürece kadın çalışmamalı, eğer çalışıyorsa da bu durum geçici olmalıdır.²⁴⁹ Bu tutum kadının yağmurdan kaçarken doluya tutulmasına ve batı kaynaklı bir örümcek ağı ile çevrilerek bir tüketim nesnesine dönüştürülmesini beraberinde getirmiştir. Kadın Medeni Kanun ile elde ettiği tek eşlilik gibi haklardan da mahrum kalma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. 1949 yılından itibaren kadın hakları konusu söz konusu olsa da bu söylemde kalıyor ve kadının problemlerinin çözümüne yetmiyordu. Paris’te dile getirilen şu cümleler: “... kadınların ezilmişliği, sınıfların ezilmişliğine, toplumun ve iktisadi ilişkilerin değişmesine bağlanıyor...” kadınlar şundan emin olabilirler ki “... ister sağ, ister sol iktidarlar gelsin, kadınların yollanacakları yerler evleri olacak.”²⁵⁰ Bu cümleler tüm memleketlerde kadınlığın durumunu resmetmesi bakımından önemlidir. CHP kadınların haklarını aldığı düşüncesiyle durumu yok saymaya çalışırken, muhalefete geçtikten sonra inkılâplar ile yücelttiği kadını yanına çekmeye çalışıyor. DP ise dindar kesimi ürkütmemek için oy kaygısıyla kadın konusundaki geri fikirlere göz yumuyordu. Kadınlar tüketim ve moda anlayışı ile çevreleniyordu. Kadınların aynı elbiseyi üç kez giymek istememesi ve erkeklerin yerli malları yerine Avrupa’dan ithal edilen ürünleri kullanması eleştiriliyor ve bir “Türk modası” yaratılacak ve sandıklardan çıkan nakışlar ve Türk kumaşları kullanılarak modern olan ancak kendi kimliğini kaybetmeyen bir moda anlayışı yaratılmaya çalışılacaktır. Kadın dönemin modasına uygun bir güzellik anlayışı zorunluluğu ile karşı karşıya kalıyordu. Burada da Amerikan kadını üzerinden şekillenen güzellik anlayışı ile karşı karşıya kalan kadından “sarışın, uzun saçlı dolgun dudaklı, şen yüzlü, dolgun göğüslü, ince belli, güzel, uzun bacaklı, ince bilekli ve küçük ayaklı” gibi kıstaslara sığdırılmaya çalışılıyordu.²⁵¹ Modernleşme kadının alanını genişletmiştir. Kadın ev işleri, çocuk bakımı, alışveriş gibi ev ekonomisi konusundaki sorumluluklar kadına yüklenmiştir. “Saadet Mektebi” adlı yazıda Kanada’nın anlaşmazlık nedeniyle artan boşanmalara karşı açtığı okuldan

²⁴⁸ Süha Göksel, “Anne ve Vatan”, 26 Şubat 1959, Y:2, S.72, s.1.

²⁴⁹ Ebru Akyol, age, s.63.

²⁵⁰Şibel Özbudun, Niçin Feminizm Değil, 1.Baskı, İstanbul: Süreç Yayınları, 1984, s.41.

²⁵¹ İlbeyi Özer, “Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat”, 1.Baskı, İstanbul: İskenderiye Kitap, s.191.

bahsedilmiştir. Bu okulda 5000 genç kızın eğitim aldığı ve mutluluğun sırlarını öğrendikleri, bu kadınların hiçbirinin evliliğini boşanma ile sonuçlanmadığı söylenmiştir.²⁵² Bu durumu bu kadınlara verilen kültür ve pratik bilgiler konulu derslerin kadınların fert olabilmesini ise evliliği için verdiği çabaya bağlanmıştır. “*Ev kadınlığı, hastabakıcılık, ev sahibeliği, sokakta zarafet, vatandaşlık bilgisi, analık ve zevce*” konularında kadınlara eğitimler verilmiştir. Zevce konulu derste kadınlara bir psikoloji tarafından verilen derslerde ise kadınların kavga etmeden önce kocalarının karnını doyurması tavsiye ediliyordu. Bununla bir kadının mutlu olması bu kurstan mezun olması ve bu “hünerleri” edinmesini sağlıyordu.²⁵³ Dünyadaki bu örneklerin Türk basınında yer bulması ve toplumun istekleri yoluyla kadın şekillendiriliyordu. Kadınların olması gerektiği kişi olması yolunda bu dönemde herkesin bir fikri vardır. Kadın ise bu isteklere katılım sağlamakla zorundadır. Aksi takdirde iyi bir ev kadını olamayacak veya ahlaksız kabul edilecektir.

1945’li yıllardan itibaren kadınlar anne kimliği ile mutfak önlükleriyle iş yaparken, küçük kız çocukları da anneleriyle birlikte ve anneye yardım ederken resimlenmeye başlandı. Yine bu tarihten itibaren annenin mutfakta temizlik yapma sorumluluğunun annenin olduğuna dair örnekler ders kitaplarında çoğalmaya başlıyor. Dönemin modasına uygun olarak kadın mutfakta daha şık kıyafetler içerisinde resmedilmeye başlanıyor.²⁵⁴ Bir süre sonra kadınlar reklamlarda yer almaya başlıyor. Biryantin reklamında bir kadın ve erkek sahilde mayolarıyla resmedilmekte ve kadın erkek aynı ortamı paylaşmaktadır. Kadın sosyalleşen ve tüketim konusunda hedef kitle olarak konumlandırılmıştır.²⁵⁵ Bir sabun reklamında ise kadın straplez bir elbise ve çevresindeki erkeklerin bakışları arasında bir reklam afişinde yer almıştır.²⁵⁶ 1950’lerden itibaren tüketici olarak belirlenen kadının zaman içerisinde dergi ve gazetelerde manken olarak yer almaya başlamıştır. Dönemin dergilerinde kadınlar tüketim ile bağdaştırılmıştır. Örneğin Hafta Dergisinde kadın kırmızı ruj, dekolte kıyafetler ve kıvrıkcık saçlarla resmedilir. Bu kadınların birçoğu yurtdışındaki modellerden seçilmiştir. Yelpaze Dergisi’nin kapağında ise kadın ile erkeği birlikte

²⁵² Hafta, “Saadet Mektebi”, Nisan 1950, N.30, s.26.

²⁵³ Hafta, “Saadet Mektebi”, Nisan 1950, N.30, s.34.

²⁵⁴ Firdevs Helvacıoğlu Gümüšoğlu, 1928’den 1994’e Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), s.9.

²⁵⁵ Seda Şakiroğlu, age, s.104.

²⁵⁶ age, s.109.

samimi pozlarla resmetmiştir. Bu resimlerde de kadınlar kırmızı ruj, şık elbiseler, balolar ve eğlencelerin merkezinde erkekle yanyanadır.

1947 yılı Akbaba dergisine ait bir dış macunu reklamında dişlerini göstererek gülümseyen ve güzel bir kadın resmi kullanılmıştır. Reklamda kadın kullanılmasının nedeni “*ataerkil toplum düzeninde temizlik kavramının kadına*” ait olduğu düşüncesidir.²⁵⁷ Bu yıllarda baba bir otorite figürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Evde rahat ettirilen ve tüm aile adına en iyi kararı alan kişi olarak gösterilmektedir.²⁵⁸ Buna karşılık çalışan kadın, çeşitli meslek ve işlerde çalışmasına rağmen bunlara kitaplarda değinilmemektedir.²⁵⁹ 1945-46 yılına ait 1.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında “*Sabah olur, kalkarız, Çay içer ekmek yeriz, Babam işine gider, Biz okula gideriz. Akşam olur hepimiz, toplanırız masaya. Annemizin yaptığı yemek konur ortaya, Yemek yer konuşuruz. Sonra da işler başlar, Annem bulaşık yıkar, Babam gazete okur. Bizde ders çalışırız.*” 1947’de Hayat Bilgisi kitabında roller daha da belirginleşir. “Evimizdeki insanların işleri” başlıklı yazıda baba doktor, anne ise okumuş yazmış bir kadın olmasına rağmen işi ev ve çocuklarının bakımıyla ilgilenmektedir.²⁶⁰ Cemal Altan makalesinde Türk kadınının büyük çoğunluğunun anne ve eş olarak eğitildiğini bu nedenle ilgi alanlarının evleri ve aileleri ile sınırlı kaldığını, çalışan kadınların çalışmasının temelinde ise zorunlulukların olduğunu belirtmiştir.²⁶¹ Bu durum toplumun genelindeki kadının durumunun anlatımında doğru olmakla birlikte üst sınıflarda yer alan kadınların çalışma zorunlulukları olmamasına karşın çalışmak ve toplumsal hayatta önde yer alma istekleri söz konusudur. Bu kadınlar tarafından toplumun örnek aldığı kadınlar yaratılması ve kadınların harekete geçmesi bakımından önemlidir. Yine de kadınların anne ve eş olarak algılandığı bir toplumda kadının kazandığı annelik kimliğinden bağımsız şekilde önce kadın olarak kabul edilmesi meselesi geleceğin sorunu olmaya devam edecektir.

1945’ten önce anne, baba ve çocukların ev işlerini paylaştığı örnekler ders kitaplarında yer almaktadır. 1928 yılına ait olan 4. Sınıf Yurt Bilgisi ders kitabında şu

²⁵⁷ Seda Şakiroğlu, “1928-1960 Yılları Akbaba Dergisi: Kozmetik ve Kişisel Bakım Ürünü Reklamlarında Kadın Kullanımı” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), s.100.

²⁵⁸ Firdevs Helvacıoğlu Gümüšoğlu, age, s.24.

²⁵⁹ age, s.29.

²⁶⁰ age, s.10.

²⁶¹ Cemal Altan , “Türkiye’de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Sosyolojik Özellikleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.22, Aralık, 2008, s.12.

sözler yer alıyordu: “*Şu annem görüyor ve anlıyorum ki hiçbir işte babamı yalnız bırakmıyor, her şeyde ona yardım ediyor. Demek babamla annem arasında sıkı bir tesanüt (dayanışma) var... Babam geçende bana bir de ‘müşterek maksat’tan bahsetmişti. Bizim evde müşterek maksatla vücuda getirilmiş bir müessese olacak. Babamla annem birleşmişler, hem kendilerinin, hem çocuklarının saadetini temin etmek için çalışıyorlar... Anneyle baba galiba her evin temel taşı.*”²⁶² Bu tarihten sonra durum değişmiştir. Kadın mutfakta daha sık kıyafetler içerisinde resmedilmiş.²⁶³

1950’li yıllardan itibaren baba bir “otorite figürü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek evde rahatı sağlamakla birlikte aile adına en iyi kararları alan kişidir. Hafta Dergisi’nde bu konu üzerinde durmuştur: “ ... Hayvanlarda da insanlardaki gibi idare eden ve kararı veren erkektir. Kadınlar erkekleri tarafından idare edilmeyi ve korunmayı isterler. Kadınlar erkeklere nispeten daha heyecanlıdırlar. Kafalarını kullanmaktan hoşlanmazlar ve neticeye hisleri ile varırlar. Analiz yapmasını, prensipleri, sert kanunları ve mücerret meseleleri sevmezler.” Burada kadın ve erkek rollerindeki keskin roller, yıllarca kadına çizilen sınırların başladığı noktadır. Bu artan örneklerin yanında kadının sorumluluğundaki ev işlerin sayısı artmaktadır. Buna karşılık kadının çalışması konusuna kitaplarda değinilmemektedir. Firdevs Gümüşoğlu “1950’li yıllardan itibaren ders kitaplarında erkek için “baba evin direğidir, mesut etmek ereğidir.” gibi ifadelerle yer bulurken; kadın “yemek yapan, söküük diken, çamaşır, bulaşık yıkayan... annemiz ve reçeller, yemek yapan” ev işleri ile örülü bir yaşamı olan kadın sembolü yer almaktadır.²⁶⁴ Yine 1951 yılına ait Hayat Bilgisi kitabında “ Evimizi görseniz siz de beğenirsiniz. Küçüçüktü ama sevimlidir; tertiplidir. Tertemizdir. Annem onu cennet gibi süslemiştir.” sözleri ile “kadınlara yapay cennetler yaratıldığını” ifade etmektedir. Yine 1953’te Yurttaşlık Bilgisi kitabında “Evde İş Bölümü” başlıklı konuda “Baba para kazanır. Anne temizlik, yemek, dikiş işlerine bakar, evde düzen ve temizliği sağlar.”²⁶⁵ Dilara Koçer’in DP döneminde kadın dergilerini inceleyerek yaptığı çalışmada şu ifadeyi kullanmaktadır: “Türkiye’de demokrasiye geçiş sürecinde kadın dergilerinin kadın hakları, kadın sorunları, kadının aile içi ve kamusal rolleri

²⁶² Firdevs Gümüşoğlu, “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, Toplum ve Demokrasi, C.2, S.4, Eylül-Aralık, 2008, s.42.

²⁶³ Firdevs Helvacıoğlu Gümüşoğlu, 1928’den 1994’e Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), s.9.

²⁶⁴ Firdevs Gümüşoğlu, “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, s.43.

²⁶⁵ Aynı Eser, s.44.

açısından son derece pasif, duyarsız ve ilgisiz kaldıkları görülmüştür. Tek seslilikten çok sesliliğe geçildiği bu dönemde kadın dergileri yine tek sesli çıkmaya devam etmiş, üstelik bu dergilerin toplumsal yaşam içinde kadını geriletici bir işlev gördüğü ortaya çıkmıştır.” Bu dönemde “Kadın Muamma Değildir!” başlıklı yazıda erkekler “kadınları tanımak, onların ruh ve yaradılış hussusiyetlerini bilmek; erkeğe aşkla hudutsuz muvaffakiyetler sağlar.” denilerek erkeğin bu davranışının ona sağlayacağı yararlar önemsenmiştir. Erkeğin kadına birkez seni seviyorum demesinin yeterli olmadığını kadının hisleriyle hareket ederken; erkekler makul ve müselsel tedailerle hareket ederler.²⁶⁶ Serpil Sancar ise bu dönemi şöyle ifade eder: “... Erkeklerin eril dünyalarına yeni zevkler ekleme özgürlüğünü genişlettikleri, yeni erkek egemen değerleri inşa edilmekte olduğu gözlenebilir. Artık modern Türk ailesi kadın güzelliği, modern ev dekorasyonu, moda, gezi gibi yeni eklemlerle baş başadır.”²⁶⁷ Erkeklerin bu zevklerine ek olarak onların kendinden bahsetmesi hoş karşılanmayacağı için, kadın kocasının başarılarından bahsetmelidir. Ayrıca emklerin eğlenceli geçmesini ve sabahları eşlerinden önce kalkıp kahvaltılarını hazır etmesi ve böylece onları mutlu etmesi istenmektedir.²⁶⁸ Kadın eşinin ve yuvasının saadetini sağlamakla “vefalı ve kıymetli” çocuklarının terbiye ile sağlığını temin eden “değerli ve müşfik bir mürebbiye” olmanın yanında ayrıca “ahlak ve faziletin temsilcisidir.”²⁶⁹ Ahlakın temsilcisi olan bu kadının korunmasını sağlayacak olan erkekler 1950’li yıllardan itibaren bu tutumunu kadınlara yaklaşma bahanesi olarak kullanmakta²⁷⁰ veya beğeninini tacize vardığı örneklere yer verilmektedir.²⁷¹ Buna karşılık 1947 yılında yayımlanan “Aile” isimli dergide “kadın özgür bir birey olarak tanımlanmış kadın ve erkeği birbirini tamamlayan fertler olarak görür ve aile eşit ortaklık olarak tanımlanıp devletin temel unsuru olarak görülür.”²⁷²

“Hafta” Dergisi’nde kadınların feminen kıyafetler, takılar, kırmızı ruj ve kıvrıkcık, vogglu saçlarla yer almıştır.²⁷³ Ayrıca derginin sayfalarında kadınlara yönelik

²⁶⁶ İ. Şerif, “Kadın Muamma Değildir!” Hafta, 21 Nisan 1950, s.14.

²⁶⁷ Serpil Sancar, “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar”, İstanbul: İletişim Yayınları, 3.Baskı, 2014, s.238.

²⁶⁸ Kadın Sesi, “Kadınlar Kocalarını Nasıl Yükseltir”, 12 Mart 1959, Y:3, S.74, s.8.

²⁶⁹ Kadın Sesi, S.81, “Kadına Hürmet”, 20 Nisan 1959, Y:3, S.81, s.1.

²⁷⁰ Ek-10

²⁷¹ Ek-11

²⁷² Dilara Nergis Koçer, “Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960 Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2009), s.167.

²⁷³ Ek-12

tırnak cilası, ruj, krem, parfüm gibi reklamlarla kadını hedef kitlesi olarak belirlenmiştir.²⁷⁴

1950 yılı Nisan ayındaki sayısında bir karikatüre yer vermiştir. Burada “Dünyadaki Cennet” insanların “Demir Perde” yazısı altında askerler tarafından öldürüldüğü bir dünya varken; “Ahiretteki Cennet” içinde kadınların ve erkeklerin çiplak ve erkeklerin kanatlarının olduğu, şarap içtikleri bir hayali resmetmiştir.²⁷⁵

“Hanımeli” dergisi “kadınlara ev işi tavsiyeleri, çocuk bakımı, moda ve güzellik tavsiyeleri dergiyi doldurur.”²⁷⁶ Kadın apolitik sayılıyor ve alanı duygusal olduğu için sınırlandırılıyordu.²⁷⁷ Duygular adeta kaçınılması gereken bir zayıflık olarak görülüyor, “duygusal olmayan” veya “erkeksi” davranışlar gösteren kadınlar yüceltiliyordu.

“Kadın Güzelliği” adlı dergide “... Elbise modaları, Hollywood yıldızlarının güzellik sırları, karı koca ilişkileri konusunda ise evlilik hayatının temelini erkeği eve bağlamak olarak ifade eder. Erkeğe güzel görünmeli, erkek rahat ettirilmeli ve mutlu edilmelidir.” “Misafir” dergisinde 1952 yılında yayımlanan dergide “kamu önünde eşit olmakla birlikte ekonomik bağımsızlığını kazanmadıkça özgürlük ve eşitlikten bahsedilemeyeceğini söyleyen feminist bir tarafı vardır.”²⁷⁸ 1957 yılına ait “Resimli Hayat” dergisinde kadınlara özgü konulara yer verilmekte ve kadınları özgür vatandaşlar olarak tanımlayan, evin dışında, çalışma yaşamında aktif, kariyer kadını olarak ve erkeklerle eşit resmeden dergidir.

1952’de yayımlanan Yelpaze dergisinde moda, ev kadını, evlilik, mizah konularını işlemiş ve kadının çalışması ve ev kadınlığı rolü zayıflamamıştır. Yine dönemin pek çok dergisi olmakla beraber DP’nin Adana’daki Kadın Kolları tarafından yayınlanan “Demokrat Kadın” dergisinde kullanılan dil sert, saldırgan ve alaycıdır. “İkimiz” dergisi ise “kadın erkek ilişkileri, evlilik ilişkisinde eş üzerine yazılar” yazılır. Dergi “kadına muhafazakâr şekilde yaklaşarak kadın evlilik çerçevesinde konumlandırılır ve erkeğe muhtaç olarak görür.” Bunun gibi pek çok dergi yer almaktadır, bu örnekler çoğaltılabilir.²⁷⁹ Temizliğinde kadın ile bağdaştırıldığı pek çok

²⁷⁴ Ek-13

²⁷⁵ Hafta Dergisi, “Ahiretteki Cennet”, Nisan 1950, C.1, N.27, s.y.

²⁷⁶ Dilara Nergis Koçer, age, s.168.

²⁷⁷ Serpil Sancar, “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar”, İstanbul: İletişim Yayınları, 3.Baskı, 2014, s.197.

²⁷⁸ Dilara Nergis Koçer, age, s.170.

²⁷⁹ age, s.171.

örnek ders kitaplarında da yer almıştır. 1958’de Meliha Çalikoğlu tarafından yapılan bir konferansta kadınların durumu şöyle anlatılmaktadır: Medeni hukukla birlikte kadının yaşam şartlarının iyileştirmelere uğradığı ancak erkek otoritesinin oldukça görünür olduğu hissedilmeye devam etmektedir. Söz konusu örnekler kadın haklarının her yere sirayet edemediğini göstermektedir. İlk örnekte Niğde’de sabah namazı için abdest alan kocanın karısına havlunun yerini sorması ve kadının çivide asılı dediği ve havluyu kocasına vermediği için sinirlenen kocanın, karısının beline vurarak iki kaburgasını kırmıştır. İkinci örnekte ise Aydın’da kaynanasına gücenen gelinin yemeğe gelmemesi ve kocanın yemek yemesini söylemesine rağmen kadının gelmemesi üzerine kocası bir odunla karısının kafasına vurmıştır. Kadının ölmesi ile sonuçlanan bir davadan bahsetmektedir.²⁸⁰ Yine bu dönemdeki diğer problemlerden biri de Medeni Kanun’a rağmen dini nikâh yoluyla iki, üç evlilik yapan erkekler olmasıdır. İstanbul’a gelerek bir kadınlar evlenen erkek bu kadını memleketine götürür ve orada da evli olduğu ortaya çıkması durumunda mahkeme şu kararları alabilir: Koca nikâhlı karısına bir ev almalı ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Dini nikâh yolu ile ikinci bir kadın alması durumunda iki kadının geçinmesi durumunda sorun yoktur. Ancak geçinememe durumunda genellikle yaşlanan veya çocuğu olmayan kadın evden kovulmaktadır. Kadın kendisi ve çocuğu için mahkemeden nafaka isteyebilir.²⁸¹ Söz konusu durumlarda erkeğin ikinci bir evlilik yapmasının önünde herhangi bir ceza ile karşı karşıya kalmaması kanunsuz da olsa bu evliliklerin devam ettirildiğini ve kadının haklarını bilmesi ve kötü durumlara düşmemesi için kadınlara anlatılmaya çalışılmaktadır.

Tuba Kancı bu örneği “ev kadınlığının rasyonelleşmesi” ve “erkek egemenliğinin sorunsuzlaştırılması” olarak görür.²⁸² Yine 1947 ‘de Hayat Bilgisi kitabında roller daha da belirginleşir. “Evimizdeki insanların işleri” başlıklı yazıda baba doktor, anne ise okumuş yazmış bir kadın olmasına rağmen işi ev ve çocuklarının bakımıyla ilgilenmektedir.²⁸³ 1953’te Yurttaşlık bilgisi kitabında babanın görevi çalışıp para kazanmak, annenin görevi ise yemek yapmak, ev işleri ve ev düzeninden sorumlu olmaktır.²⁸⁴ 1959 yılındaki kitaptan bir başka örnekte annenin çamaşır yıkadığı ve

²⁸⁰ Meliha Çalikoğlu, “Ailede Kadının Mevkii”, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, 1967, s.75.

²⁸¹ Aynı Eser, s.82.

²⁸² age, s.87.

²⁸³ Firdevs Helvacıoğlu Gümüšoğlu, age, s.10.

²⁸⁴ age, s.17.

ablanın söküklere diktığı bir fotoğrafın resmedilmesi istenmektedir.²⁸⁵ 1950’li yıllardaki 17 kadın dergisini incelemiş olan Dilara Koçer, kadınların eş rolüne sıkıştırılmış olduğunu görür. “Kadın yuvayı yapan dişi kuş” olarak her fırsatta ailenin koruması için bilgilendirmekte hatta bunun için kurnazca hileler, psikolojik çözümler tavsiye edilmiştir. Kadının kendisini kocasının yaşı, geliri ve mizacına uygun hale getirmesi, resim, yabancı dil gibi konularda kendini geliştirerek “kocasının ruhunu okşmalıdır.” Burada kadının kendisini sürekli olarak kocasına göre şekillendirmesi ve onun için kendini geliştirmesi beklenmektedir. Kadının kendisiyle ilgili olan şeyler bile bir fedakârlık amacıyla yapılmaktadır. Yazıda “kocasının hâkimiyetine giren kadının mutlu olacağı” söylenmekte ve erkek evin hâkimi haline getirilir.²⁸⁶ Amerika ve Avrupa’da Dünya Savaşı sonrasında dağılan ailelerin toparlanması amacıyla kadın dergilerinde daha çok ailenin önemi anlatılmaktaydı.²⁸⁷

Bu dönemde kadın ve erkeği eşitlik temelinde ele alan az sayıdaki dergiden biri “Aile ve Kadın Dünyası” dergisi aile konusuna odaklanıyor ve aileyi bir ortaklık varsayarak, kadın ve erkeği eşit şekilde konumlandırmıştır.²⁸⁸ “Resimli Hayat” ve “Yelpaze” dergilerinde meslek sahibi kadınlar ile söyleşiler yapılmıştır. Kocaları tarafından desteklenen kadınlar rol model olarak bu dergilerde yer alır.²⁸⁹

Örneklerde de görüldüğü üzere kadın erkeğin karar verici olduğu kendi haklarını istediği gibi kullanamadığı bir dönemden geçmektedir. Kadın hakları meselesi ülkenin pek çok yerinde uygulamaya konulamamıştır. Ev işleri konusunda ekonomik durumu iyi olan kişiler için *“kocanın geliri hizmetçi tutmaya müsait değilse kadın tabiatıyla ev işlerini görür. Ama hizmetçi tutma imkanı olan bir aile birliğinde koca ev işlerini bizzat yapma mükellefiyetini karısına tadil etme salahiyetini bu maddeden istihraç edemez.”* Kadının çalışması durumunda ise ev işlerini yapması için bir yardımcıdan destek alınmalı, eğer ailenin buna imkanı yoksa kocanın ev işlerinde karısına yardım etmesi gerekir şeklinde açıklanmaktadır.²⁹⁰ Ancak bu yardımın erkeklerin ne kadarı için geçerli olduğu tartışmalıdır. Ayrıca dönemin gazetelerindeki karikatürlerde evde “hizmetçi”

²⁸⁵ age, s.12.

²⁸⁶ Selika Esmer, “Kocanın Saadeti”, Akis, C.7, 26 Haziran 1954, s.21; Akis, “Evlilikte Siyaset”, 29 Mart 1955, s.20.

²⁸⁷ Dilara Nergis Koçer, age, s.104.

²⁸⁸ age, s.105.

²⁸⁹ age, s.139.

²⁹⁰ Meliha Çalıkoğlu, age, s.76.

olarak Çalışan kadınların evin sahibi erkeklerle ilişkileri olduğu gibi örneklerde vardır. Burada çalışan kadınlar ahlaksız, güzel veya seksi olmaları yönüyle gazetelerde yer almaktadır. Ev sahibi içeride arkadaşıyla otururken, çalışan ile evin sahibi olan erkek ise hizmetçi flört etmektedir.²⁹¹ Kadın Gazetesi'nin Sevgi Soysal isimli bir hanım ile yapılan röportajda boşanmanın nedenlerini ele alınmıştır. Soysal bu konuya kadının erkekle pek çok alanda eşitliğe kavuşmuş ve kadının evli kalmak zorunda olmadığı ve gençlerin evliliği tercih edip etmeyeceği üzerine bir karar verebileceğini ifade etmekte ve eskisi gibi kadının tek geçim kaynağı olarak evliliği tercih etmek zorunda kalmayacağını söylemiştir. Gazetecinin kadının ekonomik özgürlüğü aile üzerinde yıkıcı bir tesiri mi yapıyor sorusuna ise aile üzerinde değil, aile şekline etkileri nedeniyle olduğunu demokratik yaşama geçiş evresindeki uyumsuzluklardan kaynaklanmaktadır.²⁹² Bir başka örnekte 15 yaşında oğlunu evlendirmek için mahkemeye başvurarak, karısının hastalandığı için ev işlerine bakacak kimseleri olmadığını “oğlunu evlendirerek ev işlerini görecektir bir kadını evine getirmeyi” istiyordu.²⁹³ Bu örnek, kadının ev işlerini görecektir biri şeklinde algılandığı görülmektedir. Bu tutum çocukluktan itibaren geçerli olmaya başlamaktadır. 6 yaşlarında cinsi meraklarının başladığını ve “erkeklerin kız gibi korkak, kızların ise oğlan gibi haşarı” ifadesi ile tanımlandığı ortaya konulmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki kadınları daha çocuk yaştan itibaren “korkak” olarak tanımlanıyor. İstiklâl harbindeki bütün o başarısına ve gücüne rağmen kadın pasifize edilmiş cümlelerle çocukluktan itibaren durduruluyor.²⁹⁴ “Erkek çocukları bebekle, kız çocukları ise arabayla oynayamaz”²⁹⁵ şeklindeki algı ile söz konusu faaliyetlere kadın ve erkek için sınırlar çiziliyor. 10-12 yaş itibarıyla kız çocuklarının artık olgun ve sorumluluk sahibi olduğu şeklinde bir hüküm söz konusudur.²⁹⁶

Bunlar dışında kadın yalnızca ev içerisiyle sınırlandırılmamış. Aynı zamanda kadınlık ile ilgili şeyler aşağılama aracı olarak kullanılmıştır. Örneklerle daha iyi anlaşacağı üzere erkekler tarafından kadın duyguları veya fiziksel özellikleri bu vazifeyi

²⁹¹ Ek-14

²⁹² Kadın Gazetesi, “Sosyal Davalar ve Anketimiz”, 18 Aralık 1954, s.1.

²⁹³ Meliha Çalıkoğlu, age, s.77.

²⁹⁴ Dr. Esad Eğilmez, “Orduda Türk Kadını”, Akis, 27 Ağustos 1955, s.30.

²⁹⁵ İstatistiklerle Kadın, Ankara, TÜİK Yayınları, 2012, s.3.

²⁹⁶ Hamide Topçuoğlu, Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü (776 Çalışan Kadın Üzerinde Anket Neticeleri), 1. Baskı, Ankara: Kadınların Sosyal Haklarını Tetkik Kurumu Yayınları, 1957, s.12.

üstlenmiş ve eril söylemin günümüze kadar aktarılmasına sebep olmuştur. Çok partili hayata geçişle birlikte partiler arasındaki rekabet her geçen gün artmakta ve bu rekabetin getirdiği ortamda basın ve siyasi liderler tarafından siyasi liderleri eleştirmek için kadın bir aşağılama aracı olarak kullanıldığı görülmüştür. DP'ye karşı gazete ve karikatürlerdeki kötöleyen ifadelerde kadınsal özellikler kullanılıyordu. Menderes "sesinin inceliği ve histerik öfke nöbetleri" üzerinden aşağılanırken bu kadınsal özellikler kullanılıyordu.²⁹⁷ Akbaba dergisi'ndeki bir karikatürde Menderes'in resmi çizilmektedir. Ancak ressama göre kadın kılığında olan Menderes poz verirken kaslı ve güçlü görünmektedir. Kapakta resmin üzerinde "Bizde muhalefet" yazısı yer almaktadır.²⁹⁸ Örneğin "karikatürist Ratip Tahir Burak'ın çizimlerinde Adnan Menderes hep kadın kılığındaydı. Mayolu ve dansöz elbisesiyleydi."²⁹⁹ Bu dönemde de Amerika ile yakınlaşmanın neredeyse bir ön koşulu olmuş ve komünizmin engellenmesi faaliyetlerine CHP ile DP tarafından destek verilmiştir. DP derneklerin kendi kontrolü altında olmasını ve komünist faaliyetlere bulaşmaması için çaba göstermiştir. "Enternasyonal Demokratik Kadınlar Federasyonu'na ait" her türlü yayının da Türkiye'ye sokulması ve dağıtılması yasaklanmıştır.³⁰⁰ 1951 yılında Mersin'de yapılmış bir mitingte kullanılan afişte "Komünistler taçlı bir fahişenin evlatlarıdır." ifadesi yer almıştır.³⁰¹ Bu dönemin belki de "en büyük düşmanı" sayılan komünizm ile kadınların bağdaştırılması toplumun kadına bakışı açısından oldukça dikkate değerdir.

2.3. DP Döneminde Çalışma Hayatında Kadın Hakları

1950'li yıllardan itibaren özellikle şehirde yaşayan kadınların eğitim olanaklarından faydalanmaları ve sosyal statülerindeki gelişmelere bağlı olarak ekonomik yaşamın içerisinde yer almaya başladıkları bir dönem olmuştur. Bu kadınlar genel olarak şehirlerdeki tütün, dokuma, giyim ve gıda gibi hafif imalat sanayisinde yer alırken; diğer taraftan kamu kuruluşu sayısının artışı ile artan bir oranda hizmet

²⁹⁷ Aksu Bora, "Kadın Sorunu" mu, Erkek Egemenliği mi?", Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler (818-824), C.9, s.819.

²⁹⁸ Ek-15

²⁹⁹ Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 DP'nin Altın Yılları 1950-1954, 2.Basım, Ankara: Bilgi Yayınları, 1991, s.177.

³⁰⁰ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, "Türkiye'de Kadın Hareketinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme", Yasama Dergisi, S.33, 2016, s.59.

³⁰¹ "Komünistler taçlı bir fahişenin evlatlarıdır." Mersin Mitingi Fotoğrafı, 21.01.1951, Kaynak: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Müfide İlhan Koleksiyonu.

sektöründe yer almaya başladılar. “Kadınlar kamu hayatında ağırlıklı olarak yer alsalar da eğitim, turizm, sağlık ve sosyal güvenlik gibi sektörlerde daha çok orta ve alt kademelerdeki işlerde çalışmaları, onların hizmet sektörünün geneline yayılan bir ağırlığı sağlamalarında önemli bir engel olmuştur. Kentlerde çalışma hayatının daha üst düzeyinde faaliyet gösteren diğer kadınlar, yükseköğrenim kurumlarında akademisyen veya çeşitli sektörlerde yönetici konumunda yer alıyorlardı. Cumhuriyetin sağladığı eğitim olanakları ve kadının her alanda yer almasını destekleyen ideolojik alt yapıdan faydalanan bu kadınların, üniversitelerde akademisyenliği tercih etmesi; yükseköğrenim kurumlarındaki kadınların önemli bir oranda temsil edilmesini sağlıyordu. Akademisyen kadınların Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişme çizgisi tıp ve mühendislik iken, 1950’lerden sonra sosyal bilimlere yöneldikleri görülmektedir. Kentlerde diğer üst düzey yönetici kadın grubunu oluşturan bankacılık, sigortacılık gibi işkollarında kadınlar düşük bir oranda temsil ediliyorlardı.”³⁰² Kadının çalışması gerektiği üzerine Kadın Gazetesi’ndeki bir yazıda “... Kadın çalışmalıdır çünkü henüz yirmi milyon yaklaşmayan nüfusumuzun azlığından doğacak mahzurların ve yapılan işlerde, yapılması gereken işler arasındaki muvazenesizliğin giderilebilmesinde, o yardımcı ve tamamlayıcı bir kuvvettir. Kadın çalışmalıdır; çünkü halkımızın kültür seviyesini yükseltebilmekte onun fikri sahadaki mesaisine de ihtiyacımız vardır. Topyekün bir kalkınmada kadının rolü; ailenin nazımı bulunmak ve anne almak itibariyle de husus, bir ehemmiyet taşır. Kadın çalışacaktır; çünkü dünyaca geçirilen buhran yüzünden erkeğin kazancı aile masrafını karşılayamaz bir hale gelince evin saadeti ve selameti kadının da bilgi ve meslek hudutları içinde gelir teminine iştirakını icap ettirir. Çalışmak istek ve iktidarına sahip olan kadın içinde bu zevkli ve şerefli bir vazifedir. Hadiseler karşısında kendimize ve akılselimimize güvenemeyerek şüphe ve tereddüde düştüğümüz anlarda büyük Atatürk’ü, onun irşat ve maksatlarını hatırlayalım. Atatürk; cumhuriyet kadınlığına hakiki değerini, ne olduğunu ve ne alacağını duyuran büyük insandı. O Türk kadını ilim, siyaset ve meslek kadını alarak gördü...” cümleleriyle tanımlamıştır.³⁰³ DP döneminde “kadınların maden ocağı, kablo döşemesi, kanalizasyon ile tünel inşaatı gibi yerlerde çalışması, sanayi işlerinde gece çalışmaları yasaklanmıştır. 16 yaş ve üzeri kadınların gece çalışmasına izin

³⁰² Derya Genç Acar, age, s.36.

³⁰³ Çilem Tuğba Akdağ, “Modernleşme Yolunda bir “Kadın Gazetesi”, Tercüman-ı Ahval’in 150. Yılında İstanbul’da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu, 21-22 Ekim 2010, s.221.

verilmiştir.”³⁰⁴ İstanbul Valisi F. Kerim Gökay’ın fabrikaları teftişinden sonra Kadın Gazetesine verdiği röportajda bu konuda “*Ben kadınların aile esasını teşkil eden hakiki ana olarak, aile temilini korumalarını isterim. Bilhassa ağır sanayi, kadının estetik güzelliğini bozmakta olduğundan, bu branşta çalışmalarını istemem.*” Belediye’de ise kadınların müfettiş olarak kadro verileceği ve böylece “*zarafet, temizlik, kadın ruh ve bünyesinin ayrılmaz arkadaşısıdır.*”³⁰⁵ 1948 yılında, kadınların fabrikalarda çalışması konusunda Hasene Ilgaz: “*Evinin kadını, çocuklarının anası, kocasının yardımcısı olan veya olmaya namzet bulunan kadın ve kızlarımızı kültür ve bilgi bakımından toplu buldukları fabrika muhiti içinde yetiştirmek cemiyet içinde bir an kaybedilmemesi lazım olan büyük şerefli bir çalışmadır... Bunun için fabrikada genç kızlar veya kadınlar kulübü olarak bir kulüp açılarak burada sosyal topluluğun eksiklerinin ele alınması çok yerinde ve faydalı bir çalışma olacaktır...*”³⁰⁶

Özellikle bu dönemde “Köylerin ulusal piyasa ekonomisi içine çekilmesi, 1950’lerden bu yana giderek artan bir hızla gerçekleşti ve geleneksel hane ekonomisinin işleyişini çökertti. Bu çekilme ister istemez tarımın makineleşmesi, ister piyasa ürünlerine yöneliş ya da ili biçimde birden olsun küçük köylü işletmesini tek başına elverişli bir biçimde birden olsun, küçük köylü işletmelerinin yetersiliği, aile üyelerinin geçimlerini topraktan sağlayamamaları ve başka gelir kaynaklarına genellikle de ücretli işe başvurmak sorunda kalmaları anlamına geldi. Bunun en belirgin sonucu şehir merkezlerine doğru kitlese bir göç oldu.”³⁰⁷ Bu durum kadının eski ve yeni düzen arasında bocalamasına neden oldu. Şehirde kamu sektörü çalışan kadının rahat etmesini sağlamakta iken; köyden kente göç eden kadınların üretime katılması zorlaşmıştır. Köyde yaşayan kadınlar ya “ücretsiz aile işçisi” ya da “ücretli işçi” pozisyonunda çalışmaktaydı. Köydeki hayatlarına dair bir örnek vermek yerinde olur: “*Bir eşek satın almaktansa üç kadın alırlar. Kadın fındık toplar, kadın odun keser, kadın ev işlerine bakar, kadın çocuk büyütür. Evlenmeden önce zaten aşınmış olan genç kız, evlenince de*

³⁰⁴ Leyla Kırkpınar, Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın, 1.Baskı, Ankara: Kültür Yayınları, 2001, s.245.

³⁰⁵ Bedia K. Aksoy, “İstanbul Valisi F.Kerim Gökay’la Kadınlığımızı İlgilendiren Mevzular Üzerinde Bir Mülakat”, Kadın Gazetesi, 11 Haziran 1951, Y:5, S.224, s.7.

³⁰⁶ Birsene Ünal, “Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951), (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.70.

³⁰⁷ Deniz Kandiyoti, Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler, 5.Baskı, İstanbul: Metis, 2015, s.30.

yonga gibi tutuşur, yanar, yok olur.”³⁰⁸ Bu dönem dergilerinde şehirli kadına nazaran daha az yer bulan yörük kadınların durumu gazetelere çalışmaklığıyla yansımıştır.³⁰⁹ “Her yörük kadınının bir ıstar tahtası vardır. Istar diye çözü tahtası diyorlar. Boş durmasını bilmeyen bu kadın, kıl keçiyi kırkar, tarakla tarar, eğilir, çarkta bükür, çözüye çatar, dokunmaya başlar. Neler mi dokur? Aklımıza gelenleri sayalım: Çadırından ipine, hayvanının yularına, kiliminden, seccadesine, çuvalına, heybesine, sofrasına, beleşine, şalvarına, uçkuruna varınca... Evet, bütün bunlar yörük kadınının elinden çıkar. Size bir efsane gibi geliyor ama bu bir gerçektir, hemde mübalağasız... Çocukları sırtında sürüyü güden kadınlar yola koyulur. Çocuklarının beşiği anasının sırtı mektebi de obasının ihtiyarları ve tabiattır.”³¹⁰ Köydeki bu zorlu şartlarla mücadele etmenin zorluklarını bilen kadınların köyden uzaklaşmak istemiştir. 1951 ve 1952 yıllarında yapılan tarım kongrelerinde köylü kadınların kendi çektikleri sıkıntıları kızlarının çekmemesini istemesi ve bunun sonucunda şehrin bir çıkış kapısı olarak gördükleri söylenmektedir.³¹¹ Şehre göç eden kadınların çalışmalarını Nermin Abadan Unat şöyle açıklar: “Kadınların büyük çoğunluğu, ekonomik gereksinimler ve aileye ikinci bir gelir kaynağı sağlamak için çalışmak zorundadır. Buna karşın, bir kısım meslek kadını için meslek sevgisi ve çalışma şevki önde yer almaktadır. Şu kadar ki, iş ve aile hayatı arasında bir rol çatışmasının başgösterdiği yerde, işten vazgeçme ağır basmaktadır. Bu eğilim serbest mesleklere mensup, yükseköğrenim görmüş kadınlar için bile doğrudur.”³¹² Ekonomik sıkıntıların yanında ise kadının çalışması o dönem kadını için büyük bir sorundur. “Evli kadın çalışmalı mı?” başlıklı yazıda kadının çalışması “maddi emniyetsizlik” yanında bu problemin aile’ye vereceği endişe’ye bağlanmıştır. Diğer tarafta ise kadının eve ait olduğu, eş ve çocukların kadına muhtaç olduğu tezinden hareketle kadının maddi servet edinmesinin, erkekten üstün olması ve karı koca arasında bir rekabet yaratacağı düşünülmektedir.³¹³ Diğer bir yazı ise “Aile Dergisi” içerisinde yer bulmuştur. Kadının çalışıp çalışmaması konusunda karar vermeden önce kendine şu soruları sormalıdır: “Çalışırsa çocuğu memnun olacak mı? Kocası tatmin edilecek mi? Evde aile hayatı yaratabilecek mi? Yoksa yavrusu kendisi mesut bir

³⁰⁸ Bernard Caporal, age, s.582.

³⁰⁹ Ek-16

³¹⁰ Nezihe Araz, “İmeceye Giden”, Hayat Dergisi, 25 Mayıs 1956, C:1, N:8, s.9.

³¹¹ Leyla Kırkpınar, age, s.242.

³¹² age, s.253.

³¹³ Kadın Sesi, “Evli Kadın Çalışmalı mı?”, 10 Aralık 1959, Y:3, S.113, s.9.

çocukluk hayatından mahrum, kocası kendisi mesut bir çocukluk hayatından mahrum, kocası kendisini ev erkeği olmaktan aciz mi hissedecek? Yahut da çalışmasıyla cemiyet yıkılan bir yuva, suçlu bir çocuk mu kazanacak?”³¹⁴

Şehirde yaşayan ve memur olarak görev alan kadınlara olumsuz bakılması kadının çalışma konusundaki tutumunu etkilemiştir. Ziraat Bankası’nda çalışan kadınlara yönetilen bir soruda hangi nedenle işinizi terk edersiniz sorusuna kadınların çoğunluğu sırasıyla “*ekonomik zorunluğun ortadan kalkması, mesleki yaşamla aile yaşamı arasında bir çatışma çıkması, çocuk sahibi olmak ve evlenme*” gibi sebepleri sıralıyordu.³¹⁵ “1975 yılında kadınların toplam işgücüne katılım oranı % 47 iken, 1955’te % 43’e 1960’ta ise bu oran % 40.3’e gerilemiştir.”³¹⁶

DP iktidarıyla birlikte şehirleşme oranının artmaya başlaması kentlere başlayan göç edilmesiyle gecekondular halkı denilen yeni bir toplumsal bir katman yaratılmıştır. Şehirlere yerleşen ve ailenin küçülmesi ile gecekondular kadını çalışma hayatına tutunmaya çalışmıştır. Kent yaşamında orta sınıf kadınlarından kalan işlerde çalışmaya mecbur kalmışlardır.³¹⁷ Ancak bu döneme dair yapılan çalışmalar genel olarak şu tezi savunmuştur: “Kadınlar ev dışında buna geçici ve zorunlu bir uğraş olarak bakmaktadır; esas bulunmak istedikleri alan ev, yapmak istedikleri faaliyet ise ev kadınlığı ve anneliktir.”³¹⁸ Nermin Abadan Unat ise bu konuda gecekondular kadınlarının kendilerine daha fazla güvendiği, eş seçiminde, çocukları için kentle daha fazla bütünleştiğini, daha yenilikçi ve dinamik bir kadın olarak nitelendirmektedir.³¹⁹ Gecekondular kadını bakıldığında şehirleşme ve eğitim konusunda daha önemli fırsatlara sahip olduğu şüphesizdir. Ancak üretime katıldığı kır ile var olma ya da kabul edilme savaşı verdiği şehirde de kendini yeniden konumlanması ve şehirde karşılaştığı örnekler ile kendisi olma arasında mücadele vermesi gerekecektir.

Kadın çalışması ile ilgili Ulus Gazetesi’nin 11 Haziran 1957 tarihli yazıda kadın işçilerin sayısında büyük bir artış olmuştur. 1953 senesinde sanayi alanında 5453 kadın çalışırken; 1954 senesinde 13.474 kişiye yükselmiştir. Kadınların çalışmalarındaki

³¹⁴ Aile Dergisi, “Anneler Çalışmalı mı?”, 1951, Kış, C.3, S.16, s.57.

³¹⁵ Bernard Caporal, age, s.608.

³¹⁶ Leyla Kırkpınar, age, s.249.

³¹⁷ Akis, “Yeni Bir Kurs”, 23 Temmuz 1955, S.63, s.27.

³¹⁸ Gökben Demirbaş, “Kadınların Mekan Algısı ve Mekanı Kullanma Biçimleri”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2012), s.63.

³¹⁹ Şadiye Deniz, age, s.164.

artışın nedeni olarak ekonomik problemlerle gösterilmiştir. Ancak kadınların bir kısmı evlenmek istememeleri veya koca bulamadıkları gibi nedenler öne sürüyordu. Çalışan kadının durumu ise daha karmaşıktı. Kadın sürekli dışarıdan müdahalelere rağmen ayakta kalmaya çalışıyordu. Kadınların işyerinde giydikleri kıyafetler veya davranışlar konusunda uyarılar alıyorlardı. Bu istekler gazete ve dergileri de yansıtıyordu. Örneğin Akis'te "frapan renkler ve çok fantazi elbiseler giyen ve çok mübalağalı boyanan kadın, hakikatte çok dürüst bir insan da olsa etrafında hiç iyi tesir bırakmaz." cümleleriyle kadının çalışma hayatında dikkatli olması öğütleniyordu. Bu işyerlerinde çalışan erkeklerin ise yardım bahanesiyle kadından istifade edebilecekleri ve bu kadınların "kurları tahammüle mecbur" oldukları gibi ifadeler yer alıyordu.³²⁰ Tef dergisinde çıkan bir karikatürde son derece gösterişli ve dekolteli giyinmiş bir kadın iş yerinde çalışmaktadır. Bu sırada iş başvurusu için gelen bir erkeğe şu sözler söylenmiştir: "Ayıp ayıp... Genç değilsin, güzel değilsin, kadın değilsin, bir de gelmiş iş istiyorsun!" Kadınların genel olarak bir meta olarak görüldüğü, güzellik konusundaki şekilciliklerle moda kurban edildiği bu süreç onu ülkesi için yaşayan ve onun için gerektiğinde ölen anlayıştan uzaklaştırmaya başlamıştır.³²¹ Bu algının yansıdığı bir başka örnekte denizde karşılaşan kadın ve erkek arasındaki diyaloga yansımıştır.³²² "Adam: - Tiyatromuza baş artist olur musunuz? Kadın: -Fakat ben rol yapmayı bilmem ki... ! Adam: -Ne ehemmiyeti var, bacaklarınız güzel ya."³²³ Görüldüğü gibi kadının seksi veya güzel olması mesleki başarısının daha önünde görülmeye başlamıştır. Kadının toplumda bu şekilde algılanmaya başlaması çalışan kadınlara da "kötü gözle" bakılmasına neden olmuştur.

Hafta dergisindeki kadının sokakta eteğini kısaltarak dolaştığı bir karikatür resmedilmiştir.³²⁴ Altında şu yazıya yer verilmiştir: "Prensip sahibi kadındır vesselam. Eteklerin uzamasına rağmen bacaklarını göstermekte devam ediyor!"³²⁵ Kadınlarla ilgili bu tutum sadece dergi ve gazetelerde değil Meclise de daha tehlikeli boyutlara vararak yansıtıyordu. 1946 yılında DP Milletvekili olan, Sinan Tekelioğlu "Bundan sonra bir de memur çokluğu üzerinde durmaklığımız lazım geliyor. Arkadaşlar

³²⁰ Akis, "Kadın mı, Erkek mi?", 25 Eylül 1954, S.20, s.22.

³²¹ Tebessüm Yılmaz, age, s.148.

³²² Ek-17

³²³ Hafta, 13 Ekim 1950, C.3, N:56, s.y.

³²⁴ Ek-18

³²⁵ Hafta, 19 Mayıs 1950, N.31, s.19.

memurlarımız çok fazladır. Bilhassa kadın memurlar haddini aşmıştır. Hatta şunu da söyleyeyim ki orta mektebi bitiren 14 yaşında kızlar memur namzedi diye dairelerde istihdam edilmektedir. Akşamüstü Bakanlıklara giderseniz oradaki kalabalığı görürsünüz. Binaenaleyh kız ve kadın memurları tahdit etmek zaruretindeyiz. Her önüne gelen kadın ve kız memur olmamalıdır. Bu yönden memlekette evlenme işi de müşkilâta uğramaktadır. Binaenaleyh bu evlenme işini de düzenlemeliyiz.”³²⁶ Yine aynı vekil 1949 yılında kadın memurlar konusunda yaptığı konuşmasında memurların kadro dışına çıkarılmasının sefaleti arttıracığını söyleyerek kadın ve erkek her vatandaşın hükümete muhtaç olduğunu “kadınlardan bazılarını mesela daktiloları çıkarmak icabetse bile bunların hayatlarını temin edecek bir avans vermek lazımdır. Bilhassa bunları evlendirmek çarelerini aramak” gerekir. Ayrıca “dairelerde çalışan kadınların hiçbirisinin evlenemediklerine biz yakinen vakıfız” sözlerinden sonra bu vazifeden devletin sorumlu olduğunu belirtmiştir.³²⁷ Milletvekili Sırrı İçöz ise “Devairdeki kadın memurların da kıyafetinin tesbiti lazımdır. Çünkü dairelerde görüyoruz, tırnakları boyalı, dudakları boyalı, elbiseleri dekolte bir vaziyette daireye vazifeye geliyorlar. Bunun doğuracağı mahzurları takdir buyurursunuz. Onun için bunlara da yeknesak bir vaziyet vermelidir.”³²⁸ Kadınların çalışması konusundaki tepkiler karşısında Kadın Gazetesi’nde şu yazı yer almıştır: Kadın memurlar ile uğraşmak isteyenler memlekete kötülük yapmaktadırlar. “Bunlar partiler veya devlet mekazıması içinde her kim iseler, örümceklenmiş bir basın selametsiz mantığını taşıyorlar. Biz bu sütunlarda bulanık başlara çok hitap ettik ve liyakatli kadın, liyakatsiz kadın perdesi altından oynamak istediğimiz oyunun bir memleket faciası olacağını anlarız. Devlet mekanizması dört bucağı ateşli bir enerjiye muhtaç iken ve erkek gücünün masa başlarında zıyan edilmesini memleketin iktisadi israfın ta kendisidir.”³²⁹ 1959 yılında BMM’ye sunulan kadın memurların kendi istekleri ile emekli olmaları için gerekli olan sürenin indirilmesi ve görevlerini devam etmeleri durumunda yıpranma paylarının daha geniş olmasına yönelik istekler sözkonusudur. Çünkü kadınlar günlük çalışmaları dışında, ev işleri ve

³²⁶ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, age s.456.

³²⁷ age s.704.

³²⁸ age s.458.

³²⁹ İffet Halim Oruz, “Gene mi Kadın Memurlar” Kadın Gazetesi, 11 Haziran 1951, Y:5, S.224, s.1.

çocuk yetiştirmek gibi vazifeleri de vardır. Ayrıca Dr. Sevim Kunt, “*Analık Kanununun istirahat süresi, bu yıpranmayı telafi edemeyeceğini*” söyler.³³⁰

Meclisteki çalışmalar konusunda atılan bir diğer adım “Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu” ile kadınların okul yapımında çalıştırılması zorunluluğu ile ilgilidir. Kadının annelik vazifesine engel olması nedeniyle Oğuz Bekata’nın teklifiyle 4274 sayılı kanunun 25. Maddesi’ndeki değişikliğe göre “*18-50 yaş arasındaki her vatandaşın okul binası yapım ve onarım çalışması için yılda en çok 20 gün çalışmaya mecbur tutulurdu.*” CHP’li Vehbi Kocagüney ise teklifin lehinde konuşarak Türk kadınlarının İstiklâl savaşında yaptıkları fedakarlıklardan bahsederek şunları söyledi: Kadını “*Bir senede 20 gün evinden, çocuğundan ayırarak sırtına taş mı vuracağız? Bu erkeklere asla yakışmayan ve mertliğe dayanmayan bir hareket olur. Bunları başka bölgelerde değil kendi bölgelerinde de çalıştırmayalım. Çünkü bu erkek işidir. Onun babası, kardeşi, kocası bu işi yapar.*” şeklindeki açıklamadan sonra tek yaşayan erkeklerin ev işleri konusunda sıkıntılar yaşayacağını ifade etmiştir.³³¹

Meselenin diğer bir boyutu ise kadınların çalışması konusundaki tutumlardır. Kadın Gazetesi’ndeki bir yazıda kadın ve erkelerin eşit olduğunu ve bu hakların içerisinde yer alan haklardan birinin de çalışma hakkı olduğunu ancak “erkeklerin tahakkümündeki demokrasi anlayışında bu haklar geri alınmaya çalışılmıştır.”³³² Bu tutumu Hitler Almanyasına benzeterek, antidemokratik ve faşist bulduğunu söyler. Kocalarının tutumu konusunda ise Çalıkoğlu çeşitli örnekler vermiştir. İlk olarak ev işleri yardımcısı olarak çalışan bir kadın kocası tarafından gazete ilanı ve mahkeme başvurusu yoluyla karısının çalışmasına rızası olmadığını belirtmiştir. Diğeri ise öğretmen bir kadının eşinin başka bir tayin neticesinde ayrı düşmeleri sebebiyle karısının çalışmaması konusunda mahkemeye başvurmuş. Mahkeme tarafından kocanın talebi kabul etmiştir.³³³

1955 yılında Adana’da genelevde çalışan kadınlar bir grev başlatılmıştır. Kadınlar emniyetin dostu olanların genelevde çalışmaması kuralına karşı harekete

³³⁰ Kadın Sesi, “Kadın Memurların Emeklilik Müddeti İndirilecek Mi?”, 2 Aralık 1959, Y:3, S.112, s.1.

³³¹ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, D:VIII, 1946-1950, C.I, Ankara: TBMM Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2012, s.146.

³³² Perihan Çamlıbel, “Amerika Mektupları: Dünya’da Kadının Yeri Ve Demokrasi Hakkında”, 16 Nisan 1951, Y:5, S.216, s.1.

³³³ Meliha Çalıkoğlu, “Ailede Kadının Mevkii”, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, 1967, s.77.

geçmiştir. Emniyet ise kadınları patronları için çalışmaya zorunlu tutmuştur.³³⁴ Ayrıca İncirlik üssünün kurulması ile Adana'ya gelen Amerikan askerlerinin temizlik, bakıcılık gibi hizmetlerinin karşılanması kadınlar için yeni bir iş kapısı oluşturmuştur.³³⁵

Bu olumsuz tutumların dışında Akis gazetesinde “Çalışan kadınlar” başlıklı bir yazı dikkat çekmektedir. Ankara Palas'ın önünde taksi şöförlüğü yapan Hacer Öçsu'dan bahsedilmiştir. İki sene evvel “*Elinin hamuru ile bir sen eksiktin tarzı bir muameleye uğradığını ancak bugün “Hacer Yenge” lakabı ile artık herkes tarafından benimsenmiştir.*” Yazının devamında “Bugünkü şartlar ile bütün yükü kocasının sırtına yükleyenlerden değil o 6 kişilik ailesinin yanında İstanbul'daki kayınvalidesine de destek oluyorlar. Kadın yeter ki istesin her şeyi yapar.”³³⁶ Kadınların önemli mesleklerde yer aldıkları da görülmüştür. Bu örneklerden biri örnek DP Milletvekillerinden olan Profesör Nüzhet Akdoğan, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanlığına seçilmiştir.³³⁷ 1956'da dünya'daki ilk Yargıtay üyesi Melahat Ruacan ve dünyanın ilk kadın jet pilotu Leman Bozkurt olmuştur.³³⁸

Kadın Sesi Gazetesi'ndeki kadınlar için olan iş ilanlarına bakıldığında kadınlara uygun bulunan işler şunlardır: “*Teknisyen, dekorcu, muhasebeci, büro memuru, terzi, gömlekçi, aşçı, banyocu, ütücü*”³³⁹ ve daha sonraki sayısında “*sekreter, muhasebeci, kalfa, hemşire, hastabakıcı ve terzilik*” gibi meslekler olduğu dikkat çekmektedir.³⁴⁰ Ancak bu meslekler aynı zamanda kadının sekreter ve memurluk gibi görevlerinde “cazibe” üzerinden tanımlamalarla kadının yaftalandığı görülmektedir. Yine genç kızlar için Amerikadan ithal edilen bir meslek gazete sayfalarını süslemektedir. Amerika'da ortaya çıkan ve ülkemizde yeni bir meslek olan “baby sitter” mesleğinden bahsedilmiş ve bebek yanında oturma manasına gelen bu mesleğin 27 Türk kızı tarafından tercih edildiğini ifade etmektedir.³⁴¹

³³⁴ Gülten Madendağ, age, s.167.

³³⁵ Aynı Eser, s.207.

³³⁶ Akis, “Hacer Yenge”, 18 Eylül 1954, C.19, s.22.

³³⁷ Süleyman Ceylan, “Demokrat Parti İktidarı Döneminde Üniversite Eğitimi (1950-1960)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008), s.78.

³³⁸ Hikmet S. Omay, Vedia Tararağası, Muazzez Aruoba, Dünya'da İlk Kadın Yargıtay Üyesi “Türk Soroptimisti Melahat Ruacan”, Ankara: Ülkemiz Matbaası, 1974, s.111; Kadın Sesi, “Dünyanın ilk kadın jet pilotu bir Türk kızıdır.”, 16 Nisan 1959, Y:3, S.79, s.5.

³³⁹ Kadın Sesi, “Aranan Kadın İşçiler”, 1 Ocak 1959, Y:2, S.64, s.7.

³⁴⁰ Kadın Sesi, “Aranan Kadın İşçiler”, 22 Ocak 1959, Y:2, S.67, s.7.

³⁴¹ Akis, “Kadınlar Arasında”, 14 Ağustos 1954, C.14, s.19.

DP Döneminde kadınların çalışmaları konusunda oldukça önemli bir çalışma yapılmıştır. Buna göre “Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzire Odaları Ve Kreşler Hakkında Nizamname” 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla doğum ve sonrasında kadınların bir mahzur durumunda çalıştırılmaması, gebe kadınların ilk üç ay iş yeri veya bir hastanede bir hekime görünmesi sonraki aylarda ise her ay kontrole gitmesine izin verilir. Emziren veya yeni doğum yapan kadınların 6 ay tehlikeli işlerde çalıştırılmamasını ve belirli bir sayı üzerinde emzirme odalarının ile kreşlerin işveren tarafından yapılmasını gibi maddeler içermektedir.³⁴² “İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu”, 27 Haziran 1945 yılında kabul edilerek 7 Temmuz 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³⁴³ 1950 tarihinde ise “Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu” ise iş yerinde çalışanların hastalık veya analık durumunda alacakları yardımları içermektedir. Söz konusu kanun “annelerin sağlık yardımı, ortopedi tedavisi ve protezler, iş görmediği sürede alınan günlük ödenek, sigortalı kadın veya çalışan erkeğin eşinin anne olması durumlarında ise gebelik kontrolü, doğumda gereken sağlık yardımı, emzirme yardımı ve bu süreçte kadının işe gidemediği günlerin ödeneğini” içermektedir.³⁴⁴

Akis dergisinde kadınların çalışması ve kadın hakları konulu yazı dikkate değerdir. *"Asrımıza gelinceye kadar kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olmak için uğraşmış, durmuşlar, nihayet istediklerine fazlası ile nail olmuşlardır. Artık hallerinden şikâyete hakları var mı, yok mu kendileri bilirler. Yeter ki onlar kendileri, etrafındaki insanlarla geçinmesini, anlaşmasını bilsinler. Kadınların erkeklerle eşit hak mücadelesi daha ziyade erkekler gibi her mesleği seçmek ve seçebilmek arzusundan doğmuştur. Bugün, kadınların politika ve askerlik de dahil olmak üzere her işi büyük bir muvaffakiyetle yapabildikleri görülmektedir. Çalışan kadın miktarı memleketimizde de her gün biraz daha artmaktadır. Siyasal Bilgiler Fakültesinde kız talebelerin erkeklere nisbetle çok daha fazla muvaffak olduklarını resmî bir ağız olarak bizzat Fakülte Dekanı tarafından açıklanmıştır. Yakın bir gelecekte hepsinin birer Clara Booth olmasını kim istemez?"*³⁴⁵ Yazıda kadınların Amerikalı Meclis üyesi

³⁴² Resmi Gazete, “Gebe ve emzikli kadınların çalıştırılma şartlarıyla emzire odaları ve kreşler hakkında Nizamname”, (25 Eylül 1953), S.8517, s.7262.

³⁴³ Resmi Gazete, “İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları Ve Analık Sigortaları Kanunu” , S. 6051, 7 Temmuz 1945, s.9021.

³⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.22, B:21, (23.12.1949), s.437.

³⁴⁵ Akis, “Kadın mı, Erkek mi?”, 25 Eylül 1954, C.20, s.22.

Clara Booth gibi olması beklenmektedir. Burada yine kadınlara Amerika'dan bir örnek seçilmiştir.

Kadınların çalışması konusunda Milletvekili olan Hasene Ilgaz'ın düşüncesi şudur: Dünya'nın yeni bir düzene geçmesini ancak kadın sağlayabilir. Kadın teşekkülleri henüz ümit ettiği gibi olmasa da kadınlar çalışma yaşamında başarılı olmuştur. Bugün cemiyet içinde kadın erkekten daha çok çalışmaktadır. *“Genç kızların ailelerine bakmak, kardeşlerini okutmak için çalışmaları, evlilerin eşlerine yardımcı olmaları ve bütün bu dışarı işlerine yardımcı olmaları ve bütün bu dışarı işlerinden moda-ev hayatının icab ettiği vazifeleri de yüklenmiş bulunmaları, kadınların sabır, sebat ve fedakarlığına en büyük delildir.”* Ilgaz, kadınların haklarının elden gitmesine izin vermeyeceğini söyler.³⁴⁶ “Kadın Sesi” Dergisi'nde *“çalışma hayatında kadın ve erkek münasebetleri”* başlığına yer vermiştir. Buna göre: *“Kadınların otoriteye sığınarak çalışmak istedikleri”* ve *“kadınların çalıştığı yerde elzem olduğunu bilmek”* istedikleri ifade edilmektedir. Bu koşullar sağlanması kadın ile erkeğin birbirine itimat etmesi durumunda çalışmaların güzel sonuçlanacağını ifade etmektedir.³⁴⁷

2.4. DP Döneminde Eğitim Hayatında Kadın Hakları

Cumhuriyet kurulduğu andan itibaren Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan eğitime öncelik verilmiş. Özellikle kız çocuklarının eğitimi konusunda önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Şehirde ve köydeki tüm vatandaşların eğitilebilmesi için birçok çalışma yapılmıştır.

DP'nin iktidarı ele almasıyla birlikte tek parti döneminden kalan ve CHP ile bağlantısı olan kurumlardan birer birer vazgeçilmiş ve irtica söylemleri özellikle kadınların eğitimdeki durumlarının sallantılı bir sürece girmesine neden olmuştur. DP'nin programında eğitim konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Buna göre “Maarif işlerimize gelinde, maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlakı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini milli

³⁴⁶ Hasene Ilgaz, “Kadınlığımız”, Kadın Gazetesi, 16 Nisan 1951, Y:5, S.216, s.1.

³⁴⁷ Kadın Sesi, “Çalışma Hayatında Kadın ve Erkek Münasebetleri”, 1 Ocak 1959, Y:2, S.64, s.1.

karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yasamanın teminatı sayılamaz.”³⁴⁸

1951’de dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin açıkladığı verilere göre köyde yaşayan kız çocuklarının eğitimdeki oranları % 35’tir. Yıllar içinde bu sayı artmış olsa da kız-erkek öğrenci sayıları arasındaki dengesiz dağılım bu 10 yıllık süreçte de devam etmiştir.³⁴⁹

1952’de Mecliste köylü kız çocuklarının ilköğrenim yaşı tartışılmıştır. Sonuçta okulun her yıl köy muhtarı ve köy öğretmeni ile sayıları belirlenecek öğrencilerin 14 yaşına kadar ilköğretimi zorunlu, 14 yaşını tamamlamış okulu bitirememiş olanlar için ise 16 yaşına kadar zorunlu olması kabul edilmiştir.³⁵⁰ DP Döneminde ilköğrenimdeki en büyük sorunlar köy çocuklarının çeşitli nedenlerle okula devam edememesi ve bir yıldan fazla süre okula gelemeyen çocukların okulda öğrendiklerini unutuyor olmalarıdır. Ayrıca okula devam edemeyen çocukların ilköğrenime 16 yaşına kadar devam etmesi eğitimde verilen aranın uzamasına neden olmuştur. Bu problemin çözülmesi için Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu’nda yaş sınırı yeniden düzenlenmiştir. Buna göre 11- 12 yaşında okulu bitiren çocuklara kurslar yoluyla gerekli bilgilerin verileceği söylenmiştir.³⁵¹

1953’te çok programlı lisenin temeli sayılacak bir çalışma ile “Muhtelif Gayeli Ortaokullar” açılmıştır. Bu okullarda kız öğrenciler için ev kadınlığı kolu, ev idaresi bölümü gibi bölümler oluşturulmuş, okulu bitiren kız çocuklarına meslek lisesinden sonra eğitime devam etme imkânı sağlanmıştır.³⁵² Demokrat Parti’nin üzerinde önemle durduğu bir diğer konu ise mesleki eğitimidir. “Kız Sanat Okulları” , ilçe biçki- dikiş kursları ve Sekreterlik Meslek Lisesi eğitimleri faaliyete geçirilmiştir. Korunmaya muhtaç olan kız çocukları için ayrı yurtların açılması kararı 1950’de alınmıştır.³⁵³ DP

³⁴⁸ Zehra Taşdöven, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.33.

³⁴⁹ Dilber Mercan, “Demokrat Parti Hükümetleri Döneminde (1950-1960) Kız Çocuklarının Eğitimi”, (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri, 2012), s.y.

³⁵⁰ age, s.y.

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX., C.16, Toplantı:2, (06.06.1952), s.110.

³⁵² Dilber Mercan, age, s.y.

³⁵³ Zarife Kerimoğlu, age, s.88.

döneminde açılan İmam Hatip Kurslarının yerini İmam Hatip okulları almıştır. 1956’da bu okulların sayısı 16’ya ulaşmıştır.³⁵⁴

1946 yılında çıkarılan “Üniversiteler Kanunu” ile Milli Eğitim Bakanlığı’nın üniversiteler üzerindeki denetimi azalıyor ve üniversitelere bir ölçüde “özerk” alan sağlıyordu. Ancak uygulamada geçerli olmayan kanun öğretim üyelerinin tasfiyesiyle sonuçlanmıştır.³⁵⁵ 1954’te İstanbul Teknik Üniversitesine bağlı olarak kurulan Atatürk Üniversitesi, 1956 Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İzmir Ege Üniversitesi ve 1957’de Ankara’da Gülhane Askeri Tıp Akademisi açılmıştır.³⁵⁶ Ayrıca kız öğrencilerin üniversitelere alımında sınırlama olduğu konusu tartışma yaratmış, dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından yalanlanmıştır. Fakat her öğretim kademesinde bulunan kız ve erkek öğrenci eşitsizliği bu dönemde de devam etmiştir. İktidarının son yıllarında üniversitelerde erkek öğrencilerin oranı %77 iken, bu oran kızlarda % 23 olarak kalmıştır.³⁵⁷ Bu dönemde birçok yabancı uzman Türkiye’ye gelerek eğitimle ilgili raporlar hazırlamıştır. Bunlardan biri olan Prof. Dr. Kate Wofford’un raporlarında kız çocuklarının okula gidebilmesi için propaganda gerektiğini ve devamsızlık sorunları için birer komite kurulması gerektiğini söylemiştir.³⁵⁸

“A.B.D. Columbia Missouri Üniversitesinde görev yapan Prof. Dr. John Rufi, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin davetiyle Türkiye’ye gelmiş ve Haziran 1952’ye kadar ortaöğretim kurumları üzerinde izlenimlerini bir rapor halinde Bakanlığa sunmuştur. ABD’li uzmana göre, “Ortaöğretimde temel sorun belirsizliktir. Öğrencilerin nasıl yönlendirileceği ve rehberlik çalışmalarındaki eksiklikler olduğunu söylemiştir. olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alınarak, ülkenin ihtiyaçlarına göre yönlendirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Prof. Rufi’nin önerilerinin bir kısmı maddi imkânsızlık yüzünden bir kısmı da Bakanlığın yeterli önemi vermemesi yüzünden gerçekleştirilemedi.³⁵⁹ Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından uzmanlardan alınan raporlarla Amerikan eksenli bir eğitim temeli atılmıştır.

³⁵⁴ Filiz Gülsevin, age, 76.

³⁵⁵ Tanel Demirel, Türkiye’nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.214.

³⁵⁶ Aynı Eser, s.77.

³⁵⁷ Dilber Mercan, age, s.y.

³⁵⁸ age, s.y.

³⁵⁹ Dilber Mercan, age, s.116.

Cumhuriyet döneminde Halk Eğitim, “halkın duygu düşünce, kültür birliği ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla yapılan eğitim çalışmaları olarak tanımlanır. Halk eğitimi, erkek ve kadın bütün yurttaşların kendi yaşama tecrübelerini değişen şartlara göre anlama kavuşturmak ve genişletmek için şekillendirilmiş etkinliklerdir.”³⁶⁰

DP'nin Altıncı Milli Eğitim Şurasında Aliye Coşkun tarafından 65 kişilik bir kadro tarafından hazırlanan raporla “Kız teknik öğretiminini çağın şartlarına göre yeniden düzenlenmesi, kız öğrencileri toplum içerisinde ön plana çıkması amaçlanmıştır. Genel eğitim, ev kadınlığı eğitimi, aile hayatında bilgili olması gerektiği vurgulanmış, meslek eğitiminin nasıl olması gerektiği açıklanmıştır.” Aynı zamanda kız enstitülerinden mezun olan ev ekonomisi bölümlerine alınarak ortaokul ile sanat ve meslek ağırlıklı olarak iki devrede eğitim verilmesini önermiştir.³⁶¹ Demokrat Partinin Kongresinde söz alan Aliye Temuçin manevi bir kalkınmanın önemine değinerek bütün sahalarda zorunlu bir kalkınmanın olması gerektiğini belirtiyor ve şunları söylüyordu. “Senelerden beri medeni alemden, muhtelif işler için muhtelif işler için muhtelif mütehasıslar getirttik; yol yapmaya, bina kurmaya, fabrika açmaya eski bir tabirle “frenk icabından” her bakımdan istifade etmeye gayret ettik. Bunları tabii yapcaktık ama bunların yanında manevi sahada, olgun bir millet olmak için ne gayret sarf ettik? Çocuklarımızı hangi prensiplere dayanarak yetiştireceketik, şehirde veya köyde kurmak istediğimiz medeniyet binasını hangi manevi temel üzerine yükseltecektik? Bunun için elimizde ne vardı? Uzun müddet meşgul olmadığımız, zaman zaman yanlış tefsir ettiğimiz ve çoğu vakit istismar edilen bir dinin akidelerinden başka elimizde ne vardı? Öyle bir din ki, yobazların ve fırsatçıların elinde kalmıştı.. Onun en kuvvetli taraftarları, felsefesi, zaman ölçüsüne uyabilecek felsefesi çiğnenmiş ve en zayıf, en sıkışık, en karışık günlerimizde o, en yanlış tefsirlerle karşımıza çıkarılmıştı. Evet birbiri ardınca, en küçük köylerimize kadar mektepler açtık, orada erkeklerimiz, kızlarımız elele tutuşarak yetiştiler; fakat öyle bir an oldu ki, bir köy ağası çıktı, bilmem hangi rüzgara kapıldı, emretti: Kızlar mektepten eve alındı, ağlatıla ağlatıla yeniden yeniden ehrama sokuldu. En ücra köşelere doktor gönderdik; fakat hastalanan kadın doktor değil hocaya, büyücüye götürüldü. Hasta eczaneye değil, kocakarı ilacına müracaat etti. Hukuk

³⁶⁰ Melahat Gezer, “Demokrat Parti İktidarının Halk Eğitimi Politikaları” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2012), s.4.

³⁶¹ Caner Yüce, “Demokrat Partinin Ekonomi Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti”, (Basılmamış Yüksek Lisans, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, 2008), s.66.

tahsilini yapıp memleketine dönen genç, yanlış da olsa, babadan kalma adetlere boyun eğdi. Şehirde iftiharla “medeni insan” vasfını taşıyanlar köylerinde de bu vasıflarından utandılar. Evet, zaman zaman esen bir kötü rüzgar her şeyi, hatta bağrımıza bastığımız inkılâplarımızı bile silip süpürmek istidadını gösterdi. Çünkü manevi kalkınmamız hiçbir zamm diğerlerine ayak uyduramıyordu. Öyle zannediyoruz ki, memlekette umumi kültür sevgisi yükselmedikçe, medeni ve yeni zihniyet Anadolunun en ücra köşesine kadar sokulmadıkça, inkılâplarımızı titizlikle korumadıkça ve bütün yurttta bir manevi savaş devresi başlamadıkça medeni alemden getirmeceğimiz en son icatlar, en son yenilikler, hatta “demokrasi” iğreti bir şapka gibi başımızda oturacaktır.”³⁶²

1955 yılında Akis Gazetesinde haber olmuştur. *“İzmir Ev Ekonomisi Kursu ilk mezunlarını vermiştir. Ev ekonomisi aile saadetinde cemiyet hayatında, bir memleketin iktisadiyatında, muhakkak ki çok mühim rol oynayan bir şeydir.”* Eski ekonomi kurallarının geçersizliği nedeniyle yeni bilgiler edinmek ve bütçesiyle yeni şeyler yaratarak keşif yapan kadının büyük bir zevk duyacağı bu kursların memleketin her yerinde açılması talep edilmektedir.³⁶³

1951 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri köylerdeki kız çocuk eğitim oranının % 35 olduğunu ifade etmektedir. Bu sayı yıllar içerisinde artsa da köy ve şehirler arasındaki oran dengesizdir.³⁶⁴

1952’de Köylerde yaşayan kız çocuklarının 16 yaşına kadar zorunlu eğitim verilmesi kabul edilmiştir. 1954’te “Muhtelif Gayeli Okullar” kız çocuklarının ev kadınlığı kolu, ev idaresi bölümü gibi bölümlerde okuyacak ve sonrasında meslek lisesinde eğitime devam etmeleri sağlanmıştır.³⁶⁵ Mesleki eğitim, Kız Sanat Okulları, İlçe Biçki Dikiş kursları, sekreterlik gibi eğitimler uygulanmıştır. Bu dönemde “ilk kez korunmaya muhtaç kız çocukları için yurtların açılmasına” karar verilmiştir.³⁶⁶ Bunlar dışında çeşitli kurslar açılarak kadınlara destek veriliyordu. Bir örneği de “Gönüllü Hemşirelik Kursu” olmuştur.³⁶⁷

³⁶² Jale Candan, Manevi Kalkınma, Akis, 26 Kasım 1955, S.81, s.24.

³⁶³ Akis, “Yeni Bir Kurs”, 23 Temmuz 1955, S.63, s.27.

³⁶⁴ Dilber Mercan, age, s.104.

³⁶⁵ age, s.134.

³⁶⁶ Dilber Mercan, age, s.135.

³⁶⁷ Kadın Sesi, “Gönüllü Hemşirelik Kursu Münasebetiyle”, 16 Nisan 1959, Y:3, S.79, s.1.

Zaman zaman Türkiye'ye gelerek eğitim konusunda yönlendirmede bulunan uzmanlardan biri olan Prof. Dr. Kate Wofford Türkiyede kız çocuklarının okula gönderilmesi konusunda bir geniş kapsamlı propaganda faaliyetine ihtiyaç olduğunu ve devamsızlık sorunlarının çözümü için bir komite kurulması gerektiğini söylemiştir.³⁶⁸

Bu dönemde Kız Sanat Okullarına da orta sınıf tarafından yoğun bir talep olmuştur. Bunun nedeninin programlarında daha çok “bilgili ev kadını yetiştirmesi ve karma eğitim” olmamasıdır. Bu kurumda kadınların ev hayatına yenilik katan, iyi bir eş ve anne olmasının yanında, ihtiyaç halinde kendi hayatını kazanabilen sanatkar bir kadın olarak yetiştiren kurumlar olması hedeflenmiştir.³⁶⁹ 1957 yılındaki Beşinci Milli Eğitim Şurası toplamıştır. Burada Halk eğitimi konusunda toplanan Kız Teknik Öğretim Komisyonu “Kız enstitülerinin iki devre olarak mütalaa edilmesi, birinci devrede genellikle ortaokul kültürü verilmesi, ikinci devrenin daha çok sanat ve meslek bölümleri karakterini taşımasını ve haftalık ders saatinin 36 saate düşürülmesini önermiştir. Ayrıca komisyon bu okulların faydalı olması için enstitüye dönüştürülmesini, bu mümkün değilse kapatılmalarını istemiştir. Komisyon Kız Teknik Öğretiminin üç temel amacı: genel eğitim, ev kadınlığı eğitimi ve fertlerin, ailelerin, toplumun ve memleketin ihtiyaçlarına göre mesleki eğitim vermek” olduğundan bahsetmektedir.³⁷⁰ Halkın aydınlatılmasına önem verilmiştir. Özellikle Kalifornia Üniversitesinde Halk Eğitimi Profesörü olan Watson Dickerman bu konuda Türkiye’de çalışması için davet edilmiştir.³⁷¹ Dickerman’a göre “Halk eğitiminin okul dışında bulunan okumuş veya okumamış olsun bütün vatandaşları kapsar. Amacı: halkın kendi sorunlarını çözebilmesinin yöntemlerinin öğretilmesidir.” Bu uzman ayrıca “Halk eğitiminin yetişkinlerin katılımını sağlayabilmek için ilk olarak onların ilgilerini çekebilecek şeylerden işe başlanılmasını tavsiye etmiş ve bilfiil çalışma ve yaşayarak öğrenmenin gerçekleştirilmesini istemiştir.³⁷²

DP dönemindeki eğitim sorunlarından biri de çocukların çeşitli nedenlerle tahsile ara vermesidir. Bu ara bir yıla kadar uzayabiliyor ve ilkokulu bitirme yaşı olan 16 yaş kararı uygulanamıyordu. Bu konunun halledilmesi için 14 yaşında okulu

³⁶⁸ Age, s.101.

³⁶⁹ Zarife Kerimoğlu, age, s.88.

³⁷⁰ Melahat Gezer, “Demokrat Partinin Halk Eğitimi Politikaları”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012) s.76.

³⁷¹ age, s.94.

³⁷² age, s.96.

bitiremeyen çocukların öğretmenler ve muhtardan oluşan kişilerce belirlenerek 16 yaşına kadar okulu bitirmesi için süre verilmesi kararlaştırılmıştır. Diğer bir uzman olan Prof Dr. John Rufi, 1951 yılında Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından ülkeye davet edilmiştir. Ortaöğretimdeki problemleri saptayan Rufi, temel sorun konusundaki belirsizlikler, öğrencilerin yönlendirilememesi olarak açıklamış. Öğrencilerin farklılıklarını temel alan ve gerekli rehberlik çalışmalarıyla yönlendirilmesini istemiştir. Ancak bu isteklerin çeşitli nedenlerle gerçekleşemediği görülmüştür.³⁷³

Kadının toplumdaki yeri konusunda ise Howard A. Reed'in yapmış olduğu gözlemler önemlidir. "İşte bu din dersleri, halktan bilhassa köylü vatandaşlardan derhal muazzam bir alaka gördü. Halbuki daha evvel aynı köylerde, ne öğretmenlerin gayreti, ne jandarmanın dipçığı, ne de kanuni mecburiyetler birçok öğrenciyi, bhusus kız talebeleri okula sokmaya muaffak olmamıştı. Nihayet 1953 yılında öğretmenleri verdikleri raporlarda bütün Türkiye köylerinde öğrencilerin okula devamındaki artışı sağlayan en önemli amilin, ilkokullarda tekrar okutulmaya başlayan din dersleri olduğunu ortaya koydu. Bu hususu bana, 1954 senesinde çeşitli köylerde yaptığım görüşmelerde birçok öğrenci velisi ile öğrenciler ifade ettiler." Kadınlar, iş alanlarında daha çok fiziksel güç ve uzmanlık gerektirmeyen gıda, mensucat, tütün alanında çalışırlardı. Erkekler ve kadınlar arasında ücret farkları ise çok yüksektir. Kadınlar ve erkekler arasındaki bu uçurum işveren komisyonları tarafından verilen asgari ücret tespitinde dahi uygulanıyordu. Yine erkeklerin iş ortamındaki sendikalaşma oranlarında da önde oldukları görülmektedir.³⁷⁴

Bu dönemde irtica taleplerinin kız çocuklarının bir kısmının okullardan uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Akis Gazetesi bu sorunu sayfasına taşımıştır. Söz konusu örnekte, Erzurum'dan Aliye isimli bir kız ilkokuldan mezun edilmemek için öğretmenine yalvardı. Ancak derslerinde çok başarılıydı. Nedeni sorulduğunda bu ağlamaların nedeni ortaya çıktı. Bu kız ehrama girmek istemiyordu. Babası ile konuşan öğretmen akrabalarının yanında okutulmasını ve ehrama girmek istemediğini belirtti. Babası ise üçüncü sınıftan itibaren çocukların ehrama sokulduğunu, müsamereye çıkmasına izin verdiği için çevresinden tepki gördüğünü ve insanların ona "gavur" diyeceğini söylüyordu. Yazının devamında İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar "çarşaf

³⁷³ Dilber Mercan, age, s.116.

³⁷⁴ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, age, s.55.

yasağı fayda vermez, tesettüre mani olmak, bunu da esaslı bir kalkınma programıyla temin etmek lazımdır” bu konudaki görüşlerine yer veriliyordu. “Öyle zannediyoruz ki hiçbir yasak kullanmadan, sırf medeni seviyeyi yükselterek, tesettüre mani olmak çok uzun yıllar isteyen bir şeydir. Atatürk devrinde, ileriye doğru atılmış bir adım mevcutken, yavaşlamak duraksamak ve geriye gitmek beyhudedir... Mademki kadınlarımız baskı altında kapanmaktadırlar, onları kanunla himaye etmek demokrasi kaidelerine aykırı sayılamaz; bilakis... Türkiye Büyük Millet Meclisine giren mebus kadınlarımızın, Türk kadınlığının ekseriyetini azap içinde bırakan bu derde temas etmelerini ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Aliye'nin sesini duyurmalarını bütün kalbimizle rica ederiz.”³⁷⁵

1950'lerden sonra kadın ve erkeğin bir arada eğitim alması bazı sorunları beraberinde getirmekteydi. Anneler kızlarını okula götürdüğünde erkek çocuklarının kızlarını evine kadar takip etmesi veya taciz etmesi gibi durumlara karşı önlemler düşünülüyordu. Örneğin hergün bir başka anne tarafından mahalledeki genç kızlar okula götürülüp getirilmektedir. Oysa yazarın önerisi kızlar ve erkeklerin aynı ortamı paylaşması ve birbirlerine saygı duymayı öğrenmeleridir. Böylece erkekler genç kızların varlığına alışarak artık onlara laf atmayacaktır.³⁷⁶

Amerika ve Avrupa gibi şehirlerde kadınların çeşitli amaçlarla hareket etmeleri ve kadın teşekkülleri, işçi sendikaları gibi teşekküllerin cemiyetin yaşamında oynadığı pek çok rol vardır. “Bu bir Amerikalı artistin dekolte gezmesinden, bir artistin bir müslümanla gayri meşru yaşamından tutun da, kadın hak ve hürriyetini baltalayacak her meseleye karşı yapılabiliyor.” Kadın cemiyetlerinin ise anketler yoluyla diğer şehirlerdeki kadınların fikirlerini öğrenmeleri söz konusudur. Kadınların çalışmaması için verilen teklif ile mücadele edilmediğini eleştirerek baloların dışında kadınların kalkınması konusunda faaliyetler geçilmesini ister. Ancak bu meselenin köylerdeki kadınlara anket yollamakla olmayacağını kadının kalkınması için bir çare bulunmasını ve köy kadınına meselenin güzel bir dille anlatılması gerektiğini söyler.³⁷⁷

2.5. Halk Evleri ve Halkodaları

³⁷⁵Jale Candan, “Aliye'nin Sesi” Akis, 29 Ekim 1955, S.77, s.23.

³⁷⁶Akis, SosyaL HAYAT C.29, 27 KASIM 1954, s.26.

³⁷⁷Akis, 18 ARALIK 1954, C.32, Hareketsizlik, s.23-24.

Osmanlı Devleti'nde Türk Ocakları Türk milliyetçiliğini halk arasında yaymak fikriyle hareket etmekteyken, günümüzde Türkleri tanıtmak için cehaletle mücadele ederek milli birlik ve beraberlik temelli faaliyetler yapılmaktadır. Bunun yanında kadınların toplumsal yaşama katılması, devrimlerin yaygınlaştırılması, halkın eğitilmesi için kurs ve seminerler düzenlemiştir.³⁷⁸ 1931 yılında Türk Ocakları kendini feshetmiş ve Halkevleri adını alarak faaliyetlerine CHP'nin programını esas alarak devam etmiştir.³⁷⁹ Kadınların siyasal haklarını kazanma sürecinde en büyük destekçilerinden biri de Türk Ocakları olmuştur. O dönemde TKB'nin ilk Kongresi Türk Ocaklarında yapılmıştır. Kadınların belediye seçimlerinde yer alması konusundaki ilk bilgilendirmelerde Türk Ocaklarında yapılmıştır. Bu konudaki öncü isimlerden biri olan Afet İnan, kadın haklarının anlaşılması ve Türk Ocaklarının daha çok üye kazanması için çalışmıştır. Türk Ocakları “vatanın ve çocuklarının kurtuluşu için çalışan eğitimli, erkeğiyle her alanda eşit, milliyetçi, ailesine bağlı” kadınları var etmek üzerine çalışırken aynı zamanda Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın için hedeflenen “iyi eş, iyi anne, idealist milli Türk kadını imajını” toplumda yerleştirilmesi için çalışılmıştır.³⁸⁰ Halk terbiyesi ve de ilerici bir anlayışla devrimleri halka indiren yapılar olarak konumlandırılmıştır.³⁸¹ Halkevleri Yunus Nadi tarafından şöyle tanımlanmıştır. “... siyasi kulüpler değildir. Bunlar kadın erkek bütün ulus kişilerinin girecekleri ulusal aile ocaklarıdır. Ulusun toplu yaşayarak birlikte konuşup anlaşması, uygarlığın en yüksek biçimini gösterir... Bütün ulusal varlığımızın başı olan Gazi Atatürk. O her ocağın büyük meşalesi ve her Türk'ün yüreğinin canı ve kanıdır.”³⁸² Halkevlerinde kadın ve erkek yanyana bulunmuş, eğlencelerde koroda dahi birlikte şarkı söylemişlerdir.³⁸³ Halkevleri toplumun nabzını tutan ve Atatürkçü yaşamın öncülüğünü üstlenen kadın ve erkeğin birlikte yaşama kültürünü öğrendikleri bir yer olmanın yanında tiyatrocular ve sporcuların yetiştiği bir yerde olmuştur.³⁸⁴ Bu bakımdan Halkevleri köyün kalkınması için “halka doğru” bir anlayışın benimsendiği gönüllü bir hizmet olmuştur. Bu durum

³⁷⁸Melahat Gezen, age, s.15.

³⁷⁹Aynı Eser, s.17.

³⁸⁰Cemile Şahin, age, s.20

³⁸¹ Aynı Eser, s.21.

³⁸²Pınar Aydoğan, Yunus Nadi ve Köycülük Düşüncesi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.73, S.2, 2018, s.437.

³⁸³ İsmet Türkmen, Kastamonu Halkevi ve Türkiye'nin Modernleşme Sürecine Katkıları (1932-1951), 1.Basım, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s.83.

³⁸⁴ Metin Toker, age, s.132.

yıllar boyunca aydın ve halk arasındaki kalın çizginin incelmeye başladığı bir süreçte beraberinde getirmiştir.³⁸⁵

Menderes Halkevleri konusunda şöyle konuşmuştur: “Halkevleri içtimai ve siyasi bünyemiz için tamamen abes, beyhude, geri ve yabancı uzuv halindedir. Bunları demokratik fikirlerin nesir ve tamimi için bir mektep haline getirmek arkaik, dar bir telakkinin mahsulü olmaktan başka mana ifade etmez.”³⁸⁶

1940’da halkevleri sayısı 379 idi. Halkevlerinin açılması konusunda asgari şartların sağlanamadığı yerlerde halkodaları açılmıştır.³⁸⁷1946 yılına gelindiğinde ülkede 455 Halkevi ve 4066 Halkodası varken; 1951’de halkevleri kapatıldığında ise 478 Halkevi ve 4.327 halkodası vardı.³⁸⁸

1951’de DP milletvekillerinin “5830 Sayılı kanun” adlı yasa önerisi ile Halkevleri malvarlığı devlete devredilerek kapatılmıştır.³⁸⁹Bu durum kırsalda kadın ve erkeğin bir arada olmasını ve devrimlerin köye inmesini engellemiştir.

Temmuz 1951 yılında Ulus Gazetesinde Halil Sezai Erkan tarafından kaleme alınan yazıda Halkevlerinin devletin kuruluşundan beri maneviyatımızı geliştirdiğini; bu dönemde yapılan inkılâpların milli birlik duygusunu, karşılıklı sevgi ve saygının güçlendirdiğinden bahsetmiştir. Gerektiğinde okuma yazma, sanat faaliyetleri ile milli sporları yeni nesile sevdiren bir kurum olmanın yanısıra kadın erkek tüm yurttaşlara vatan ve millet sevgisini aşıl原因 kurumlar olarak belirtmiştir.³⁹⁰ Halkevlerinin kapatılmasından sonra doğan boşluk MEB’in açtığı Akşam Sanat Okulları, Mesleki Kurslar ve Halk Dersaneleri gibi uygulamalar ile doldurmaya çalışılmıştır.³⁹¹ DP Halk eğitimini ise şu şekilde tanımlamıştır. “Cumhuriyet döneminde halkın duygu, düşünce, kültür birliği ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla yapılan eğitim çalışmalarıdır.” Bu eğitim kadın ve erkek tüm yurttaşları kapsamaktadır.³⁹²

Köylerde kadınların okuryazar oranları düşük olmuş ve bu durumun düzeltilmesi için 1959 yılında kırsal kesimde eğitim konusunda çeşitli kurslar açılmıştır. 1950’de 9597 birey kurslara katılırken, 1959 bu sayı 19.482’ye ulaşmıştır. Milli Eğitim Bakanı,

³⁸⁵ Fir Kirby, Türkiye’de Köt Enstitüleri, 6.Baskı, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2015, s.103.

³⁸⁶ Asım Karaömerlioğlu, age, s.57.

³⁸⁷ İsmet Türkmen, age, s.64.

³⁸⁸ Melahat Gezen, age, s.24.

³⁸⁹ İsmet Türkmen, age, s.176.

³⁹⁰ Zarife Kerimoğlu, s.24

³⁹¹ age, s.3.

³⁹² age, s.4.

Şemsettin Sırer ‐halk eğitimini ilerlemenin Şartı‐ olarak g rmuŐt r. Okuma yazma oranının artması için ilkokula baŐlanmasını, kadın erkek demeden her vatandaş tarafından milli bir mesele olarak görülmesini istemiştir.³⁹³

İffet Halim Oruz ‐Halk evlerinin milletvekilliğine bir basamak‐ teşkil ettiğinden beri çalışmalarının yavaŐladığını ifade etmiş ve halk evlerinin halk için önemini hatırlatmıştır.³⁹⁴

Tezer Taşkıran kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilme sebeplerini TKB'nin istekleri, kamoyunun artan baskısı olarak görür. Afet İnan ise ‐kadınların siyasi haklardan mahrum bırakıldıkları sürece, yurt bilgisi müfredat programında yer alan demokratik yönetim kurallarını insanlara öğretmenin çok zor olduğunu belirtmiştir. Şirin Tekeli ise tek parti yönetimine karşı yurtdışındaki basının tutumunun etkili olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁵ Atatürk'te ‐siyasal ve toplumsal hakların kadın tarafından kullanılmasının, insanlığın saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim‐ demiştir. Ancak söz konusu hakkın kadına bir ulusal görev bi tiğinde Şu Şekilde ifade eder. ‐Türk kadınının esasen bu değerde olduğuna kuŐku yoktur. Onun içindir ki, Türk kadınları ülkenin alın yazısını millet namına idare eden siyasi gruba katılmak isteğini göstermekle ülkenin, milletin vatandaşlara yüklediği görevlerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılacağını d Őunmezler.  nk  görev karşılığı olmayan hak yoktur.‐³⁹⁶

2.6. Köy Enstitüleri

Enstitüler köylere yakın bölgelerde kurulacak ve tarıma uygun araziler sağlanacaktır. Öğretmen adaylarının tümü köyden karŐılanarak, köy çocuklarına tarım ve  ađdaŐ bilgiler gibi konularda dersler verilecektir. Bu  ocuklar ‐demircilik, yapıcılık,

³⁹³ Zarife Kerimoğlu, age, s.72.

³⁹⁴ Birsen  nal, ‐Türk Kadınlığı için  ađdaŐ Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951), (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlke ve İnkılap Tarih Bilim Dalı, Konya, 2010), s.126.

³⁹⁵ Şadiye Deniz, Türkiye'de Demokrasi ve Yurttalığ D Őuncesi Perspektifinden Kadınlara Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar  zerine Bir İnceleme, (Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009), s.144.

³⁹⁶ Türkan Arıkan, age, s.17.

dülgerlik, kooperatifçilik; kız öğrencilere çocuk bakımı, dikiş, ev idaresi, tarım sanatları öğretilmektedir.” Bu tasarı 24 madde halinde Meclise sunulmuştur.³⁹⁷

Köy Enstitüleri 1940’ta kurulana kadar “Köy Öğretmen Okulları” adıyla çalışmıştır. 1942’de Hasanoğlan Köy Enstitüsünün Yüksek Köy Enstitüsüne dönüştürülmesinden sonra enstitülerin öğretmen ihtiyacı burdan karşılanmıştır.³⁹⁸ Buradan kız öğretmen olarak yetişen öğrenciler, öğretmen olarak görevlendirildikleri köylerde öğrencilere verdikleri eğitim aracılığıyla köy kadınlarına da modern ev hanımlığını öğretmekteydiler. Bu eğitimin başında, yine kadına has olarak görülen; dikiş makinesi ile dikiş dikimi gelmekteydi. Böylece geleneksel olarak biçimlenmiş toplumsal cinsiyet ayrımı, kadının topluma kazandırılması kaygısı güdülse bile temel bir eğitim politikası halindeydi. Kısaca “Ulus Kadını”, bu temel cinsiyet ayrımı korunarak biçimlendirilmekte ve topluma karışmaktaydı.³⁹⁹

İsmail Hakkı Tonguç tarafından ele alındıktan sonra gerçek kimliğine kavuşmuştur.⁴⁰⁰ Tonguç köylerde yaptığı bir incelemede şu saptamaya varmıştır: “Köyde ailenin canı annedir. O, çocuklara bakar, onları yetiştirir. Aile bireylerine yiyecek ve giyeceklerini hazırlar. Evini temizler, tertip ve tanzim eder. Hayvanlara bakar. Tarla işlerinde yetişir. Onun bütün yaşamı iş ve fedakarlık ile geçer. Onun görevi, erkeğinden daha sert ve çok cihetlidir. Ev, tarla, ürün ve hayvanlar hakkındaki düşünce ve endişesi kocasındakinden az değildir. Köylü ailesinde herşey ana ile ilgilidir... O memleketin temeli köylü anadır, denilmeye layık varlıktır. Türk köyünde her baba gibi ana da başlı başına ayrı bir tarihtir. Türk sosyal hayatının tarihini ancak köylü ananın hayatı yazıldığı gün anlamak mümkün olabilecektir... Ülkümüz diri, canlı, eve ve ocağa bağlı, iş sever kızlar yetiştirmek olmalıdır.”⁴⁰¹ Köylülerin yeni bir yol açacağına inanıyor ve Cumhuriyetin bu yolunun köylünün “kadın erkek ilişkilerinde özgür ve çağdaş koşullara daha uygun” olduğunu düşünüyordu. Çünkü köylü kadın peçe, çarşaf takmıyor ve bir kafes arkasına saklanmıyordu. Kadın üretimin içindeydi.⁴⁰²

³⁹⁷ Melis Akay, “Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), s.24.

³⁹⁸ Hatice Akar, “Türkiye’deki Köy Enstitülerinin Toplumsal Değişmedeki Yeri” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011), s.24.

³⁹⁹ Ahmet Yılmaz, “Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, ÇTTAD, C. IX. S.20-21, (Bahar, Güz, 2010) s.206.

⁴⁰⁰ Fay Kirby, age, s.201.

⁴⁰¹ Melis Akay, age, s.58.

⁴⁰² Fay Kirby, age, s.251.

Köy Enstitülerindeki eğitim konusunda ise Sertel şunları söylemektedir: “Eğitmenlere ait kurslarda biri erkeklere, diğer kadınlara mahsus olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Erkek eğitmenlere on iki aylık tahsil müddeti içinde okuma, yazma, yurt, yaşama, matematik gibi kültür dersleri, bağcılık, arıcılık, fidancılık, sebzeçilik, hayvancılık, umumi ziraat, yapıcılık, dülgerlik, demircilik gibi pratik dersler gösterilmektedir. Kadınlara ait kısım büsbütün yeni bir tecrübedir. Ekserisi köy mekteplerini bitiren kadın eğitmenlere dikiş, nakış, biçki, okuma, yazma, hesap, ev idaresi, çocuk bakımı, tavukçuluk dersleri köylerine döndükleri zaman tatbik edecekleri pratik bir tarzda gösterilmelidir.”⁴⁰³ Enstitüler Kızılçullu ve Çifteler olarak iki ayrı okulda denemeye tabi tutulmuşlardır. Ancak enstitülerin farklı bölgelerde olması nedeniyle bazı konularda ayrıştılar. Örneğin yabancı dil, laiklik ve tarih öğretimi gibi enstitüler farklı düşüncelere sahipti. Kızılçullu yabancı dilin öğrenilmesini yararsız bulurken; Çifteler Enstitüsü yabancı dil olmadan öğretimin yetersiz olacağı kanısındaydı.⁴⁰⁴ Ayrıca Kızılçullu Köy Enstitüsü dini, köylünün kötü gidişatının temel sebebi görürken; Çifteler laiklik çerçevesinde dinin ele alınması gerektiğine inanıyordu.⁴⁰⁵

“1946 yılında enstitü Sayısı 20’ye ulaşmıştır. 1945-46’da 1727 olan kız öğrenci Sayısı, 1950’de 721’e düşmüştür. 1952’de 706’ya” kadar gerilemiştir.⁴⁰⁶

DP iktidara geldiği andan itibaren komünizmin karşısında durduğunu ifade etmiştir. Bundan başka Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri de bu fikirdedir. “Komünizm ile Mücadele Komisyonları” kurulmuş ve bu ideoloji ile mücadele hızla devam etmiştir. İleri, Zafer Gazetesine verdiği demeçte bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. “Türkiye’de bugün bilhassa hükümet olarak komünizmle mücadele etmeye kati suretle karar verilmiştir. Bende diğer arkadaşlarım gibi kendi branşım dahilinde komünizmle mücadele etmeyi kendime vazife sayacağım.”⁴⁰⁷ İleri, Meclisteki bir konuşmasında bir enstitü mezunundan aldığı mektubu okumuştur. Mektup, enstitüleri 7-8 binadan 20 binaya çıkardıklarından bahseder ve şöyle devam eder “Ama arkadaşlarımızın niceleri fitik hastalığına yakalanıp fitik oldular, niceleri delirip kaçtı, bazı arkadaşlarımız ise

⁴⁰³Esra Şimşir, age, s.129.

⁴⁰⁴Fay Kirby, age, s.238.

⁴⁰⁵Aynı Eser, s.245.

⁴⁰⁶Melis Akay, age, s.65.

⁴⁰⁷Sait Dinç, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)” s.6.

sağlam olarak geldikleri halde çürük olarak evlerine gittiler. Birkaç arkadaşımız da ana baba hasreti çekerek yapılan bu zorluklar karşısında hastalanarak hayata gözlerini kapadılar.”⁴⁰⁸ Köy Enstitüleri’de bu çerçevede komünizm ile bağdaştırılarak suçlamaların hedefine oturmuştur. Halk Partisine üye bir işadami karısının geceleri eğlence yerlerine ve plajlarda kendisine eşlik ettiğini belirttiikten sonra enstitüler hakkında şu konuşmayı yapmıştır. Enstitülerdeki kız öğrenciler “erkekleşmiş Sovyet kadınları gibi tulum giymelerini, enstitülerde kız öğrencilerin boğazdan dize kadar uzanan bir mayo içerisinde erkek öğrencilerle birlikte yüzmelerine izin verilmesini şiddetle eleştiriyorum.”⁴⁰⁹ Nitekim 1950’de enstitülere yönelik yapılan bu eleştiriler neticesinde karma eğitime son verilmiştir.⁴¹⁰1953 yılındaki program değişikliği sonrasında erkek ve kızların ortak alacakları dersler belirlenmiş ve Enstitü programına Çocuk Edebiyatı, Biyoloji, Sağlık Bilgisi ve Din Bilgisi dersleri eklenmiştir.⁴¹¹ 1954 yılında enstitüler Köy Öğretmen okullarına dönüştürülmüştür.⁴¹²

Enstitülerden mezun olan kızlarla evlenmek istesinde olan erkeklere kızların babaları başlık parasını arttırıyordu. Ayrıca kızlar evlenmek istemedikleri kişilerle evlenebiliyordu.⁴¹³ Enstitüler, kız ve erkeklere eşit olanaklar ve sorumluluklarla muamele ediyordu. İsteğe bağlı olarak erkeklere ev yönetimi ve yemek pişirme konusunda görev verilirken; kızlara da yapı işleri konusunda görev verilebiliyordu. Köylü de bu duruma çabuk alıştı ve “Bizim kızlarımız bile bunu yaptıktan sonra bizim ne eksikimiz var?” diyerek harekete geçti.

Beşinci Milli Eğitim Şurasında ilköğretim, kadın ve erkeğin milli gayelere uygun olacak şekilde yetişmelerini sağlamak olarak tanımlanmıştır. Köy Enstitülerinde ise öğrencilerinin tarım, sanat, genel eğitim ve meslek bilgilerini tam olarak alamadıkları ve meslek hayatında geçimlerini sağlayamadıkları belirtilmiştir. Bu nedenle enstitülerin düzenlenmesi gerekmektedir. Fir Kirby bu Şurayı “Köy Enstitülerinin cenaze töreni” olarak tanımlar.⁴¹⁴Şura sonrasında okul öncesi eğitim,

⁴⁰⁸ TBMM Tutanaklar Dergisi, C.6, B: 51, O:4, (25.02.1951), s.836.

⁴⁰⁹ Fay Kirby, age, s.352.

⁴¹⁰ Melis Akay, age,s.65.

⁴¹¹Hatice Akar, age, 34.

⁴¹² İlbeyi Özer, age, s.73.

⁴¹³Fay Kirby, age, s.257.

⁴¹⁴Fir Kirby, Türkiyede Köy Enstitüleri, Ankara: Rüzgarlı Matbaa, 1962, s.379.

okullardaki öğretmen sayıları konusundaki girişimler yetersiz kalmış ve fırsat eşitliği sağlanamamıştır.⁴¹⁵

Köy Enstitüleri kapatıldıktan sonra “şeyhler, şihlar, üfürükçüler, tarikatlar” yeniden ortaya çıkmıştır. Büyük toprak sahiplerinin gücü pekişmiş oldu. Modern okulların yerini İmam Hatip Okulları ve Kur’an kursları almıştır. Samsuna giden yazar, Köy Enstitülerinin kapanması konusunda: “Küçük kızları vücudunun çoğunu kaplayan beyaz başörtüleri örtünüp, boyunlarına Amme cüzleri takınıp, Kur’an kurslarına gider görünce çok üzuldüm” diyerek bu kurumun kapanmasını ülkeyi geriye götüreceğini ifade etmiştir.⁴¹⁶

2.7. Gezici Köy Kadın Kursları

Cumhuriyet kurulduğundan beri ülkedeki en büyük problemlerden biri de eğitim olmuştur. Kkadının eğitilmesi konusuna oldukça dikkat edilmiştir. 1950’lerden itibaren devam eden bu anlayışı halkın eğitilmesini öncelikli hedefler arasında koymuştur. Bu amaçla oluşturulan ücretsiz kurslar açılmıştır. Eğitim faaliyetleri öğretmenler ve Köy Enstitüsü mezunları tarafından sağlanmıştır. Amaç köy halkının yetiştirilmesidir.⁴¹⁷ 1951 yılında parti iktidarı aldıktan sonra çeşitli kurslar açmış ve “öğrencilere demircilik, kaynakçılık, matbaacılık, radyoculuk gibi meslekler öğretilmiştir. Kadınlara ise halıcılık, dokumacılık” gibi konularda eğitim verilmesi amacıyla “Gezici Köy Kadın Kursları” açılmıştır. 1952 yılından itibaren ev kadınları için biçki, dikiş, nakış, çocuk bakımı ile ilgili kurslar hizmete girmiştir.⁴¹⁸ Bunların dışında okuma yazma ve hesap bilgisi de gerekli görüldüğünde kurslarda öğretilmiştir. Kurslar Mayıs- Haziran aylarında açılırdı.⁴¹⁹ Yedi ay kadar açık kaldıktan sonra başka bir köye nakledilirdi.⁴²⁰ Bununla kadının kırsalda zamanını boş geçirmemesi, ailesine katkıda bulunması sağlanır ve sergiler açılarak yapılanlar köylü ile paylaşılırdı.⁴²¹ Böylece kadınlar “yarımın

⁴¹⁵Zehra Taşdöven, age, s.52.

⁴¹⁶Derya Genç Acar, age, s.86.

⁴¹⁷TBMMArşivi,

[<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d06/c026/b068/tbmm060260680076.pdf>] , (22.07.2019), s.y.

⁴¹⁸Osman Sait Dikilibaş, age, s.321.

⁴¹⁹Nermin Arpacıoğlu, “Köy Kadınları ve Gezici Kurslar”, Kadın Sesi, 26 Mayıs 1959, Y:3, S.85, s.1.

⁴²⁰İffet Halim Oruz, “Köy Kadınları Gezici Kursları”, Kadın Gazetesi, 25 Haziran 1951, S.226, Y:5, s.6.

⁴²¹Derya Genç Acar, age, s.86.

daha bilgili, daha kabiliyetli ev kadınları ve anneleri olmaya hazırlanmıştır.”⁴²² Konuyla ilgili Akis dergisinde bir yazı yazan Perihan Parla, eğitimde sayısız kadınlar için henüz yeterli olmasa da okullar açılmıştır. Türk kadını ise var olan imkânlardan faydalanmayı bilmiştir. Bu çerçevede Gezici Köy Kursları, Akşam Sanat Okulları ve Okuma Odaları kadının yaşamı için son derece verimli olmuştur.⁴²³ Milli Eğitim Bakanı Mecliste söz alarak CHP'nin geçmiş yıllarda ülkenin ihtiyaçlarını dikkate almadan eğitim kurumları açtığını söylemiş. Konuşmasının devamında şunları söylemiştir: “Arkadaşlar teknik okullardan bahsedildiği zaman şunu itiraf etmeliyim ki, diğer müesseseler içinde en çok faydalı olan ve çok yararlı gördüğümüz müessese bilhassa kız enstitüleri ve gezici köy kurslarıdır. Bunlar üzerinde daha fazla duracağız. İlk olarak kurslar halinde açacağımız sanat şubeleri şunlar olacaktır: Mesela Isparta’da Kız Enstitüsünde halıcılık, Bursa’da bıçakçılık ve mensucat, Eskişehir’de arabacılık, Kırşehir’de süsleme taşıyıcılık vesaire sanat okullarının memlekete hayırlı bir hale getirilmesi yolundayız.”⁴²⁴ Ayrıca kadın eğitimine verdikleri önemden bahseden İleri, karma eğitimin verildiği okullardan hiçbirini saymaması dikkat çekicidir.

1954-1955 yılları arasında kursların gördüğü ilgiden dolayı tekrar açılmalarına karar verilmiştir. Toplamda 876 Gezici kursun 530’u kadınlara hizmet etmektedir.⁴²⁵ İffet Halim Oruz, Köy Kadınları Gezici Kurslarının konusunda köy halkını aydınlatmak amacıyla yapılan çalışmaların başarıları sayesinde sergiler açıldığı ve sürecin başarı ile yönetildiğini dile getirmektedir.⁴²⁶ Yine bir başka yazısında kursların ana hedefini şöyle açıklar: “Köy kadınları gezici kursları, köylü kadınlara ve kızlara temizliği, çocuğa sıhhi ve fennî bir şekilde bakmayı, basit ve ucuz fakat güzel bir şekilde giyinmeyi, kocasını, çocuklarını giydirip, evini iyi şekilde idare etmeyi ve tertiplemeyi ve onları fena alışkanlıklardan korumak görevini üzerine alır.”⁴²⁷

⁴²² Nermin Arpacıoğlu, “Köy Kadınları ve Gezici Kurslar”, Kadın Sesi, 26 Mayıs 1959, Y:3, S.85, s.7.

⁴²³ Perihan Parla, Akis, “Yetişkin Eğitimi ve Kadınlarımız”, C.13, 7 Ağustos 1954, s.20.

⁴²⁴ Dilber Mercan, age, s.119.

⁴²⁵ TBMM Arşivi,

[<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/b042/tbmm100050420514.pdf>], (22.07.2019), s.y.

⁴²⁶ Birsen Ünal, “Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951), (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlke ve İnkılap Tarih Bilim Dalı, Konya, 2010), s.79.

⁴²⁷ İffet Halim Oruz, “Köy Kadınları Gezici Kursları”, Kadın Gazetesi, 25 Haziran 1951, S.226, Y:5, s.6.

BÖLÜM 3: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KADIN DERNEKLERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra emperyalizm ile savaşı kazanan bir ülkenin toparlanması sürecinde kadınlara ihtiyacı olduğunu bilen başta Mustafa Kemal Atatürk ve aydınlar, Türk kadınına minnettar olmakla birlikte onların Meşrutiyetten arda kalan bir “annelik” tanımı üzerinden kadın haklarını değerlendirmiş ve öncelikli “görev” olarak bunu görmüşlerdir.⁴²⁸ Bunun dışında kadının ülkesine destek olması için Meşrutiyet dönemine benzer şekilde derneklere katılması ve zararsız bir eylem olan hayır işleriyle uğraşması istenir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, Meşrutiyet döneminin gerek psiko-sosyolojik gerekse tarihi birikimi neticesinde kadınlar, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nde, Yardımseverler Derneği'nde, Halkevleri'nde, Kadınlar Birliği'nde sosyal etkinliklere katılarak İttihat Terakki dönemindeki geleneği sürdürebilmişlerdir. Ayrıca, “*Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*”nin üyeleri olmak üzere iktisadi mücadelenin içinde de yerlerini almışlardır. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin İstanbul Şubesi'nce Darülfünun konferans salonunda düzenlenen 10 Ocak 1930 tarihli toplantıda Nakiye Hanım bu toplantı sırasında milli iktisat için yerli malı ve kadınlar arası dayanışmanın önemini şöyle özetlemektedir: “*Vatan için ölmeyi bilen Türk kadını biraz fedakarlık etmeyi bilmez mi? Milli iktisat bizden giyinmemeyi değil, giyinirken dahilde bulunan şeyler için harice para verilmemesini istiyor. Her şeyde olduğu gibi bu milli iktisat ve tasarruf mesailinde de ön safta kadın olacaktır.*”⁴²⁹

⁴²⁸ Kadının meslek kadını olarak toplumdaki yeni rolü geleneksel rolü olan annelik rolü de önemli görülmektedir. Cumhuriyet dönemi kimlik politikasının millet olma hedefi çerçevesinde bir yönü ile araç olarak değerlendirilen “cinsiyet rollerinin belirlenmesi”ne ilişkin söylem ve yasalaştırma hareketleri, kadın kimliğinin kurgulanmasında önemli diğer bir aşama olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda kadına bahsedilen öncelikli rol “annelik” olmuştur. Bkz. (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt III, AAM yay., Ankara,1997, s.153).; Eğitimi iyi bir anne, erkeğinin başarısını temin edecek iyi bir eş” olarak kadın, millet inşa sürecinin en önemli dayanağı haline getirilmiştir. Modern aile kurumu içerisinde yeni kadın milletin annesi olarak gelecek neslin gerek kültürel ve düşünce temellerinin yeniden yapılandırılması aşamasının işlevsel anlamda öncelikli kişisi olmuştur. Kadının erkek yurttaşlar gibi eğitim görebileceklerine, her türlü meslek kolunda yerini alabileceğine ilişkin anlayış, kadının ilk defa toplumsal rolünün, “annelik” rolünden daha baskın olduğunu göstermesi olmuştur. Bkz. (Ayşe Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 9, Sayı: 51, (Mart 1988), s.43.).

⁴²⁹ “Yerli Malları Dün Hanımlara Teşhir Edildi”, *Cumhuriyet*, 11 Kanunusani 1930, s. 1.2.; Cumhuriyet ideolojisinin Batı kültürü ile medeniyet arasında kurduğu ilişki çerçevesinde, yeni kadroların kazanmak istedikleri yeni görünüm ve modern devlet imgesi açısından çok önemlidir. Bu durum Ayşe Durakbaşı'na göre Cumhuriyet kadrolarının önceki yaklaşımların aksine; “*Kemalist kültürel modelinde ilk kez açıkça kadının (kamusal) toplumsal görevleri ev içi geleneksel rollerinden daha üstün olarak*

Akis dergisine göre bu dönemde, kadınların hayır cemiyetlerinde yer alamama nedenleri boş vakitlerinin olmamasıdır. Ancak çocuklarını büyüten ve ev işlerini düzenleyen kadınların ise boş saati olduğundan hayır cemiyetlerine katılmaları istenmiştir.⁴³⁰ Dergi kadınların “iyi ve çalışkan, bir ev hanımı olmak kadar, sosyal davalarda da faal bir vatandaş olmak vazifesi yüklenmiştir. Hele bizim gibi helledilmeyen birçok davaları mevcut olan bir memlekette, kadınların atıl bırakılması, daha doğrusu atıl kalması cidden yazıktır.”⁴³¹ 17 Ekim 1957 yılında Kadın Sesi adlı gazetede “Bugünün Türk Kadını Yurdun Her Davasında Vazifelidir” adlı yazıda Türk kadınının annelik, savaş, barış ve iş hayatında örnek olduğunu ve köy kadınlarının aydınlatılarak yurdun her yerinde vazife almasını ister.⁴³²

Anlaşılacağı üzere, kadının cumhuriyetle birlikte imajını güçlendirmiş ve milliyetçi bir söylem etrafında şekillenmesini sağlamıştır. Bu bakımdan kadının meydanlarda ve siyasette değil, evde ihtiyaç duyulduğu üzerinden şekillenmiştir. Ancak dönemin ders kitaplarında kadın ve erkek eşit şekilde konumlandırılmıştır. Aslında kadınlar evi erkekler kamusal alanı dizayn ederek yeni Türkiye'nin küllerinden doğduğunu bütün dünyaya kabul ettirecek ve birlikte bunun için çalışacaktır. Bu durum kadının dernekler yoluyla ekonomik problemleri olan kadın ve çocuklara yardımıyla toplumun yaraları sarılacaktır. Aynı zamanda kadın haklarına yönelik bir “tehdit” durumunda konuşmalarda Türk kadınının İstiklâl Savaşı'ndaki kahramanlıkları ve erkeklerle omuz omuza savaşması referans olarak hatırlatılmak zorunda kalmıştır. Ceren İşat da anneliğin kadının kamusal alanda varlık göstermesini kolaylaştırdığını savunmaktadır. TKB'de gazetelerde “Türk anaları” ve yeni nesiller yetiştirmek konusundaki misyonunu hatırlatır ve adeta birliği meşru hale getirir. Yine TKB öncülüğünde Günseli Özkaya tarafından Zübeyde Hanım'ın heykelleri yapılarak Mustafa Kemal Atatürk'ü yetiştiren bir anne olarak Zübeyde Hanım, annelik sembolü üzerinden ülkenin her yanında vücut bulmaktadır.⁴³³

değerlendirildi ve meslek sahibi, eğitilmiş kadın, geleneksel ev kadınlarına göre üstün saygın bir statü ile ödüllendirildi.”

⁴³⁰ Ayşe Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 9, Sayı: 51, (Mart 1988), s.43.

⁴³¹ Jale Candan, İkinci Vazife, Akis, 7 Ocak 1956, S.87, s.23.

⁴³² Birsan Banu Okutan, “Woman and Nation In Turkey: Kadın Gazetesi (1947-1950) And Kadın Sesi (1957-1960), (İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.41.

⁴³³ Ceren İşat, “Türk Kadınlar Birliğinde Devlet ve Sınıf İlişkileri”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.92.

Kadın söz konusu olduğunda anneliği kabul eden fedakâr bir eş olarak konumlanan kadın “iyi” bunları reddeden kadın ise “kötü” kadındır.⁴³⁴ Toplum tarafından kadına biçilen rol yıllar içerisinde kadın tarafından kanıksandı.

3.1. DP Dönemi’nde Türkiye’de Kurulan Kadın Dernekleri

Tek parti döneminde az sayıdaki sivil toplum kuruluşu veya dernekleşme söz konusuydu. 1946 yılında derneklerin kurulmasına izin verilmiş ve dernek sayısı bu tarihten itibaren hızla artmıştır. Sosyal, siyasi ve ekonomik alanlardan ve işçi dernekleri gibi pek çok dernek kurulmuştur. Bu dernekler, kadın hakları hareketi söz konusu olduğunda hayır derneklerinin yanında kadın hakları meselesinin uygulamaya geçirilmesi için kurulan dernekler olmuştur. Bununla 1980’ler sonrasında kadın hareketinin yükselmesine de zemin hazırlanmıştır.⁴³⁵

BM Sözleşmesi ve İnsan Hakları Beyannamesi’nde ifade edilen dernek kurma ve katılma özgürlüğü sivil toplumun bir gereğidir. Türkiye’de 1938 yılında 205 olan dernek sayısı; 1946 yılında 820’ye ulaşmıştır. Bu dernekler daha çok büyük şehirleri kapsamış olmakla birlikte 1950’de 2.171, 1955’te 6.846 ve 1960’a gelindiğinde 17.229’a kadar yükselmiştir. Dernekleşme çalışmalarının 1960 sonrasında yükselmesi insanların kendini güvende hissetmesi şeklinde yorumlanabilir.⁴³⁶

Bu dönemde en faal olan derneklerden biri olan TKB konusuna çalışmanın başında değinilmişti. Dernek kadın hakları konusunda çalışmalar yapan ve uzun yıllar boyunca bu çalışmalarını devam ettirmiştir. Ancak Akis gazetesinde çıkan bir yazıda derneğin üyeleri arasında tartışmalar çıktığı ve mahkemelik oldukları ifade edilmekte ve derneğin, “ ... bazı hanımların siyasi gayelerine hizmetten ve işsiz, güçsüzlere meşgale olmaktan öteye gidemediği” eleştirisi yapılmıştır. Yurtdışındaki kongrelere gitmek için hükümete başvuru yapıp dövizler alındıktan sonra kadınların ülkeye yeni kıyafet ve çantalarla döndüğü ve kadınların bunu milletvekili olmak için kullandıklarını ve “partilere kapak attıkları” söylemektedir. Kadınların çalışmalarının beğenilmediği ve bu nedenle Meclis’e giremediklerini ifade eder. Aliye Temuçin’in Kadınlar Birliği azası

⁴³⁴ Fatmagül Berktaş, “Kadın Kimliğinin Birleştiği Yer: Kadın İmgesinin Kurgulanışı”, Tanıl Bora, Murat Gültekinil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık, 4.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, C.3, s.282.

⁴³⁵ Seyfettin Arslan, “Türkiye’de Sivil Toplum”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, S.31, Kış, 2010, s.268

⁴³⁶ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, age, s.54.

olduğu için listeye alındığını ve diğer 3 vekilin rica ile birliğe katıldıklarını söyler. Nazlı Tlabar'ın Kadınlar Birliği'nin başına geçmesini olumlu karşılayarak bununla birliğin gayesine uygun bir yola girdiğini ifade eder.⁴³⁷ Aralık ayında birlik kongrede şu kararları almıştır: *“İnkıpları milletin hayatına mal etmek için mitingler yapmak ve kitaplar çıkarmak, Vali ve kaymakamların kıyafet kanununun uygulaması için desteklemek, dini inançları itikattan kurtarmak, halka okuma ve yazma öğrenmeleri için eğitim seferberliğinde bulunmak, Türk filmlerine müdahale ederek seviyelerini yükseltmek, çocuklarla ilgili konuların peşine gidilmesi, Kadınlar Birliği teşkilatını en ücra köy ve mahallelere yaymak, sağlıksız çocuk düşürme teşebbüslerinin önlenmesi için kadınları uyarmak, yerli mallarını teşvik etmek, ev işlerine giden kadınlara kurs açmak, birliği radyo ile memlekete duyurmak”* gibi kararlar almıştır.⁴³⁸

“Hür Adam” isimli gazete haberinde Nazlı Tlabar'ın CHP propaganda yaptığı ve partinin Dâhiliye Vekili “irtica yoktur” demesine karşın Tlabar'ın irtica ile mücadele edeceğimiz beyanının bir tekzip olduğunu ve bu beyanın “DP çevrelerinde hayret uyandırdığı” ve “CHP'lilerin ekmeğine yağ sürdüğü” gibi yorumlara sebep olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazıda ise, CHP'li kadınların Tlabar'ı destek oldukları söyleniyordu. TKB ise bu yazılar üzerine açıklama yapmak mecburiyetinde hissediyordu. *“Türk Kadınlar Birliği siyasetle uğraşmaz ve hiçbir siyasi partinin organı değildir. Nitekim İdare heyetimizde muhtelif partilere mensup arkadaşlarımız bilfiil vazife görmektedirler. Bu itibarla Genel Başkanımız Tlabar'ın konuşmasının siyasi hiçbir hüviyeti yoktur. Çarşafklar mücadele mevzuu öteden beri Türk Kadınlar Birliği bünyesinde gelişen umumi bir istektir. Bütün kongrelerimizde ve istişari toplantılarımızda bilhassa Anadolu'dan gelen delegelerimizin ehemmiyetle üzerinde durdukları mevzuu Türk kadınının medeni kıyafetidir. Bugün kadınlarımızın giymekte oldukları çarşafın ne dini ve ne de milli kıyafetimizde hiç alakası olmadığını tarihler göstermektedir. Kadınlar Birliği bir kadın davası olarak meseleyi ele almış, Genel başkan da bu davanın sözcülüğünü yapmıştır.”* Akis dergisi Tlabar'ın bu çıkışının *“DP içerisindeki ikinci bir grubun varlığına delil”* olduğu açıklanmıştır.⁴³⁹ 1954 yılında TKB Başkanlığını da yapan Tlabar, çalışmalarının “ortaya atılan dava bir feminizm

⁴³⁷ Akis, “Cemiyet Hayatı”, C.22, 9 Ekim 1954, s.25.

⁴³⁸ Akis, “Cemiyet”, C.30, 4 Aralık 1954, s.22-23.

⁴³⁹ Gülşen Kurt Güveloğlu, “Demokrat Parti'nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tlabar (1950-1960), Tarih ve Gelecek, Ağustos, C.2, S.2, 2016, s.19.

davası değil, bir dimağ potansiyeli davası” olduğunu ifade etmiştir. Ona göre asıl mesele inkılâpların halka inememesi meselesidir. Özellikle kara çarşaf davasına karşı bir mücadele yapılmalıdır. Ev kadınları ekonomik sıkıntılara karşı hükümete destek olmalı ve her yerde ülkeyi temsil etmesi için resmi makamlarla işbirliğine gidilmelidir.⁴⁴⁰

Tlabar ve TKB'nin kadınların kalkındırılması için radyo konuşmalarından yararlanmıştı. Diğer yandan yabancı yazarlara rehberlik edilmesi ve yurtdışına eğitim amaçlı gönderilen kızlara yardım edilmesi bu çalışmalar için hükümetle işbirliği yapılması gibi amaçlarla son derece aktif çalışmıştır.⁴⁴¹

Tlabar'ın başkanlık yaptığı dönemde, Türk Kadınlar Birliği'nin girişimlerinden biri de “Anneler Günü”nün ülkemizde kutlanması için girişimde bulunmuştur.⁴⁴² Her yıl mayıs ayının ilk pazar gününün “Anneler Günü” olması amacıyla Dahiliye ve Maarif vekaletlerine teklif verilmiş ve teklif olumlu karşılanmıştır.⁴⁴³ Birliğin bu girişimleri sayesinde Türkiye’de ilk defa olmak üzere Anneler Günü’nün 1955 yılında kutlanmaya başladığını görmekteyiz. Türk Kadınlar Birliği'nin bir başka girişimi de kuruluşunun 10. yıldönümünde bir eğitim seferberliği başlatacak olmasıdır. Okullarda, radyolarda, konferanslarda bu seferberlik gerçekleştirilecek ve Türk kadını tamamen okur-yazar hale getirilecektir.⁴⁴⁴

1960 yılında yapılan bir kongrede ise Tlabar, “*imam nikâhı ve gayri meşru evlenmenin kanunen 15 lira cezası olduğunu*” belirtmiş ve köy köy dolaşarak medeni nikâh olmadan yapılan imam nikâhının hiçbir hükmü olmadığını Türk kadınına anlatılması gerektiğini söylemiştir.⁴⁴⁵ Milli meselelere de sessiz kalmayan birlik 23 Nisan 1958 tarihinde Kıbrıs’a “Ulusal Egemenlik Bayramı” kapsamında bayrak kampanyasına destek vermiştir.

31 Mart 1953 tarihinde imzalanan “Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi Kadın Hakları Komisyonu” tarafından hazırlanan “Kadınların Siyasi Haklarına Mütedair Sözleşme” seçme, seçilme hakkı ve erkeklerle eşit haklara sahip olmak için 12 Ocak 1954 tarihinde imzalanmıştır. Nazlı Tlabar tarafından söz konusu anlaşma

⁴⁴⁰ Aynı Eser, s.21.

⁴⁴¹ Nazlı Tlabar, “Davamız”, Akis, 24.07.1954, s.?

⁴⁴² Kadın Gazetesi, “Anneler Günü” 23 Nisan 1955, s.1.

⁴⁴³ Gülşah Kurt Güveloğlu, age, s.23.

⁴⁴⁴ Aynı Eser, s.22.

⁴⁴⁵ Aynı Eser, s.24.

hakkında söz alarak Türk kadınının bu haklara çeyrek asır önce kavuştuğunu ve diğer milletlerinde söz konusu haklara en kısa zamanda kavuşmasını temenni etmektedir.⁴⁴⁶

3.1.1. Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine

Kadın hakları için mücadele edilmedikçe durum kanıksanacaktı. Bu nedenle kadınlar, Meşrutiyet döneminde elde edemedikleri siyasal haklara sahip olabilmek için Cumhuriyet’le birlikte mücadeleye devam etmişlerdir. Bu mücadele kapsamında Kadınlar Halk Fırkası kurulması için girişimlerde bulunulmuştur. Fırkanın, kuruluş nedenini Cemiyet’in Başkanı Nezihe Muhiddin şöyle açıklar: *“Milli hareket başladığı günden beri kadınlığımızı hazırlanmış olduğunu gösteren şuurlu hareketleri görmekten mütevellit içimde büyük bir ümit canlandı. Cumhuriyet ilan edilir edilmez bu ümit ve emel tamamen kuvvetlendi. Büyük bir liyakat ile kabiliyet gösteren kadınlığımızın ciddi bir program ve muntazam bir mesai ile kendi hususiyetlerini de ehemmiyetle düşünerek, kül halinde çalışması, bunun tamamıyla fiile inkılap edebilecek bir fikir halinde tekemmül etmiştir. Bu fikrin ana noktalarından en mühimi, Milli Mücadele esnasında millet mecmuası arasında çalışmaya başlayan Türk kadını bu büyük heyecanın sonunda gene eski lakayidesine (kayıtsızlığına) avdet etmesinden doğan endişe idi. Mütebaki (kalan) ciheti ise asırların etrafımızda ördüğü bir takım menfi anane ve telakkilerle mücadele azminden doğuyordu.”*⁴⁴⁷ Nezihe Muhittin fırkanın ismi konusunda şu açıklamayı yapmıştır: *“Henüz siyasal haklarımızı alamamıştık. Fakat cumhuriyetimizin dayandığı demokrasi temelde haklarımızı sağlamış bulunuyordu. Dernek adına “Kadınlar Halk Fırkası” ismini vermekte asla tereddüt etmedik. Süratle demokrasinin bütün dönemlerde kadın, toplum arasında en geri bir sınıf halinde kalmıştı. Bu düşüncüyü, bu ihmali, bu acı durumu bir an evvel düzeltmek bize kuvvetli bir azim ve irade aşılyordu...”*⁴⁴⁸ Nezihe Muhittin Başkanlığındaki fırkanın kuruluşu için 6 Haziran 1923’te valiliğe izin başvurusu yapıldı. Partinin durumu İçişleri Bakanlığına intikal ettirildi. Kuruluşunun ilanı büyük ses getiren parti yabancı ve ulusal

⁴⁴⁶ Zühtü Arslan, TBMM Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960), C.I, s.340.

⁴⁴⁷ İffet Halim Oruz, Atatürk Döneminde Türkiye’de Kadın Devrimi, 1. Baskı, İstanbul: Gül Matbaası, 1986, s.25.

⁴⁴⁸ Ayşegül Baykan, Belma Ötüş Baskett, “Nezihe Muhittin ve Türk Kadını, 3.Baskı, İstanbul: İletişim, 2016, s.143.

basında kendisinden söz ettirdi.⁴⁴⁹ Ancak İçişleri Bakanlığı tarafından bu istek reddedildi. Çünkü henüz haklarını alamamış kadınlara parti kurma yetkisi verilemiyordu. Hasene Ilgaz ise notlarında kadınların siyasal hayatta yer alması konusundaki girişimin Parti Müfettişi Refik İsmail Bey'e iletildiğini ancak onun kadınların ev işlerinden vakit bulamayacakları için, hayır cemiyetlerinde çalışmalarını salık verdiğini söyler.⁴⁵⁰ Bu tutumdan sonra Kadınlar Halk Fırkası⁴⁵¹ tüzüğünde yapılan değişiklikler ile Türk Kadınlar Birliği için izin istendi. Bu tüzüğün 2. Maddesinde “Türk Kadınlar Birliği, Türk kadınına sosyal ve siyasal haklar karşısında her türlü yükümlülük ve vatan ilgisini ispatlayacak bir düzeye erdirmeye çalışmaktadır.” denilmektedir. Bunun yanı sıra 3. Maddesinde birliğin amacı: “Kadınlığı düşünsel ve sosyal alanlarda yükselterek, modern ve olgun bir düzeye erdirmek” şeklinde ifade edilmiştir.⁴⁵²

KHF'nın 1923 yılı kuruluş tüzüğünde amaçlarını ülke kadınlarını dokuz ilke etrafında yalnızca fikren değil, fiilinde toplayarak kadınlarla ilgili konularda doğrudan katılımcı olmalarını sağlayacaktır. Siyasi haklar için gerekli olan çabanın sağlanması ve kadının hayatın her alanında varlık göstermesi ile birlikte siyasi hakları elde etmesi sağlanacaktır. KHF'nın diğer amaçları ise şunlardır: Kadının belediye seçimlerinde yer alması sağlanacak ve kadınları çalışma alanına katarak ülke ekonomisinin iyileştirilmesi, yetimlerin ihtiyaçlarının karşılanması için yardımda bulunmak, ilkokuldaki öğretmenlerin mümkün olduğunca kadınlardan seçilmesi, dul ve kimsesiz kadınların korunması, aile ile evlilik gibi konuların iyileştirilmesi gibi adımlar atılacaktır. Bunun için ise söyleşiler, kitapçıklar hazırlayarak topluma yarar sağlayacak hedefler belirlemiştir.⁴⁵³ Fırkayı kuran kadınlar başta Nezihe Muhiddin, Şükufe Nihal, Latife Bekir gibi kadınlar olmuştur. “Cumhuriyetin kurucu elitleri ise kadınlar için aktif bir rol öngörmediklerini KHF'nın kurulmasını engelleyerek göstermişlerdir.” Bu teşebbüs kadınların parti kuramayacağı belirtilerek reddedildi. Yaprak Zihnioğlu'nun yorumu fırkanın bu nedenle “gerilla taktikleri” ile mücadeleye devam etmesini zorunlu

⁴⁴⁹ Saime Yüceer, “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasi Haklarının Verilmesi”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.14, 2008, s.138.

⁴⁵⁰ Hasane Ilgaz, “Kadın Dernekleri”, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Hasane Ilgaz Koleksiyonu.

⁴⁵¹ Bundan sonra tez içerisinde “Kadınlar Halk Fırkası” yerine KHF kısaltması kullanılacaktır.

⁴⁵² Ayşegül Baykan, Belma Ötüş Baskett, age, s.149.

⁴⁵³ Ayşegül Baykan, Belma Ötüş Baskett, Nezihe Muhittin ve Türk Kadını: 1931, 3.Baskı, İstanbul: İletişim, 2016, s.149.

kıldığını belirtmiştir.⁴⁵⁴ Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte kendisini Atatürk devrimleri ve dönemin elitleri ile düelloda bulan, Türk kadın hareketi gerektiğinde geri çekilerek, gerektiğinde inkılapların ve cumhuriyetin gölgesinde susarak haklarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bunun en önemli örneklerinden biri TKB'nin oy isteklerinden vazgeçmesi ve kadınların vatan için gerektiğinde kendilerinden vazgeçebilmeleridir. Kadınlar Birliği tarafından “Kadınlar Yolu” dergisi çıkarılarak kadınların mücadelelerini geniş kitlelere ulaştırılmasına yardımcı olmuştur.⁴⁵⁵ TKB adıyla dernekleşme yoluna gittiler. Yeni amaçlarını “kadınlığı düşünsel ve sosyal alanlarda yükseltmek, modern ve olgun bir düzeye erdirmek olarak açıklamıştır. Birlik bu amaca ulaşmak için, genç kızları gerçek bir anne olarak yetiştirmek, kadınlığın yaralarını iyileştirmek için çabalayacaktır. Aynı zamanda dul ve kimsesiz ailelere ile fakir çocukların eğitimine yardımcı olmak, maddi ve manevi eğitimleri ile ilgilenecektir. Yine kadınların eğitilmesi ve çalışmaya özendirilmesi için konferanslar düzenleyerek ve eserler yayımlanacaktır.⁴⁵⁶ İlk yıl çalışmaları konusunda bir bildiri yayımlayan TKB, yetimleri doyurma, dul kadınlara yardım, 20 kadına iş bulmak ve dikiş evi kurmak gibi yardımlarda bulunmuştur.⁴⁵⁷

1927 yılına gelindiğinde ise fırka siyasal haklar talebi için mücadele kararını içeren tüzük değişikliği ile hayatına devam eder.⁴⁵⁸

Nitekim Muhittin, kadın hakları konusunda düşüncelerini ifade ederek “İnkılapları doğuran, çabalar ve savaşımdır. Bizde seçimden seçime her yurttaş gibi haklarımızı alacağımız o güne değin savaşmayı sürdüreceğiz, kanunlar er ya da geç toplumsal yaşamın gereklerine uymak zorundadır.” diyordu. Aynı zamanda Cumhuriyete olan inancını hiç bırakmayarak “Cumhuriyet yürüyor ve her yaşına girdikçe kadına bir armağan vermeyi asla ihmal etmiyordu.” sözleriyle açıklayacaktır.⁴⁵⁹

1927 yılında Muhittin'in çeşitli yolsuzluk iddiaları ile TKB'den istifa ediyor. Ancak 1929 yılındaki Af Kanunu ile kurtuluyordu. 12 Ağustos 1930 yılında Mustafa

⁴⁵⁴ Yaprak Zihnioğlu, Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği, İstanbul: Metis, 2003, s.152.

⁴⁵⁵ Nesli Özkay, “Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.57.

⁴⁵⁶ Ayşegül Baykan, Belma Ötüş Baskett, age, s.149.

⁴⁵⁷ age, s.150.

⁴⁵⁸ Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), 1.Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1988, s.142.

⁴⁵⁹ Leyla Kaplan, age, s.143.

Kemal Atatürk'ün talimatıyla Serbest Cumhuriyet Partisi kurulmuştur. Partinin içerisinde Atatürk'ün kardeşi Makbule Hanım ve Samsun valisinin kızı da yer almıştır. “Siyasi hukukun kadınlar arasında yayılması konusundaki faaliyetler parti programında yer almıştır.”⁴⁶⁰

TKB'nin başına ise Latife Bekir Çeyrekbaşı geçiyor ve Nezihe Muhittin'in “hayaller peşinde koştuğunu” söylüyordu. Ancak bir süre sonra 18 kadın milletvekili TBMM'ne girecek ve “hayaller” vücut bulacaktır. Nitekim 1930 yılında Belediye seçimlerinde ve 1934 yılında ise kadınlara seçme ve seçilme hakkının tamamen verildiği görülmektedir. 1935 yılı seçimlerinde 18 kadın milletvekilinin Meclise girmesi ile birlik kendisini feshedecektir.⁴⁶¹

1927 yılında TKB için mücadeleye devam eden İffet Halim Oruz, Latife Bekir Çeyrekbaşı gibi isimler olur. Bu süreçten itibaren TKB çeşitli eleştirilere maruz kalmaya başlar. Milliyet Gazetesi tarafından Nakiye Elgün ve Nezihe Muhittin iki karşıt görüşü temsil etmektedir. Elgün, kadınlara siyasi hakların erkeklerin isteği ile verildiğini ve TKB'nin mücadelesinin etkili olmadığını savunmaktadır. Ancak vekil olduktan sonra Erzurum'da eğitim konusundaki raporunda bu konuya değinmiştir. Okul şartlarının yetersizliği, erkek ve kadınlar arasındaki eşitliğin uygulama da gerçekleşemediğini ifade etmiştir.⁴⁶² Birliğe en yakın olan kadınlardan biri olan, İffet Halim Oruz, 1933 yılında yayımlanan “Yeni Türkiye’de Kadın” adlı eserinde TKB’ne yönelik eleştirileri anladığını söylerken, Mustafa Kemal varken kadınların oy hakkı isteğinin gereksizliğini vurgular. Atatürk zaten zamanı geldiğinde kadın için gerekli olan hamleleri yapacaktır. Bu dönemde Nakiye Elgün, TKB’ne karşı olan eleştirileri önemlidir. Nakiye Elgün ve Halide Edip TKB hareketine bakışları önemlidir. Halide Edip TKB konusunda sessiz kalmıştır. Yaprak Zihnioğlu, Elgün ise Türk kadınına gerekli hakların verildiğini söylerken, siyasi haklar talebi konusunda birlikten farklı düşündüğünü ifade eder. Zihnioğlu, Elgün ’ün iktidara yakın bu görüşleri sonrasında 1935 seçimlerinde Meclise giren 18 kadın milletvekili arasında yer almıştır. O kadın

⁴⁶⁰ Muhammet Yıldız, “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 2012), s.60.

⁴⁶¹ Yaprak Zihnioğlu, age, s.250.

⁴⁶² Hacer Yıldız, “Türkiye’de Kadınların Siyasi Haklar Mücadelesi ve Nakiye Elgün” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2005), s.89.

hareketini yetersiz bulur. Ancak Milli mücadeleye desteklerini önemser. Nakiye Elgün “... Kadın cemiyet içinde cemiyet için doğrudan doğruya faydeli olmayı bilmedikçe ve onu fiilen ispat eylemedikçe hak sahibi olamaz. Bize karşı siyasi hukuka iştiyak iddiasında hanımların ekseriyesi şimdiye kadar ancak başlarından geçen yahut geçmesini tahayyül ettikleri sergüzeşterleri roman ve hikâye diye ortaya atmış olmaktan başka ciddi bir iş görülmüş değildir. Siyasi hukuku bu hanımlara mı vereceğiz? Cemiyet için faydeli işler gören hanımlarımız da vardır; fakat onlar işleriyle o kadar meşguldürler ki İstanbul intihabatı vesilesiyle propaganda veya reklam yapmayı düşünmeye vakitleri olamaz. Hakiki bir iş sahibi insanlarda ne tesallüf ne de reklamcılık olamaz. Onlar için hayat ciddi, ötekiler içinde eğlencedir. İş sahibi kadınlar, ister Anadolu’da ister İstanbul’da isterse kutb-ı şimalde daima ciddi telakki edilirler. Cemiyet onlar karşı hakikaten hürmet ederi hak da verir.”⁴⁶³

TKB adına Balkan Konferansına katılan Efzayiş Suat Balkanlarda yaşayan kadınların durumunun iyileştirilmesini istiyordu. Bu konuda kadının doğum sürecinde gerekli önlemlerin alınması, büyük fabrikalarda emzirme odalarının bulunması, aile yardımı, çocuk belirli bir yaşa gelinceye dek kadının iş sözleşmesinin iptal edilmemesi ve fahişelik ile kadın ticaretinin engellenmesini istiyordu.⁴⁶⁴

Dünya savaşı sonrasında dünya milliyetçilik fikirleri etkisiyle Türkiye Cumhuriyeti birlik ve beraberlik ile verdiği İstiklâl savaşından başarıyla çıkmıştır. Bunun sonucunda Türk olma bilincini ülkede yayabilmek amacıyla hareket edilmiş ve pek çok dernek bu hedefin gerçekleşmesine yararlar sağlamıştır. Kadınlarında bu hedef içinde yer bulması ile Türk kimliği birleştirici bir güç olmaya devam edecektir. Bunlardan biri de Türk Kadınlar Birliğidir. Ezgi Sarıtaş ve Yelda Şahin yazısında da “kadınlığın Türk sıfatı eklenmeden pek az kullanıldığını” belirtmiştir.⁴⁶⁵

Böylece kadınlar Türk kimliği etrafında İstiklâl Savaşındaki kahramanlıkları ve annelik kimlikleri ile koruyucu bir çember ile sarılacaktır. Bu dönemde Türk Ocakları, Mason locaları, Talebe Yurdu gibi pek çok kurumun kapatılması gündeme gelmiştir. TKB’de bu durumdan nasibini almıştır. Atatürk’ün “bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin tek bir çatı altında toplanması lazımdır” diyerek bütünleşmiş bir toplum

⁴⁶³ Hacer Yıldız, age, s.57.

⁴⁶⁴ Aslı Davaz, Eşitsiz Kız Kardeşlik, Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadınlar Birliği, 1. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s.323.

⁴⁶⁵ Ezgi Sarıtaş, Yelda Şahin, “Ellili Yıllarda Kadın Hareketi”, Mete Kaan Kaynar (Ed.), Türkiye’nin 1950’li Yılları, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.639.

hedefleniyordu.⁴⁶⁶ Yunus Nadi'de gazete yazısında “*Türkler artık ulusal bir toplum olduklarına göre, vatandaşların ayrı ayrı kuruluşlarda toplanmalarının ulusal bütünlük kavramına aykırıdır.*” diyordu.⁴⁶⁷ Türk basınında Birliğe artık ihtiyaç kalmadığı yönündeki propagandalarda dile getirilen fikirler genel olarak şunu tekrar ediyordu. “*Cumhuriyet inkılabıyla Türk kadınları her türlü hakkı elde etmiş, erkeklerle eşit olmuşlardır. Kadın birliğinin amacı da bundan başka bir şey değildir. Bu amaç gerçekleştiğine göre, Türk Kadınlar Birliğinin varlık nedeni ortadan kalkmış demektir. Bu birlik siyasal bir kuruluşta değildir. Böyle bir nitelik taşımadığı içinde çalışmalarını sürdürmesinin bir anlamı kalmamıştır. Yılda birkaç kez bir, iki çocuğu giydirmek, böyle bir birliğin yaşamasını gerektirecek bir çalışma sayılmaz. Kaldı ki eğer ortada hala bir sorun kalmışsa bu, kadın erkek kavgasıyla değil, el birliği ile çözülmelidir.*”⁴⁶⁸ TKB'nin diğer bir görevi ise 1935 yılında Arsı Ulusal Kadınlar Kongresinin İstanbul'da yapılmasını kabul eden Uluslararası Alliance Kadın Cemiyeti üyeleri dünyanın pek çok yerinden gelerek İstanbul Yıldız Sarayında toplantıya katılmıştır.⁴⁶⁹

Kongrede İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ açılışta şu konuşmayı yapmıştır: “*Kadının rolünün takdir edilmemesi dünyanın ilerlemesine engel olacaktır. Bugünkü cemiyet kadının içtimai ve siyasi faaliyet sahasına tamamiyle iştirak etmesinin gerçekleşmesiyle herhalde müstefid olacaktır.*” Latife Bekir Hanım tarafından Atatürk'ün Türk kadını için yaptıklarının altının çizilmesi sonrasında, kongre başkanının isteği üzerine de Atatürk'e bir teşekkür telgrafı çekilmiştir.⁴⁷⁰

Bu telgrafta “*Kadınlar Kongresi size göstermiş olduğunuz teveccühten dolayı en samimi teşekkürlerini ve Türk kadınlığına bahşettiğiniz serbesti için sevincini arz eder.*” denilerek Corbett Ashby imzasıyla gönderilmiştir. Atatürk telgrafa teşekkürlerini sunarak başlar ve kadın haklarının beşeriyetin saadeti için öneminden bahseder ve kongrenin amaçlarına ulaşmasını temenni ederek bitirir. Önemini teşekkürlerini 20-22 Nisan'daki toplantıda çeşitli uluslardan kadınlar Türk kadınının Cumhuriyet ile birlikte elde ettiği haklar üzerinde durur. Prens Rodzil ise “*Türk İnkılabının ve Türk*

⁴⁶⁶ Çetin Yetkin, Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945), 1.Baskı, Altın Kültür Yayınevi, İstanbul,1983, s.53.

⁴⁶⁷ Leyla Kaplan Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını, 1.Baskı, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi,1988, s.157.

⁴⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1935, s.y.

⁴⁶⁹ Leyla Kaplan, age, s.151.

⁴⁷⁰ Leyla Kaplan, age, s.152.

kadınlığının, dünya için örnek olmaya layık olduğunu dile getirmiştir.” Kongre son olarak 24 Nisan tarihinde toplanarak, çocuklar ve kadınların korunması kadın ticaretine son verilmesi ve kadının bir mal gibi görülmesinin önüne geçmek, çok eşli evliliğe karşı çıkmak gibi kararlarla kongreyi tamamlamıştır.⁴⁷¹ Birlik Latife Bekir başkanlığında olağanüstü kongre toplantısı toplayarak hazırlanan raporu okudu. TKB'nin kız öğrencilere ve kimsesiz çocuklara yardımları, Kadın Sesi mecmuasının çıkarılması kadınlar için açılan kurslardan bahsedilerek kadınların tüm haklarına kavuştuğu söylenmiştir.²² Birliğin feshi kararının daha önce alındığı ise de 12. Uluslararası Kadın Kongresi dolayısıyla birliğin kaldırılması kararının ertelendiğini belirtilmiştir. Bu süreç TKB'nin kadın haklarının zaten kadınlara verilmesiyle de mücadeleye gerek kalmadığını düşünerek kendini fesh etmiştir.⁴⁷² İsteyen kadınların hayır cemiyetlerinde çalışmaya devam edebilecekleri söylenmiş ve mal varlığı CHP'ye devredilmiş. Mevcut bulunan paralar ise çeşitli kurumlara dağıtılmıştır.⁴⁷³

Uluslararası Birlik Başkanı Hanna Rydh ve saymanı Nina Spiller 1947 yılında Türkiye'ye gelerek Ortadoğu gezisindeki izlenimlerini anlatmış ve buradaki kadınların durumundan bahsederek *“kültürel farklılıklarından dolayı onlara yardım etmelerinin zor olduğunu ve Türk kadınının bu konuyla uğraşabileceğini”* düşünmektedir.⁴⁷⁴ TKB'nin yeniden kurulması konusunda, Dışişleri Bakanı ile görüşüğünü ve bu konuda herhangi bir engel bulunmadığının söylendiğini ifade etmiştir. Diğer yandan 1946 yılında MC Uluslararası Çalışma Örgütü'nün alt komisyonlarından olan ve kadının güçlendirilmesi amacıyla kurulan, Kadının Statüsü Komisyonu tarafından yayımlanan raporla insanın var olduğu her yerde kadın ve erkeğin olması ve kadına tüm medeni hakların verilmesini istedi.⁴⁷⁵

1945 yılında BM'nin San Francisco Sözleşmesinin, “Amaç ve İlkeler” bölümünün 3. Madde de “Erkeklerle kadınların hak inancına olan inanç” ibaresine ve 10. ve 8. maddelerde *“Birleşmiş Milletler, kadın ve erkelerin ana ve yardımcı organlara*

⁴⁷¹ Zafer Toprak, age, s.499.

⁴⁷² Ezgi Sarıtaş, Yelda Şahin, age, s.630.

⁴⁷³ Zafer Toprak, age, s.504.

⁴⁷⁴ Aslı Davaz, age, s.771.

⁴⁷⁵ Aynı Eser, s.773.

herhangi bir sıfatla ve eşit koşullarla katılabilmelerine hiçbir kısıtlama koymayacaktır” şeklinde düzenlenir.⁴⁷⁶

TKB'nin kapanmasından sonra çok partili hayata geçişle birlikte birliğin yeniden açılması gündeme gelmiştir. Birliğin faaliyetleri ile Türkiye'yi aydınlatacak ve kadın haklarının gündemde kalmasına ülkenin aydınlanmasına zemin hazırlayacaktır.

3.1.2. Yardımsevenler Derneği

1928 yılında “Yoksul Kadın Yardım Derneği” adıyla kurulmuştur.⁴⁷⁷ Bu kararı Zehra Duydal Hanımın İzlenimlerini aktaran, Hasene Ilgazdır: “1935 yılının 30 Nisanında bulunuyorduk o akşam Ankara Orduevinde Himaye-I Etfal Cemiyetinin Ankara Şubelerinden biri toplantı tertip etmişti. Eşim Dr. Süleyman İhsan şubenin başkanı bulunuyordu. Saat on ikiye doğru Atatürk toplantıya şeref verdi. O gece Yoksul Kadın Yardım Derneğinin Yönetim Kurulundan Makbule Eldeniz, ben, Eskişehir şubesi başkanı Mediha Orbay da bulunuyordu. Her zaman olduğu gibi Atatürk, bu toplantıda da bir çok kişileri çevresine toplamış onlarla devrimler ve memleket konuları Üzerinde konuşmuştu. O gecekonu, Türk Dili Etimolojisi bahsi ve Yoksul Kadın Yardım Derneğinin adı ile ilgili idi. Büyük Önder: *“Yoksul Kadın, hiçbir şeyi olmayan kadın anlamındadır. Halbuki kadın denilen varlık bizatihi yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olamaz. Kadına yoksul demek onun bağrından kopup gelen bütün beşeriyetin yoksulluğu demektir. Eğer beşeriyet bu halde ise kadına yoksul demek reva görülebilir. Kadın dünyada Çalışan, muaffak olan, maddi manevi zengin olan insanları yetiştirmiş ise ona yoksul sıfatı verilebilir mi? Bizce Türkiye Cumhuriyeti anlamınca kadın bütün Türk tarihinde olduğu gib; bugün de muhterem mevkide, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir. Türk kadınılığına, ayağa kalkarak hürmetimizi göstermeliyiz.”* demiştir.⁴⁷⁸ Daha sonra Atatürk'ün isteği ile derneğin adı

⁴⁷⁶ Yasemin Öz (Ed.), Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu Rehberi ve 60. Oturuma İlişkin Notlar, İstanbul: Sena Ofset, 2017, s.13.

⁴⁷⁷ Türkiye Yardımsevenler Derneği Tüzüğü, <https://docplayer.biz.tr/3040664-Turkiye-yarim-sevenler-dernegi-tuzugu.html> (5.05.2019), s.3.

⁴⁷⁸ Hasene Ilgaz, “Türkiye Yardımsevenler Derneği”, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi, Hasene Ilgaz Koleksiyonu, s.8.

Yardımsevenler Derneğine çevrilmiştir.⁴⁷⁹ Derneğin kurucu üyeleri arasında Mevhibe İnönü, Fitnat Çakmak, Növber Sövuktekin, Reşide Bayar, Tezer Taşkiran, Süreyya Ağaoğlu gibi pek çok kadın vardır. Derneğin Genel Başkanlığını ise Fitnat Çakmak, Reşide Bayar, Növber Sevüktekin ve Dr. Mediha Eldem yapmıştır.⁴⁸⁰ 1941 yılında İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın eşi olan Hayriye Kırdar tarafından İstanbul şubesi açılmıştır. Ayrıca nakış ve dikiş kolları kurulmuş. Kadınlar bu kurslarda eğitilmiştir.⁴⁸¹ Bu kursların dışında derneğin planlaştırma, gelir kolu, depo kolu gibi çalışma kollarına ayrılmıştır. Böylece dernek yardıma muhtaç olan kişileri yerlerinde inceleyerek yardımda bulunmak, derneğin temin ettiği eşya ve giysilerin muhtaçlara ulaştırılmasını sağlamakla beraber propaganda kolunu da devreye sokmuştur. 1941 yılında dernek tarafından Kız Talebe Yurdu kurulmuş ve bu konuyla da derneğin yurt kolu ilgilenecek öğrencilerin rahat ve güven içinde olmalarını sağlamıştır.⁴⁸² Dernek 1946'dan önce derneğin amaçları arasında olan "CHP'nin sosyal amaçlarının kökleştirilmesi" maddesi çok partili hayatla birlikte kaldırılmıştır. Yerine "Atatürk İnkılapları prensiplerine göre çalışma" maddesi eklenmiştir. Derneğin kongre Başkanı olan Hasene Ilgaz İstanbul valisi ve belediye başkanına maddi ve manevi desteklerinden ötürü teşekkür etmiştir. Ayrıca dernek doğal afet ve hastalıklarla da mücadele etmiştir.⁴⁸³ Yükseköğretim öğrencilerine yardım için konser düzenlemiştir.⁴⁸⁴

3.1.3. Meslek Kadınları Derneği

Derneğin diğer bir ismi Soroptimist Kulüpleridir. İstanbul'da 1948 yılında Müfide Ferit Tek tarafından kurulmuş ve kendi mesleklerindeki başarılı kadınlardan oluşan dernektir. Kadınların yerinin yükselmesini sağlamayı amaçlamıştır.

⁴⁷⁹ Türkiye Yardımsevenler Derneği Tüzüğü, <https://docplayer.biz.tr/3040664-Turkiye-yarim-sevenler-dernegi-tuzugu.html> (5.05.2019), s.3.

⁴⁸⁰ Hasene Ilgaz, "Türkiye Yardımsevenler Derneği", Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi, Hasene Ilgaz Koleksiyonu, s.11.

⁴⁸¹ Ceren Utkugün, Şaban Ortak, "İkinci dünya savaşı Yıllarında Yardım Sevenler Cemiyeti ve Afyon Şubesinin Faaliyetleri", Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.60, Eylül, 2017, s.577.

⁴⁸² Hasene Ilgaz, "Türkiye Yardımsevenler Derneği", Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi, Hasene Ilgaz Koleksiyonu, s.21.

⁴⁸³ Canan Tatlı, age, s.109.

⁴⁸⁴ Kadın Sesi, "Yardım Sevenlerin Konseri", 8 Ocak 1959, Y:2, S.65, s.1.

3.1.4. Üniversiteli Kadınlar Derneği

1949 yılında İstanbul'da kurulmasında Sara Akdik'in Londra'da Uluslararası Üniversiteli Kadınlar Derneği çalışanları ile tesadüfen tanışmasıyla olmuştur. İstanbul'a döndüğünde derneği arkadaşlarıyla faaliyete geçirmiştir. Kurucuları arasında Süreyya Ağaoğlu, Sara Akdik, Şevket Fazıla Giz, Nüzhet Gökdoğan, Remziye Hisar, Türkan Rado, Müfide Küley ve Beraat Zeki Üngör bulunur.⁴⁸⁵ Üniversite mezunu kadınların yardımlaşmasını ve birbirine destek olarak çeşitli faaliyetlerde bulunmayı amaçlayan dernektir.⁴⁸⁶

3.1.5. Kadınlar Koruma Derneği

25 Kasım 1954'te kurulmuştur. Derneğin amacı kötü yola düşen kadınları hayata geri kazandırmaktır. 198 üye ile kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı şöyle açıklanmıştır. *“Kadın haklarını korumak, kadın ve erkekleri eşit haklara ulaştırmak, dünyadaki kadınlar ile temas halinde olarak Türk kadınlığını tanıtmak, kadınları eğlence ve zevk mevzusu olmaktan korumak, dergi ve gazeteler çıkarmak, kadınlığın “beşeriyetin anası” olduğunu insanlığa duyurmak gibi amaçları hükümet desteği ile sağlamaya çalışmayacaktır.*⁴⁸⁷ Bu ifadeler kadının bir zevk mevzusu olmaktan çıkarılmaya çalışılmasına karşın annelik rolüne sıkışıp kalmaktadır. Ancak dernek tüm bunların yanında dönem kadınının sorunlarını çözmek konusunda faaliyetlerde de bulunmuştur. Bunlar arasında, İstanbul'da okuma-yazma bilmeyenler için okuma-yazma kursu açmış, 1960'da Paris'te “Muse d'Art Modern” adlı sergiye 53 eserle katılmış ve 1960'da İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Beynelmillel Kadınlar Kongresi'nde için ikinci sergilerini açmışlardır. Dernek ihtiyacı olan çok sayıda kişiye maddi ve manevi yardımda bulunmuştur.⁴⁸⁸ Dernek amaçları kapsamında, ahlak zabıtasına yakalanan kadınlara çeşitli kurslarla meslek öğretmek çeşitli işlere yerleştirilmiş, kalacak yer tahsis edilmesi sağlanmış, bazı kadınlar evlendirilmiştir. Elleriindeki bütçenin yetersizliği ve inzibati yetkiye sahip olmamaları hasebiyle bu faaliyetlerini sonrasında durdurmuşlardır. Dernek üyelerinden Tefvik Arıburnu derneğin faaliyetlerinin daha etkili olabilmesi için derneğin kamu yararına çalışan dernek

⁴⁸⁵Türkiye Üniversiteliler Derneği Tarihçesi, [https://www.tukd.org.tr/?page_id=34], (10.06.20019), s.1.

⁴⁸⁶ Leyla Kaplan, age, s.168.

⁴⁸⁷ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, age, s.61.

⁴⁸⁸ age, s.62.

statüsüne çıkarılması yönünde başvurulması ve kötü yollara düşen kızların, milletvekilleri ile devlet tarafından kurulan ıslahhane kurumlarıyla kurtarılmasını telap etmiştir. Bununla birlikte diğer dernek üyelerinin önerileri şunlar olmuştur: *Dernek başkanı Mediha Gezgin derneğin düşkün kadınların ve imam nikâhı ile evlenip terkedilen kadınların büyük şehirlere gelip iş bulamadıklarını ve kötü yollara düştüklerini ancak derneğin bu kadınların taleplerini karşılayabilecekleri yeterli bütçesinin olmadığını söylemiştir. Harika Lifij ise ailenin korunması için konferanslar verilmesini ve resmi nikâhın yaygınlaştırılmasını istemiştir.*⁴⁸⁹

Burada görüldüğü üzere kadın dernekleri bütçe sıkıntıları ile istedikleri yardımları sınırlandırmak zorunda kalmıştır. Hatta Mediha Gezgin tarafından 1958’de “Kadınlar Partisi” kurma fikri için bir tüzük kurulu ve basın toplantısı yapılsa da bu düşünce gerçekleştirilememiştir.

3.1.6. Türk-Amerikan Kültür Derneği: Türk Amerikan Kültür Derneği

1950 yılında kurulan dernektir. Kurucusu Nermin Abadan Unat’tır.⁴⁹⁰ 1958’de merkezi Washigton’da bulunan Beynelmielel Kadınlar Kulüpleri Federasyonu ile işbirliği yapmak istediğini bakanlar kuruluna belirtmiştir. Bu isteğe İçişleri, Dışişleri ve Maarif bakanlıkları tarafından olumlu yanıt verilmiştir. Merkezi Washington’da olan Beynelmielel Kadınlar Kulüpleri Federasyonu ile işbirliği yapması bakanlar kurulu kararıyla şu sözlerle ifade edilmiştir: “...Türkiye ile Amerika arasında mevcut olan dostluk ve yakınlık çerçevesi içinde kültürel münasebetlerin kuvvetlenmesine ve iki memleket kadınlarının birbiriyile tanışmalarına ve yakınlaşmalarına hizmet etmek gayesiyle kurulup teşekkülünden beri gayesi uğrunda faaliyet göstermekte olan Türk Amerikan kadınları kültür derneğinin, yapılan tetkikata nazaran; eğitim, hayırseverlik, içtimai muavenet, ahlakı değerler, medeni bilgiler ve güzel sanatları teşvik maksadıyla dünyadaki kadın cemiyetlerini bir araya getirmek gayesiyle kurulduğu anlaşılan yabancı teşekkül ile işbirliği yapması halinde memleketimiz kadınlarının da bu sahalarda faydalanacağı düşünülmektedir.”⁴⁹¹

⁴⁸⁹ age, s.63-64.

⁴⁹⁰ Ezgi Sarıtaş, Yelda Şahin, age, s.627.

⁴⁹¹ age, s.60.

Derneğin kurucuları arasında Nermin Abadan, Nezihe Türegün, Faize Bekata, Esmâ Nayman olmak üzere birçok Türk ve Amerikan kadın vardır. Derneğin başkanlığına Nermin Abadan seçilmiştir. İkinci Başkanı ise Marshall İdaresi'nin o zamanki Türkiye temsilcisi Mr. Russel Door'un eşi olmuştur. Derneğin amacı, Türk ve Amerikan kadınlarının tanışması, memleketlerin birbirlerinin kültürleriyle tanışması ve iki ülke kadınları arasındaki zihniyet ve kültür tanınmasının sağlanmasıdır.⁴⁹²

Amerika ile özellikle Truman doktrininden önce başlayan yakın dostluk ilişkileri ve sonrasında Türkiye'yi etkisi altına alan “Amerikanlaşma furyası” bu dernek aracılığıyla devam ettirilmiştir. Nermin Abadan, Akit dergisindeki yazısında dönemin Amerikan kadınlarının yaşayışlarına ilişkin şunları aktarmaktadır. “Amerika'ya akın akın vuku bulan göçleri tahrik eden sebeplerden biri de yeni hayata iştihak duyanların Avrupa'nın sert ve sıkıcı patriyarkal aile sistemine karşı duydukları isyan duygusudur. Bu sebeple çocuk terbiyesine nazım olan esas düşünce sıkı bir disiplin değil, şefkate dayanan ve çocuğu kendi arzuları ve gelişim imkânları ile baş başa bırakan bir yetiştirme tarzıdır... Amerikan kadını bu yetiştirme ve ihtimam vazifesini umumiyetle yirmi ile kırk yaş arasında tamamlayıp, çocuğunu serbest hayata almaktadır. Esasen Amerikalılar genç yaşta evlenmeyi ve cemiyete çocuk yetiştirme mükellefiyetini bir an önce ikmal etmeği adet edinmişlerdir... Ondan sonra kendisini aynı ihtimam ve şafkatle sosyal yardıma vakfetmiş fedakâr ve enerjik büyükanne hayatı başlamaktadır. Denilebilir ki haftanın her gününde bir hayır derneğinin idare heyetinden diğerine koşan ak saçları ondüleli tırnakları, cilalı şık giyimli büyükanne tipi Amerikan kadınlığının hayatiyet timsalidir... Amerikan kadınının sosyal hayatın cereyanında ve kültürel faaliyetlerin idaresinde gösterdiği bu candan alaka, sarf etmekten çekinmediği üstün ve başarılı gayret onun vatandaşlık şuurunu ve memleket mesuliyeti duygusunu ne kadar kuvvetle taşıdığına şaşmaz bir delildir.”⁴⁹³ Derneğin kültürel faaliyetleri daha sonra sosyal hayat ve eğlenceler sahasında olmuştur. Dernek Eskişehir sel felaketine yardımda bulunmuş ve “Gönüllü Hasta Bakıcı Kursları” açmıştır.⁴⁹⁴

Dernek kamusal alanlarda lokaller ve kültürel etkinliklere de imkân sağlamıştır. Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesinde bir kıyafet ve elişleri sergisi açılmıştır.⁴⁹⁵

⁴⁹² Nermin Abadan, “Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği”, Akis, C.8, 3 Temmuz 1954, s. 23.

⁴⁹³ Nermin Abadan, “Sosyal Hayat ve Amerikan Kadını”, Akis, 3 Temmuz 1954, s.22.

⁴⁹⁴ Akis, 3 Temmuz 1954, C.8, s. 23.

⁴⁹⁵ Kadın Gazetesi, “Türk Kadın Kıyafetleri ve Eski Türk Elisheri Sergisi”, 26 Mart 1951, Y:5, S.213, s.1.

Bundan başka Milli Kütüphane’de Halide Edip Adıvar bir konferans verirken, Anadolu’daki elsanatları konusunda da bir sergi açılmıştır.⁴⁹⁶

Akis dergisi, Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği konusunda şunları söylemektedir. *“Türkiye ile Birleşik Amerika Devletleri arasında Truman Doktrininin ortaya atıldığı günden beri askeri, siyasi ve iktisadi sahalarda gelişmekte olan dostluk, bugün gerek kültürel gerekse sosyal alanlarda da feyizli tesirlerini göstermeğe başlamıştır. Bu münasebetlerde Türk ve Amerikan kadınları arasında teessüs edecek dostlukların her iki memleketi ilgilendiren müşterek noktaların daha iyi anlaşılması bakımından ne kadar önemli bir rol oynayacağı aşikâr bir keyfiyettir... Bugün Ankara’da son derece canlı bir faaliyet gösteren ve hala üç yüzü aşkın Türk ve Amerikan üyesi bulunan, “Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği”nin belli başlı hedefi... dostluk münasebetlerini geliştirmeye yardım etmektir...”*⁴⁹⁷

3.1.7. Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği

1953 yılında Vahide Baha Pars’ın kurduğu bu dernek, halkı eğitmek için konferans ve araştırma faaliyetleri içerisinde yer almıştır. Dönemin tanınan simalarından Afet İnan, Müfide İlhan, Müjgan Cunbur gibi kadınlar bu dernekte görev almışlardır.⁴⁹⁸ Kurumun amacı, kadının toplum içindeki durumunu araştırmak, kadın haklarının uygulanmasını sağlamaktır.⁴⁹⁹ Hasene Ilgaz “İşçi Kadınlarımız İçin Kadın Kulüpleri” başlıklı yazıda şunları söylemektedir: *“... Sosyal davamızda yeni bir hız vermesi lazım gelen işçi kadınlara ait görüşlerimi, bu sütunlarda yayınlayarak münevver kadınlığın dikkatini çekmeyi ve onlardan yardım etmeyi bir borç bildim. Günden güne sayıları artan ve yalnız fabrika ve tezgâh başlarında çalışan 15 bin işçi kadının her gün yekûnunun bir parça daha artmakta olduğunu bilmekteyiz. Evinin kadını, çocuğunun anası, kocasının yardımcısı olan veya olmağa namzet bulunan kadın ve kızlarımızı kültür ve bilgi bakımından muhiti içinde yetiştirmek, cemiyeti içinde bir an kaybedilmemesi lazım olan büyük ve şerefli bir çalışmadır. Bu şerefli vazife için her*

⁴⁹⁶ Melahat Gezer, Demokrat Partinin Halk Eğitimi Politikaları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012) s.76.

⁴⁹⁷ İbrahim Bozkurt, “Türk Kamuoyunda Amerikan İmgesi (1945-1980)”, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,2008), s.134.

⁴⁹⁸ Leyla Kaplan, age, s.169.

⁴⁹⁹ Sezen Karabulut, “1950’lerde Kadının Sosyalleşmesinde Basının Önemi: Kadın Gazetesi Örneği”, Belgi, S.1, Kış, 2011, s.92.

fabrikanın ayıracağı müsait bir zaman içinde gerek fabrika için gerekse dışarılarından buralarda vazife alarak çalışmayı isteyecek pek çok vatansever ve bilginlerimizin bulunacağına inanmış bulunmaktayım... Fabrikaların bu kadın işçilerin topluluğundan istifade ederek hazırlanacak programa göre işçi kadınının kültürünü fazlalaştırmak şahsi kabiliyetlerini ve ahlakını yükseltmek, memleket yurt sevgisi vererek amme hizmeti için onu tenvir etmek, evliliğin saadetini, evlatlarına verilmesi lazım olan terbiyeyi öğretmek doğru yolu vicdan yoluyla birleştirerek bütün insan topluluğunun aynı fazilette yetişmesini sağlamak bizim vazifemiz olmalıdır.”⁵⁰⁰ Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu 20.06.1955 tarihinde Milletlerarası Kadın Birliği ile işbirliği yapmak için Dahiliye Vekaletinden izin istemiştir.⁵⁰¹ Bu istek Başvekâlet tarafından onaylanmıştır.⁵⁰² Ayrıca aylık konferanslardan kadınlarla bir araya gelmekte ve konferanslar da vermektedir. 1956 yılında yapılan konferanslardan biri de İsveç kadınları ile ilgilidir. İsveç kadınının cesaretle hareket ettiği ve erkeğin yanında yer almış ve Fransız ihtilali sonrasındaki süreçte eşitlik yolunda attığı adımlardan bahsedilmektedir.⁵⁰³ 1950 yılından örnekler verilerek dış işlerinde görev alan ve Hindistan Sefirliğinde görev alan kadınlardan bahsedilir. Yine ev hanımlarının da çalışan kabul edildiği ve erkeklerin kazançlarının bir kısmını hak olarak aldığı ifade edilmektedir.⁵⁰⁴ Bu gibi örneklerle yabancı ülkelerdeki kadınlar anlatılmakta ve kadının eğitilmesi sağlanmıştır.

3.1.8. Kadınlar Dayanışma Birliği

1959 Muazzez Arıoba tarafından kurulmuştur. Derneğin amacına ilişkin özetle şu ifadeler yer verilmiştir: *“Kadınlara ve kadın teşekküllerine bir araya gelip müşterek dert ve problemleri üzerinde görüşmek imkanı vermek ve aralarında tesanüt kurmak, Kadında kadın’da şuur ve sorumluluk duygularını uyandırmak ve geliştirmek, Sosyal sahada kadın ile ilgili problemleri teşhis etmek ve inceleyerek halletmeye çalışmak, kadına karşılaşıacağı ferdi ve ailevi durumlardaki engelleri halletmeye*

⁵⁰⁰ Çilem Tuğba Akdağ, “Modernleşme Yolunda bir “Kadın Gazetesi”, Tercüman-ı Ahval’in 150. Yılında İstanbul’da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu, 21-22 Ekim 2010, s.221.

⁵⁰¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, “Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Milletlerarası Kadın Birliği ile işbirliği”, 3 806 48232, (20.06.1955).

⁵⁰² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,, Başvekalet Kanunlar ve Kararları Tetkik Dairesi, Milletlerarası Kadın Birliği ile işbirliği”, 4/5358, (01.07.1955).

⁵⁰³ Mme Eroneborg, “İsveç Kadını”, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu,1967, s.47.

⁵⁰⁴ Mme Eroneborg, “İsveç Kadını”, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu,1967, s.49.

*çalışmak, başka memleketlerdeki derneklerle kanun çerçevesinde işbirliği yapmak, şeklinde açıklanmaktadır. Kadınlar Dayanışma Birliği, 1959 yılındaki merkezi Paris'te bulunan "Conseil International Des Femmes" adlı "Uluslararası Kadınlar Konseyi" ile işbirliği yapmak için bakanlıklardan izin istemiştir. Bu isteğe gerekli Bakanlıklar tarafından onay verilmiştir. Dahiliye Vekili Namık Gedik tarafından izin yazısında şunları söyleyecektir: "... Kadında anne, zevce, vatandaş ve insan olmak bakımından şuur ve mesuliyet duygularını uyandırmak ve geliştirmek ve bilhassa sosyal sahada faaliyet gösteren kadı ile ilgili problemleri teşhis, tetkik ve halletmeğe çalışmak gibi konuları gayeleri arasına almış olan Kadınlar Dayanışma Birliğinin kurulmasında ve aynı maksatla faaliyette bulunan mezkûr yabancı teşekkül ile işbirliği yapmasında bir mahzur görülmemektedir."*⁵⁰⁵

Birlik, 1959 yılındaki merkezi Paris'te bulunan "Conseil International Des Femmes" adlı Uluslararası Kadınlar Konseyi ile işbirliği yapmak için bakanlıklardan izin istemiştir. Bu isteğe gerekli Bakanlıklar tarafından onay verilmiştir.⁵⁰⁶ Bu dönemde kadın hakları meselesi daha çok üst kesimler arasında rağbet görmüş. Bu seçkin kadro tarafından çeşitli yardım faaliyetlerinde bulunulmakla birlikte bu hareket toplumun geneline sirayet edememiştir.

3.1.9. Diğer Kadın Dernekleri

Meslek Kadınları Derneği, Üniversiteli Kadınlar Derneği, Yoksullara Yardım Derneği, Kadınları Kalkındırma Derneği, Ankara Çocuk Sağlığı Derneği, Çocuk Haklarını Müdafaa Derneği, Türk Kadınlar Konseyi Derneği, Türk Anneler Derneği, Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği sayılabilir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, age, s.64-65.

⁵⁰⁶ Abdullah Aydın, Murat Yıldız, age, s.65.

⁵⁰⁷ Leyla Kaplan, s.196.

BÖLÜM 4: 1946-60 YILLARI ARASINDA KADIN MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ

1934 yılında seçme ve seçilme hakkını ilan eden Türk kadını, Tek Parti Dönemi boyunca Mecliste kadınların sesini duyurmak ve kadının sorunlarını anlatmak amacıyla yer almıştır. Çünkü söz konusu hakları elde ettiğinden itibaren kadın ve erkek eşitliği gerçekleşmiştir. 1935-1939 yılları arasında 18 kadın milletvekili ile temsil edilen kadınlar 1939-1943 yılında 15 ve 1943-1946 yılları arasında 16 kadın milletvekili tarafından temsil edilmiştir. Kadın milletvekilleri iyi bir eğitim görmüş kadınlardı.⁵⁰⁸ Kadınlar Meclisteki söylemlerinde dahi erkek milletvekilleri ile kendilerini eşit seviyede görememişlerdir. Örneğin; Benal Arman Meclis'te, *“Boğazların Tabii Olacağı Usule Dair Mukaveleamenin Yerine Kaim Olmak Üzere Möntrö'de İmza Edilmiş Bulunan Yeni Mukaveleamenin Tesdikine Dair Kanun Münasebetiyle”* söz alarak şunları söylemiştir: “Sayın arkadaşlarım bu kadar güzel konuşan hatiplerden sonra benim de buraya çıkarak söz söylemek istekliğimin ne kadar büyük bir cüret olduğunu biliyorum. Fakat ne yapayım ki, bende bugün göğsümü iftiharla kabartan, kalbimi coşturan sonsuz minnet ve şükran duygularımı ifade etmek istiyorum. Ben de bugün önümüze açılan bu parlak tarih sayfeleri karşısında duyduğum sonsuz kıvancı, nihayetsiz heyecanı buradan cihana göstermek anlatmak istiyorum. Bize bu büyük günü gösteren yaşatan Atatürk'ümüz ve onun kıymetli arkadaşları da var olsunlar. Yaşa Atatürk, günümüz senin günlerine eklensin!”⁵⁰⁹ Çok partili hayata dönüşten sonra kadın milletvekilleri sayılarındaki düşüş uzun yıllar devam etti. TBMM'de 1946-50 yıllarında Mecliste 9 kadın yer alırken bu sayı 1950-54'te 3, 1954-1957'de 4 ve 1957-60 döneminde ise 8 kadın milletvekili kadınları Mecliste temsil etmeye çalıştı.⁵¹⁰ Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi demokrasi ve kadın haklarının önemszenmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle 31 Mart 1953 tarihinde New York'ta düzenlenen BM toplantısıyla “Ekonomik ve Sosyal Konsey Kadın Hakları Komisyonu” tarafından hazırlanan

⁵⁰⁸ Yeşim Arat, “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini 1934-1980”, *Journal of Economics and Administrative Studies*, C.1, S.1, 1987, s.49.

⁵⁰⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D.5, C.12, s.321.

⁵¹⁰ Yeşim Arat, agm, s.52.

“Kadınların Siyasal Haklarına Müteallik Sözleşme” ile Türkiye’yi temsilen Selim Serper tarafından imzalanmıştır. Kadın ve erkeklerin siyasi haklarına dair BM tarafından kabul edilen sözleşme, 25 Mayıs 1959 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır.⁵¹¹ Böylece sözleşme ile kadın ve erkeklerin siyasi açıdan eşit hale getirilmesi amaçlanmıştır.⁵¹² Kadınların haklarını temsil edecek olan kadın milletvekilleri partilerin listelerinde kendilerine yer bulamamışlardır. Şirin Tekeli bu süreçle ilgili şu yorumu yapmaktadır: “*Rejimin çok partili bir demokrasi haline gelmesi kadınların parlamenter gücünü olumsuz yönde etkileyen başka etkileri de beraberinde getirmiştir. İlk olarak, rejim değişikliği, kadın adayların tek parti döneminde sahip oldukları ve adeta otomatik bir biçimde seçilebilme şansını ortadan kaldırmıştır. İkinci olarak siyasi partilerin Mecliste daha çok sandalye elde etmek için giriştikleri rekabet ortamı kadınların yararına değil, zararına bir sonuç doğurmuştur. Ayrıca çok partili döneme geçişle birlikte ortaya çıkan Demokrat Parti’nin benimsediği tutucu ideoloji de kadın adayların yararına olmaktan uzaktır. Bu tutucu eğilim 1960 müdahalesinden sonra Demokrat Parti ideolojisine sahip çıkan diğer partilerce benimsenecektir. Ve nihayet, eski devrimci Cumhuriyet Halk Partisi de bu değişiklikler karşısında, kadınlara karşı benimsedikleri eski stratejide bir değişiklik yapmak zorunda kalmıştır. Bugün için kadın adaylara karşı izlenen seçim stratejisi bakımından, iki büyük parti arasında önemli bir fark bulunduğunu söylemek zordur.*”⁵¹³ Bir süre sonra kadın aday sayısının az olduğu gibi eleştirilere bir kalkan sağlamak amacıyla kadın adayları listelere almışlardır.

1946 yılında DP tarafından hiçbir kadın aday gösterilmemiştir. 1950’de Nadir Nadi yazısında, “*Sorarsanız halk kadınları azımsıyormuş, kadından iş çıkmaz diyormuş. Bu şartlar altında Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinde geçenkinden daha az kadın milletvekili göreceğimiz anlaşılıyor.*” Yazının devamında bunun kötü bir propaganda olduğunu söylüyordu.⁵¹⁴ Kadınların siyasete girmesi söz konusu olduğunda özellikle tanınmış kişilerin yakınları parti listelerine alınmıştır. Bu örneklerden biri de Fevzi

⁵¹¹ Resmi Gazete, “Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun”, 2 Haziran 1959, S.10220, s.21783.

⁵¹² Abdullah Aydın, Murat Yıldız, “1950-1960 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme, Yasama Dergisi, C.33,S.1, Mayıs 2016, s.59.

⁵¹³ Leyla Kırkpınar, age, s.237.

⁵¹⁴ Ayşegül Yaraman, “Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset”, 2.Basım. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2015, s.108.

Çakmak'ın eşi Fitnat Çakmak'tır. Bağımsız olarak aday olan Neyire Işık ile ilgili Cumhuriyet çıkan yazıda "partilere meydan okuyan kadın" haberi çıkmıştır.⁵¹⁵ Kadınların haklarını aldığını ancak içtimai kalkınmanın gerçekleşmediği için kadının haklarından faydalanamadığını söylemiştir.⁵¹⁶ Ayrıca bugünün dünyasının kadın hakları meselesinde hala istediğimiz gibi olmamasının nedeni kadındır. Çünkü kadın erkeklerin idare ettiği bir cemiyete boyun eğmiş ve çocuğu bu doğrultuda yetiştirmiştir.⁵¹⁷

Mahmut Makal, köyde seçimlerin nasıl yapıldığını şöyle anlatmaktadır: "... Kadınlar darağacına götürülürcesine oy sandığına götürülürler. Geçen bir adam onlara bir liste verir... ve elinde bulunanı alıp yırtar. İki bin nüfuslu bir köyde ilkokul üçüncü sınıfa kadar giden ve okuma yazma bilen belki de bir tek kadın vardır. O da başka bir bölgeden gelip buraya yerleşen bir kadındır. Girmeden önce kendilerine verilen bütün talimata rağmen kadınlar karanlık bir odada yalnız başlarına kalınca ellerindeki üç dört listeyi olduğu gibi zarfa koyup sandığa atarlar..." Hatta oy sırasında kadınların aralarında geçen konuşma şöyledir: "Amanın kızlar, yeni bir herif gelmiş adı: Demokratmış. Oylarımızı onun için yazacaktı. Benim kocam onun kâğıtlarını dağıtıyor. Her şeyi ucuzlatacaktı. Sultan Hamit zamanındaki gibi dünya yeniden Müslüman olacaktı."⁵¹⁸

Milletvekillerinin siyasi hayattaki durumunu Adviye Fenik "Aday Adayları" başlıklı yazısında konuştukları kişi ve gittikleri yerlere göre bir vaatlerde bulduklarını söyleyerek şöyle devam eder: "... Buldukları muhit dindar ise dinden bahsederler, hatta bir takke tedarik ederek Cuma namazına gidenler bile vardır. Amma halkın gözünden kaçmaz..."⁵¹⁹

1950 yılındaki Ankara Belediye Üyesi Saadet Teker Hanım'dı. Ankara Belediye Meclisine Adviye Fenik ve Filyet Arman seçilmiştir. Mersin'de Melahat Tekeli ve Müfide İlhan seçilmiştir. Müfide İlhan Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olmuştur. Midyat'ta ise 1956 yılında Zekiye Midyat bağımsız aday olarak belediye başkanı seçilmiştir. 1956 Ankara Belediye Meclisi'nde ise Adviye Fenik, Şeminur İnanç, Perihan

⁵¹⁵ Aynı Eser, s.110.

⁵¹⁶ Nevin Arıcan, "Amerikan Süfretlerinin Başarıları", 30 Temmuz 1951, Y:5, S.231, s.7.

⁵¹⁷ Perihan Çambel, "Amerika Mektupları: Gene Kadın Hakları", 4 Haziran 1951, Y:5, S.223, s.1.

⁵¹⁸ Bernard Caporal, age, s.715

⁵¹⁹ Yakup Kaya, age, s.593.

Parla yer alır.⁵²⁰ 1957 Kocaeli Gölcük Belediye Başkanlığı'na Jale Bora seçilmiştir.⁵²¹ Jale Bora 1957 seçimleri öncesinde istifa eden İbrahim Şentürk'ün yerine belediye Meclisinde yapılan oylamada 19 üyenin 14'ünün oyunu alarak seçilmiştir.⁵²²

Mustafa Kemal Atatürk döneminden sonra Mecliste kadınların temsil oranı düşmüştür. Bu oran çok partili hayata geçildikten sonra da devam etmiştir. 1950 yılında 9 olan kadın milletvekili sayısı 1954 yılında gelindiğinde 3'e düşmüştür.⁵²³ Bu tutumlar gazete ve dergilerde eleştirilmiştir. 1948 yılında Hasene Ilgaz tarafından yapılan öneri ile kadınların ailelerini ve tanıdıklarını seçimde oy kullanması konusunda ikna edilmesinin önemi vurgulanmıştır. 1950 yılında 'Seçimler Yaklaşırken' isimli yazıda Seçimlerin kadınlar için önemi belirtilerek Meclisteki kadın sayısının artırılması istenmiş ve bu konuda Amerika'da kadınların seçimlerdeki fotoğrafları örnek gösterilmiştir.⁵²⁴ Yine 1950'de "Kadın Seçmenler Ne İstiyor?" başlıklı yazıda kadın seçmenlerin beklentileri şöyle ifade edilmiştir. *"Türk kadını, seçmen olarak yalnız İstanbul ilinde 500.000 küsür ve Türkiye'de ise, 10 milyon kişilik bir kütledir. Bu varlığın hangi partiden olursa olsun, seçeneği kimselerden isteyeceği işler vardır. Kadınlığımız seçme kudretini tevcih edeceği kişilerden dileklerinin tatbikini isteyecektir ve bu dilekleri, hangi parti mensupları yerine getirirse, onun iktidarda kalmasına amil olacaktır. 1950 seçimlerine girerken, kadınlığımızı isteklerini tespit ederek, bir hizmet yapmak istiyoruz. Muhtelif mesleklerde çalışan, ayrıca aile kadını olan bayanlarımızı dolaşarak, bu husustaki düşüncelerini ve dileklerini tespit ettik. İlk olarak İstanbul kadınlığının isteklerini gelecek haftadan itibaren sütunlarımıza geçiriyoruz."*⁵²⁵

Oruz, kadınlar ile erkeklerin birlikte Atatürk devrimleri ve cumhuriyetine karşı görevlerini yerine getirmesiyle kadınlara destek olunmasını beklemektedir. Bu konuda Kadınlar Birliği ve Kadın Haklarını Koruma Cemiyeti'nin de bu mücadeleye el atmasını ister.⁵²⁶ Ancak kadınların temsili sorun olmaya devam ediyordu. Öyle ki DP'nin Manisa İl Kongresi'nde *"...delege, üye veya dinleyici olarak salonda tek bir kadın dahi*

⁵²⁰ Leyla Kaplan, age, s.196.

⁵²¹ Nergis Dilara Kocer, age, s.85.

⁵²² Bilal Tunç, "Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), s.100.

⁵²³ Birgül Bozkurt, İbrahim Bozkurt, "Türkiye'de İlk Kadın İl Belediye Başkanı 'Müfide İlhan' ve Mersin'deki Çalışmaları, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S.19, 2014, s.61.

⁵²⁴ Birsin Ünal, age, s.98.

⁵²⁵ age, s.100.

⁵²⁶ Ayşegül Yaraman, "Durgunluk Döneminde Cüretkar Talepler: Kadın Gazetesi", Toplumsal Tarih, S.87, Mart, 2001, s.36.

bulunmaması dikkat çekti. Hatta Manisa'da bulunan ve bir Aralık Kongreye gelen Avrupa Konseyi azalarından Danimarkalı mebus K. Bögholm Türkiye'de kadınların siyasetle uğraşmaları yasak mıdır? Sualini sormaktan kendini alamadı."⁵²⁷

Temsilciler Meclisi ve Danışma Meclislerinde 4 kez üst üste seçilen kadın milletvekilleri Emine Mebrure Aksoley, Benal Nevzad Arman ve Fakihe Öymen olmuştur.⁵²⁸

Meclis'teki ilk kadın milletvekillerinin birçoğunun ailesi siyasetçi olan, partiye üye olan, çeşitli cemiyetlerin içerisinde yer alan veya milli mücadeleye destek olan kadınlardı. Ayrıca tek parti döneminde ev hanımı, çiftçi olan Satı Çırpan, Şekibe İnsel, Ferruh Güpgüp gibi kadınlarda vardır. 1935-1960 yılları arasında kadın milletvekillerinin görev aldığı komisyonların 22'si sosyal işleri, 16'sı ekonomik ve teknik, 11'i idari, 7'si siyasi. Çok Partili dönemde ise Meclise giren kadınlar yine aileleri önemli görevlerde olan kadınlar veya yakınları olmuştur. Demokrat partili kadın milletvekilleri ise genellikle Osmanlı'da devlete hizmet etmiş kişilerden oluşmaktaydı.⁵²⁹

Kadın hakları konusunda Meclis'te çeşitli tartışmalar çıkmış ve "koca dışarda çalışır kadın evde" anlayışının yanında olan milletvekilleri vardır. Buna karşılık kürsüye çıkan Nakiye Elgün söz konusu hakların verildiğini, kadının erkekle eşit olduğunu ve memurlar arasında devlete hizmetin esas alınması gerektiğini ve kadın ve erkek memurlar arasında bir ayrıma gidilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Yine Tezer Taşkıran tarafından kadınların eşit ücretle çalıştırılması konusunda talepler gelmiştir.⁵³⁰ İsrar konusunda kadınları suçlayan Naci Tınaz'ın sözleri üzerine söz alan Nakiye Elgün, "*İstiklâl Harbinde malının yüzde kırkını millete hediye edenler arasında kadınlarda vardır*"⁵³¹ demiştir. Görüldüğü üzere kadının vatan için yaptıkları sürekli erkeklerle hatırlatılmak zorunda kalınmıştır. Kadının varlığının çıkış noktası Milli Mücadele sürecindeki çabası üzerinden okunmaya devam etmektedir. Eskiye dönmek konusundaki istekleri sonrasında çıkarılan "Atatürk'ü Koruma Kanunu" üzerine söz alan Halide Edip, Atatürk'ün tüm dünya kadınlığına katkı sağladığını ve inkılâpların

⁵²⁷Akis, "C.M.P. Dinamik Bir Faaliyet" 4 Haziran 1955, C.4, S.56, s.y.

⁵²⁸Ömer Faruk Gençkaya, "Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetlerindeki Rolü (1935-2007)", Yasama Dergisi, S.18, 2011, s.15.

⁵²⁹ Aynı eser, s.206.

⁵³⁰ Aynı eser, s.217.

⁵³¹TBMM Tutanaklar Dergisi, D:9, İ.73, C.II, (07.05.1951), s.20.

korunması gerektiğini ifade etmiştir. Kadın Gazetesi kadına hakları ve kadının politikadaki yerini şu cümlelerle ifade eder: “Türk kadını haklarını korumağa bizzat yetkilidir. Fakat o kendisine yakışan ağırbaşlılığı ile politikanın gündelik ve zümreler menfaatine işleyen cereyanlarına katılmaz. Bu vakur sükûtu kadınlığımıza çevrilen bir silah haline sokmağa kimsenin hakkı yoktur...” sözleriyle açıklamıştır.⁵³²

4.1. 1946-50 Yılları Arasında Seçilen Kadın Milletvekilleri

Emine Mebrure Aksoley

7. ve 8. Dönem Ankara Milletvekili Temsilciler Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesidir.⁵³³ 1178 sayılı vekildir.⁵³⁴ 295.742 seçmenin 239.761’inin oy kullandığı seçimlerde 138.664 kişinin oyuyla milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 23.07.1946 tarihli. Tutanağı 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve 05.08.1946 tarihinde Meclise katılmıştır.⁵³⁵

Emine Mebrure Aksoley, 1902 yılında Selanik’te doğmuş 02.03.1984 yılında vefat etmiştir. Babası Halit, annesi Fatma Hanımdır. Eğitimini İstanbul Üsküdar Çamlıca Kız Lisesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlamıştır. Milli Mücadele katılmak amacıyla babasıyla birlikte Ankara’ya gelmiştir.⁵³⁶ 1939 Erzincan Felaketi Yardım Komitesinde görev aldı. 1940 ile 1941 yılları arasında Yardım Severler Derneğinin Genel Sekreterliğini ve ikinci başkanlığını yaptı. Ulus gazetesinde kadın hakları ve Atatürk ilkelerini konusunu savunan yazılar yazdı. Almanca ve Fransızca dillerini bilmektedir. Evlidir. Babasının milli mücadeleye katılmasından sonra Ankara’da bir özel okul açmıştır. Eşinin işi nedeniyle Almanya, Fransa, İngiltere ve Macaristan gibi ülkelerde bulundu. 7. ve 8. dönem Ankara milletvekilleri Temsilciler Meclisi Üyesi Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesidir. 8.Dönem Maliye, Dilekçe, Çalışma ve Milli Savunma Komisyonunda görev almıştır.⁵³⁷

⁵³² İffet Halim Oruz, “Kadın”, Kadın Gazetesi, 2 Nisan 1951, Y:5, S.214, s.1.

⁵³³ Semra Gökçimen, Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamentarler 1935-2009, Ankara: TBMM Yayınları, 2009, s.50.

⁵³⁴ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, VIII. Dönem (1946-1950), Ankara: TBMM Yayınları, C.III, 2012, s.119.

⁵³⁵ Mustafa Çufalı, age, s.147.

⁵³⁶ Arife Özkan, “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kadınına Verilen Haklar ve Siyasi Yansımaları”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), s.72.

⁵³⁷ Mustafa Çufalı, age, C.1, s.512-536.

Seçimler öncesinde yapılan CHP Kadınlar Kolu kongresi 137 kadının katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Kongre Başkanlığına Mebrure Aksoley getirilmiştir. Delegeler konuşmalarında il teşkilatları ve iktidarı eleştirmişlerdir. Özellikle eleştiriler yoğun olarak kadın milletvekillerinin azlığı üzerinden olmuştur.⁵³⁸

Söz Aldığı Konular

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri: Aksoley, bu konudaki sağlık kurumlarını eski binalarda hizmet verenler ve yeni binalardaki sağlık kurumları olarak ikiye ayırmıştır. Eski binalarda çok zor şartlarda çalışıldığını yeni binalarda ise yatak eksikliği nedeniyle hastaların tedavi için kapılarda yattığını ifade ederek önemin şartlarını gözler önüne sermiştir. Burada çalışan sağlık personelinin kifayetsizliğinden hastaların yakındıklarının yardım ettiklerini ifade etmiştir: *“Buradaki personelin yetersizliğine bir çözüm bulunmalı ve maaşları arttırılmalıdır. Diğer yandan hastabakıcı ve hemşirelerin yetersizliğinin üzerinde durarak Sağlık Bakanlığı tarafından geçen sene açılması beklenen Tam teşekküllü yedi hastane ve yedi ilde açılacak hemşire okullarının ikisini açabildiğini söylemiş. Sivas’a gittiğinde burada açılması beklenen hemşire okulunun afiş ve ilanlara rağmen talip bulunmadığı için açılmamıştır.”*⁵³⁹ Maddi ve manevi desteklerle öğrenci bulanabileceğini de ifade etmiştir.⁵⁴⁰

Askeri Yargıtay adli Üye ve Üye Mülazimleriyle savcı ve savcı yardımcılara ve raportörlere ve askeri mahkemelerde ve yargıçlık görevlerinden naklen Merkez görevlerinde çalıştırılan askeri adli yargıçlara ve yargıç adaylarına ödenek verilmesi hakkında kanun teklifi Münasebetiyle sözleri: Bu ödeneğin verilmesi durumunda orduda ikilik çıkmayacağı ve *“menşe ve yetki bakımından adli memurlardan farkı olmayan adli yargılara da yargıçlık ödeneğinin verilmesi hak ve adalete uygun olacağını”* söylemiştir.⁵⁴¹

Subay ve Askeri memurların Aylıkları hakkında 3661 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair Kanun Münasebetiyle sözleri: Kanunun 2.maddesinin kaldırılarak ordu mensupları arasındaki ikiliğin sonlandırılmasını istemiştir.⁵⁴²

⁵³⁸Esma Torun Çelik, “Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli’nde Siyasal Hayat (1945-1960), Atatürk Yolu Dergisi, S.63, Güz, 2018, s.336.

⁵³⁹ TBMM Tutanaklar Dergisi, B:24,O:2, 26.12.1946, s.562.

⁵⁴⁰ Aynı eser, s.564.

⁵⁴¹ TBMM Tutanaklar Dergisi, D:VIII, C. 4, B. 45, (17.02.1947) s.85.

⁵⁴² TBMM Tutanaklar Dergisi, D:VIII, C.3, B.26, (23.12.1946), s.762.

*Dilekçe Komisyonunun 25.8.1917 tarihli Haftalık Karar Cetvelinde 387 sayılı Kararın Kamutayda görüşülmesine dair (4/41):*Söz konusu önerge askerlikten muaf tutulan ve sonra Olağanüstü hal nedeniyle tekrar görev verilen bir asker ile ilgilidir. Önerge kabul edilmiştir.⁵⁴³

1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri: 1948 Yılı Bütçesi Konusunda dönemin önemli kadın derneklerinden biri olan Yardım Sevenler Derneği adına konulmuş 10 bin liralık yardımın kaldırıldığını görmüş bu durumu üzüntüyle karşılamıştır. Konuyla ilgili yaptığı konuşmada derneğin pek çok hayır kurumunun faaliyetleri dışındaki alanlarda yardımlarda bulunduğu ve derneğin “*yurtsever Türk kadınlarının sinesinde toplanmış bir hayır derneği olduğunu*” söylemiştir. Ayrıca derneğin koruyucu başkanı olan Mevhibe İnönü’nün, zaman zaman dernek çalışmalarına katıldığı, gönüllü hastabakıcılık kurslarına devam ettiğini ve kadınlarla birlikte sargı bezi hazırladığını ifade ederek, 48 ilde ve 86 ilçede örgütlenmiş bir dernektir. Bunun üzerine diğer vekiller konuşmaya lüzum olmadığını ve olumlu oy vereceklerini ifade etmiştir.⁵⁴⁴

Ekonomi Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri: Türkiye’deki giyim meselesinden bahsetmekte ve köylere gidildiğinde çocukların şehirlerin yoksul mahalleleri ve bilhassa köylerde çıplak dolaştığını ve kadınların şalvar giyindiklerini ve elbiselerinin yırtık ve yamalı olduğunu ifade eder. Sümerbank’tan gönderilen malların ise vatandaşın ihtiyacına cevap vermediği ve insanların bu malların ancak sargı bezi veya yamalık için yeterli olacağını söylemektedirler. Malların arttırılması ve karaborsaya düşmeden halka dağıtılması gerektiğini ifade etmektedir.⁵⁴⁵

Üyelerle İlgili İşler: Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley’in, Dilekçe Komisyonundan çekilmesi.

Ankara Belediyesine arsa ve arazisinden belli bir Kısımının, mesken yapacaklara 2490 sayılı Kanun hükmüne bağlı olmaksızın ve muayyen Şartlarla tahsis ve temlik Yetkisinin verilmesine dair sözleri: Kanunla ruhsatsız yapılan gecekondü sahiplerinin devlet tarafından gösterilen yere taşınması gerekir. Ancak ne kadar süre zarfından yapılacağına dair bir ifade yoktur. Bu nedenle 1 sene içinde müracaat etmeyen ve 3 sene

⁵⁴³TBMM Tutanaklar Dergisi, (23.01.1948), C. 9, B. 34, s.85.

⁵⁴⁴ TBMM Tutanaklar Dergisi, () C.8, B.25, s.556.

⁵⁴⁵ TBMM Tutanaklar Dergisi, C.8, B.26, s.658.

içerisinde evlerini tamamlamayanların hakları düşer şeklinde bir fıkranın kanuna eklenmesi talep etmiştir.⁵⁴⁶

Sözlü Soru Önergeleri Ve Bunlara Verilen Cevaplar: Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley'in, doğum Yardımından mahrum bırakılan bazı işçiler hakkında sorusu ve Çalışma Bakanı Tahsin Bekir Balta'nın, sözlü cevabı (6/161

Söz Alanlar: Mebrure Aksoley (Emine Mebrure Aksoley) (Ankara) : Doğum yardımından mahrum bırakılan işçiler hakkında sorusu Münasebetiyle sözleri: TBMM'ne sorusunda Türk işçilerden bazılarının doğum yardımından mahrum kalmasının nedenlerini Çalışma Bakanına sormuştur.⁵⁴⁷ Gerekli açıklamalar yapılmış ve Aksoley teşekkürlerini iletmiştir.

Milli Savunma Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi Münasebetiyle sözleri: 1949 yılı bütçesi konusunda söz alan Aksoley milli Savunma Bütçesindeki ödeneğin, yabancı ülkelere gönderilen askeri ve sivil memurlar ve Kızılay hemşire okulunu karşılayacağını söyler. Ancak ordu mühendisliği için bütçe ayırarak öğrenci yetiştirilmesini istemiştir.⁵⁴⁸

Fakihe Öymen

1900 yılında Selanik'te doğmuş 06.04.1983 yılında vefat etmiştir. Babası İsmail, annesi Azize Hanımdır. İstanbul Darü'l-Muallimât'ı ve Darülfünun Edebiyat Fakültesi Coğrafya bölümünden mezun oldu. 5, 6 ve 7. Dönemlerde CHP İstanbul milletvekili olmuştur. Daha sonra 8. Dönem Ankara milletvekilliği görevini üstlenmiştir. Bu dönemlerde Bütçe Komisyonu ve Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonlarında görev almıştır. Tarih ve Coğrafya öğretmenliği yaptı. Evli ve 2 çocuk annesidir. 3 Kanun teklifi ve 1 Meclis Soruşturma önergesi vardır.⁵⁴⁹

Fakihe Öymen, Mecliste Seçim Tutanaklarını İnceleme ve Bütçe Komisyonunda görev almıştır. 913 sayılı vekildir. Seçim Tutanağı 23.07.1946 tarihlidir. 295.742

⁵⁴⁶ TBMM Tutanaklar Dergisi, C.12, B.70, (11.06.1948), s.178.

⁵⁴⁷ TBMM Tutanaklar Dergisi, C.12, B.76, T:2, (25.06.1948), s.364.

⁵⁴⁸ TBMM Tutanaklar Dergisi, C.16, B.50, T:3, (23.02.1949), s.513.

⁵⁴⁹ Semra Gökçimen, Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, Ankara: TBMM Yayınları, 2009, s.303.

seçmenin 239.761'inin oy kullandığı seçimlerde 138.771'inin oyunu alarak seçildi. 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 5.8.1946 tarihinde katılmıştır.⁵⁵⁰

Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek üzere 3803,4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun münasebetiyle Sözleri” 4.11.1947 tarihinde burada köy enstitüleri ve Milli Eğitim sağlık memurluğunu bitirenlerin staja alınması ve 3-6 yıl içerisinde başarılı olmaları durumunda meslek kadrolarına yerleştirilmeleri kararı verilmiştir. Fakihe Öymen Bütçe Komisyonu adına teklifi kabul etmiştir.⁵⁵¹

Söz aldığı konular

Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilatına Dair olan Kanuna bir Madde eklenmesi hakkında kanun münasebetiyle sözleri: Kanunun zaruretten dolayı okuyamadıklarından sınıfta kalanların değildir. Bu kanun nev'i şahsına münhasır özelliği olan bir kanun olması dolayı yüksek huzurunuzda gelmiştir. Binaenaleyh, Komisyon adına bu teklifin kabul edilmemesini rica ederim.”⁵⁵²

Van'da yaptırılan askeri hastane ve uçak alanı ile satın alınan kavurma işinde yolsuzluklardan Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Recep Peker ve Birinci Hasan Saka Kabinelerinde yer almış olan Milli Savunma Bakanları hakkında Meclis soruşturması yapılmasına dair olan önerge münasebetiyle sözleri: “Maliye Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi” konusunda söz alan Sedat Pek' in, Milli Eğitim Derneğine verilen paranın 50 binden 70 bine çıkarılmasını eleştirmiş ve bu derneğe Milli Eğitim Bakanlığı varken gerek olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine söz alan Fakihe Öymen söz almıştır. Sözü edilen derneğin adının Türk Eğitim Derneği olduğunu ve 1928 yılında kurulan derneğin milletvekilleri tarafından onaylandığını söyleyerek derneğin pek çok yurt ve okul açtığını ve talebeleri okuttuğunu söyler. Ayrıca derneğin okul açmak ve öğrenci okutmak için bütçesinden ödediği paraların listesini okumuş. Muhtaç ve çalışkan çocuklarında dernek tarafından desteklendiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine tekrar söz alan Sedat Pek, “Sayın arkadaşım rikkatli kadın sesi ile davasını o kadar güzel müdafaa etti ki, hakikaten benim vaziyetim müşkül bir hal aldı.” Fakat bu bütçeyi Milli Eğitim

⁵⁵⁰ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, TBMM VIII. Dönem (1946-1950), TBMM Yayınları, 2012, C.III, s.147.

⁵⁵¹ TBMM Tutanaklar Dergisi, B:22, (26.12.1949), O:1,s.484.

⁵⁵² Selman Yaşar, Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekillerimizden Fakihe Öymen Ve Meclisteki Çalışmaları, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmaları Derneği Yayınevi, Ankara, 2018, s.83.

Bakanlığına vererek bu vazifeyi daha iyi ellere emanet edilebileceğini ifade etmiştir.⁵⁵³ Fakihe Öymen tekrar söz alarak Atatürk'ün de onayıyla kurulan derneğin özel bir kolej gibi çalışarak İngilizce öğretmeyi hedeflediğini söylemiştir.⁵⁵⁴

*Diğer konulardaki sözleri şunlardır: “Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek üzere 3803,4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun” münasebetiyle sözleri, “Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilatına Dair olan Kanuna bir Madde eklenmesi hakkında kanun” münasebetiyle sözleri, Maliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle söz almıştır.*⁵⁵⁵

Zehra Budunç

8. Dönem Bursa milletvekilidir. 1896 yılında Selanik'te doğmuş ve 25.05.1956 yılında vefat etmiştir. Babası Mustafa, annesi Servet Hanım'dır. Ortaokul mezunudur. Bursa, Tekirdağ rüştiyelerinde öğretmenlik yapmıştır. Türkiye'nin İlk özel okulunun Zehra Budunç tarafından kurulan “Bizim Mektep” ismiyle anılan okuldur.⁵⁵⁶ Ayrıca Yunanlıların Bursa'yı işgali sonrasında tutuklanarak Selanik ve Milas'a götürüldüğünü esirlik yılları bittikten sonra tekrar öğretmenlik yaptığını ifade etmiştir.⁵⁵⁷ Bursa'da fabrikatör ve tüccarların aday olduğu CHP Bursa Belediye Meclis komisyonu adayları içerisindeki tek kadın adaydır. CHP il ve ilçe yönetim görevlerinde bulunan Budunç, “Bursa Belediye Meclis üyeliğine seçildi.1934 yılında Belediye Meclisinde yapılan oylama sonucunda Türkiye'de Belediye Başkanlığı yardımcılığına seçilen ilk kadın oldu.” Bursa CHP Reisi Recep Peker bu seçimin “inkılabın kadınlara verdiği değeri” gösterdiğini belirtmektedir.⁵⁵⁸ 1360 sayılı vekildir. Seçim Tutanağı 23.07.1946 tarihlidir. 236.512 seçmenin 181.242 oy kullandı ve 102.384'sinin oyunu alarak seçildi. 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 2.8.1946 tarihinde katılmıştır.⁵⁵⁹ Zehra

⁵⁵³TBMM Tutanaklar Dergisi, B:51, (24.2.1949), O:3, s.593.

⁵⁵⁴ Age, s.593

⁵⁵⁵https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=8&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=S%20z%20Alanlar&v_altbaslik=&v_mv=FAK%20HE%20%20YMEN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=4&v_kullanici_id=14821612&v_gelecek_sayfa=1

⁵⁵⁶Alev Sınar, “Bir Şehrin Edebiyata Yansıyan Acı Hikâyesi: Milli Mücadelede Bursa”, Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Dergisi, Y.8, S. 13, 2007/2, s.350.

⁵⁵⁷ Leyla Kaplan, age, s.202.

⁵⁵⁸Bursa Gazeteciler Cemiyeti, “Zehra Budunç”, [<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/budunc-zehra.html>], (24.06.2019), s.y.

⁵⁵⁹ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, TBMM Yayınları, C.III, s.258.

Budunç'un mesleği Türk Hava Kurumu Büro şefidir.⁵⁶⁰ Sayıştay ve Milli Savunma Komisyonları üyeliklerinde yer aldı. 13 Kanun Teklifini TBMM'ye sundu.⁵⁶¹

Matbuat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri: Dönemin gazetelerini ve yazarlarını eleştirmiş ve taklitçilik ve batıcılık suçlamasına karşı ülkenin hedefinin muasır medeniyetler üzerine çıkmak olduğunu hatırlatmıştır. Dincileri eleştirmiştir.⁵⁶² Memlekette geniş bir hürriyet söz konusu olduğu halde gazetelerin zincirli hürriyet kelimesini kullandığını ifade etmiştir.⁵⁶³

Bayındırlık Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri: Bayındırlık Bakanlığına ayrılan bütçenin yetersiz olduğunu ifade etmiş ve Bursa'nın 22 senedir Bursa Treninin yapılmasının beklendiğini söylemiştir.⁵⁶⁴

Nakil vasıtaları hakkında 3827 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri. C.6, B.74, s.344: Sözlerinde, Otomobillerin artık evdeki tencereler kadar zaruri ve yaygın hale geldiğini ifade etmiştir. Otomobilin devletin mürekkebi, kalemi gibi olmasını ister.⁵⁶⁵

Kimsesiz, terk edilmiş çocukların korunması ve yetiştirilmesi ve 4862 sayılı Kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun münasebetiyle sözleri: Kanun için ayrılan 750 liralık bütçeyi eleştirmiştir. Çocukların bu parayla ancak bir kampa toplanıp başlarına nöbetçiler koyulabileceğini söylemiştir. Bu çocukların bakımı ile sağlık bakanlığının ilgilenmesini ister. "Kimsesiz, terk edilmiş çocukların korunması ve yetiştirilmesi ve 4862 sayılı Kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun münasebetiyle" sözlerinde çocukların 750 bin liralık bir bütçe ile korunamayacağını ve ancak bununla çocukları bir kampa toplayıp etrafına nöbetçiler koyulacak kadar bir paradır diyerek eleştirmiştir. Bütçenin 10 Milyon lira olması ve sağlık Bakanlığına verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁶⁶

Belediye Gelirleri Kanunu münasebetiyle sözleri.

⁵⁶⁰ Zeren Alatepe, "Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinin Bursa'daki Etkileri", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2017), s.27.

⁵⁶¹ Semra Gökçimen, Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, s.120.

⁵⁶² TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B.15, (16.09.1946), s.342.

⁵⁶³ Aynı Eser, s.343.

⁵⁶⁴ TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B:15, (25.07.1946), s.498.

⁵⁶⁵ TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.6, B:74, (17.06.1947), s.344.

⁵⁶⁶ TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.12, B:66, (02.06.1948), s.24.

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle, İstanbul Teknik Üniversitesinin ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1949 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri: Demokratik terbiyenin söz, fikir, vicdan hürriyeti içinde olabilir. Hâlbuki bizim bu tarafta da inkılâplarımız vardır. Onlarda büyük yıkıcı tesirler ve tazyiklerle örselenmektedir. Hükümetten bütçe zamanlarında çekilmek isteklerini dile getirmemesini ister ve beş dakikalık bir zamanda bu konunun konuşulamayacağını ifade ederek yerine geçmiştir. Konu hakkında “Sayın Bakandan demokratik terbiyeyi tesis erken inkılâpları örselemeyecek hangi tedbirleri alacaktır diye soracağım, nasıl bir idare kuracaksınız köylü okuma ve yazmayı öğrenecek?”⁵⁶⁷

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi münasebetiyle sözleri.

Ticaret Eski Bakanı Atıf İnan hakkında soruşturma yapan Karma Komisyon raporu münasebetiyle sözleri: Ticaret Eski Bakanı Atıf İnan hakkında soruşturma yapan Karma Komisyon raporu münasebetiyle, ” Sinan Tekelioğlu'nun “Biliyorsunuz ki bu davanın sahibi benim, bunu bildikleri halde komisyona beni çağırmadılar” şeklindeki sözleri üzerine “Sıfatı makamı, ödevi ne olursa olsun bir şahıs milli bir davayı batırıp çıkaramaz.” Biz milleti şeref ve faziletle örülü bir demokrasiye götürmeye çalışıyoruz” diyerek Türk demokrasisinin yakında dünyaya örnek olacağını ifade etmiştir.⁵⁶⁸

Kozlu-Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattı inşası için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında Kanun münasebetiyle sözleri.

İl idare Kanunu Münasebetiyle sözleri.

Ruhsatsız yapıların yıktırılmasına ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13. maddesinin değiştirilmesine dair olan Kanun münasebetiyle sözleri: Söz konusu tasarının üzerinde yeterince çalışılmadığını geri gönderilmesini ister ve bir gecekondü şehri görüntüsünün ortaya çıktığını ve bu evlerin yıkılması için asayişin de sağlanması gerektiğini söyler.⁵⁶⁹

Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkında Kanun münasebetiyle sözleri: Memlekette başka okullar açılıp açılmayacağı sorusunu sormuş ve milli Eğitim Bakanı başka şehirlerde de devlet Tiyatrosu açılmasını ve yakın bir gelecekte bu teklifle Meclis huzuruna çıkmanın kendisine nasip olmasını dilemiştir.⁵⁷⁰

⁵⁶⁷TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.16, B:52, (Şubat 1949), s.650.

⁵⁶⁸TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.19, B:95, (Mayıs 1949), s.1000

⁵⁶⁹TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.16, B:52, (Şubat 1949), s.127.

⁵⁷⁰TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.20, B:106, (Haziran 1949), s.721.

Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun münasebetiyle sözleri: Medeni ve demokratik bir adam gibi demokrasinin bünyesine uygun bulmadım. “Neden mekteplerde din dersi mecburi değildir! Ortaokullarda, üniversitelerde kızlarla erkekler niye beraber ders görüyorlar, neden İslam hukuku konuşulmuyor, neden dört kadın alınmıyor, neden bu neden şu? Bunların hepsi topyekûn Cumhuriyeti ve Devleti esas tutmakta ve buna karşı koymaktadır.” Konuşmasının devamında bu vatanın Kadınlara ihtiyaç duyduğunu ve vatani kadınların da kurtaracağını ve kadın erkek çocuk demeden herkesin vatan için çalışması gerektiğini söylemiştir.⁵⁷¹

Hasene Ilgaz

7. Dönem Hatay, 8. Dönem Çorum milletvekilidir. İstanbul 1902’de doğmuş ve 03.05.2000 yılında vefat etmiştir. Babası Fevzi, annesi Hatice Hanım’dır. İstanbul Kız Öğretmen Okulunda okumuş. 3 yıl boyunca İstanbul Üniversitesinde Tarih ve Devrim derslerini takip etmiştir. Hem öğretmenlik hem de yazarlık yapmaktadır. Pek çok dernekte görev aldı. Kurtarma Yurdu ve Türk Dil Kurumu kurucu üyeliği ve başkanlığı görevinde bulundu. Fatih ilçesinde Hava Kurumu başkanlığı görevini yürüttü. Türk Kadınlar Birliği, Kızılay, Yardım Sevenler Derneği, Kadınlar Konseyi gibi pek çok derneğin çalışmalarında yer aldı. Ulus, Vakit ve Yeni İstanbul gazetesi, Hatay ve Çorum’da pek çok gazete ve dergide çalıştı. Fransızca da bilen Ilgaz evli ve 2 çocuk annesidir. Eserleri: Unutulmayan Yıllar Atatürk’e 100.Yıl Armağanı (1981), Okuduklarım, Gördüklerim, Yaşadıklarım (1991) gibi pek çok eseri vardır.⁵⁷²

1225 sicil numaralı vekildir. Seçim Tutanağı 26.07.1946 tarihli. 154.631 seçmenin 99.844 oy kullandığı seçimlerde 51.052’sinin oyunu alarak seçildi. Tutanağı 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 05.8.1946 tarihinde katılmıştır.⁵⁷³

“Köy Okulları ve Enstitüleri hakkındaki Kanun” üzerinde değişiklik yapılması teklifinde yapılan değişiklik ile 14 Şubat 1947 tarihinden itibaren bu okulların yapımında kadınların çalışmaları zorunluluğu kaldırıldı.⁵⁷⁴ CHP Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata boş vakti olmayan köy ev işlerinden vakit bulamayan kadınlar için büyük bir külfet olduğunu belirtmiştir. CHP’li vekil Kemal Cemal Öncel söz alarak “kadının hem

⁵⁷¹Aynı eser, s.680.

⁵⁷²Semra Gökçimen, age, s.218.

⁵⁷³ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, TBMM VIII. Dönem (1946-1950), TBMM Yayınları, 2012, C.III, s.587.

⁵⁷⁴ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, C:1, s.144.

köy dışında zorunlu çalışmasının kadınlık yapısına ve Türk aile sistemine aykırı” olduğunu belirtmiş. Buna karşılık Ilgaz “CHP tüzüğünde kadın ve erkeklerin hak ve görevleri konusunda bir ayırım yoktur. Kadının bu durumdan şikâyetçi değil asıl erkekler şikâyetçidir. Özellikle yaz aylarında kadının erzak, tarla annelik, ev gibi işler ile birlikte yürütmeye çalıştığını ve okul yapımı görevi nedeniyle erkeğin kadına yardım etmek zorunda kalması nedeniyle şikâyetlerin olduğunu belirtmiştir. Bu işi yüklenen erkek ve kadınlara teşekkürlerini ileterek konuşmasını bitirmiştir.⁵⁷⁵ 1 Haziran 1949 tarihli “İhtiyarlık Sigortası Kanunu” görüşmeleri başlamıştır. Burada söz sözlerinde “kanunu desteklediğini ancak asgari ücret bareminin tespiti yıpranma payı emeklilik yaşının yüksek olması üzerinde durmuştur.”⁵⁷⁶ “Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri” konusuna değinen 4475 sayılı kanunla radyodan tüm siyasi partilerin yararlanabilmesi ve yayınların denetlemesini içermektedir. Bu kanunla ilgili konuşmasında gazetecilik konusunda hangi vasıfların arandığı, bu kişilerin yanlış haberler yazdığı ve özellikle gazete dağıtan çocukların kötü şartlar altında çalıştıklarını ve durumun düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca “romanların ve tasvir ettikleri manzaralar, okumakta gösterdikleri arzuyu burada anlatmaktan utanç duyarım” diyerek çocukların tefrika roman ve filmleri okuduklarını bunların denetlenmesi ve gazetelerin üç beş kuruş için şahsiyetlerinden vazgeçmemesini istemiştir.⁵⁷⁷

Hasene Ilgaz, CHP Programının 1. Kısmı, 4. maddesindeki “Parti yurttaşlara hak ve vazife vermekte kadın ve erkek olarak tefrik yapmaz” şeklindeki ifadenin uygulandığı ve daima beraberce çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında çalışmalar sırasında iki yapı ile karşılaştığını ifade etmektedir. Bunlar 15-20 günlük bir okul yapımında çalışan kadınlar ve kendi köy inşaatlarında çalışan kadınlardır.⁵⁷⁸

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun münasebetiyle sözleri, “kanunun annesiz ve babasız çocukları himaye ediyor ancak bazıları anne ve babaları olmasına rağmen gerçekten himayeye muhtaçtır. Bunlar ne olacaktır?” sorusu üzerine komisyon sözcüsünün cevabı “Bunlar hakkında hâkim karar verecek, aile durumu iyi olmayan çocuklar da kanundan istifade edebilecektir.”⁵⁷⁹

⁵⁷⁵ Aynı eser, s.145.

⁵⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.20, B:98, (01.06.1949), s.63.

⁵⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.19, B:90, (23.12.1949), s.307

⁵⁷⁸ Mustafa Çufalı, age, s.145.

⁵⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.19, B:90, (10.06.1949), s.602.

“*Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu*” 30 yıl çalışan bir memur ile 22 yıl çalışan bir subayın emeklilik emeklilikte aynı haklara sahip olması kanunun esasını oluşturur. Bu konuda söz almış olan Sait Azmi Feyzioğlu’nun “cephe önü ve cephe gerisi” tabiri üzerine Ilgaz, “Bugün cephe önü, cephe gerisi diye bir tabir kullandınız. Bugün cephe önünde bulunanların vatani bir vazifeleri var. Arkasında bulunan bir milleti, bir ülkeyi, bir toprağı müdafaa ediyor” sözleriyle memleketin her ferdinin vatani bir görevi olduğunu ortaya koymuştur.⁵⁸⁰

“*İhtiyarlık Sigorta Kanunu*” hakkında konuşmasında Çalışma Bakanlığının büyük bir görevi yerine getirdiğini söylemiş. İşçilerin geçimleri konusunda bir çizelge hazırlanmasını ve işçi ücretlerinin geçinebilecekleri bir seviyede tutulması ve böylece göçlerinde önüne geçilmesini istemiştir. Bir fabrika gezisi yaptığını şartların uygun olmadığı için fabrikatörlerinde işçilerin yıpranma payını göz önüne almasını istemiştir. Aynı zamanda emeklilik yaşının 60 olması ile verilen aylık maaşın azlığına da dikkat çekmiştir.⁵⁸¹

“*Ruhsatsız yapıların yıktırılması ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13. Maddesinin değiştirilmesine dair olan Kanun münasebetiyle sözleri*” Bu konuda daha önce pek çok kanun yapıldığını ancak bunlara rağmen söz konusu yapıların artmaya devam ettiği hatta çizilen sınırın dışına çıkıldığı var olan tahta yapıların beton ve kiremitlerle örüldü. Bu konunun üzerine gidilmesi ve takip edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁸²

“*Ordu kıyafet ve alametlerinin iltibasa yer verecek şekilde benzerlerinin giyilmesinin ve takılmasının yasaklığı hakkında Kanun münasebetiyle sözleri*” Ilgaz, kanunun reddini istemiş ve bu konuda şunları söylemiştir: “Arkadaşlar, bir genç subay eskimiş olan elbisesini babasına verir, o da oğluna verir, bu elbise toruna kadar giyilir. Memleketin iktisadi vaziyeti bu durumda iken, böyle rengi benziyor, şekli benziyor diye bir tahdit yapmak ayrıca hürriyetini baltalamak bu kış gününde vatandaşın sırtındaki paltoyu, ayağındaki getiri çıkarmak demek olur ki, ben buna iştirak etmiyorum ve kanunun geri alınmasını rica ediyorum.”⁵⁸³

⁵⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.19, B:92, (25.05.1949), s.767.

⁵⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.20, B:98, (01.06.1949), s.63.

⁵⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.20, B:99, (02.06.1949), s.129.

⁵⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, C.22, B:19, (19.12.1949), s.305.

“*Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu*” ile ilgili konuşmasında Ilgaz, işyerlerinde denetim, bazı iş yerlerinde çalışma yıllarına sınırlama ve hastalığı olan bireylerin iş yerinde daha hafif işlerde çalıştırılması gibi önerileriyle kanuna katkı sağladı.⁵⁸⁴ Ayrıca bir denetleme sisteminin kurulmasını ve işverenin doktorun tavsiyelerini de dikkate alması gerektiğini söylemiştir. Kanunun kendisini tatmin etmediğini ve kanunun işverenin koruduğunu kadının iş yerinde engellerle karşılaşmaya devam edecektir.⁵⁸⁵

“*Köy Enstitüsü Mezunu öğretmenlerle köy sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803,4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair olan kanun münasebetiyle sözleri*” Kanunun köy öğretmenlerinin mevcut durumlarının düzeltilmesini içeren kanundur.⁵⁸⁶

“*İş Kanununun bazı maddelerini değiştirilmesi hakkında Kanun münasebetiyle sözleri*” Ilgaz, İşçilerin grev hakkı talep ettiği ve verilen haklar arasında olmasına rağmen işçilerin bir kısmının tertemiz çarşaflarda yattığı, iş bitiminde sıcak duş alarak paydos ettiğini gözlemlemiştir.⁵⁸⁷ Ancak Edirnekapı dışında bir cam fabrikasında küçük çocukların çalıştırıldığını söylemiştir. İşverenin fabrikayı düzenlemesi istenmiş ve 3 ay sonra tekrar kontrol edilmiştir. Bu çabalar ve kanunlarla şartların düzenleneceğini ve greve gerek kalmayacaktır.⁵⁸⁸

“Milletvekilleri seçimi Kanunu” konusunda seçimlerde vatandaşın oy kullanma sürecine değinmiş ve tanımadığı mebuslara oy atmak için sandığa gitmediklerini kazalardaki tanıdıklarını listelerde görmeleri durumunda seçimlere daha çok katılacaklarını söylemiştir.⁵⁸⁹

“*Adalet Bakanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında*” söz almıştır. İngiltere’de cezaevlerinin ıslahından sorumlu olan bir kadından hareketle kendisine de aynı görevin verildiğini söylemiş ve siyasi suçlular ile diğer suçluların koşullarının bölündüğünü ve atölyeler kurularak burada çeşitli mesleklerin öğretilmesinin sağlandığını söylemiştir. Eskişehir kadınlar koşuşunu 3 yıl sonra tekrar ziyaret ettiğini ve buradaki kadınların bu çalışmalarla artık eskisi gibi sıkılmadıklarını hatta kendilerine Ankara’dan tiftik göndermiştir. Buradaki kadınlar halı dokumayı

⁵⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.22, B:21, (23.12.1949), s.622.

⁵⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.22, B:21, (23.12.1949), s.304.

⁵⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.22, B:22, (26.12.1949),s.483.

⁵⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.23, B:22, (18.1.1950),s.223.

⁵⁸⁸ Aynı eser, s.224.

⁵⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.24, B:40, (07.02.1950), s.186.

öğrendiklerini ve kendisine teşekkür etmişlerdir. Ancak özellikler kadın mahkûmların çocukları ile ceza evlerine gelme işinin henüz halledilemediğini bu çocuklar için bir çare bulunmasını talep etmiştir. Tezer Taşkıran'ın da temas ettiği Çocuk Mahkemelerinin kurulması işinin hala sonuçlanmadığını sözlerine eklemiştir.⁵⁹⁰

“Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri” hakkında konuşarak köylerdeki sağlık çalışanları ile temaslarını aktarmıştır. Özellikle köyde çalışan gençlerin köylerin kalkınması davasını başarıp başaramayacakları konusunda tereddütleri olduğunu söylemiştir. Köyün çeşmesi etrafındaki kirli şeyleri tek başlarına temizleyemeyeceklerini söylemişlerdir. Onun gördüğü bunun nedeni bu gençlerin köylülere ürkütüğünü ve şahsiyet terbiyelerinin eksik olduğunu söylemiştir. Bu konuda gerekli eğitimin okullarda veya konferanslar yoluyla verilmesini istemiştir.⁵⁹¹

“Tarım Bakanlığı ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri” konusunda söz almıştır. Bu konuda gezilerinde tahrip edilen ormanların yerine yeni fidanlıkların oluşturulduğunu ancak bu bütçede konunun yer almadığını söylemiştir.⁵⁹² Diğer konu ise “Güreşçilerimizin Avrupa serbest güreş müsabakasında gösterdikleri başarılarından dolayı sözleri” olmuştur.⁵⁹³

Benal Nevzat (İştar) Arıman

5, 7 ve 8. Dönem İzmir milletvekilidir. Baba adı Tefrik Nevzat, anne adı Cemile'dir. Fransız Lisesini bitirmiştir.⁵⁹⁴ Babasının Padişah Abdülhamit'e “padişahım çok yaşa” demediği için sürgüne gönderilmiş ve boğdurulmuştur.⁵⁹⁵ Ailesiyle tek başına kalan ve babasının avukatlık yazıhanesine de devletin el koyması sonrasında tek başına kalan aile 1922 yılında Atatürk tarafından Fransa'ya gönderildi ve Sorbone Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi.⁵⁹⁶ Mesleği yazarlıktır. Kara OSMAN (1973) ve Aytım (1974) adlı şiir kitaplarının yanında “Kösem Sultan” adında basılmamış bir eseri vardır. Gazetelerde de çok sayıda yazı yazmıştır. 1927'de Cumhuriyet Halk Fırkası

⁵⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.24, B:46, (14.02.1950), s.569.

⁵⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.24, B:54, (26.02.1950), s.1071.

⁵⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.24, B:55, (24.02.1950), s.1173.

⁵⁹³ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=129&v_Meclis=1&v_donem=8&v_ya_sama_yili=&v_cilt=20&v_birlesim=099, (10.06.2019).

⁵⁹⁴ Semra Gökçimen, age, s.74.

⁵⁹⁵ Ahmet Gürel, “İzmir'in İlk Kadın Milletvekili Benal Nevzat Arıman” s.98

⁵⁹⁶ Yaşar Aksoy, “İzmir'in İlk Kadın Milletvekili Benal Nevzat”, Hürriyet, 12 Haziran 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/izmir-in-ilk-kadin-milletvekili-benal-nevzat-18011295>, (10.06.2019).

Vilayet İdare Heyeti Üyeliği yaptı. Fransızca ve Rusça dillerini bilmektedir. Evli ve bir çocuk sahibidir.

Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlarda üye olarak çalışır. CHF'ye yazılır ve partinin ilk kadın yönetim kurulu üyeliği ve 1930 İzmir Belediye Meclisi üyeliğine seçilmiştir. 1932 ve 1934 yıllarında İzmir Halkevinin Dil-Tarih-Edebiyat komitesinde görev almıştır.1931 CHF İzmir Vilayet İdare Heyetinde ve 1935 İzmir Belediye Meclisi üyeliklerine seçilmiştir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi ile birlikte Atatürk tarafından “Tevfik Nevzat Bey'in şair kızını milletvekili intihap edeceksiniz” şeklindeki emriyle İzmir'den milletvekili adaylığı olmuştur.⁵⁹⁷ Ekonomi ve Bayındırlık Komisyonlarında görev almıştır.⁵⁹⁸

*915 sicil numaralı vekildir. Seçim Tutanağı 23.07.1946 tarihli. 318.957 seçmenin 222.532 oy kullandığı seçimlerde 115.686'sının oyunu alarak seçildi. Tutanağı 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 05.8.1946 tarihinde katılmıştır.*⁵⁹⁹

TBMM'de 8.Dönem'de yaptıkları konusunda herhangi bir veri yoktur.

Latife Bekir Çeyrekbaşı

8.Dönem İzmir milletvekilidir. Fransızca öğretmenidir. Baba adı Yusuf Kamil, anne adı ise Nesime'dir. Lise mezunu ve Konya Kız Muallim Mektebinde ve İstanbul'daki okullarda öğretmenlik yaptı. 1931 yılında İstanbul şehir Meclisi daha sonra İzmir belediye Meclisi üyeliği görevlerinde bulundu. Fransızca ve Rumca dillerini bilmektedir. Evli ve üç çocuk annesidir. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yeşilay, Maarif gibi hayır cemiyetlerinin idare ve merkez heyetlerinde çalışmıştır. Yardım Severler Derneği başkanlığı yaptı. İkinci Balkan Konferansı Türkiye Murahşlığı yaptı. 1953'te İstanbul'da toplanan Milletlerarası Kadınlar Cemiyetinin Türkiye Muharras Heyeti Başkanı oldu. Türk Kadınlar Birliğinin kurucu üyeleri arasında yer aldı. Ekonomi ve Bayındırlık Komisyonlarında görev almıştır.⁶⁰⁰

1420 sicil numarasına sahiptir. Seçim Tutanağı 23.07.1946 tarihli. 318.957 seçmenin 222.532 oy kullandığı seçimlerde 115.686'sının oyunu alarak seçildi.

⁵⁹⁷ Selman Yaşar, “Türkiye'nin İlk Kadın Milletvekillerinden Benal Nevzat (İştar) Arıman, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.4, 2010, s.208.

⁵⁹⁸ Mustafa Çufalı, C.1, s.529

⁵⁹⁹ Semra Gökçimen, age, s.587.

⁶⁰⁰ Mustafa Çufalı, C.1, s.517.

*Tutanağı 26.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 05.08.1946 tarihinde katılmıştır.*⁶⁰¹

Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri” Verem hastalığı aktif olduktan sonra tedavi etmek için uğraşmak yerine bu hastalığa insanların yakalanmaması için önlemlerin alınması gerektiğini söylemiştir. Veremin en önemli sebeplerinden biri de içkidir. “Memleketimizde bu afeti körükleyen, ahlakı bazen ve hatta temiz ruhlu çocuklarımızı insan yaralama ve öldürme gibi” sorunlarla karşı karşıya bırakan içkidir. İçkinin ucuza satıldığı için kolayca ulaşıldığını ve bu nedenle fiyatlarının yükseltilmesini istemektedir.⁶⁰²

“*Son Zamanlarda bıçakla işlenen suçlar hakkında sorusu münasebetiyle sözleri*” bıçağın taşınmasının insanlar arasında yaygınlaştığını ve sudan sebeplerle yaralama ve ölüm gibi suçların işlendiğini söylemiş. Bunun nedeninin ise bıçak taşıma veya suçları konusundaki cezaların hafif olmasına bağlamıştır.⁶⁰³

“*İzmir Milletvekili Latife Bekir Çeyrekbaşı'nın son zamanlarda bıçakla işlenen suçlar hakkında Adalet Bakanı Fuat Sirmen'in cevabı*” İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle bu konu üzerinde önemle durduklarını ifade etmiştir. 1948 yılının ilk 10 aylık süresinde 7544 Bıçak, 1638 kama, 714 sustalı çakı, 10.190 adet ise kesici alet bulunduğunu ifade etmektedir. Çeyrekbaşı konuşmasında son zamanlarda memlekette “bıçakla adam öldürme salgını var” gibi sudan sebeplerle ortaya çıkan bu cinayetlerin asıl sebebi bıçak taşımaktır. Bugünkü kanunda cezası 1 ile 30 lirası arasında değişmektedir. İzmir'deki aramalarda Yeni Asır gazetesi haberine göre 2 günde on altı bıçak ve beş kama bulunmuştur.⁶⁰⁴

Ayrıca “*Türk Ceza Kanununun 549. Maddesinin değiştirilmesi hakkında*” bir kanun teklifi vermiştir.⁶⁰⁵

Tezer Taşkiran

⁶⁰¹ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, C.3, Ankara: TBMM Yayınları, 2012, s.593.

⁶⁰² TBMM Tutanak Dergisi, D: VIII, C.24, T:4, (Kasım 1950), s.1093.

⁶⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.24, B:15, (07.02.1950), s.28.

⁶⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D: VIII, T:3, C.14,(6.12.1948), s.28.

⁶⁰⁵ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=8&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=Teklifler&v_altbaslik=&v_mv=LAT%20FE%20BEK%20R%20%20EYREKBA%20I&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=1&v_kullanici_id=14827108&v_gelecek_sayfa=1

7. Dönem Kastamonu, 8. ve 9. Dönem Kars milletvekilidir. 1907’de Kafkasya’da doğdu. 1979 yılında vefat etti. Babası Ahmet Ağaoğlu annesi Sitare Hanım’dır. İstanbul Bezm-i Alem Kız Lisesi ve İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi ve Felsefe bölümünü bitirdi. İstanbul Kız Öğretmen Okulunun tabiiye öğretmeni ve ilk kadın müdürü oldu bu görevini 1937’ye kadar sürdürdü. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim şube müdürlüğüne getirildi. 7, 8. ve 9. dönemlerde Milli Eğitim Komisyonluğu üyeliği yaptı.1950 yılında CHP’den istifa ederek bağımsız kaldı. UNESCO Milli Komitesi üyesi olarak değişik ülkelerde yapılan toplantılara katılıp yararlı etkinlikler gösterdi. Yardım Severler Derneğinin kurucu üyeliğini yaptı. Üniversiteli Kadınlar Derneğinin başkanlığını yaptı. Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerini bilmektedir. Evli ve 2 çocuk annesidir.⁶⁰⁶

Tezer Taşkiran: Harf İnkılabı sonrasında kadınlara ev ev dolaşıp okuma yazma öğretmiştir. Sur’i ve Tatbik-i Mantık kitabını Fransızcadan çevirmiş ve eklemeler yaparak yazmıştır. Atatürk tarafından takdir toplamış ve sevinmeliyiz küçük hanım bu kitabı yazmıştır. Kadın çocuk ve uygarlık konularını önemsemi. Radyo konuşmaları yaptı. Yurt Bilgisi ve vatandaşın el kitabı adı verilen kitapları yazdı. Ayrıca çocuklar için masal kitabı yazmıştır. Samet Ağaoğlu ile birlikte “Suçlu Çocuklarımız” adlı eseri birlikte kaleme alıyorlar bu konuda Türkiye’deki ilk sosyolojik çalışmadır. “1943 seçimlerinde radyo dinleme sırasında İsmet Paşa’nın dikkatini çekiyor ve 1946 seçimlerinde Kars’ın ilk kadın milletvekili oluyor. O kadar çok seviliyor ki doğan kız çocuklarına Tezer ismi verilmeye başlanıyor.”⁶⁰⁷

1242 Sicil numarasına sahiptir. Seçim Tutanağı 23.07.1946 tarihlidir. 142.388 seçmenin 134.777 oy kullandığı seçimlerde 132.431’sinin oyunu alarak seçildi. Tutanağı 12.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 05.08.1946 tarihinde katılmıştır.⁶⁰⁸ 1950 tarihinde CHP’den istifa ederek bağımsız olmuştur.⁶⁰⁹

Eserleri: Liseler İçin Mantık (1926) Yurttaşlık Bilgisi (1939) Türk Ahlakının İlkeleri (1939) Suçlu Çocuklar(1934) Kadın Hakları (1971) Cumhuriyetin 50.Yılında Kadın Hakları (1973) gibi birçok eser yazdı.

⁶⁰⁶ Semra Gökçimen, age, s.369.

⁶⁰⁷NTV Radyo, İz Birakan Kadınlar, [https://soundcloud.com/ntvradyo/z-b-rakan-kad-nlar-11], Erişim Tarihi (13.06.2019)

⁶⁰⁸ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, C.3, Ankara: TBMM Yayınları, 2012, s.629.

⁶⁰⁹ Filiz Çolak, “Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)”, Tarih Okulu Dergisi, Aralık, 2017, Y.10, S.XXXII, s.119.

Tezer Taşkıran

“*Milli Eğitim Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle*” sözlerinde Ortaöğretim sınıfların kalabalığı, öğretmenlerin müfredata yetişme çabası ve öğrencilerini tanımak zorundadır. Öğretmen sayısı, dersliklerin durumu, konularına değinerek programların yeniden düzenlenmesini istemektedir.⁶¹⁰

Diğer sözleri “*Köy Enstitüleri mezunu öğretmenlerle köy sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere sunulan ek kanun münasebetiyle sözleri*”, “Eski Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında Meclis soruşturması yapılmasına dair Afyonkarahisar Milletvekili Ahmet Veziroğlu’nun önergesi” üzerine söz almıştır.

“*Vakıflar Genel Müdürlüğü 1949 yılı Bütçesi*” ve 6 farklı konuda daha söz almıştır. Bunlar dışında “İran’da çıkan sığır vebası salgınının memleketin hayvanlarına sirayet etmemesi için ne gibi tedbirler alındığına dair sorusu münasebetiyle söz” almıştır.

“*Adalet Bakanlığının 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle*” sözleriyle çocukların işlediği suçlar ve ıslahevlerinin şartlarının yetersiz olması konusuna dikkat çekmiştir. Aynı konuda kız çocuklarının suçluluklarının oranı erkeklere nazaran azdır. Ancak bu konunun dikkate alınarak kız çocukları içinde bir ıslahevi yapılmasını talep etmiştir.⁶¹¹

23 Ocak 1947 tarihli “*Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun*” tasarısı ile çocukların beden ve ruh sağlığının korunmasını ister. Bunun için çocuğun sağlıklı şekilde gözünü açabilmesi için annenin korunması için çalışan kadın nezdinde başarıya ulaşması için kanunların çıkarıldığı ve gebe kadının doğum öncesi ve sonrasında 3 hafta çalışmaması ve açılan doğum evleri ile sağlanması için çalışılmıştır. Bundan sonraki süreç çocukların hastalık ve ölümlerden kurtarılmasıdır.⁶¹² Bunun için sağlık bakanlığı tarafından yapılan çalışmalara değinilmiştir. Kanun Meclise 1948 yılında gelmiş ve Tezer Taşkıran söz alarak bu konuda çıkarılan “*Hıffzıssıhha Kanunu*” ile 6 yaşına kadar olan çocukların belediye ve köy ihtiyar heyetleri tarafından korunmalıydı. Bu kanunun ilk şehirlerde uygulanmasını ve çocukların korunarak cinayet gibi suçların

⁶¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, , C.3, Toplantı:1, B:21, (23.12.1946), s.403.

⁶¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, , C.8, Toplantı:2, B:24, (27.12.1947), s.424.

⁶¹² Mustafa Çufalı, C.1, s.396.

engellenebileceğini ifade etmiştir. Çocuk mahkemeleri, çalışan çocuklara özel bir İş kanunu ve terkedilen çocuklar için harcanan para miktarının arttırılmasını istedi.⁶¹³

“1948 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun” ile ilgili İbrahim Refik Soyer, kadın memurlar konusunda değinmiştir. “Maliye Bakanlığının tasarruf tedbirlerinin uzun süreceğini ve başkalarının sırtından geçinen kişiler olduğunu söyleyerek bakanlıkta çalışan kadın memurları örnek göstermiştir. Ofiste 150 belki daha fazla kadın memur vardır. “Bunların mesleki bilgileri, yüksek tahsilleri yahut iyi şekilde hizmet görür kimseler olsa bendeniz de razı olurum.” Ama bu kadınlar arkadaşlarıyla birleşerek “kazak örmek, motif işlemek ve çene çalmak gibi” şeyler yapmaktadır. Bu asalak insanlar kadın veya erkek kim olursa olsun temizlenmesini ister.⁶¹⁴ Bu fikirlere karşı söz alan Taşkırın, inkılâpların vatandaşlık esasına göre düzenlediğini kadın ve erkek esasına göre düzenlenmemiştir. Eğer bir dairede memur fazlalığı varsa bunun başarıya göre belirlenmesi gerekmektedir. Tanıdığı kadınların ise ailelerine destek olmak için çalışmaktadır. Eğer çorap veya kazak örülme durumu varsa amirler tarafından uyarılması gerekir.⁶¹⁵

“Adalet Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi” Ankara’da kız çocukları için bir islahevinin yapılmaya başlandı.⁶¹⁶ Ancak Anadolu’nun pek çok yerinde mahkemelerin ahır ve kümesten farksız olduğunu söyleyerek Adalet Bakanının Anadolu’nun halini de görmesini istemiştir.⁶¹⁷

“Eskişehir sel baskınında zarar görenler için yaptırılacak meskenler hakkında kanun münasebetiyle sözleri” Burada selden zarar görenlere yardıma koşan halkın yardımlarıyla bütün vergi ve resimlerden muaf olmasını talep etmiştir. Maddenin kanuna ilavesi hükümet tarafından kabul edilmiştir.⁶¹⁸

“Ordu kıyafet ve alametlerinin iltibasa yer verecek şekilde benzerlerinin giyilmesinin ve takılmasının yasaklığı hakkında Kanun münasebetiyle” söz almıştır. Kanuna uyulmaması durumunda cezaların olduğunu ve başka bir maddenin

⁶¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, C.11, B:63, (26.05.1948), s.523.

⁶¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, C.12, B:85, (08.07.1948), s.980.

⁶¹⁵ Aynı eser, s.981.

⁶¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, C.16, B:50, (23.02.1949), s.473.

⁶¹⁷ Aynı eser, s.474.

⁶¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, D: VIII, C.25, T:4, (Mart 1950), s.1007.

gerekmediğini söylemiş. Asıl sorunun cezaların uygulanmaması olduğunu yeni bir kanundan ziyade düzenlemelere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.⁶¹⁹

Eskişehir'deki felaketzedelere gönderilen yardımlarda vergilerin kaldırılmasını talep etmiştir.⁶²⁰

11 Ocak 1950 tarihli “*Köy Enstitüleri Kanunu*” enstitülere alınacak öğrencilerde aranacak şartlar konusunda verdiği değişiklik teklifinde 3. Madde ile ilgili değişiklik teklifinde nüfusları 500'den aşağı olan ilçelerin ilkokullarını bitiren öğrencilerin enstitülere giremediği ve köy şehir ikiliği yarattığını ifade etmiştir. Bu nedenle kanunda yapılacak değişiklik ile bu mağduriyetin önüne geçilmesini talep eder.⁶²¹

“*Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu*” ile ilgili doğum yapan kadınların iki veya daha fazla sayıda çocuğunun olması durumunda yardımların iki misli olmasını talep etmiştir.⁶²²

“*Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle, İstanbul Teknik Üniversitesinin ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün 1949 yılı bütçeleri*” öğretmen nakilleri, enstitülerin bütünleme sınavları, parasız yatılı sınavları ve ders mevzuatı gibi pek çok konularda öneriler sunmuştur.⁶²³

“*Tescil Edilmeyen birleşmelerle, bunlardan doğan çocukların tesciline ve gizli kalmış nüfus vakalarının cezasız olarak kaydına dair kanun*” hakkında söz almıştır. Bu konuda 1933 ve 1945 yılında çıkarılan kanunlarla gizli evlenme tespit edilmiştir. 1945'te 700 bin küsurlük bu rakam kanundışı çocukların doğumuyla daha büyük bir soruna dönüşür. Medeni Kanun çocukların korunmasının yanında gayrimeşru ilişkilerin önüne geçer. Ancak kanun işlememektedir. Yine köylerde resmi nikâhın yerini imam nikâhı almıştır.⁶²⁴

“*Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Yusuf Yılmaz Yavuz hakkındaki Dilekçe Komisyonu Kararı*” konusu tartışılırken Milli Eğitim Bakanının muhatap olduğu bir konu konuşulurken Mecliste olmadığını söyleyerek eleştirmiştir.⁶²⁵

⁶¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.22, Toplantı:1, B:19, (19.12.1949), s.305.

⁶²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.25, Toplantı:4, B:72, (24.03.1950), s.1007.

⁶²¹ Mustafa Çufalı, Türk Parlamento Tarihi, C.1, Ankara: TBMM Yayınları, 2012, s.147.

⁶²² Mustafa Çufalı, age, s.308.

⁶²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:8, C.16, B:50, (25.02.1949), s.646.

⁶²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:8, C.16, B:23, (9.01.1950), s.85.

⁶²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.3, Toplantı:1, B:13, (01.12.1950),s.22.

“Çeşitli kanunlarla mevcut geçici tazminat ve yabancı dil ikramiyeleri ile sair ikramiyeler hakkındaki Kanun” konusunda, memurlara verilen tazminatın nedeni Türkiye’deki hayat pahalılığıdır. Ancak yapılan konut zammının memurların belini bükmüş ve bu zammın aile bütçesinin selameti düşünülerek durdurulması gerektiğini belirtmiştir.⁶²⁶

“Köy Enstitüleri ve ilk öğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki Kanun” burada özellikle öğretmen okulları okuyanların mecburi hizmetlerinin yükseköğretim nedeniyle tecil edilmektedir. Kanuna bir madde eklenerek köy enstitülerinde eğitim alan çocukların yüksek eğitime devam etmelerinin önünün açılmasını ve bunun için bir sınava tabi tutularak yetenekli olup olmadıklarının anlaşılması ile okullar arasında eşitliğin sağlanmasını istemiştir.⁶²⁷

Ayrıca 9. Dönemde “Belediye Kanununa bazı maddeler eklenmesine ve kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun münasebetiyle” ve “Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü, Karayolları Umum Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle” ilgili olarak söz almıştır.⁶²⁸

Teklifleri: “İlk ve Orta derecede okullarla bu derecede tekabül eden meslek okulları ve Eğitim enstitüleri öğretmenleri tarafından yazılan eskirler”

“Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadrolarıyla Merkez kuruluşu ve görevleri hakkında 2287 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair olan 4926 sayılı kanuna ek kanun teklifi”

“Köy Enstitüleri Kanununun 3. Maddesinin Birinci fıkrasının değiştirilmesine dair”

“Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş kadrolarıyla Merkez kuruluşu ve görevleri hakkından 2287 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair ilan 4926 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde değişiklik yapılması” konularında TBMM’ye teklifler sunmuştur.⁶²⁹

⁶²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.35 Toplantı:1, B:41, (09.02.1951),s.73.

⁶²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.27, Toplantı:1, B:31, (20.01.1954),s.269.

⁶²⁸ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=9&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=S%20z%20Alanlar&v_altbaslik=&v_mv=TEZER%20TA%20KIRAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=17&v_kullanici_id=14827165&v_gelecek_sayfa=1, (10.06.2019).

⁶²⁹ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=8&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=Teklifler&v_altbaslik=&v_mv=TEZER%20TA%20

“Çiftçi Topraklandırma Kanununun 43. Maddesine bir fıkra eklenmesi”

“Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 75. Maddesine bir fıkra eklenmesi”

“Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında”

“Karlı Hasan Aydın’a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması” hakkında teklifleri

“Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkındaki 5387 sayılı Kanunun 4. ve 5. maddelerine birer fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesi hakkında” teklifleri TBMM’ye sunmuştur.⁶³⁰

“*Hemşirelik Kanunu*” münasebetiyle söz alır. Memleket içerisinde pek çok sağlık kurumu olmasına rağmen bu müesseselerin en önemli yardımcısı olan hemşirelerin sayısının oldukça az olduğunu ve teşvik için çıkarılan bu kanun ile Türk kızlarının bu mesleği edinmesini sağlayacağını düşünmektedir. Başhemşirelerin makam ücretlerinin olmadığı belirtir. Hemşire yardımcılarının ise 1 senelik staj altı aylık tatbikatla hemşirelerin arasına katıldığını ancak dünyadaki örneklerindeki gibi ayrı bir kıyafet giymelerini ister.⁶³¹ Ayrıca hemşirelere gerekli hallerde izin verilmesi için başhemşirenin izninin alınması ve bir kayıt tutularak hastane düzeninin aksamayacağı şekilde bir düzenin kurulmasını talep etmiştir.⁶³²

“*T.C Emekli Sandığı Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle*” yaptığı konuşmada 25 yıl hizmet süresini dolduranlar arasından uygun görülmeyenlerin emekli edilmesi konusunda hükümetin karar vermesi ve kişinin bu sonucundan memnun olmaması durumunda haksızlığa uğradığını düşünürse hakkını araması sağlanmalıdır.⁶³³

“*Anayasanın 2. Maddesindeki (devlet dili Türkçedir) fırcasının yorumlanmasına dair Anayasa Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri*” Bu konunun gayet sarih ve yoruma gerek olmadığını belirtmiştir.” Hangi Türkçe meselesi ele alınmak isteniyorsa bunun tesirleri olacaktır. Burada dilin Türkçeleşmesinin Kemalizm prensiplerinden biri

[KIRAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=4&v_kullanici_id=14827159&v_gelecek_sayfa=1](#) , (10.06.2019).

⁶³⁰ Filiz Çolak, age, s.131.

⁶³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, C.28, B:44, (17.02.1954), s.412.

⁶³² Aynı eser, s.429.

⁶³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.24, Toplantı:3, B:104, (08.07.1953), s.338.

olduğunu ve bütün inkılap hareketlerinin sert olduğunu ifade etmiştir. Mübalağalar ya da yanlışlar düzeltilebilir ancak inkılabın tümüyle reddedilmesine hakkımız yoktur. Ancak 1932 yılından önceki Türkçeyi kullanmak ders kitaplarının tümünün değiştirilmesi demektir.⁶³⁴

“*Adalet Bakanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle*” sözlerinde Suçlu Çocukların Korunması konusunda tedbirlerin alınmadığını düşündüğünden bu konuda “*Türk Ceza Kanununda 11 yaşını bitirmemiş çocuklar hakkında takibat yapılmaz ve 15 yaşını doldurmamış çocuklar cezalarını ıslah evinde geçirir, 15-18 yaş arasındaki çocuklar ise ayrıca ceza evi vardır.*” Memlekette 4 çocuk ceza evine ancak 6 aydan fazla ceza alanların yerleştirildiği ve diğer çocukların korunmadığını belirtmiştir.⁶³⁵ Kız çocuklarının suç oranı düşük olduğundan onlar için bir cezaevi yapılmadığını ve onların 18 yaşına kadar bekletilerek cezasını çekmektedir. Bu durumda belki evli, bir işe girmiş veya dürüst bir vatandaş olarak hayatına devam etmekte olan kişinin cezalandırılmak için alınması adalete uygunluğunu sormaktadır.⁶³⁶

“*Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle*” Öğretmenin hevesle vazifesine devam edebilmesi için tayin edilmeyeceğine inanmasına bağlıdır ve bu işlemin yılsonunda yapılmasını ister. İkinci değindiği nokta öğretim yaşının üzerindeki cahil vatandaşların eğitilmesi konusuna eğilmek gerekir. Ayrıca bu kişilerin Milli Eğitim Bakanlığı halk terbiyesi ve yetişkin terbiyesinin yerleştirilmesi ile iyi bir vatandaş olabilir. Bunun sağlanması konusunda ise radyoyu bir araç olarak kullanmak gerekir. Sinema konusunda çocukların izledikleri filmlerin şiddet, soygunculuk, aile faciaları gibi durumlara maruz kalıyorlar. İleri memleketeler ise 15-16 yaşına kadar izlenebilecek filmleri ayırmışlardır. Çocukların Türkiye’de faydalı şeyler çocuk şarkıları gibi eğitici şeyleri radyo yayınları yapılabilir.⁶³⁷

“*Köylü Kız Çocuklarının İlk tahsil yaşı hakkında ve Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanununun 13. Maddesinin değiştirilmesine ve aynı kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun teklifleri ve Milli Eğitim Komisyonu raporu münasebetiyle*”

⁶³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.1, Toplantı: Olğ. , B:31, (Temmuz 1950), s.575.

⁶³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.5, B.48, T:1, (Şubat 1951), s.462.

⁶³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.5, T:1, (Şubat 1951), s.463.

⁶³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.5, T:1, (Şubat 1951), s.775.

Anayasamızın 87. maddesinde kadın ve erkek her Türk vatandaşının ilköğretimi bitirmek mecburiyeti vardır. Bu konuda çocukların mecbur haller dışında okutmayan velilerle ilgili işlem başlatılması söz konusudur. Bu işlem para cezası ve tekrarı halinde 1 hafta ile 1 ay arasında hapis cezası verilir. Ancak köylerde ilköğretim okul ve kurslarına devam eden öğrenciler 14 yaşını bitirmiş ise velisi dilerse öğrenciyi okuldan alabilir.⁶³⁸ Bu duruma bir çözüm bulunması için köyde iş ile okul zamanlarına göre bir düzen oluşturmak gerekir. Ayrıca kadın ve erkek arasında bir ayırım oluşturmamak gerekir diyerek Sıtkı Yırcalı'nın ahlaki ve dini gerekçelerle kız ve erkeklerin bir arada bulunamaması icabından bahsetmiştir. Ancak anayasada böyle bir ayırım yoktur. Sıtkı Yırcalı'nın “Öyle bir şey söylemedim” sözü üzerine Taşkıran “O halde ben yanlış anladım özür dilerim diyerek bütün vatandaşların eşitlik anlayışının demokrasinin temeli” olduğunu ifade eder.⁶³⁹

“*Köy Enstitüleri ve İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi hakkındaki Kanun*” ile ilgili söz alan Tezer Taşkıran köy çocuklarının nüfusun % 75'ini içerdiğini ancak bunların tek seçeneklerinin muallim yetiştiren okullardır. Ancak bu çocukların ilim ve sanat konusundaki kabiliyetlerinin yok sayılması demektir. Bu nedenle kanuna bir madde eklenerek yetenekleri dâhilinde bir sınava tabii tutulan çocukların yüksek tahsiline devam ettirilmesi sağlanmalıdır.⁶⁴⁰

Nadir Nadi Cumhuriyet gazetesindeki “Kadın Adaylar” yazısında Tezer Taşkıran'ı tanıdığını ve gürültüsüz fakat yorulmak bilmeyen çalışarak Meclisteki pek çok erkekte daha faydalı olduğunu söylemiştir.⁶⁴¹ Gerçekten de Tezer Taşkıran'ın Meclisteki çalışmalarına bakıldığında pek çok milletvekilinden etkin olduğu görülmektedir. Çok sayıda kanun teklifi, önerge ve konuşmalarıyla vatanın yolunu aydınlatmış isimlerden biridir.

Makbule Dıblan

8.Dönem Seyhan milletvekili olan Makbule Dıblan, 1913 yılında Adana'da doğdu, 25.08.1970 tarihinde vefat etti. Babası Mehmet Fuat annesi Fatma Hanım'dır. Adana Kız Amerikan Koleji sonrasında İstanbul Tıp Fakültesinde eğitimini tamamlayarak hekim oldu. Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği yaptı. Türk

⁶³⁸TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.8, T:1, (Şubat 1951), s.162.

⁶³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.8, T:1, (Şubat 1951), s.163.

⁶⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.27, T:4, (Ocak 1954), s.270.

⁶⁴¹ Sezai Yazıcı, “Toplumsal Hafızamız ve Kars’ın İlk Kadın Milletvekili”, Gazete Kars, Temmuz, 2011, s.y.

Kadınlar Birliği, Ulusal Verem Savaş Derneği ve Trabzon Verem Savaş Derneğinin yönetim kurucuları arasında yer aldı. İngilizce bilmektedir. Bekârdır. Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev almıştır.⁶⁴²

*1479 sayılı vekildir. Seçim Tutanağı 24.07.1946 tarihlidir. 162.224 seçmenin 134.777 oy kullandığı seçimlerde 132.431'sinin oyunu alarak seçildi. Tutanağı 12.08.1946 tarihinde onaylanmış ve Meclise 05.08.1946 tarihinde katılmıştır.*⁶⁴³

23 Ocak 1947 tarihli “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun” tasarısını desteklediğini fakat 7 yaşından büyük çocukların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından korunmasını istiyordu. Sağlık Bakanlığının korumaya alması durumunda yeni yurtların açılması gerektiği ve bunun masraflı olacağını ifade ediyordu.⁶⁴⁴ 14 Mart 1949 tarihli “Verem Savaşı Hakkındaki Kanun” ile halkın veremle ilgili bilgilendirilmesi, uzmanlar ve hemşirelerin refahının yükseltilmesi ve böylece hastalığa yakalanma risklerinin düşürülmesini ve aynı şekilde halkında refahının yükseltilmesi ve propaganda yoluyla hastalıkla mücadele edilmesi sağlanmalıdır.⁶⁴⁵

*“Kimsesiz terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında Kanun” münasebetiyle sözleri, söz almış ve 7 yaş ve üzeri yaşlarda olan çocukların Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine verilerek, okullarının yanında yurt açılması zorunluluğu, masrafların azaltılabileceğini düşünüyordu.*⁶⁴⁶

Burhan Cahit Morkaya'nın milletvekilliği ile ilgili itirazların yanında olmuş. Balkan savaşı ve İstiklâl Harbi gibi savaşlarda firar etmese bile vatan ve milletin yanında olmamış bir vekilin “kamuoyu ve milletvekilleri vicdanında mahkûmdur” diyerek karşı çıkmıştır.⁶⁴⁷

Emekli Kanunu konusunda söz alarak muhtaç kişilerin formaliteler ile güçlük çekmesinin önüne geçilmesi amacıyla bu tabirin kaldırılmasını istemiştir. Çünkü 25 yaşını doldurmuş babasından kalan yetim maaşı alan kızların durumunu takdire bırakmanın sorunlar yaratacağını söylemiştir.⁶⁴⁸ Bu konuda “75 maddeye 25 yaşını

⁶⁴²Mustafa Çufalı, age, C.3, 937.

⁶⁴³Semra Gökçimen, age, s.937.

⁶⁴⁴Mustafa Çufalı, C.1, s.406.

⁶⁴⁵Mustafa Çufalı, C.1, s.393.

⁶⁴⁶TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.11, Toplantı:2, B:65, (31.05.1948), s.564.

⁶⁴⁷Mustafa Çufalı, age, s.46.

⁶⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.19, Toplantı:3, B:92, (25.05.1949), s.811.

doldurmuş olan kız çocuklarının muhtaç olma şartı kaldırıldı. Daha sonra komisyondan gelen düzeltmeyle yaş sınırı tamamen kaldırıldı.⁶⁴⁹

Milletin ihtiyacının karşılanması için önce yol götürmek gerekmektedir. Ondan sonra sağlık, iktisadi kalkınma ve medeni kalkınma götürülecektir.⁶⁵⁰

Zekiye Molaoğlu Dranaz

8.Dönem Trabzon Milletvekilidir. 1911 Yılında Trabzon'da doğdu. 19.09.1960 tarihinde vefat etmiştir. Babası Osman, Annesi Emine Hanım'dır. İstanbul Amerikan Kız Koleji ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümünde okumuştur. Milli Eğitim Komisyon üyeliği yaptı. Mesleği İngilizce, matematik öğretmenliğinin yanında Müdür Muavinliği yapmıştır. İngilizce ve Fransızca dillerini bilmektedir. Evlidir.⁶⁵¹ Milli Eğitim Komisyonu üyeliği yaptı. Yasama ve denetim faaliyetleri konusunda herhangi bir bilgi yoktur.⁶⁵²

4.2. 1950-54 Yılları Arasında Seçilen Kadın Milletvekilleri

Nazlı Tlabar

"9, 10 ve 11. Dönem İstanbul Milletvekilliği yapmıştır. 1915 yılında İstanbul'da doğan Tlabar 22.4.1971 yılında vefat etmiştir. Baba adı Mazlum Hamit, annesi ise Fatma Zehra Hanım'dır. Arnavutköy Kız Koleji Almanya Heidelberg Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Mesleği serbest gazeteciliktir. Çeşitli hayır kurumlarında gazeteci olarak çalışmasının yanında Yenişehir Bostan Mahallesiinde bir çocuk bakımevi kurdu. Hür Fikirler, Türk Turizm ve Türk Pakistan Dostluk Cemiyeti ile W.C.A. Amerikan Cemiyetinde çalıştı. Belçika "New Exchange Ajansı" ile haftalık Avusturya "Wiener Illustrierte" dergisinin Türkiye Mümessilliği ve Muhabirliğinde bulundu. Demokrat Parti kurulduktan sonra parti içerisinde çeşitli kademelerde hizmet verdi.⁶⁵³ Partinin İstanbul İli Yayın ve Propaganda Bürosu Başkanlığı ve Beyoğlu İlçe Başkanlığı görevlerini üstlendi. Partinin I. Büyük kongresinde yayın ve propaganda komisyonuna başkanlık yaptı. 9, 10 ve 11. Dönemlerde milletvekilliğine seçildi. Yassıada Yüksek Adalet Divanınca Anayasayı çiğneme suçlaması ile 4 yıl 2 ay ağır

⁶⁴⁹ Mustafa Çufalı, age, s.300.

⁶⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, C.6, Toplantı:1, B:69, (06.06.1947), s.54.

⁶⁵¹ Semra Gökçimen, s.278.

⁶⁵² Aynı Eser, s.279.

⁶⁵³ Semra Gökçimen, s.380.

hapis cezası verildi. İngilizce, Fransızca, Rusça ve Almanca bilen Tlabar evli ve bir çocuk annesidir.”⁶⁵⁴

Nazlı Tlabar 233.065 oy ile İstanbul milletvekili olarak 1715 sicil numarası ile parlamento'ya girmiştir. 22 Mayıs 1950'de TBMM'ye girmiş ve 5 Haziran 1950'de onaylanmıştır.⁶⁵⁵

“*Dışişleri Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi münasebetiyle*” Vatikan ile ilişkilerimizi başlatarak komünizm tehlikesinin karşısında olan bu devletle dünyanın birçok ülkesinin de yakın temasta olduğunu belirtmiştir. Bütçe sıkıntısı varsa Paris veya Bern büyükelçiliği tarafından ilişkilerin yürütülmesini ister. Yine Kıbrıs meselesinin devlet tarafından elden gelen her imkânını sonuna kadar zorlanması gerektiğini söylemiştir.⁶⁵⁶

“*Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçeleri münasebetiyle*” söz almıştır. Unesco'ya üye olduğumuzu ve yılda 90.000 lira üyelik aidatı ödediğimizi ifade eden Tlabar bunun faydalarının henüz tatbik edilmediğini ve dövizin kitap alımlarında kolaylıklar sağlandığını ifade ederek radyonun bizde yalnızca eğlence amacıyla kullanıldığı ve öğretici bir vasıf kazandırılabilir. Unesco teknik yardım fonundan yararlanmak için başvuru yapıldığını ve kurulacak kurumlar için gelecek ekibin masraflarının senelik 45 bin lirayı bulacağını ancak bütçenin bunun için yetersiz olduğunu söyler. Unesco'dan gerçek manada nasıl faydalanabileceğimizi sorar.⁶⁵⁷

“*Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle*” söz almıştır. Memleketteki çocuk ölümlerinin çok yüksek boyutlarda olduğunu söyler. “Türkiye’de doğum oranı binde 44 iken bu yirmi bir milyon üzerinden 924 bindir.” Bu çocukların 546 bini ölüyor. Medeni memleketlerde binde 12 seviyelerinde iken; bizde bu oran binde 26’dır. 0-12 yaş çocukların vefat oranının %50’sini oluşturmaktadır. Bu durumun anne sütünden kesildikten sonra çocukta ortaya çıktığını ifade eder. Bu konuda doktorların ve memurların ölüm kalım meselesi gibi görmesinin zorunluluğunu ifade eder.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ Aynı Eser, s.381.

⁶⁵⁵ Filiz Çolak, “Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960), Tarih Okulu Dergisi, Aralık, 2017, Y.10, S.XXXII, s.119.

⁶⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D:8, C.5, B.50,T:1, (Şubat 1951), s.679.

⁶⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D:8, C.5, T:1, (Şubat 1951), s.764.

⁶⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, D:8, C.5, T:1, (Şubat 1951), s.929.

“Çalışma Bakanlığı 1951 yılı Bütçesi münasebetiyle” konuşmasında çok önemli gördüğü çocuk kreşleri meselesine değinmiştir. 1946 yılında gündeme gelen meselenin bugüne kadar bu konuda girişimde bulunulmamıştır. Kreş ve çocuk bakımevlerinin çok ağır şartlarda çalışan kadın ve erkek işçilerin bu hakları için bir an önce harekete geçilmesini talep etmiştir. Bu şartlarda ailelerin asabiyetlerinden en çok çocuklar zarar görür. Bu davaya bir an önce dört elle sarılmak gerekir.⁶⁵⁹

“Basın- Yayın Turizm Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçesi” Amerika’dan dönen Tlabar, Haberler bürosunun çalışmalarından ve askerlerimizin başarısı bize 20-30 yıl kazandırmıştır. Ancak Amerikalılar bize “size bir parçada insan olarak tanımak istiyoruz. Fikirleriniz nedir? Ne yersiniz, nasıl giyinirsiniz?” şeklinde sorular sorduklarını ifade etmiştir. Amerika’da kendisine “erkekleriniz sizin faaliyetlerinize nasıl müsaade ediyor. Anneniz peçe takıyor muydu? Siz kaç yaşına kadar peçe taktınız? Mecliste erkek arkadaşlar ara sıra alay eder mi gibi” sorulara maruz kalmıştır.⁶⁶⁰ Ayrıca “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu münasebetiyle” söz almıştır.⁶⁶¹

“Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının iadesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri” Partinin hukuka ve mevzuata aykırı şekilde hareketlerinin, millet hastane, yol ve dertlerine çare ararken tepeden inme emirlerle ve belediye bütçelerinin partinin emrine verilmesinin hesabının sorulması gerektiğini söyler. Neticede haksız iktisap yoksa millet huzurunda ispat edilmiş olur. “DP’nin bütün istediği milletin malının millete iade etmekten ibarettir.” açıklamasını yapmıştır.⁶⁶² İktidar partisinin zamanı geldiğinde kendi hesabını vereceğini söyler. Bu açıklamasından sonra 1960 Darbesi ile yargılanan Tlabar haksız kazanç iddiası ile yargılanmıştır.⁶⁶³

Halide Edip Adıvar: Bağımsız Milletvekili

“1881 yılında İstanbul’da doğan Halide Edip, 09.01.1964 tarihinde vefat etmiştir. 9. Dönem İzmir Milletvekilliği görevinde bulunmuştur. Babası Mehmet Edip, annesi Bedirfem Hanım’dır. Üsküdar Amerikan Kız Kolejinden mezun olmuştur. Mesleği yazarlık olan Edip, İngiliz Edebiyatı Profesörlüğüne uzanan bir kariyeri vardır. 1908’den itibaren Tanin, Vakit ve Akşam gibi gazetelerin yanında Şehbal, Yeni

⁶⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, D:8, C.5, T:1, (Şubat 1951), s.1105.

⁶⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.18, T:2, (Şubat 1952), s.580.

⁶⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.21, T:73, (Şubat 1952), s.541.

⁶⁶² TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.17, T:17, (Aralık 1953), s.209.

⁶⁶³ Filiz Çolak, age, s.124.

Mecmua ve Yeni Mecmua dergilerinde “Halide Salih” takma adıyla yazılar yazmıştır. Kadın hakları savunucusu olan Halide Edip 31 Mart Ayaklanması ile Mısır’a gitmiş ve 1909 yılında yurda geri dönmüştür. Kadınların toplumsal yaşama katılıp Teali Nisvan derneğini kurdu. 1909 Kız Öğretmen Okullarında tarih ve pedagoji dersleri ve 1918 yılında İstanbul Üniversitesinde Batı Edebiyatı dersleri verdi. Balkan Savaşları sırasında hastanelerde çalışarak hizmet verdi. Eğitim hizmetleri ve hastane çalışmaları kendisine toplumu bütün yönleriyle tanıma fırsatı tanıdı. 1917 de Cemal Paşa’nın çağrısı üzerine Beyrut, Lübnan ve Şam’a giderek kız okullarını teşvik edip örgütlenmelerine öncülük etti. “Aynitura Darüleytami” kurdu.⁶⁶⁴ İzmir’in işgalini protesto mitinginde halkı direnişe çağırarak direniş için eşiyile Anadolu’ya geçer. Bu süreçte Milli Mücadeleye basın hizmetleri ile destek olup Onbaşı rütbesi aldı. Milli Mücadele sonrasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasında yer aldı. 1926 yılında eşiyile birlikte yurt dışına çıktı. Fransa ve İngiltere’de yaşadı. Columbia ve Delhi İslam Üniversitelerinde konuk öğretim üyesi olarak bulundu. 1939’da Türkiye’ye döndü. 1940-1950 yıllarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filoloji Kürsü başkanlığı görevini üstlendi. 9. Dönem bağımsız milletvekilliği yaptı. Milli Eğitim ve Anayasa Komisyonu üyeliği yapan Halide Edip, 1954 yılında istifa ederek üniversiteye döndü. İngilizce ve Fransızca dillerini bilmekteydi.”⁶⁶⁵

Eserleri: Heyula (1909), Raik’in Annesi (1909), Seviye Talip (1910), Handan (1912), Yeni Turan (1912), Son Eseri (1913), Mev’ud Hüküm (1918), Ateşten Gömlek (1923), Vurun Kahpeye (1923), Kalp Ağrısı (1924), Zeyno’nun Oğlu (1928), Yolpalas Cinayeti (1937), Tatarcık (1939), Sonsuz Panayır (1946), Kerim Ustanın Oğlu (1958), Sevda Sokağı Komedyası (1959), Hayat Parçaları (1963) Öyküleri: Harap Mabetler (1911) Dağa Çıkan Kurt (1922), Kubbede Kalan Hoş Seda, Oyunları: Kenan Çobanları (1916), Maske ve Ruh (1945), Anı: Türk’ün Ateşle İmtihanı (1962), Mor Salkımlı Ev (1963) adlarıyla yayımlandı.⁶⁶⁶

“Maliye Bakanlığı ve Devlet Borçları 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri” Fuarların desteklenmesi ve devlet bütçesinden para ayrılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ Semra Gökçimen, age, s.32.

⁶⁶⁵ Aynı eser, s.31.

⁶⁶⁶ Aynı Eser, s.30.

⁶⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.5, B.50, T:50, (Şubat 1951), s.730.

“Adnan Menderes’in kurduğu Hükümetin programı münasebetiyle” Burada DP’nin programının CHP programına benzer olduğunu az çok farkla medeni dünya aynı istikamete doğru ilerlemektedir.⁶⁶⁸ Aynı zamanda DP beyannamesi ile ilgili yorumunda “memlekette istikrarı teyit ve vatandaşlar hakkını teminat altına almak” için idarenin milletin hizmetinde kanunun emrinde olması lazımdır. Kırk yıldır bu vaadi beklediklerini ve milletle hükümet arasındaki kapalı kapının açıldığını söyler. Programda “kanunlarımızda itiyatlarımızda, telakkilerimizde tek parti devrinden artakalan ne varsa tamamen tasfiye edeceğiz” ifadesini ise “tek parti devri yerine, tek parti zihniyeti” ifadesi ile görmek istediğini söyler.⁶⁶⁹

“Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle” Bu konuda söz alarak eğitimin devletten Milli savunmadan sonra en büyük desteği alması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁷⁰

“Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar hakkındaki Kanun münasebetiyle” sözlerinde söz konusu durumu bir zihniyet buhranı olarak nitelemiştir. Ve milletin istikbalini ve selametini düşünerek karar vermek mecburiyetindeyiz demiştir.⁶⁷¹ Atatürk’e karşı yapılan bu çirkin tecavüzlerin sorumlularının en sert şekilde cezalandırılmasını istemiştir. Bu durumun iki nedeni olduğunu belirtir. Birincisi “hükümetin zayıf telakki edilmesi” ikincisi ise “hükümetin irticaya karşı müsamaha gösterdiği şekilde dedikoduların olduğunu Ancak bunların doğru olamayacağını söyleyerek gerekirse hükümet Atatürk heykellerinin yanına iki tane muhafız dikmesini ister.⁶⁷²

“Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu münasebetiyle” tasarı fikir ve sanat konusunda eserler yazarların haklarının korunması ve kanunlarla ele alınmasını ister.⁶⁷³

“491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun tekrar meriyete girmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri” Anayasanın dilinin değiştirilmesini içeren bu kanunun yanında olan Edip, “Dilde inkılap olmamıştır, harf inkılabı olmuştur. Dil tekâmül eder,

⁶⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.1, T:Olğ. (Haziran 1950), s.97.

⁶⁶⁹ Aynı eser, 98.

⁶⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.5, T:1. (Şubat 1951), s.758.

⁶⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.7, T:1, (Mayıs 1951), s.89.

⁶⁷² TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.7, T:1, (Mayıs 1951), s.90.

⁶⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.10, B.10, T:2.(Kasım 1951), s.278.

inkılap etmez kanaatindeyim” Bu kanunda Atatürk ve inkılâplara hürmetsizlik olmadığını söylemiştir.⁶⁷⁴

“1953 yılı Bütçe Kanununun tümü münasebetiyle” Burada maliyeci ve iktisatçı zihniyeti karşılaştırır. Maliyeci zihniyet “ayağını yorganına göre uzatır” bu zihniyet inkişafa vakit bulamaz. İktisatçı zihniyet “kaz gelecek yerden tavuk esirgemez” bu zihniyetin tamamen hâkimiyeti bizi üzerimizdeki yorgandan da edebilir.⁶⁷⁵ Ama memleketin iki zihniyetin de etkisinde olmasını memnuniyetle karşıladığını ifade eder.

Teklif: “Çiftçi Mallarının Korunması hakkında Kanunun 4. Maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair (2/253)” Bu kanun görüşmeler sonucunda kabul edilmiştir.⁶⁷⁶

Diğer teklif ve önerileri arasında “Köy Kanunu layihası münasebetiyle” ve “Geçen Tutanak hakkındaki demeci” vardır.

4.3. 1954-60 Yılları Arasında Seçilen Kadın Milletvekilleri

Aliye Temuçin Coşkun

1916 yılında Foça’da doğmuş 19.03.2006 tarihinde vefat etmiştir. Babası İsmail, annesi Zahide Hanım’dır. Aliye Temuçin, 10. Dönem DP Ankara milletvekilliği görevini üstlenmiştir. Maarif Komisyonunda Kâtip üyeliğinde görev almıştır. Evlidir. 1941 İzmir Kız Enstitüsünde “çiçek öğretmeni” stajyeri olarak çalışmaya başladı. Daha sonra İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü stajyerliği, Akşam Kız Sanat Okulu ve Aydın Kız Enstitüsü, Manisa Kız Enstitüsü ve Atatürk Kız Enstitüsü öğretmenlikleri yaptı. İsmet Paşa Kız Enstitüsünde çalıştı ve Okul müdiresi olarak görev aldı.⁶⁷⁷ Milletvekilliği sonrasında mesleğine devam etti. 1967 Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğinde bulundu. 1972 yılında emekli oldu. Milli Eğitim Komisyonu ve Emekli Sandığı Komisyonlarında görev aldı.⁶⁷⁸ TBMM’de 4 Kanun teklifi ve 2 Kanun tasarısı vermiştir.⁶⁷⁹ Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı Görevinde Bulunan Bakanlık Müfettişi olarak Aliye Temuçin Coşkun’da görev almıştır.⁶⁸⁰

⁶⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.18, T:3, (Aralık 1952).s.300.

⁶⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.20, T:3, (Şubat 1953), s.357.

⁶⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D:IX, C.12, T:3, (Ocak 1952), s.52.

⁶⁷⁷ Semra Gökçimen, age, s.375.

⁶⁷⁸ Age, s.376.

⁶⁷⁹ Age, s.377.

⁶⁸⁰ <http://tkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze/icerik/21>, (28.06.2019), s.y.

“Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle” söz almıştır. Konuşmasında iki çocuklu bir ailenin 50 lira ile geçinemeyeceğini söyleyerek bir hesap yapmıştır ve en kötü şartlarda ücretlere küçücük bir ilavenin ise ancak sefaleti azaltacağını söylemiştir.⁶⁸¹

“Maarif Vekâleti Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçeleri münasebetiyle” Çocukların eğitimlerinin önemine değinerek beşikten mezara kadar halkın demokratik esaslarla eğitilmesi, iyi bir insan ve vatandaş olması sağlanmasını ister. Bunun yanında köy ve şehir hayatı arasındaki tezatların farklı aile yapılarını beraberinde getirdiğini ifade eder. Çalışan kadınların çocuklarının bakıcı ile sokak gibi pek çok olasılıkta yetiştiğini söyler. Bu konuda özellikle çalışan kadının anaokulları, kreş gibi imkânlarla donatılması ile çocuk temelden sağlam bir eğitim alacaktır.⁶⁸²

“Maarif Vekâleti Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 yılı bütçeleri münasebetiyle” sözlerinde korunmaya muhtaç çocukların Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanununun bedeni, ruhi, ahlaki gelişmesi tehlikede olan çocuk demektir. Bu çocukların kurtarılması ve memlekete zararlarının önlenmesinin önemine değinmiştir.⁶⁸³

Teklifler: “Korunmaya Muhtaç Çocuklara yardım fonu hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair (4/155)”, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara yardım fonu kanun teklifi (2/140)”

“Korunmaya Muhtaç Çocuklara yardım fonu hakkındaki 5387 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair (2/195)” Bu kanun tekliflerinde çocukların korunması için büyük çaba sarf etmiştir.

“Köy Enstitülerinden mezun öğretmen ve sağlık memurlarının maaşlarına intibakına dair (2/250)”

“Mesleki ve teknik öğretim okullarında 30 liradan dün maaşla vazifeye başlatılan öğretmenlerin intibakları hakkında (2/357)”

Nazlı Tlabar

1954 seçimlerinde TBMM’de ikinci kez seçilmiştir.

⁶⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.5, T:1, (Şubat 1955), s.423.

⁶⁸² TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.5, T:1, (Şubat 1955), s.600.

⁶⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.5, B.44, T:1, (Şubat 1955), s.880.

“Türkiye’de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında (2/111)” Kanununun bazı maddelerinin geçersiz sayılmasını ve sanatçıların desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸⁴

“Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa muvakkat iki madde eklenmesi hakkında(2/52)” Kanun teklifi vermiş. Bu konuda maddelerden biri kabul edilmiştir. Bu teklif Türk basınında da yer almıştır. Bu süreçte Türk Kadınlar Birliği başkanlığı yapmaktadır.⁶⁸⁵

“Nazlı Tlabar ve 2 Arkadaşı Bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair 2596 sayılı kanununun 5 ve 6. Maddelerinin tadili hakkında (2/282)” Bu kanun önergesinde “ Bu giyimin bizi yabancı milletler nazarında küçük düşürdüğünü, özellikle başkentte bulunan elçilik mensuplarını bu tür giyimin rahatsız edeceğini” söylemişlerdir.⁶⁸⁶ Söz konusu kanun” DP milletvekillerinden destek görmemiş ve Dâhiliye Encümeni’ne sevk edilerek Dâhiliye Nizamnamesinin 60. Maddesi gereğince hükümsüz kılınmıştır.”⁶⁸⁷

Nuriye Pınar

1914 yılında İstanbul’da doğmuştur. 30.09.2006 tarihinde vefat etmiştir. 10 ve 11. Dönem DP İzmir Milletvekilliği görevinde bulunmuştur. Babası Mustafa Asım, annesi Emine Hanım’dır. İstanbul Erenköy Lisesi, Fransa Bordeaux Üniversitesi Kimya ve Tabii İlimler Bölümünden mezun olmuştur. 1937’de İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsünde asistanlık yaptı. 1942’de doktora, 1944’de jeoloji dalında doçentlik unvanını aldı. Jeoloji alanında doçentlik unvanı almıştır. Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca dillerini bilmektedir. Bekârdır. Dışişleri Komisyonu üyeliğinde bulundu.⁶⁸⁸ 1951, Brüksel, Roma ve Cezayir’de Jeoloji Kongresine konuşmacı olarak katıldı.⁶⁸⁹ Yenice Depremi çalışmaları sırasında Adnan Menderes ile tanıştırılmış ve onun daveti üzerine milletvekilliğine adaylığını koymuştur. 1954-60 yılları arasında milletvekili görevinin yanı sıra Dünya Parlamentolar Birliği’nin Türk Grubu Genel Sekreterliği yürütmüştür. Meclise sunduğu üç teklif kabul edilmiştir. 1940’lı yıllarda Türkiye’de

⁶⁸⁴ Gülşah Kurt Güzeloğlu, “Demokrat Parti’nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tlabar (1950-1960)”, Tarih ve Gelecek Dergisi, Ağustos,2016, C.2, S.2, s.16.

⁶⁸⁵ Filiz Çolak, age, s.125.

⁶⁸⁶ Leyla Kaplan, age, s.219.

⁶⁸⁷ Aynı eser, s.126.

⁶⁸⁸ Semra Gökçimen, age, s.328.

⁶⁸⁹ Aynı Eser, s.329.

deprem çalışmaları yapmıştır.⁶⁹⁰ 1956 yılında Kaliforniya’da yapılan bir Dünya Deprem Mühendisliği Konferansına katılan tek Türk jeolog olmuştur.⁶⁹¹ 1960’da Yassıda yargılanmaları sonrasında iki buçuk yıl cezaevinde tutuklu kalmıştır. Aynı süreci paylaştığı Bilecik Milletvekili Mehmet Erdem ile evlenmiştir.⁶⁹²

10. Dönem 4 kanun teklifi ve 1 önergesi vardır. 11 dönemde ise 3 kanun teklifi ve 3 kanun tasarısı ile Mecliste yer bulmuştur.⁶⁹³

Eserleri: Marmara Denizi Havzasının Sismik Jeoloji ve Meteorolojisi, Ege Havzasının Tektoniği, Sıcak Su ve Maden Suyu Kaynakları, Türkiye Depremleri izahlı Kataloğu (D. Lahn ile birlikte), Türkiye’nin Arzani Tektoniği, Mühendislik Jeolojisi eserlerindedir. 1953 yılında İstanbul üniversitesinde doçent unvanı aldı. Erzincan (1939), Adapazarı (1942), Karaburun (1949), Kurşunlu (1951), Yenice-Gören (1953) depremlerini inceledi.⁶⁹⁴

“İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve vazifeleri hakkındaki Kanun münasebetiyle” Depremler hakkındaki konuşmasında bu afet nedeniyle halkın zor durumlara düştüğü ve binaların bir an önce yapılmasını ister. Ayrıca afet durumunda devlet tarafından görevlendirilen kişilerin bölgeye intikali ve yardımının öneminden bahsetmiştir.⁶⁹⁵

Önerge “Nuriye Pınar ve İki Arkadaşı Pakistan Parlamento Türkiye’yi ziyaretleri vesilesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Pakistan Milli Meclisine sevgisinin iblağına dair”

Teklifler: Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 32.maddesine bir fıkra eklenmesine dair ve 33. Maddesinde değişiklik yapılması hakkında

Üniversite Kanununun 38. maddesine bir fıkra ilavesi hakkında

Üniversite Kanununun 38. maddesinin tadili hakkında⁶⁹⁶ teklifleri vardır.

Edibe Sayar

⁶⁹⁰ Nilgün Okay, “Türkiye’nin İlk Kadın Jeolog Ve Deprem Uzmanı”, Mavi Gezegen, S.23, 2017, s.11.

⁶⁹¹ Nilgün Okay age, s.5.

⁶⁹² Nilgün Okay Age, s.12.

⁶⁹³ Semra Gökçimen, age, s.330.

⁶⁹⁴ Aynı Eser, s.328.

⁶⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.4, B.64, T.1, (Mayıs 1958), s.24.

⁶⁹⁶ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_Meclis=&v_donem=&v_yas_ama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=NUR%DDYE%20PI%20I%20NAR&v_sb=%DDzmir&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=, (10.06.2019).

10. Dönem Zonguldak Milletvekilidir. 1912 yılında Safranbolu’da doğmuş ve 24.09.1970 tarihinde vefat etmiştir. Baba adı Maksut, Anne adı Hatice’dir. İstanbul Pangaltı “Notre Dame de Sion” Fransız Kız Lisesinde okumuş Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Serbest Avukattır. Fransızca bilmektedir. Zonguldak’ta stajını yaptıktan sonra hâkimliği yapmaya hak kazandı. Çeşitli dergi ve gazetelerde makalelerini yayımladı. Fransızcadan uyarladığı piyes ve oyunlarda oynadı.⁶⁹⁷ Evli ve 1 çocuk sahibidir. Arzuhal (Dilekçe) Komisyonunda kâtip, Milli Eğitim ve Adliye komisyonlarında üye olarak çalıştı.

1 Kasım 1955’te TBMM Riyaset Divanı Kâtipliğine seçildi. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 5387 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanunun tekrar müzakeresi için kurulan geçici komisyona üye seçildi. Zonguldak’ta Yardımsevenler Derneği ile Türk Kadınlar Derneği Başkanlığı yaptı.⁶⁹⁸

Edibe Sayar’ın babası Kuvayı Milliyeci, kuzeni ise Zonguldak’ın ilk gazetecisidir. Ailesinin üzerindeki etkisi oldukça yoğundur. Gazete ve dergilerde çeşitli yazılar yazmıştır. Yazılarında özellikle millet sevgisi ve ahlaki yönden toplumu bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Bir yazısında “Türk sazı tamamen Türk halkının hayatı, Türk ruh ve duygusunun kalbinden kalemine rötüşsüz bir akışıdır. Orada Anadolu vardır. Türk köylüsü, Türk gelini, Türk anası vardır. Sade ve temiz Türkçesi ile kalplerimize nüfuz eden bu candan ses milli mücadele günlerinde de ordu için en kıymetli bir azim ve irade kaynağı olmuştur.”⁶⁹⁹ Başka bir yazısında “Milli heyecan nasıl inkişaf ettirilebilir?” şunları söyler: “Çocuk konuşmaya başlar başlamaz onu evvela Türk dilini, oyun ve havalarını öğretmeli, onun hafızasını daima Türk’e has adet ve ananelerle doldurmalı. Çocuğun iç âlemi daha beşikte iken böyle Türkçülükle işlenir ve yabancı tesislerden korunursa, ancak o zaman milli heyecan, artık söndürülemez. Çünkü onu ana kucağından sonra sinesine çeken okuldur. Okulda Türkçülük için ayrı tedrisat yapılırsa Türk’e Türk’ün tarihi dinini, hukukunu, iktisadiyatını, güzel sanat ve ahlakını, milli heyecanı genişletmek, beslemek ve büyütme imkânları verilmiş olmaz mı?”⁷⁰⁰

⁶⁹⁷ Semra Gökçimen, age, s.340.

⁶⁹⁸ Aynı Eser, s.341.

⁶⁹⁹ Yücel Namal, Melek Toparlak Şahin, age, s.91.

⁷⁰⁰ Aynı Eser, s.92.

17 Şubat 1955 yılında Milliyet Gazetesinin “Türk Esirler” yazısında Meclisteki durum şu şekilde anlatılmıştır; “Zonguldak milletvekili Edibe Sayar’ın zorla tecavüze uğrayan kadın ve çocukların isimlerini gazetelerde teşhir edilmesi hususunda hükümetin nokta-i nazarının ne olduğuna dair sözlü sorusunu adliye vekili Osman Şevki Çiçekdağ cevaplandırdı. Çiçekdağ bu şahısların teşhirinin hakikaten doğru olmadığını söyledi ve bunun men edilmesi için Edibe Sayar tarafından yapılan kanun teklifi komisyonunda görüşülürken bunu hükümet adına destekleyeceğini bildirdi.”⁷⁰¹

1955 yılında TBMM’ye sunduğu 5680 sayılı kanunun 33. Maddesinde değişiklik olmuştur. Bu madde “Kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsi münasebetlere müteallik haber ve yazıların neşri yasaktır. Hilafına hareket edenler hakkında 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.”⁷⁰²

“Kadın ve Çocuklara karşı yapılan muhtelif tecavüz hadiselerine dair gazetelerde çıkan havadisler hakkında suali münasebetiyle” sözlerinde tecavüze uğrayan kadınların gazetelerde teşhir edilmeleri ve iğrenç bir hadiseye kurban gitmeleri üzerine birde isim ve adresleriyle ilan edilerek kötü bir duruma düşürülmelerinin önüne geçilmesini ister.⁷⁰³ Diğer yandan tecavüze uğrayan çocuklarında bu şekilde teşhir edilmesinin önüne geçilmeli ve korunmalılardır. Aksi halde “bu çocuklar hayata atılmadan öldürülmüş gibi” olur demektir.⁷⁰⁴

“5680 sayılı Kanunun 33.maddesinin tadiline dair olan Kanun münasebetiyle” söz alan Sayar, Gazeteci çocukların kaçırılan, tecavüze uğrayan kadınların isimlerini söyleyerek ve fotoğraflarını göstererek onları rencide ettiğini söylemiştir.⁷⁰⁵ Bu kişilerin ileride evlenmesinde veya evli bir kadınsa yuvasının yıkılmasına neden olacağından mağdurların isimlerini yazmadan haber yapılmasının sağlanmasını ister.⁷⁰⁶

“Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkındaki Kanun münasebetiyle” Bu kanun Korunmaya muhtaç çocukların tanımlaması yapılmış. Çocuklardan haberdar olan zabıta, devlet ve belediye memurlarının en büyük mülkiye amirine haber vermekle yükümlü tutulmuştur. 3. madde gerekli olduğu taktirde bu çocukların gerekli

⁷⁰¹ Milliyet, 17 Şubat 1955, s.1.

⁷⁰² Resmi Gazete, 24 Temmuz 1950, S.7564, s.18810.

⁷⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.5, T:1, (16.02.1955), s.134.

⁷⁰⁴ Aynı eser, s.135.

⁷⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.6, T:1, (27.04.1955), s.499.

⁷⁰⁶ Aynı eser, s.500.

durumlarda tedbir kararının nasıl uygulanacağı, çocukların eğitimi ve yetişmeleri gibi hususlarla ilgili bilgilendirme sağlanmıştır.⁷⁰⁷

Teklifler: “Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanunun birinci maddesinin 3. Fırkasının tadili hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair tavriri münasebetiyle”

“Eczacılar ve eczaneler hakkındaki 6197 sayılı kanunun 36 ve 37.maddelerinin değiştirilmesine dair” (2/252)

“Hususi otomobillerden vergi alınması ve bu suretle temin olunan meblağın Çocuk Esirgeme Kurumuna devri hakkında (2/284)”

“Tababet ve şuabatı sanatlarının tarzı icrasına dair 1219 sayılı Kanuna ek kanun teklifi (2/451)”⁷⁰⁸

Übeyde Elli

11. Dönem CHP Ankara Milletvekilidir. 1905 yılında İstanbul’da doğmuş ve 8.12.1995 tarihinde vefat etmiştir. Babasının adı Asım, annesi Rail Hanım’dır. Erenköy Kız Lisesinden mezundur. Yardımsevenler Yurdu, Kızılay, Veremle Mücadele ve Türk Kadınlar Derneğinde görev almıştır. Köycülük, eğitim ve sağlık komitelerinin çalışmalarında görev aldı. CHP teşkilatlarında çalıştı. 1948- 1949 yılları arasında Çankaya ilçesi Maarif Encümeninde ve Belediye Takdiri Kıymet Komisyonunda ve Belediye Meclisi üyeliğinde bulundu.⁷⁰⁹ CHP Kadın Kolları Merkez Heyeti Başkanı ve Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı olarak görev aldı. Fransızca bilmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.⁷¹⁰ Ankara’dan 178.458 oyla seçilmiştir. 1715 Sicil numarasına sahiptir.⁷¹¹

“Çalışma Vekâleti 1960 Bütçesi münasebetiyle” sözlerinde üç soruna değinmiştir. 1. Kadın ve erkek arasındaki ücret ve müddet farkının kalkmadığını ve bu

⁷⁰⁷TBMM Tutanak Dergisi, D:X, C.19, T:3, (15.05.1957), s.175.

⁷⁰⁸https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_Meclis=&v_donem=&v_yas_ama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=ED%DDBE%20SA_YAR&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=, (10.06.2019).

⁷⁰⁹ Semra Gökçimen, age, s.161.

⁷¹⁰ Aynı Eser, s.162.

⁷¹¹Filiz Çolak, age, s.121.

eşitliğin henüz çoğu işyerinde mevcut olmadığını ifade etmiştir. 2. Memleket endüstrisinde çalışan kadın oranının yarısını kadın işçilerin oluşturduğunu ancak müfettişler arasında kadınların bulunmadığını ifade etmiştir. 3. Kadınların çalışma alanlarındaki bu varlığına rağmen iş yerinde çocuk kreşleri, süt odaları gibi teşekküllerin bulunmadığını ifade etmiştir.⁷¹²

Önerge: “Übeyde Elli ve 14 Arkadaşı 1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanununun 6478 numaralı Kanunla Değiştirilen Birinci maddesine bir fıkra eklenmesine dair (2/158)”

Teklifler: “Übeyde Elli ve 3 Arkadaşı 5549 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair Sivas Mebusu Turhan Feyzioğlu ve 50 arkadaşının kanun teklifinin Muvakkat Encümenine havalesi hakkında (4/170)”

Emine Piraye Levent

11.Dönem Aydın Milletvekilidir. 1915 yılında doğmuş ve 20.04.1992 tarihinde vefat etmiştir. Babası Mustafa Nemci, annesi Nezihe Hanımdır. İstanbul Kız Lisesi ve İstanbul Eczacılık Fakültesinden mezun olmuştur. Eczacı ve öğretmendir. Okullarda fizik ve kimya öğretmenliği yapmıştır. Dul ve iki çocuk sahibidir.⁷¹³ Demokrat Parti İl İdare Heyeti ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Komisyonlarında vazife almıştır.⁷¹⁴ 2257 Sicil numarasına sahiptir. 1957 Seçiminde 109.839 oy alarak milletvekili olmuştur.⁷¹⁵ Mecliste denetim ve yasama faaliyetlerine katılmamıştır.

Hilal Ülman

11. Dönem DP Bursa Milletvekilidir. 1918 yılında İzmit doğmuş ve 24.06.2000 tarihinde vefat etti. Babası Adil, annesi Sabiha Hanım'dır. Erenköy Kız Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Tarih öğretmenidir. Beykoz ve Kadıköy ortaokullarında ve Üsküdar Kız Kolejinde görev almıştır. Fransızca ve İngilizce dillerini bilmektedir. Dul ve iki çocuğu vardır. Milli Eğitim ve Çalışma Komisyonlarında görev almıştır. 1957 seçimlerinde aldığı

⁷¹² TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.12, B.49,T:49, (Şubat 1960), s.906.

⁷¹³ Semra Gökçimen, age, s.267.

⁷¹⁴ Aynı Eser, s.268.

⁷¹⁵ Zühtü Arslan, Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960), Ankara: TBMM Yayınları, C.III, 2011, s.180.

156.508 oyla milletvekili seçilmiş ve 2276 sayılı sicil numarasıyla Meclise katılmıştır.⁷¹⁶

“Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle” söz alarak eğitimin öneminden ve iktidarın politikalarına göre değil istikrarlı olması gerektiği üzerinde durmuş ve bunu milli bir görev olarak görmüştür. Bu bakımdan öğretmenin maddi ve manevi açıdan desteklenmesi bu davanın yükselmesindeki önemini anlatır.⁷¹⁷

“3407 sayılı Kanunun 3.maddesinin 1.fırcasının değiştirilmesi hakkında Kanun münasebetiyle” söz almıştır. Bu konuşmasında İlkokul öğretmenlerinin müfettiş olabilmesini sağlayacak bu kanun teklifinde Ülman, İlköğretim davası eğitim sisteminin temelidir “cahilliği azaltmak dolayısıyla milli, içtimai ve siyasi sahada kültür seviyesinin yükselmesini sağlamak partimizin programını maarif alanındaki ana prensibidir.” Bu prensip ancak öğretmenlerin maddi ve manevi tatmini ve mesaisine bağlıdır.⁷¹⁸

“Maarif Vekâleti, kuruluş kadroları hakkındaki 4962 sayılı Kanuna bağlı cetvellere (Yüksek İslam Enstitüleri) için kadro eklenmesine dair Kanun münasebetiyle” söz almıştır. İmam Hatip okullarından mezun olanların yüksek eğitim yapması için Yüksek İlahiyat Enstitüsü kurulması isteğini içeren kanundur. Uzun yıllar ihmal edilmiş bu meselenin halledilmesini ister.⁷¹⁹

“Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle” söz almıştır. Konuşmasında Köy gezici kurslarını köy kalkınmasının memlekete büyük payını anlatmıştır. Ayrıca bu kursların sayılarının arttırılmasını ve medeniyetin ışığı köye götürülmesini istemiştir.⁷²⁰

“Öğretmenlerin özel okullarda ve özel öğrenci yurtlarında, ek vazife deruhte edebilmeleri hakkındaki Kanun münasebetiyle” söz almıştır.

Teklifler: TBMM’deki çalışmalarında 2 teklifte bulunmuştur. Bunlar:

Hilal Ülman ve İki Arkadaşı 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 40 ve 41. Maddelerinin değiştirilmesi hakkında”

⁷¹⁶Aynı Eser, s.254

⁷¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.3, B:47, İ.1, (Şubat 1958), s.720.

⁷¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.2, B:85, İ.1, (Haziran 1958), s.662.

⁷¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.9, T:78, (Haziran 1959), s.618.

⁷²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.12, T:47, (Şubat 1960), s.577.

“5523 sayılı Esnaf Vergi Kanununun kaldırılması ve 5421 sayılı Kanunun maddelerinin tadili ve bazı maddelerine fıkralar ilavesi hakkındaki 6582 sayılı Kanunun maddelerinin tadili ve bu kanuna bazı hükümler ilavesine mütedair 6838 sayılı Kanunun 2.maddesinin 7 numaralı bendinin tadili hakkında “ olmuştur”⁷²¹

Ayşe Günel

Babası Ali annesi ise Atiye Hanımdır. DP milletvekillerinden Emin Kalafat ile kardeştir. İstanbul Kız Muallim Mektebinden mezun olmuştur. Çanakkale Fransız Mektebi, Çanakkale İlkokulunda Türkçe öğretmenliği yapmıştır.⁷²² 1935’de Çanakkale Genel Meclis seçimlerinde encümen üyesi oldu. 1940’lı yıllarda çocuk yuvaları ve Kızılay’da görev aldı. 1946 yılında DP Teşvikiye Ocağı, 1949 Beşiktaş İlçe Meclisi ve DP Barbaros Dispanseri Başkanlığına seçildi. Belediye Meclis üyeliği yaptı. Fransızca bilmektedir.⁷²³

315.602 oyla İstanbul’dan DP milletvekili olarak seçilen Ayşe Günel’in sicil numarası 2341’dir.⁷²⁴ Duldur. Milli Eğitim Komisyonu üyeliği yaptı.⁷²⁵ 1957 seçimlerinde 54 yaşıyla en yaşlı milletvekili olmuştur.⁷²⁶ 1960 Darbesinde Yassıda’da “Anayasayı İhlal ve Gayrimeşru Kazanç” davasından beraat ererken; Anayasayı ihlal davasından 5 sene 2 ay ceza almıştır. Bu süreç sonrasında sosyal çalışmalarla ilgilenmiş siyasi hayatına son vermiştir.⁷²⁷

“Maliye Vekâleti 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle” söz alıştır. İstanbul’a verilen 100 milyon liralık bütçenin heder olmadığına ve “İstanbul için ne istenirse vermek lazımdır, memnuniyetle vereceğiz.” demiştir.⁷²⁸

Arife Necla Tekinel

⁷²¹https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yi_li=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=Teklifler&v_altbaslik=&v_mv=H%20LAL%20%20OLMAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=2&v_kullanici_id=14834947&v_gelecek_sayfa=1, (10.06.2019).

⁷²² Filiz Çolak, age, s.140

⁷²³ Türk Parlamenterler, age, s.193.

⁷²⁴ Filiz Çolak, age, s.121.

⁷²⁵ Semra Gökçimen, age, s.194.

⁷²⁶ Canan Tatlı, age, s.63.

⁷²⁷ Filiz Çolak, age, s.141.

⁷²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.12, İ.46, İ:47, (Şubat 1960), s.542.

11.Dönem Demokrat Parti ve 17. Dönem Milliyetçi Demokrasi Partisi ve onun feshiyle Doğru Yol Partisinden milletvekili olmuştur.⁷²⁹ 1921 yılında İstanbul'da doğmuş ve Eylül 2015'de vefat etmiştir.⁷³⁰ Babası Ali, Annesi ise Naciye Hanımdır. İtalyan Okulu ve İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesinde okumuştur. Serbest Avukatlık yapmıştır. 1946 yılında DP'ye katılmış ve 1950'de İstanbul Belediye Meclisi üyesi olmuştur.1953 yılında ise Sarıyer Encümen üyeliği ile İlçe İdare üyesi olmuştur. İtalyanca, Fransızca ve Latince dillerini bilmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.⁷³¹ 1957 seçimlerinde 315.602 oyla milletvekilliğine seçilmiş ve Mecliste 2341 sicil numarasıyla yer almıştır.⁷³² 11. Dönemde Adliye Komisyonunda yer almıştır. 17. Dönemde ise Bayındırlık, Ulaştırma, Turizm ve Dilekçe Komisyonları ile Parlamentolararası Birlik Türk Grubu üyeliklerinde bulunmuştur. 11.dönemde 1 Kanun teklifi, 17. dönemde ise 4 teklifi vardır.⁷³³

Söz Alanlar “Adliye Vekâleti 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle” söz almıştır. Tekinel sözlerine adaletin önemiyle başlamıştır. Söz konusu adaletin tesisi için vatandaşlara zararlı fikirler aşılacak ve onu yıpratmak ve kafasında soru işaretleri oluşturmak hakkına milletvekilleri dahi kimsenin hakkı yoktur. Bu bakımdan DP iktidara geldiği günden beri adaleti sağlamak konusunda çalışmıştır. Kürsüye çıkma nedenini ise muhalefetten Uşak Meseleleri konusundaki bir konuşmanın neden olduğunu söylemiştir.⁷³⁴

Nazlı Tlabar

Nazlı Tlabar, 1957 seçimlerinde İstanbul milletvekili olarak 1715 sicil numarası ile 316.310 oyla TBMM'ye girmiştir.⁷³⁵

“Hariciye Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle” Kıbrıs Meselesi hakkında konuşmuştur. NATO ve Batı bloğunun bir barış cephesi olduğunu ifade ederek genel bir değerlendirme yapmıştır.⁷³⁶ Dış siyasette Türkiye'nin artık tedbir çareleri düşünmesi gerektiğini ortaya koymuş ve Sovyetler Birliği Başkanı Nikita Kruşçev'in Türkiye ile

⁷²⁹ Türk Parlamenterler, s.374.

⁷³⁰ Filiz Çolak, age, s.142.

⁷³¹ Semra Gökçimen, age, s.373.

⁷³² Zühtü Arslan, age, s.503.

⁷³³ Semra Gökçimen, age, s.374.

⁷³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.12, İ:49, İ.3, (Şubat 1960), s.394.

⁷³⁵ Filiz Çolak, age, s.120.

⁷³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.3, İ:47, İ.3, (Şubat 1960), s.503.

ilgili konuştuğu bir röportajda “Türkiye çok zayıftır. Harp halinde bir gün dahi dayanamaz, ayakta tutunamaz. Harp patlarsa biz, Türkiye’ye yakınız fakat siz Amerikalılar uzaktasınız. Toplar, ateşe başlayınca roketler de uçmaya başlayabilir. Ve o zaman bu hususta düşünmek için dahi geç kalınmış olabilir.” Bu sözlerin üzerine Türkiye’nin roket rampalarını kurması gerektiği uyarısında bulunmuştur.⁷³⁷

Nazlı Tlabar bu dönem Mecliste geçmiş dönemlerdeki kadar etkin olmamış. Yalnızca Hariciye Vekâleti Bütçesi ile ilgili bir teklifte bulunmuştur.⁷³⁸

Perihan Arıburun

11. Dönem DP İzmir Milletvekilidir. 1913 yılında İstanbul’da doğmuş ve 18.01.2001 yılında vefat etmiştir. Babası Naci, annesi Makbule’dir. Ankara Kız Lisesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Avukatlığın yanında hâkimlik de yaptı. İngilizce, Fransızca ve Farsça dillerini bilmektedir. Evli ve iki çocuk sahibidir.

Eserleri: Çocuk suçluluğu ve Atatürk’ün öğretmeni adlarıyla kitapları yayımlandı. Ayrıca Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli ve Nasreddin Hoca hakkında araştırmalar yapmıştır.⁷³⁹

Milli Eğitim ve Milli Savunma komisyonları üyeliklerinde görev aldı. Aynı zamanda Türk Hava Kurumu, Ankara Körler Okulu kurucusu ve başkanı oldu. 1946-1948 yıllarında Washington Kızıl Haç Kan Bankası ve Kızılay Kan Bankasının kuruluşunda ve Türk Hava Kuvvetlerinde bayan subaylar yetiştirilmesi konusunda hizmetler bulundu.⁷⁴⁰

“5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 40.maddesine bir (F) fırcası eklenmesine dair kanun münasebetiyle” İlk konuşmasını yapan Arıburun, “Türk kadını tarihin içine çeken en yüksek yerden Meclis kürsüsünden Atatürk’ü anmakla başlayacağım.”⁷⁴¹

⁷³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.1, B.47, İ:48, (Şubat 1959), s.1373.

⁷³⁸ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_Meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=S%20z%20Alanlar&v_altbaslik=&v_mv=NAZLI%20TLABAR&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=1&v_kullanici_id=14874646&v_gelecek_sayfa=1, (20.07.2019).

⁷³⁹ Semra Gökçimen, age, s.69.

⁷⁴⁰ Age, s.70.

⁷⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.9, İ.2, (Şubat 1960), s.599.

“Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanunu münasebetiyle” kanununun 18. Maddesinde “talih oyunları” için kulüpler açılmasına izin veren maddenin çıkarılmasını talep eder. Çünkü bu kanun çocukların terbiyesini olumsuz etkilemektedir. Bunu hiçbir kadın, anne ve baba istemez.⁷⁴²

Sonuç olarak; Kadın milletvekilleri genel olarak eğitim ve okullardaki problemler, milli bir bilinç ve bilgi ile donanmış bir toplumun oluşması ve kız çocuklarının eğitilmesi gibi konular üzerinde durmuşlardır. Kadının toplumda istediği gibi etkin olamaması gibi nedenlerle siyasi ve toplumsal baskılar ile devrimlerin tartışmaya atılması, kadının annelik, moda ve güzellik anlayışlar üzerinden şekillendirilmeye çalışılmasının yanında DP dönemindeki olumsuz ekonomik gidişatın halkın üzerinde kurduğu baskılar olmuştur. 1950’den 1970’lere geline süreçte BM Sözleşmesinin kabul edilmesi sonrasında kadınlar kendilerini güvensiz hissetmiştir. Bu durum Türkiye’de ikinci dalga kadın hakları anlayışının ortaya çıkmasını hızlandırmış ve kadınların toplumda daha etkin olmak adına harekete geçmelerine zemin hazırlamıştır.

⁷⁴² TBMM Tutanak Dergisi, D:XI, C.13, B:60, T.60, İ.8 (Nisan 1960), s.250.

SONUÇ

Yazgısıyla dünyaya düştüğünden beri kadın, erkek egemen bir dünyada varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Ancak zaman kadının görünür kılınmasına vesile olmuştur. Sanayi İnkılabı, Aydınlanma, Fransız Devrimi gibi olaylar kadının dünyadaki konumunu sorgulanır hale getirmiştir. Kadının eğitim yoluyla güçlendirilebileceği ve böylece iyi bir anne ve eş olabileceği üzerine bina edilen birinci dalga kadın hareketi vatandaşlık bağını kuvvetlendirerek, kadının erkek ile eşit haklara sahip olması gerektiği talebine dayanmaktadır.

Osmanlı modernleşme aşamaları olan Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kadının eğitim ve sosyal hayatta yer alması sağlanmıştır. Ayrıca kadınların faaliyet alanı kadını “erkeksi” özelliklerle “kadınsı” özelliklerinin dışına çıkarıyordu. Kadın burada erkeğin yanında olarak sisteme dahil olmuştur. Hayatının bundan sonraki kısmı zor durumlarda bu kahramanlık özelliğini erkeklere hatırlatıp onurlanmakla geçecektir. Bundan sonra Türk kadınının yetiştirilmesi, İkinci Meşrutiyet yıllarının da gölgesinde Cumhuriyet ve inkılaplara annelik bağıyla vatanına bağlanacak, cumhuriyetin temellerinin sağlamlığını da yetiştirdiği çocuklar aracılığıyla garanti altına alacaktır. Bu bakımdan kadının dönüşümü ulusçuluk olgusuyla birleşerek bir toplumsal dönüşüm aracı olacak ve cumhuriyet dönemi kadın hareketinin de çehresini oluşturacaktır. Böylece kadının omzuna bir vatan borcu emanet edilecektir. Bu süreç kadının haklarını kazanması sonrasında uygulanmaya çalışılacaktır. Burada bir gerçekliğinde ifade edilmesi gerekmektedir. Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte, kadının aile içindeki konumu karşısında erkeğin yinelenen üstünlüğüne rağmen, her iki cinsin hakları kıyaslandığında kısmen eşitliğin sağlanmış olduğu gözlenir. Cumhuriyetin kurucu kadrolarına göre, Medeni Kanun kadın ve erkek, çocukları üzerinde eşit haklara sahiptir. Her ikisinin aile içindeki birincil görevi ise bu çerçevede çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek olarak belirtilmiştir. Ancak medeni kanunda, kadın ve erkeğin rolleri “ev içi” ve “ev dışı” olmak üzere yeniden düzenlenmiştir. Böylece çekirdek yapıya bürünen modern Türk ailesinde erkek evin geçiminden sorumlu tutulurken, evin iç idaresi kadına bırakılmıştır. Yeni Kadın kimliğine atfedilen bu değer, Cumhuriyet dönemi modern erkek ve kadınına yüklenen görevlerin kendi içinde eşitlik arz etmemesine ve böylelikle cinsler arası eşitsizliğin bu anlamda yeniden üretilmesine

sebepe olmuştur. Bu durumun nedeni, toplumsal bilinç düzeyinde kadınların kamusal alanda görünürlüğünün oluşmasına karşı bakış açısının istenilen yönde değişim yaratılamamış olmasında yatmaktadır. 1930'lu yılların başında, Türkiye nüfusunun 14 milyonu yani %82'si köylerde yaşıyordu. Köyde yaşayan bu nüfusun okuma-yazma oranı erkeklerde %17 kadınlarda %4,2 ve ortalama %10,5 idi. Bazı bölgelerde bu oran %1'e kadar düşüyordu. 14 milyon köylünün ilköğretim çağındaki 1.680.000 çocuğundan yalnızca 276.688'i okula kavuşmuştu. Kent ve kasabalarda ise ilköğrenim olanakları %85 dolayında sağlanmıştı. Eğitim sorunu yalnızca bundan ibaret değildi. Örgün eğitim sistemindeki çocuk ve gençler kadar bu imkânlardan mahrum olarak yetişmiş ve toplumun büyük bir kısmını oluşturan okuma-yazma bilmeyen halk tabakasının da belirli bir seviyede eğitimden geçirilmesi gerekmekteydi. Halk eğitiminin ise ülkemizde yetersiz olması yüzünden inkılâplar kitlelere zamanında ve tam olarak yansıyamıyordu. Ancak bu süreç ekonomik sıkıntılar, savaşlar ve Atatürk'ün ölümü sonrasında İsmet İnönü'nün omzuna yüklenecektir. Kadın haklarının zaten kazanıldığı görüşü ile kadının istekleri baltalanıyordu.

1946'lı yıllarda DP'nin siyasi hayat katılımıyla birlikte ülkedeki siyasi çekişme kadın hakları meselesinin arka plana atılmasına neden oldu. 1950 yılından itibaren DP'nin iktidarı almasından sonra Köy Enstitüleri kapatılmış ve kadın ile erkeğin bir arda oldukları alanlar sınırlandırılmıştır. CHP'ye alternatif bir parti olarak ortaya çıkan bu yeni parti "irtica" söylemlerini beraberinde getirecektir. Bu tutumlar inkılâpların tehlikede olduğu algısını doğurmuştur. Bununla birlikte DP döneminde irtica söylemleri ve partinin seçmen kitesinin etkisiyle muhafazakârlaşan söylemler kadınların çalışmaması, çarşaf, peçe gibi uygulamaların geri getirilmesi ve kadının yerinin ev olduğu gibi politikaların etkisiyle kadın haklarında bir geri gidiş söz konusu olmuştur. Bunun etkisiyle siyaset, sosyal hayat gibi kadının yer aldığı tüm alanlarda kadının karşılaştığı tepkiler sonucunda bir geri çekiliş söz konusu olmuştur. Sosyal hayatta kadının moda ve tüketim alışkanlıkları ile Amerikancı söylemlerin etkisiyle şekillendirildiği ve bir kalıba sokulmaya çalışılmıştır. Bu dönemin dergi ve gazetelerde Amerika'dan örnekler ve dünyanın moda anlayışları ve tüketim alışkanlıkları ile çevrelenmiştir. Böylece yavaş yavaş zayıf, sarı saçlı ve dişilik özelliklerinin eklemlendiği bir kadın yaratılmaya çalışılmıştır.

Kadınların çalışma hayatında ‐Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu‐ ilerlemeler söz konusu olmakla birlikte kadınların işyerlerinde kreş ve emzirme odaları bulunması gerekliliği denetime tabi tutulmamış ve yaygınlaşmamıştır. Bu durum kadınların çalışmasını zorlaştırmıştır. Bu doğrultuda; kadının çalışma, siyaset ve sosyal hayattaki bir geri gidişine neden olmuştur. Ayrıca eşitlikçi söylemler terkedilerek kadının yerinin ev olduğu söylemleri yoğunlaşmıştır. Ayrıca kadın Amerikancı bir anlayışın egemen olmasından sonra bir tüketim nesnesine dönüştürülmüştür. Böylece etliye ve sütlüye karışmadan yaşayan, iyi bir anne ve eş olma sorumluluğuyla çevrelenen kadın bu beklentileri göğüslemeye çalışacaktır.

Bununla birlikte, eğitim alanında kadının annelik rolünü daha iyi şekilde kotarabilmesi ve ekonomik problemlerde aileye katkıda bulunması için çalışmak zorunda kalmıştır. Köylerde ise ‐Gezici Kadın Kursları‐ ile kadının biçki, dikiş gibi eğitimleri alması ve aile bütçesine katkıda bulunması istenmiştir. Bu dönem açılan kurslarda yine kadınların annelik rolü üzerinden şekillenmiştir. Kurs isteklerinde kadınlara öncelikli verilmiştir. Kadın bu dönemde Atatürk dönemi politikalarından farklı olarak eşitlikçi söylemlerin dışında bırakılmış ve annelik ile moda arasındaki bir çizgide bulunmaya zorlanmıştır. Bu çizgiye ek olarak DP döneminin muhafazakâr seçmenin desteğini alabilmek adına sessiz kaldığı bazı durumlar irtica tehdidini beraberinde getirmiştir. Siyasi hayatta kadının sembolik olarak yer alması/yeterince yer bulamaması ise kadın haklarının gelişimini ve kadınların temsilini olumsuz etkilemiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar partilerin listelerinde yer bulabilmiştir.

CHP yeni iktidar karşısında nasıl tutunacağını bilememiş ve kadınların oylarını önemsememiş ve bu amaçla Kadın Kollarının kurulması istemiştir. Ancak 1935'ten itibaren olduğu gibi partiye yeterli kadın milletvekillerini sokamadığı görülmüştür. Bu süreç DP döneminin kapanmasından donra ada devam etmiştir.

DP dönemi sonrası kadın hakları konusundaki bıraktığı miras hakkında ise şu çıkarımı yapmak mümkündür. DP dönemi Türkiye'si kadınların ev ile sınırlandırıldığı bu anlayış sonrasında dünyada 1960'lardan sonra Türkiye'de ise 1980'lerden itibaren vücut bulan ikinci dalga kadın hareketinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu hareket ataerkil ve kapitalist sistemin karşısında konumlandırılmış ve kadınların ev içi cinsiyet rolleri ile eşitsizliklere karşı çıkarak cinsiyet/cinsel özgürlüğü savunulmuştur. Kanaatimizce bu sürece çok partili hayat ve DP döneminden itibaren başlamıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
İstanbul Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı (Hasene Ilgaz ve Süreyya Ağaoğlu Arşivi)
Beyazıt Kütüphanesi

Gazeteler

Vatan, Hürriyet, Ulus, Cumhuriyet, Milliyet, Kadın Gazetesi

Sürelî Yayınlar

Hafta Dergisi, Akis, Hayat, Akbaba, Yelpeze, Kadın Sesi, Aile

İnternet Dokümanları:

Albayrak, M. “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Dönüşüm (1950-1960), <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=259>, (20.06.2019).

Gürel, A. “İzmir’in İlk Kadın Milletvekili Benal Nevzat Arıman”, Ege Life. (1 Ocak 1970).

<http://www.egelife.com/izmir-in-ilk-kadin-milletvekili-benal-nevzat-ariman>
(29.06.2019).

<https://bianet.org/bianet/siyaset/13660-tek-parti-doneminin-sonu>, (10.05.2019), s.1.

Mustafa Albayrak, “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Dönüşüm (1950-1960), <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=259>, (20.06.2019).

Mustafa Albayrak, <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/demokrat-parti-doneminde-turkiyede-toplumsal-degisim-ve-donusum-1950-1960/>, Erişim Tarihi (25.01.18.)

NTV Radyo, İz Bırakan Kadınlar, [https://soundcloud.com/ntvradyo/z-b-rakan-kadınlar-11], Erişim Tarihi (13.06.2019), b.y.

Öztürk, Kazım. “Türk Parlamento Tarihi TBMM” X. Dönem (1950-1954), C.VI, 2001, s.7185.

Resmî Yayınlar

Seçrin Sun İpekşen, Doğan Duman, “1950-1960: Demokrat Parti’nin Üç Seçimi”, <http://bianet.org/bianet/siyaset/164677-1950-1960-demokrat-parti-nin-uc-secimi> (16.07.2019).

Semra Gökçimen, Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler 1935-2009, Ankara: TBMM Yayınları, 2009.

Şefika Kurnaz, “Osmanlı’da Kadın Eğitimi”, *Osmanlı Araştırmaları*, [http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501265], (t.y.), s.1.

Şefika Kurnaz, ”Osmanlı’dan Cumhuriyete Kadın Eğitimi”, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm, (17.06.2019), s.y.

TBMM Arşivi, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d06/c026/b068/tbmm060260680076.pdf>], (22.07.2019).

TBMM Arşivi, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/b042/tbmm100050420514.pdf>], (22.07.2019).

TBMM Arşivi, “Demokrat Parti Programı 1946”, <http://hdl.handle.net/11543/917>, (17.05.2019), s.1.

TBMM Arşivi, “Demokrat Parti Tüzüğü” <http://hdl.handle.net/11543/766>, (15.06.2019).

TBMM Zabıt Ceridesi, 1945: Dönem, VII. C.17, B.54, (14 Mayıs 1945).

TBMM Arşivi, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d06/c026/b068/tbmm060260680076.pdf>], (22.07.2019).

Tekin, Nil Türker. Tek Parti Döneminin Sonu”, [https://bianet.org/bianet/siyaset/13660-tek-parti-doneminin-sonu], (10.05.2019).

TRT Arşiv, “Sultanahmet Mitingi”, [https://www.trtarsiv.com/], (23.05.2019), b.y.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, “Kadın”, [http://sozluk.gov.tr/], (05.07.2018).

Resmî Yayınlar

Resmi Gazete, “Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzire Odaları Ve Kreşler Hakkında Nizamname”, (25 Eylül 1953), S.8517, s.7262.

Resmi Gazete, “İş Kazalariyle Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu”, S. 6051, 7 Temmuz 1945, s.9021.

Resmi Gazete, “Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun”, 2 Haziran 1959, S.10220, s.21783.

Resmi Gazete, S.7564, (24 Temmuz 1950), s.18810.

- T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 5680, (15.07.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, C.12, B.76, T.2, (25.06.1948).
- TBMM Tutanak Dergisi, C.16, B.50, T.3, (23.02.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, C.22, B:22, O:1. (26.12.1949)
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C.24, B.54, T:4, (23.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.10, B.10, T:2, (28.11.1951).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.17, B.50, T:17, (24.12.1953).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.18, B.18, T:3, (17.12.1952).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.20, B.45, T:3, (17.02.1953).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.27, B.31, T:4, (20.01.1954).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.5, B.50, T:50, (24.02.1951).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C.8, B.88, T:1, (11.06.1951).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: X, C.5, B.44, T:3, (23.02.1955).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: X, C.5, B.48, T:1, (16.02.1955).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: X, C.6, T:1, (27.04.1955).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.1, B.47, İ:48, (28.02.1959).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.12, B.49, T:49, (27.02.1960).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.12, İ:46, İ.3, (27.02.1960).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.13, B:60, İ.8 (25.04.1960).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.2, B:85, İ.1, (25.06.1958).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.3, İ:47, İ.3, (25.02.1960).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.3, T:47, İ.1, (26.02.1958).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.4, B.64, T.1, (05.05.1958).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.9, T:78, (08.06.1959).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C.16, T2, (06.06.1952).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.16, B: 23, T.8, (09.01.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII C.3 B.26 (23.12.1946).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.3, T: 1, B:21, (23.12.1946).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.8, T2, B:24, (27.12.1947).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.1, T Olğ., B:31, (07 1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.11, T2, B:65, (31.05.1948).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.19, T.3, B:92, (25.05.1949).

- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.22, T1, B:19, (19.12.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.24, T.3, B:104, (08.07.1953).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.25, T.4, B:72, (24.03.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.27, T1, B:31, (20.01.1954).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.3, T1, B:13, (01.12.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.35, T1, B:41, (09.02.1951).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, C.6, T1, B:69, (06.06.1947).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.16, B:50, (23.02.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.19, B: 90, (23.12.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.19, B: 92, (25.05.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.20, B: 98, (01.06.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.20, B: 98, (01.06.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.3, C.20, B: 99, (02.06.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.22, B: 21, (23.12.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.22, B: 22, (26.12.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.23, B: 22, (18.1.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.24, B: 15, (07.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.24, B: 40, (07.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.24, B: 46, (14.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.24, B: 54, (26.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.24, B: 55, (24.02.1950).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.4, C.28, B: 44, (17.02.1954).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T.8, C.16, B:50, (25.02.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T1, C.22, B:19, (19.12.1949).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T2, C.11, B:63, (26.05.1948).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XIII, T2, C.12, B:85, (08.07.1948).
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: XI, C.9, İ.2, (8.07.1960).
- TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B.15, (16.09.1946)
- TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B.15, (16.09.1946).
- TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B:15, (25.07.1946)
- TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.1, B:15, (25.07.1946).
- TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.12, B:66, (02.06.1948)

TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.12, B:66, (02.06.1948).

TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.6, B:74, (17.06.1947)

TBMM Tutanaklar Dergisi, Dönem: XIII, C.6, B:74, (17.06.1947).

Veziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz. Hükümetler Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. C.2, Ankara: TBMM Basımevi, 2013.

Telif ve Tetkik Eserler:

- Abadan, Nermin. Unat, Kum Saatini İzlerken. 2.Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul,1998.
- Abadan, Nermin. “Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği”. Akis. C.8, 3 Temmuz 1954, ss. 22-23.
- Ahmad, Feroz. Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980). Hil Yayınları. İstanbul, 1996.
- Ahmad, Feroz. Modern Türkiye'nin Oluşumu. 3.Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1995.
- Ak, Gökhan. “Türk Düşünce Hayatında Mediha Esenel (Berkes) ve 1948 DTCF Tasfiyeleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XV. S.30, 2015, ss.251-293.
- Ak, Gündüz. “Türk Düşünce Hayatında Mediha Esenel (Berkes) ve 1948 DTCF Tasfiyeleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme” . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XV. S.30, Bahar, 2015, ss.251-293.
- Akar, Hatice. ”Türkiye’deki Köy Enstitülerinin Toplumsal Değişmedeki Yeri” . Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Akay, Melis. “Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

- Akbalık, Hakan. “1946-1950 Döneminde CHP’nin Seçim Çalışmaları” . Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Akın, Fehmi. “12 Temmuz Beyannamesi’nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi”. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, ss.92-109.
- Akis, “Evlilikte Siyaset”, 29 MART 1955.
- Akkuş, Süleyman. “Demokrat Parti Aydın Milletvekilleri ve TBMM’deki Faaliyetleri (1950-1954)”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Aksanyar, Necati ve Murat Biçer. “II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, Ağustos, 2008, ss.381-399.
- Aksanyar, Necati ve Murat Biçer. “II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, 2008, ss.379-400.
- Akyol, Ebru. “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Kadının Değişen Rolünün Konut Kullanımına Yansıması”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, 2007.)
- Alper, Soner. “Ankara Barosunun İlk Kadın Avukatları”, Hukuk Gündemi. Mart 2011, ss.20-30.
- Alptekin, Duygu. “Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında feminizm”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Altan Aslan, Şengül. “Kadın Odaklı Politikaların Hükümet Politikalarına Yansımaları Üzerine Bir Analiz”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.30, 2017, ss.411-440.
- Altan, Cemal. “Türkiye’de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Sosyolojik Özellikleri”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.22, Aralık, 2008, ss.23-36.
- Arıkan, Türkân. Atatürk’ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet”. 1.Baskı. Ankara: TBMM Yayınları, 1984.
- Arslan, Seyfettin. “Türkiye’de Sivil Toplum”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C.9, S.31, Kış, 2010, ss.260-283.
- Asker, Ayşe. “DP’nin Radyoyu İktidar Aracı Yapması: 1957 Seçim Sonuçlarının Radyo Aracılığıyla Erken Yayınlanması”. İletişim Araştırmaları. C.12, S.1, ss.125-157.
- Aslan, Şengül Altan. “Kadın Odaklı Politikaların Hükümet Politikalarına Yansımaları Üzerine Bir Analiz”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. S.30, 2017, ss.411-440.
- Avcı, Yasemin. ”Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Döneminde “Otoriter Modernleşme” ve Kadının Özgürleşmesi Meselesi”. OTAM Dergisi. S.21, 2007, ss.1-18.
- Aydemir, Şevket Süreyya. Menderes’in Dramı (1899-1960). 7.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.

- Aydın, Abdullah ve Murat Yıldız “1950-1960 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme”. *Yasama Dergisi*, C.33., S.1, 2016, ss.50-67.
- Aydın, Harun. “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”. *Current Research in Social Sciences*. C.1., S.3, 2015, ss. 84-96.
- Aydın, Mehmed Korkut. “Chp’de Parti içi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçi Topraklandırma Kanunu ve TBMM’de Yaşanan Tartışmalar ”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.41, 2018, ss.359-384.
- Aydın, Mehmed Korkut. Chp’de Parti içi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçi Topraklandırma Kanunu ve TBMM’de Yaşanan Tartışmalar ”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.41, 2018, ss.359-384.
- Aydın, Figen. “Tanzimat Döneminde (1839-1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Aydoğan, Pınar. “Yunus Nadi ve Köycülük Düşüncesi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.73, S.2, 2018, ss.419-452.
- Aysal, Necdet. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.X, S.22, Bahar, 2011, ss.3-32.
- Bacinoğlu, Vuslat “Türkiye’de Kadın Giyimini Biçimlendiren Etmenler ve Etkileri (1950-1990)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Bağcı, Özgür. “Demokrat Parti Döneminde Konya (1950-1960)”. Basılmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Bakan, Sadettin ve Hakan Özdemir. ”1946-1960 Türkiye’de İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi Demokrat Parti’ye Karşı”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:14,S.1, 2013, ss.373-397.
- Baykan Ayşegül ve Belma Ötüş Baskett. *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını*. 3.Baskı. İstanbul: İletişim, 2016, s.143.
- Baykan, Ayşegül ve Belma Ötüş Baskett, “Nezihe Muhittin ve Türk Kadını, 3.Baskı. İstanbul: İletişim, 2016, s.143.
- Bedii, Faik. “Türk Kadını”, *Dünya*, (3 Ekim 1953).
- Berktaş, Fatmagül. “Osmanlıdan Cumhuriyete Feminizm”. Bora, Tanıl ve Murat Gültekin (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*. C.1. İstanbul: İletişim, 2009, ss.348-361.
- Bozkurt, Birgül ve İbrahim Bozkurt. “Türkiye’de İlk Kadın İl Belediye Başkanı ‘Müfide İlhan’ ve Mersin’deki Çalışmaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.19, 2014, ss.51-75.
- Bozkurt, Birgül. “Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte CHP ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1946-1950)”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.IX, S.20-21, 2010, ss.213-231.

- Bozkurt, İbrahim. “Türk Kamuoyunda Amerikan İmgesi (1945-1980)”, Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008.
- Bulut, Sedef. “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”. Akademik Bakış, C.2., S.4, 2009, ss.125-147.
- Burçak, Rıfkı Salim. “İşbirliği” Zafer, (9 Eylül 1957).
- Burğaç, Murat. “1946 Genel Seçimlerinde Propaganda”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XIII, S.26, 2013, ss-163-184.
- Burğaç, Murat. “1946 Genel Seçimlerinde Propaganda”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XIII, S.26, Bahar, 2013, ss.163-184.
- Candan, Jale. “Çarşafı Yeniden Yırtalım”. AKİS. C.36, 15 OCAK 1955.
- Candan, Jale. “İsteddiğimiz”. Akis. S.65, 6 Ağustos 1955.
- Candan, Jale. “Kadınlar Ne Konuşurlar?”. Akis. S.82, 3 Aralık 1955.
- Candan, Jale. “Manevi Kalkınma”. Akis. S.81, 26 Kasım 1955.
- Candan, Jale. “Aliye’nin Sesi”. Akis. S.77, 29 Ekim 1955,
- Candan, Jale. “Evimiz ve Dünyamız”. Akis. 10 Eylül 1955.
- Candan, Jale. “İkinci Vazife”. Akis. S.87, 7 Ocak 1956.
- Cantek, Levent. “Cumhuriyet Türkiye’sinde Modernliğin Tekinsiz Suretleri: Kadınlar Gençler ve Bobstil”. Birikim, S.146, 2001, ss.56-63.
- Caporal, Bernard. Kemalizm’de ve Kemalizm sonrasında Türk Kadını. 1.Baskı. Ankara: Tisa, 1982.
- Ceylan, Süleyman. ”Demokrat Parti İktidarı Döneminde Üniversite Eğitimi (1950-1960)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Cihan, Ali Rıza. İsmet İnönü’nün TBMM’deki konuşmaları (1920-1973). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, C.2, 1993.
- Çakmak, Banu. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Uzanan Çizgide Osmanlı’da Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu”. Tiyatro Eleştirilenliği Ve Dramaturji Bölüm Dergisi, S.18, 2011, ss.44-79.
- Çalıkoğlu, Meliha. “Ailede Kadının Mevkii”. Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu. 1967.
- Çelik, Dilek Yalçın. “XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatında popüler Roman” Türkler, C.15, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Çelik, Esmâ Torun. “Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli’nde Siyasal Hayat (1945-1960), Atatürk Yolu Dergisi, S.63, 2018, ss.301-342.
- Çilem Tuğba Akdağ, “Modernleşme Yolunda bir “Kadın Gazetesi”, Tercüman-ı Ahval’in 150. Yılında İstanbul’da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu, 21-22 Ekim 2010.

- Çolak, Filiz. “Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)”. Tarih Okulu Dergisi,. Aralık, 2017, Y.10, S.XXXII, ss. 115-158.
- Çolak, Filiz. “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)”. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. C.16., 2002.
- Çufalı, Mustafa. Türk Parlamento Tarihi. C. 1-3, Ankara: TBMM Yayınları, 2012.
- Davaz, Aslı. Eşitsiz Kız Kardeşlik, Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadınlar Birliği, 1. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları. 2014.
- Demirbaş, Gökben. “Kadınların Mekân Algısı ve Mekanı Kullanma Biçimleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Demirel, Muammer. “Türk Eğitimi’nin Modernleşmesinde Rüştüye Mektepleri”, Türkler. C.15. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Demirel, Tanel. Türkiye’nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Deniz, Şadiye. “Türkiye’de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine Bir İnceleme”, Basılmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Dikilibaş, Osman Sait. “Demokrat Parti Hükümetlerinin Sosyo- Ekonomik Alanlardaki İcraatları (1950-1960)”, Basılmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Dinç, Sait. “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)” ss.1-54.
- Dinler Köksal, Sümeyye. “Peyami Safa’nın Yalnızca Romanında Kadın ve Aileye Batılılaşma Ekseninden Bakış”. Turkish Studies. C.8, S.1, 2013, ss.1259-1268.
- Dişbudak, Müge. “Türk Kadınlar Birliği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008.
- Doğramacı, Emel. Türkiye’de Kadın Hakları. 1982 Baskısı. Ankara: Ünlü Kitapevi, 1985.
- Doğramacı, Emel. Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü. 1.Baskı. Ankara: İş Bankası Yayınları,1989.
- Dulum, Sibel. “Osmanlı Devleti’nde Kadın Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Durmuş, Gökay. “İzmir’in işgali protesto amacıyla İstanbul’da Düzenlenen Mitinglerin Türk Romanındaki Yankıları”. *SUTAD*. S.41, 2017, ss.159-177.
- Eğilmez, Dr. Esad. “Orduda Türk Kadını”. Akis. 27 Ağustos 1955.
- Eroneborg, Mme. “İsveç Kadını”. Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, 1967.

- Esmer, Selika. “Kocanın Saadeti”, Akis, C.7., 26 Haziran 1954.
- Feyzioğlu, Turhan. “Atatürk ve Kadın Hakları”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.II, S.6,1986, ss.585-601.
- Firdevs Helvacıoğlu Gümüšoğlu, “1928’den 1994’e Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1994.
- Gelgeç Bakacak, Ayşe. “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Atatürk Yolu Dergisi*, S.44, Güz, 2009, ss.627-638.
- Genç Acar, Derya. “Aydın Tarihinde Kadın (1923-1996)”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Gençkaya, Ömer Faruk. ”Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetlerindeki Rolü (1935-2007)”. *Yasama Dergisi*, S.18, 2011, ss.5-34.
- Gezer, Melahat. “Demokrat Parti İktidarının Halk Eğitimi Politikaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Gök, Sanem. “Türk Siyasal Yaşamında Vatan Gazetesi, (1950-1960). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Gökçimen, Semra. “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”. *Yasama Dergisi*, S.10, 2008, ss.5-59.
- Gülsevin, Filiz. “Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008.
- Gülsünler, Makbule Evrim ve Hülya Anakız Ertürk. “Demokrat Partinin 1946-1950 Yılları Arasında Halkla İlişkiler Stratejileri”, *Selçuk İletişim*. C.7, S.3, 2012, ss.90-99.
- Gümüšoğlu, Firdevs. “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”. *Toplum ve Demokrasi*. C.2., S.4, Eylül- Aralık, 2008, ss.39-50.
- Güngör, Süleyman. “Muhaleffette Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1960)”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,, S.21, Mayıs, 2010, ss.193-208.
- Gürsel, Seda. “Çok Partili Hayata Geçişte ve Demokrat Parti Döneminde Elazığ’da siyasi Hayat ve Şahsiyetler (1945-1960), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Haytoğlu, Ercan. “Çok Partili Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi”. *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Haytoğlu, Ercan. “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Hayata Geçişin Nedenleri”. *PAÜ Eğitim Dergisi*, S.3, 1997, ss.46-56.
- Hoş, Hüsniye. “Türk kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2001.

- İnal, Tıbet. “Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Farklılığı ve Dış politikaya Yansıması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- İnan, Afet, Tarih Boyunca Türk Kadınlarının Hak ve Görevleri, 3.Basım. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975.
- İnan, Afet. Tarih Boyunca Türk Kadınlarının Hak ve Görevleri, 3.Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975.
- İstatistiklerle Kadın, Ankara, TÜİK Yayınları, 2012.
- İşat, Ceren. “Türk Kadınlar Birliğinde Devlet ve Sınıf İlişkileri”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Kabasakal, Mehmet. Türkiye’de Siyasal Partiler. 1.Baskı, İstanbul, 2013.
- Kadın Gazetesi. “Anneler Günü” , (23 Nisan 1955).
- Kadın Gazetesi. “Aşağıdaki Suallere Cevap Verdiğiniz Taktirde İyi Bir Ev Kadını Olup Olmadığınızı Anlayabilirsiniz”, (29 Ekim 1953).
- Kadın Gazetesi. “Muhtelif Partilerin ve Bağımsız İstanbul Kadın Milletvekili Adayları”, (1 Mayıs 1954).
- Kadın Gazetesi. “Sosyal Davalar ve Anketimiz”, (18 Aralık 1954).
- Kandiyoti, Deniz. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. 5.Baskı, İstanbul: Metis, 2015.
- Kaplan, Leyla. Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını. 1.Baskı, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi,1988.
- Kara, Nilgün Nurhan. “Türk Siyasi Hayatında Recep Peker”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1999.
- Karabulut, Sezen. “1950’lerde kadının sosyalleşmesinde Basının Önemi Kadın Gazetesi Örneği” Belgi, ,C.1., S.1, Kış, 2011, ss.87-97.
- Karagöz, Savaş ve Mustafa Şanal. “İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,. C.8, S.39, 2015, ss.679-691.
- Karakaş, Ömer. “1946 Milletvekili Genel Seçimleri: Manisa Örneği,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,. C.29., S.86, ss.103-134.
- Karal, Enver Ziya. Büyük Osmanlı Tarihi, Hikmet Neşriyat, C.IV (Basım yeri ve yılı yok)
- Karataş, Murat. “1950 Yılı Genel Seçilerinde Cumhuriyet Halk Partisinin Seçmeni İkna Çabaları” , *History Studies*, C.6, S.3, 2014, ss.200-215.
- Karataş, Serhat. “Demokrat Parti”, Türkiye’de Siyasal Partiler. Mehmet Kabasakal (drl.). İstanbul: Es yayınları, 2013, ss.7-25.
- Karpat, Kemal H. Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: İstanbul Matbaası,1967, s.126.

- Karpat, Kemal H. Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.
- Kaya, Yakup. "1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları". Tarihîn Peşinde, S.20, 2018, ss.585-600.
- Kaymaz, İhsan Şerif. "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu". Ankara Üniversitesi Tük İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*,. C.12, S.46, 2010, ss.333-366.
- Kılıç, Murat. "Tek Parti Döneminde Milliyetçilik ve CHP’nin Yedinci Büyük Kurultayı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*,. C.XII., S.24, Bahar, 2012, ss.189-202.
- Kırkpınar, Leyla. Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın. 1.Baskı. Ankara: Kültür Yayınları, 2001.
- Kıymaz, İhsan Şerif. "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu". Ankara Üniversitesi Tük İnkılap Tarihi Enstitüsü. *Atatürk Yolu Dergisi*,. S.46, Güz 2010, ss.333-366.
- Kirby, Fay. Türkiye’de Köy Enstitüleri, Ankara: Rüzgarlı Matbaa. 1962.
- Kirby, Fay. Türkiye’de Köy Enstitüleri. 6.Baskı, İstanbul: Tarihçi Kitabevi. 2015.
- Kirman, Emin. "Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Koçer, Dilara Nergis. "Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960 Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Kolay, Hale. "Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları.". *EMO Kadın Bülteni*. S.3, 2015, ss.5-11.
- Konan, Belkıs. "Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,. C.60, S.1, 2011, ss.157-174.
- Koufman, Edward. "Cazip Kadın". AKİS. 14 Mayıs 1955.
- Kurnaz, Şefika. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923). İkinci Baskı. S.4, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1991, s.5.
- Kurt Güveloğlu, Gülşen. "Demokrat Parti’nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tılabar (1950-1960). Tarih ve Gelecek. C.2., S.2, 2016, ss.9-35.
- Lewis, Bernard. Modern Türkiye’nin Doğuşu. 5.Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınları, 2011.
- Madendağ, Gülten. "Demokrat Parti Döneminde Gündelik Hayat" . Basılmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Mardin, Şerif. Jön Türklerin Siyasi Fikirleri. 3.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1989.
- Menekşe Çalıkçı, Ayşe Nur "Türk Basınında 1946-1950 Dönemi Demokrat Parti’nin Demokrasi Konusundaki Muhalefeti" Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

- Mercan, Dilber. Demokrat Parti Hükümetleri Döneminde (1950-1960) Kız Çocuklarının Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Samsun, 2012.
- Metin, Abdullah. “Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı”. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. C.2., S.1, ss.74-92.
- Nadir Nadi “Kadın Adaylar”, Cumhuriyet, 19 Nisan 1950,
- Nadir Nadi, “Artık Yeter”, Cumhuriyet Gazetesi, 28 Haziran 1951,
- Nadir Nadi, Atatürk Kanunu, Cumhuriyet Gazetesi,
- Nadir Nadi, Cumhuriyet Gazetesi, 19.04.1950,.
- Nicola A.N.M Van Os, “Osmanlı Müslümanlarında Feminizm”, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, C.1, İstanbul: İletişim, 2009, s.335-347.
- Okay, Nilgün. “Türkiye’nin ilk kadın jeolog ve deprem uzmanı”. Mavi Gezegen. S.23, 2017, ss.5-15.
- Okay, Nilgün. “Türkiye’nin İlk Kadın Jeolog Ve Deprem Uzmanı”. Mavi Gezegen. S.23, 2017, ss.5-15.
- Okutan, Birsen Banu. “Woman and Nation In Turkey: Kadın Gazetesi (1947-1950) And Kadın Sesi (1957-1960). (İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.)
- Oruz, İffet Halim. “Köylü Kadınlığımız”. Kadın Gazetesi, (17 Eylül 1953).
- Örnek, Serdar. "ABD’de Kadın Haklarının Gelişimi." *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.29, 2015, 105-129.
- Öz, Yasemin (Ed.). Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu Rehberi ve 60. Oturuma İlişkin Notlar. İstanbul: Sena Ofset, 2017.
- Özbudun, Sibel. Niçin Feminizm Değil. 1.Baskı. İstanbul: Süreç Yayınları, 1984.
- Özdemir, Hakan. “Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin Karşılaştırmalı Tarihsel Analizi”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.22, S.22, 2012, ss.188-209.
- Özdemir, Hakan. “Türkiye’de Muhafazakâr Sağ Pencereden Kadına Bakış”. KAÜ İİBF Dergisi,. C.6, S.10, 2015, ss.223-248.
- Özel, Saadettin. “1947 Yılı Türk Basınında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Türk Devrimi”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,2010.
- Özer, İlbeyi. “Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat”. 1.Baskı. İstanbul: İskenderiye Kitap
- Özkan, Arife. “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kadınına Verilen Haklar ve Siyasi Yansımaları”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

- Özkay, Nesli. “Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi,” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Öztürk, Kazım. Türk Parlamento Tarihi. IX.Dönem (1950-1954), C.VI., 2001.
- Öztürk, Kazım. “Türk Parlamento Tarihi TBMM” X. Dönem (1950-1954), C.VI, 2001.
- Parla, Perihan. “Kızlarımızı Okutalım”. Akis. C.7., 26 Haziran 1954.
- S. Omay, Hikmet, Vedia Tararağası. Muazzez Aruoba. Dünya’da İlk Kadın Yargıtay Üyesi “Türk Soroptimisti Melahat Ruacan”, Ankara: Ülkemiz Matbaası,1974.
- Sağ, Vahap. “Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadını ve Atatürk”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,. C.2., S.1, 2001, ss.9-23.
- Sancar, Serpil. “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar”. 3.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları. 2014.
- Sarıtaş, Ezgi ve Yelda Şahin. “Ellili Yıllarda Kadın Hareketi”, Mete Kaan Kaynar (Ed.). Türkiye’nin 1950’li Yılları. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss.627-666.
- Saydam Abdullah. “Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplum”, Türkler. C.13. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Selahattin Bakan, Hakan Özdemir,” Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)’ye Karşı”, Cumhuriyet Üniversitesi, C.14, S.1, 2013, s.373-397.
- Selman Yaşar, Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekillerimizden Fakihe Öymen Ve Meclisteki Çalışmaları, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmaları Derneği Yayınevi, Ankara, 2018, s.1-127.
- Sezen Karabulut, “1950’lerde kadının sosyalleşmesinde Basının Önemi Kadın Gazetesi Örneği” Belgi, ,C.1, S.1, Kış, 2011, ss.87-97
- Sınar, Alev. “Bir Şehrin Edebiyata Yansıyan Acı Hikâyesi: Milli Mücadelede Bursa”. Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Dergisi,. C.8., S.13, 2007, ss.337-361.
- Sinan Yıldırım, “1950 Seçimleri ve Propaganda”, b.y. ss.131-157.
- Sinoplu, Soner ve Hasan Karazüm (Ed.). Zonguldak Kent Sempozyumu. Zonguldak: Kardelen Ofset Matbaacılık, 2015. ss.89-100.
- Soner Alper, “Ankara Barosunun İlk Kadın Avukatları”, Hukuk Gündemi, Mart 2011, ss.20-30.
- Şahin, Cemile ve Mustafa Şahin. “Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri. *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,. S.2, 2013, ss.53-72.
- Şahin, Enis ve Bilal Tunç. “Demokrat Parti Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947)”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi,. C.1, S.2, 2015, ss.31-69.
- Şakiroğlu, Seda. “1928-1960 Yılları Akbaba Dergisi,: Kozmetik ve Kişisel Bakım Ürünü Reklamlarında Kadın Kullanımı”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

- Şefika Kurnaz, “Osmanlı’da Kadın Eğitimi”, *Osmanlı Araştırmaları*, [http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501265], (t.y.), s.1.
- Şefika Kurnaz, ”Osmanlı’dan Cumhuriyete Kadın Eğitimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, S.143
[https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm], (17.06.2019) ss.99-111.
- Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, 2. Baskı, S.4, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1991.
- Şimşek, Abdülazim. “II. Meşrutiyet Döneminde Batılılaşma Etkisinde Yapılan Feminizm Tartışmaları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S.61, 2017, ss.341-364.
- Tangülü, Zafer. “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.10, S.2, Bahar, 2012, ss.389-410.
- Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Uzanan çizgide Osmanlıda Kadın hareketleri, dönemin tiyatrosunda kadının temsili ve kadın sorunu” *Tiyatro Eleşirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, S.18, 2011, ss.44-79
- Taşkıran, Tezer. *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, 1.Baskı, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, 1973.
- Tebessüm Yılmaz, “Demokrat Parti Döneminde Muhalif Bir Mizah Dergisi: Tef (1954-1955)”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2010.
- Tekin, Mustafa. “Ticanilik”. Bora, Tanıl ve Murat Gültekingil (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C.6. 2.Baskı*, İstanbul: İletişim. 2005, ss.260-264.
- Terkan, Banu. *Siyasal Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği)* Selçuk İletişim. C.6, S.2, 2010,ss.115-136.
- Terzioğlu, Zübeyde. “Basma Göre Türk Kadınının Siyasi Hakları”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 2007.
- Tetik, İdris. ”Demokrat Parti’nin 1950-1960 Yılları Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları”. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, 2015.
- Tlabar, Nazlı “Davamız”, *Akis*, 24.07.1954.
- Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 DP’nin Altın Yılları 1950-1954. 2.Basım*, Ankara: Bilgi Yayınları, 1991.
- Toker, Metin. *Tek Partiden Çok Partiye (1945-1950)* . 4.Baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Topçuoğlu, Hamide. *Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü (776 Çalışan Kadın Üzerinde Yapılmış Anket Neticeleri)*.1. Baskı, Ankara: Kadınların Sosyal Haklarını Tetkik Kurumu Yayınları. 1957.
- Tunç, Bilal. “Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)”. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2016.

- Tunç, Bilal. “Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti’nin Kocaeli’ndeki Seçim Faaliyetleri (1950-1957)”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.7., S.1, 2018, ss.250-264.
- Turgay, Murat. “1946 Erken Genel Seçimlerinde Demokrat Partinin Durumu”. Türk Dünyası Araştırmaları, S.217, Ağustos, 2015, s.148.
- Türkmen, İsmet. Kastamonu Halkevi ve Türkiye’nin Modernleşme Sürecine Katkıları (1932-1951). 1.Basım, Berikan Yayınevi. Ankara 2013, ss.
- Utkugün Ceren ve Şaban Ortak. “İkinci dünya savaşı Yıllarında Yardım Sevenler Cemiyeti ve Afyon Şubesinin Faaliyetleri”, Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.60, Eylül 2017, ss.571-584.
- Ünal, Birsen. “Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Vatan, “Vatandaşlık Hakkı”, (19 Haziran 1946).
- Veziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz (haz.). Hükümetler Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. Ankara: TBMM Basımevi, 2013.
- Yakup Kaya, “1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları”, Tarih Peşinde, S.20, 2018, ss.585-600.
- Yaraman, Ayşegül. Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset. 2.Basım. İstanbul: Bağlam Yayınları 2015.
- Yaşar, Selman. “Türkiye’nin İlk Kadın Milletvekillerinden Benal Nevzat (İştar Arıman)”. Tarih Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.4, 2010, ss.203-212.
- Yaşar, Selman. Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekillerimizden Fakihe Öymen Ve Meclisteki Çalışmaları. İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmaları Derneği Yayınevi. Ankara: 2018, ss.1-127.
- Yavuz, Erdem. “Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu Tartışmaları: Erzincan Uygulamaları”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.3., S.12, 2015, ss.161-180.
- Yazıcı, Sezai. “Toplumsal Hafızamız ve Kars’ın İlk Kadın Milletvekilli”, Gazete Kars. (1 Temmuz 2011).
- Yetkin, Çetin. Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930-1945), 1.Baskı, Altın Kültür Yayınevi, İstanbul,1983.
- Yıldırım, Cengizhan. “1923-1946 Döneminde Türkiye’de Uygulanan İktisat Politikalarının Kuşatıcı ve Dışlayıcı Kurumlar Çerçevesinde Analizi”. Liberal Düşünce Dergisi, S.80, Güz, 2015, ss.85-111.
- Yıldırım, İsa. “Demokrat Parti İktidarı ve Türk Kamuoyu (1950-1960)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Yıldırım, Sinan. “1950 Seçimleri ve Propaganda”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. S.6, 2004, ss.131-157.

- Yıldız, Hacer. “Türkiye’de Kadınların Siyasi Haklar Mücadelesi ve Nakiye Elgün”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2005.
- Yıldız, Muhammet. “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2012.
- Yıldız, Saadettin. “Sürgün Mektuplarındaki Ziya Gökalp”. Türek Dergisi,. C.1, S.2, 2013, ss.265-288.
- Yılmaz, Ahmet. “Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”. ÇTTAD. C. IX., S.20-21, 2010, ss.191-212.
- Yılmaz, Ensar. “1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları”. e-Journal of New World Sciences Academy. C.5., S.4, 2010, ss.541-551.
- Yılmaz, Ensar. “DP’nin İktidara Geliş Süreci (1946-1950)”, Basılmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Yüce, Caner. “Demokrat Partinin Ekonomi Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, 2008.
- Yüceer, Saime. “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasi Haklarının Verilmesi” Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,. S.14, 2008, ss.131-151.
- Zihnioğlu, Yaprak. Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği,

EKLER

Ek-2

SUADIYE PLAĞI

DENİZ
Eğlence

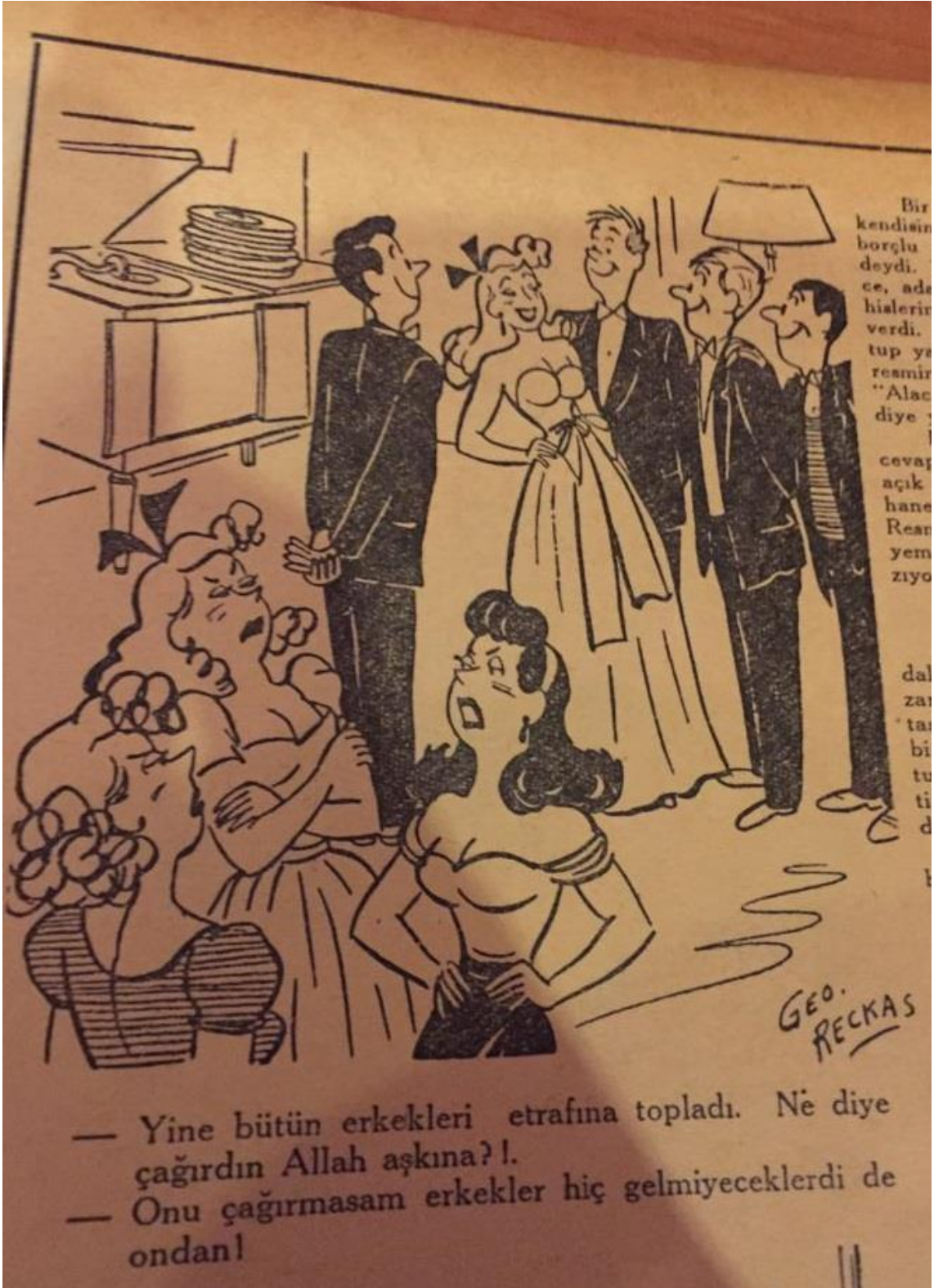
Suadiye Otel
müteşebbis enerji
mızın pek yerinde
ycktan varedilen
semtin adeta ka
olmuş bir isti
yerleri manzum
Seçkin bir
mevsim burad
eğlenir.

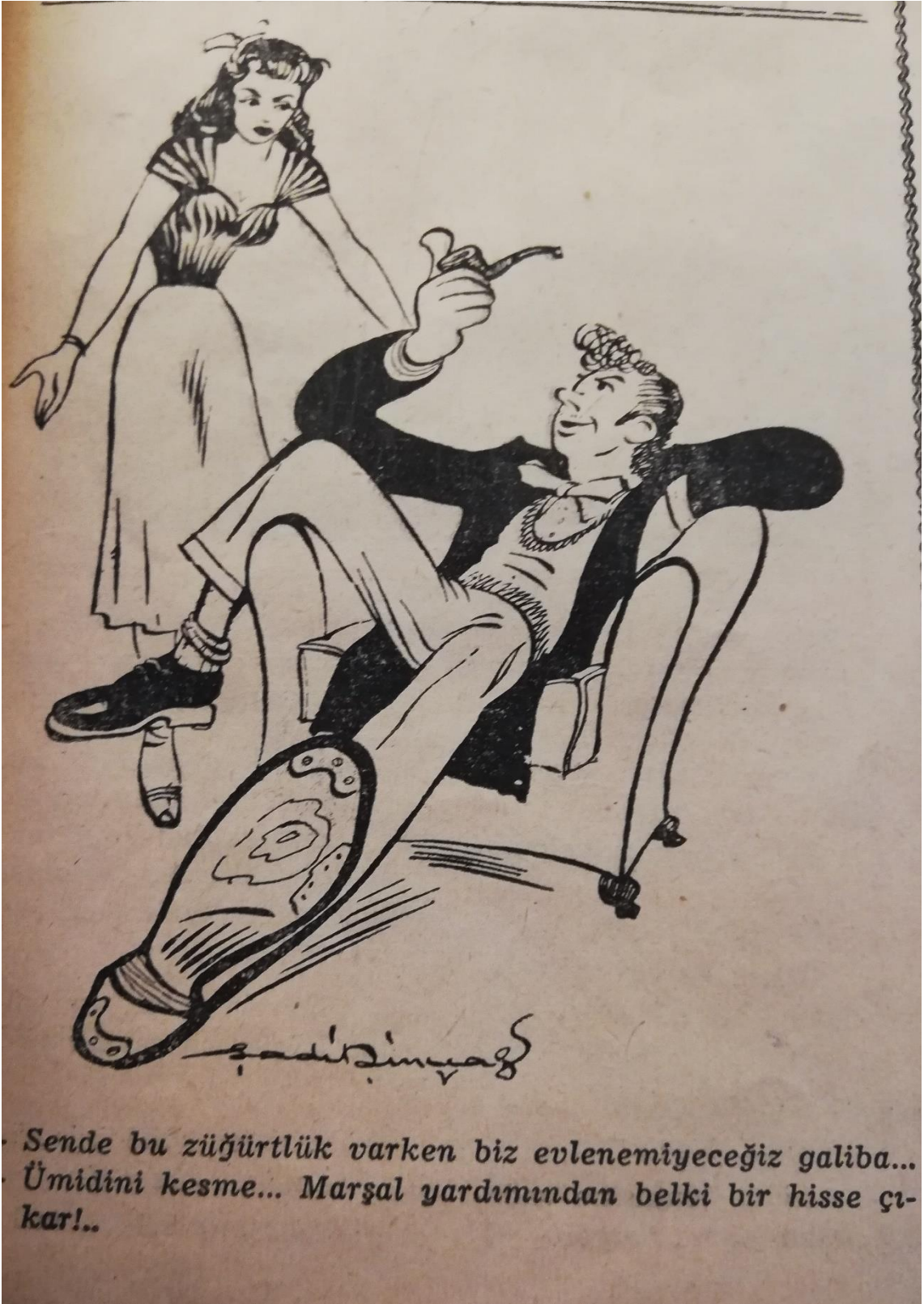
1 - Bu
bulun
kula
sevir
yed

Ek-2

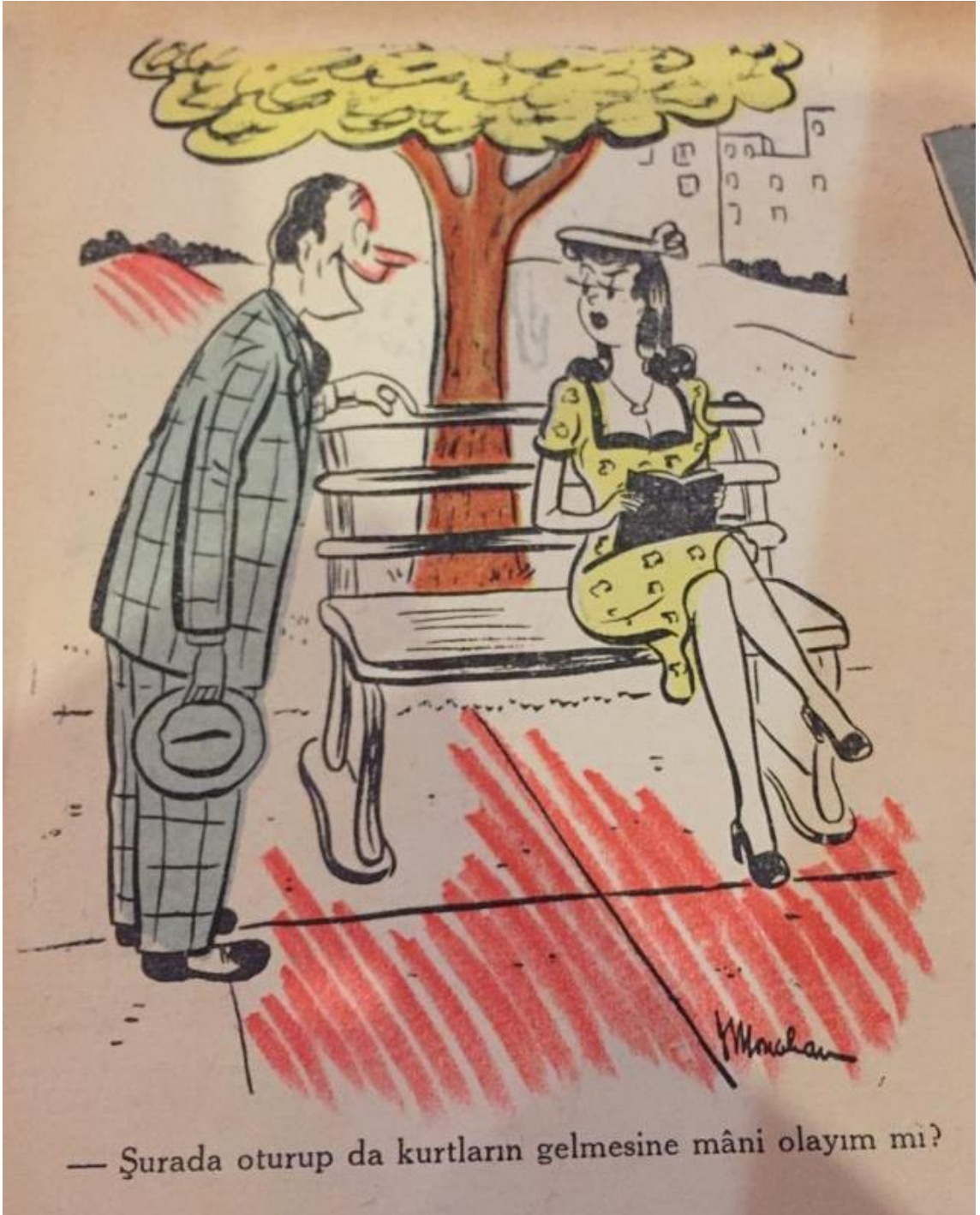

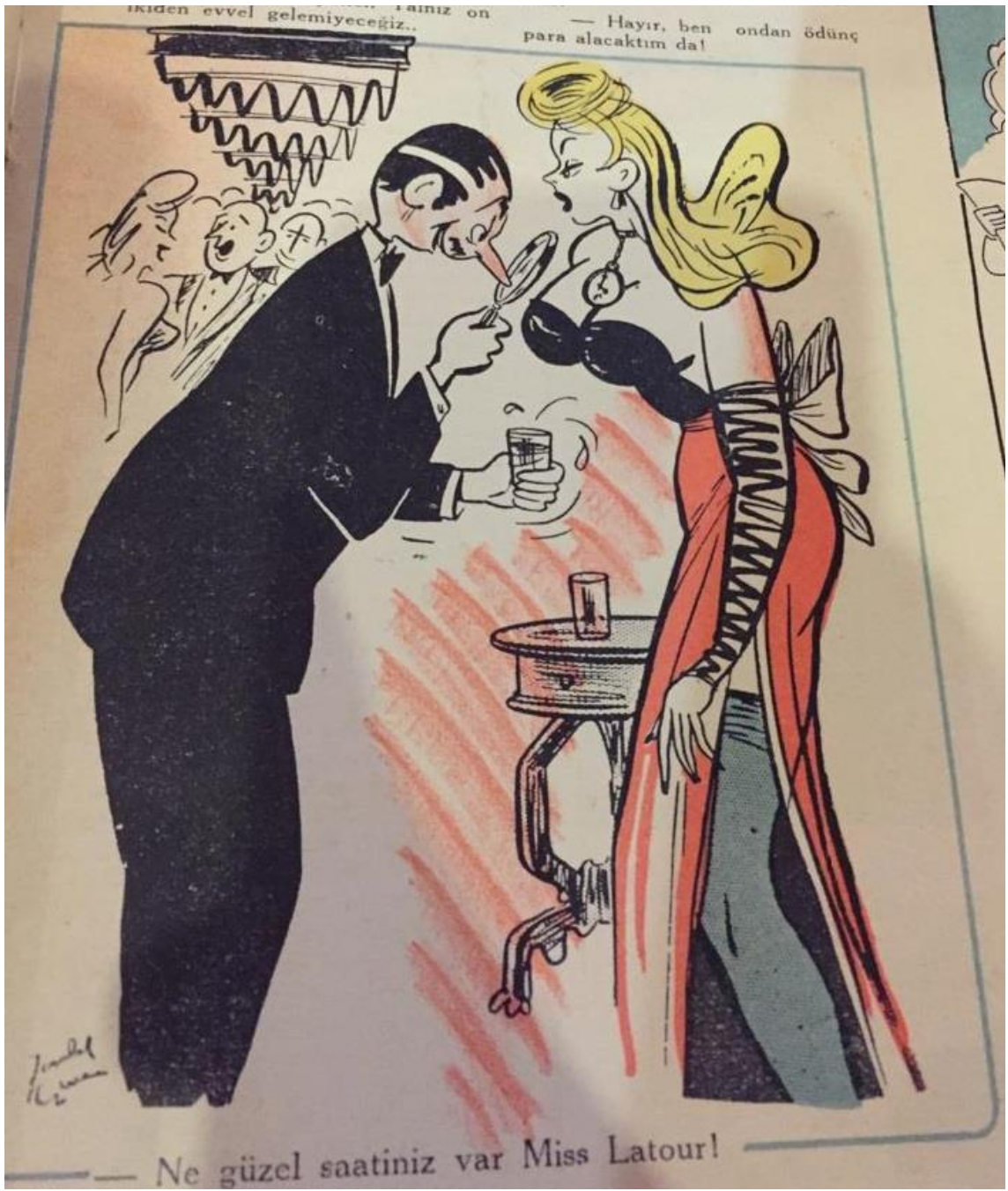

Ek-6

Ek-8

Ek-9

SAADETİME KAVUŞTUM
Cazibeme güzellik katan rakipsiz
HAVİLLAND Kremi sayesinde
muvaffak oldum.
Yapacağınız bir
tecrübe bunu
size ispat
kâfidir.

Havilland

Ek-12

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Duygu ÇELİK
Doğum Yılı ve Yeri :Beykoz/İSTANBUL
Eğitim Durumu Lisans Öğrenimi :Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü

Bilimsel Faaliyetleri: Gelecek Geçmiş Tartışıyor Ulusal Öğrenci Sempozyumu

İletişim E-Posta Adresi: duygu-celik@windowslive.com